LISZTOVSZKIJ

FELKEL A NAP

IFJÚSÁGI KÖNYVKIADÓ

LISZTOVSZKIJ

FELKEL A NAP

REGÉNY

IFJÚSÁGI KÖNYVKIADÓ

А. ЛИСТОВСКИЙ
СОЛНЦЕ НАД БАБАТАГОМ
МОЛОДАЯ ГВАРДИЯ 1951.

FORDÍTOTTA
ÁCHIM ANDRÁS
★
AZ ILLUSZTRÁCIÓKAT
V. BOGATKIN ÉS SZ. BRODSZKIJ
RAJZAI ALAPJÁN KÉSZÍTETTE
ROZSDA ENDRE

A kiadásért felel az Ifjúsági Könyvkiadó igazgatója
***Felelős szerkesztő:** Kádár Zsuzsa. A szöveghűséget ellenőrizte: Zsombor János*
Képszerkesztő: Erdődi István. Műszaki vezető: Gorivai Tivadar

Megjelent 8 100 példányban, 23,5 (A/5) ív és 16 melléklet terjedelemben, a MNOSZ 5601-50 A szerint
Budapest, 1954

1-535057 Athenaeum (F. v. Soproni Béla)

ELSŐ RÉSZ

I

Ippolitov a törzsparancsnokság tágas szobájában az asztalnál ült. Két izmos keze az írómappán nyugodott, gondolatai pedig a pár perccel azelőtt kapott jelentés körül jártak.

Minél tovább töprengett, annál határozottabban kialakult benne az a meggyőződés, hogy Ali bej, a török, akiről a jelentés szólt, előre megfontolt terv szerint járt el. Annak a tisztnek a jelentése is alátámasztotta ezt, aki Ali bej elfogására kapott parancsot. A tiszt megállapította, hogy Ali bej éjszaka hátaslóra tett szert és nyomtalanul eltűnt.

A szökevényt minden irányban űzőbe vették, de még nem futott be semmi hír az üldözőktől. Ez a körülmény nagyon nyugtalanította Ippolitovot.

Ippolitov megrázta a csengőt.

Az ajtóban feltűnt a napos tiszt szikár alakja.

— Mi újság? — kérdezte Ippolitov szigorú pillantással.

— Semmi, parancsnok elvtárs.

Ippolitov erős, határozottvonású, borotvált arcára gondterhelt kifejezés ült ki; vékony ujjaival bosszúsan dobolt az asztalon.

— Elmehet.

Az ajtó halkan becsukódott.

Ippolitov felállt és kissé bicegve az erkélyre lépett.

Taskent fölé langyos, csendes éj borult.

Az erkélyről az óváros[1] jólismert képe bontakozott ki Ippolitov szeme előtt.

A kékes holdfényben fürdő minaretek, a mecsetek bolthajtásai és díszes kapui élesen kirajzolódtak a ragyogó csillagokkal telehintett, sötétzöld égbolton.

A kert felől édeskés akácillat áradt.

»Ali bej... ki lehet ez az ember?« — töprengett Ippolitov cigarettára gyújtva.

Egy darabig még az erkélyen maradt, elszívta cigarettáját, azután visszatért az asztalhoz, elővette az írómappából a jelentést és újból elolvasta.

A tábori jegyzettömbről leszakított lapon ez állt.

»Ippolitov elvtársnak, a Turkfronton működő felderítő csoport vezetőjének,

TASKENT.

Kujljuk kislákban[2], 1922 május 4-én.

Ügyszám: 5/szsz.

Ügynökeink jelentése szerint tegnap, 1922 május 3-án Buhara városából Kaszan kislákba érkezett Ali bej török állampolgár. Gyűlést hívott össze és arról beszélt, hogy Buharából, Turkesztánból és Afganisztánból Törökország vezetése alatt nagy török birodalmat kell alakítani.

Nem ellenőrzött hírek szerint Ali bej találkozott Abdukagar mullával[3] és az Afganisztánból érkező Abdu-Szattár kánnal, a nyugatbuharai[4] baszmacs-mozgalom vezetőivel.

ALIMOV.«

Kopogtak.

Ippolitov becsukta az írómappát.

— Szabad! — kiáltotta rosszkedvűen.

— Parancsnok elvtárs, jelentem: Csetirkin polgártárs keresi önt — szólt a belépő napostiszt, miután behúzta maga mögött az ajtót.

— Ki az a Csetirkin?

— Szövetkezeti dolgozó. Már nagyon türelmetlen. Azt mondja, sürgős ügyben jön.

[1] Taskent két részből — újvárosból és óvárosból — áll.

[2] Kislák: község. *(Ford.)*

[3] Mulla: muzulmán egyházi méltóság. *(Ford.)*

[4] Nyugat-Buhara a mai Üzbekisztán egy része.

— Engedje be!

A napostiszt kitárta az ajtót, félreállt az útból és beengedett egy kistermetű, idős, szemüveges embert, lelógó, tüskés, rozmárbajusszal.

— Erőt, egészséget, parancsnok elvtárs! Nagyon fontos ügyben jöttem önhöz — sietett közölni a belépő férfi, miközben gyorsan Ippolitovhoz lépett és levette tübetyejkáját.[1]

— Tessék, hallgatom — mondta Ippolitov.

— Engedje meg, hogy bemutatkozzam: Csetirkin vagyok.

— Foglaljon helyet.

— Szabad rágyujtanom?

— Tessék.

Csetirkin cigarettatárcát húzott elő, kinyitotta és Ippolitov felé nyújtotta.

— Köszönöm, nem kérek — hárította el Ippolitov a kínálást. — Miben állhatok rendelkezésére? — kérdezte figyelmesen és kíváncsian várta, milyen ügyben fordul hozzá a késői látogató.

Csetirkin kendőt húzott elő és megtörölte széles, magas homlokát.

— Az ügy rendkívül komoly, parancsnok elvtárs, — kezdte izgatott hangon. — Tudja-e, hogy Buharában tartózkodik egy Ali bej nevű török?

— Igen, tudom — mondta színlelt nyugalommal Ippolitov.

Csetirkin az ajtóra pillantott, Ippolitovhoz hajolt és suttogóra fogott hangon, titokzatos arccal így szólt:

— Ali bej nem más, mint maga Enver pasa!

Ippolitov kétkedve nézett Csetirkinre.

— Ali bej Enver pasa volna? ... Elment talán az esze? Tisztában van azzal, amit mond? — kiáltott Ippolitov.

— A fejemet teszem rá, hogy Ali bej és Enver pasa egy és ugyanaz a személy! — felelte Csetirkin.

— De honnan veszi ezt?

— Kitűnően ismerem Envert. Én a cári uralom alatt Konstantinápolyban szolgáltam az orosz nagykövetségen, mint tolmács és gyakran találkoztam Enver pasával.[2]

[1] Tübetyejka: tarka, kerek sapka. *(Ford.)*

[2] Enver pasa a török birodalom hadügyminisztere volt. Német vezérkari akadémiát végzett. Az első világháborúban a palesztínai török csapatokat vezette. A török szultán lányát vette feleségül. Enver szította és irányította a baszmacsmozgalmat Buharában.

— És hogy ismerte most fel?

— Tegnap történt, Ak-Dzsar községben, a piacon. Üzleti ügyben utaztam oda. Én most szövetkezetben dolgozom. Igen... Szóval megérkezem, körülnézek, nagy tömeget látok. Közelebb lépek. Istenemre: ez Enver!... Még a szemüvegemet is levettem és megtöröltem, — hátha tévedek. Nem! Csakugyan Enver! A hangja, a mozdulatai, minden rávall. És képzelje csak, uszítani kezd a dehkánok[1] kormánya ellen. Minden muzulmánt, aki az oroszokkal tart, fel kell koncolni, jelentette ki! Érti? Erre én csapot-papot otthagytam és rohantam Taskentbe. És most itt vagyok.

— Le tudná írni Enver pasa külsejét? — kérdezte Ippolitov rövid hallgatás után.

— Természetesen — válaszolta Csetirkin készségesen. — Külsőre úgy negyvenévesnek mondanám. Több aligha lesz... Közepesnél magasabb termetű. Orra egyenes, szeme barna... Szemöldöke fekete. Bajusza pödrött, mint Vilmosé. Arcszíne barna... Egészben véve jó kiállású ember. Ruházata: katonazubbony és lovaglónadrág, fején török fez. Körülbelül ennyit tudok róla mondani.

— Rendben van. Közlését köszönöm — monda Ippolitov. — Kérem, adja meg a címét.

Csetirkin megadta a címét, elköszönt, feltette tübetyejkáját és még mindig erősen felindulva, elhagyta a szobát.

Megvirradt. Az égen fehéres, remegő fény áradt szét. A halványan pislákoló csillagok kialudtak a ködben. A sűrű éjszakai sötétség hamarosan szertefoszlott.

A minaret fénylő cserepein bíborvörös foltokban megcsillant a hajnalpír, majd egyszerre az egész láthatáron elömlő meleg, aranyszínű sugárözön áradt szét az égről.

Köröskörül kéklő nyárfa- és platánligetekkel borított völgy terült el; sima volt, mint az asztal lapja. Csak napkeleten rajzolódott ki magasan, a vörösen izzó égbolton egy hegyhát szaggatott gerince.

A minaret oszlopai között megjelent egy azancsi.[2]

Fehér szakálla és ruhája a hajnali fényben rózsaszínben játszott. Az azancsi a korlát fölé hajolt és ég felé tárt karokkal éne-

[1] **Dehkán**: dolgozó paraszt. *(Ford.)*

[2] **Azancsi**: a mulla segédje.

kelni kezdett, imára serkentette a híveket. Erőes hangja elnyújtottan, cifrázva áradt szét az üde hajnali légben.

Az azancsi befejezte imára hívó énekét és már-már lefelé indult, mikor egyszerre gyorsan közeledő kis porfelhőt pillantott meg az úton. Az egyre növekvő porfelhőből vágtató lovas bontakozott ki. A török fezt viselő lovas maga mögött hagyta a kerteket, nagy lendülettel átugratta az öntözőcsatornát, majd lovát visszafogva, lépésben lovagolt be a kislákba. Most befordult a sarkon és a magas vályogfalak között húzódó szűk sikátoron haladt tovább. Az utolsó háznál megállt, óvatosan körülnézett, majd lovaglóostora nyelével megzörgette a kaput.

Az udvaron hangok és lépések hallatszottak.

Sovány, fehérturbános öregember nyitotta ki a kaput.

— Szálem alejkum![1] — morogta fogatlan, lefittyedt szájával. Azután a lovashoz lépett, aszott kezét homlokához, ajkához és melléhez érintette, majd a lovas kengyelére borult. — Házam az öné — folytatta kiegyenesedve. — Lépjen be, pihenje ki az út fáradalmait!

— Arra most nincs idő, öreg! — felelte határozottan Enver pasa. — A ló készen áll?

— Már harmadnapja várja önt, takszir.[2]

— Vezesd elő és adj egy kis vizet!

Enver pasa leszállt lováról és végigsétált az udvaron, hogy zsibbadt lábában megindúljon a vérkeringés.

Rövidesen lópaták könnyed dobbanása hallatszott. A ház mögül bozontoshajú, szélespofacsontú, téglavörös arcú férfi keskenyorrú, deres berber mént vezetett elő kantáron. A férfi homlokán jól látszott a kis hatágú kék csillag, — a rabszolgák jegye.[3]

Az öreg korsót és fabögrét hozott.

Enver pasa sokáig ivott, azután visszaadta a bögrét az öregnek és megtörölte zsebkendőjével kifent, pödrött bajuszát.

Most távoli gyors lódobogás ütötte meg a fülét.

Enver pasa elsápadt. Fejét oldált hajtotta, hogy jobban figyelhesse a hangokat. Néhány megbízható emberen kívül senki sem tudta, hogy elhagyta Buharát, de kétségtelenül űzőbe vették. A lódobogás hol elhalkult, hol erősödött, de egyre közelebbről hallatszott.

[1] Szálem alejkum: Béke veled.
[2] Takszir: uram.
[3] Buharában a forradalom előtt rabszolgarendszer volt.

— Gyorsabban! — kiáltott az öregre izgalomtól remegő hangon.

Az öreg odavezette a pihent lovat. Enver pasa fellépett a szűk, papucsszerű rézkengyelbe, könnyedén nyeregbe vetette magát, jól elhelyezkedett és elrendezte a gyeplőt. Az almásderes dühösen felágaskodott, karcsú lábával néhány pillanatig kapált a levegőben, majd helyből vágtába ugrott...

*

Három lovas, egyikük sapka nélkül, fellovagolt a füves dombra. Az izzadt, poros lovak hangosan prüszköltek és egész testükkel előre-hátra hintázva, meg-megrázták hevederrel leszorított, verejtékező törzsüket.

— Ott van! — kiáltott fel a törzsőrmester.

Az úton sebesen mozgó, kis, barna gombolyag száguldott, hosszú porfelhőt húzva maga után.

— Hát mégis egérutat nyert az átkozott... Nézd, hogy iparkodik! Úgy látszik, sikerült lovat váltania.

— Vágjuk el az útját! — kiáltott a járőrparancsnok és sapkáját, mely eddig eltakarta fiatal, napsütötte arcát, gyors mozdulattal megigazítva, árkon-bokron keresztül elvágtázott arrafelé, ahol az út a cserjés körül élesen visszakanyarodott.

A lovak lába alatt öntözőcsatornák és vizesárkok suhantak el. A járőrparancsnok érezte, hogy lova sípolva lélekzik, botladozik, a végsőkig feszíti erejét, de a szökevényt mégsem hagyhatták elmenekülni s így, sarkantyúját nem kímélve, szélsebesen vágtatott tovább.

Már csak kétszáz lépésnyire lehetett az úttól, amikor a ló oldalára dőlve összerogyott és lovasa lábát maga alá temette. A parancsnok gyorsan kiszabadította a lábát, talpraugrott és rángatni kezdte a zablát, de az agyonhajszolt pej kiadta páráját.

Most lódobogást hallott a háta mögött. Hátrapillantott. Az őrmester ért oda sebes ügetésben. A harmadik vöröskatona nem volt a láthatáron.

— Elillant a gyalázatos! — mondta az őrmester, mintegy mentegetőzve, majd a napon áttüzesedett, piros katonasapkáját hátrább tolta verejtékező homlokán és hatalmas bajuszát végigsimítva, így szólt:

— Negyven verszten át üldöztük, de a bitang pihent lóhoz jutott. Mit tegyünk most?...

II

Ugyanazon az éjszakán, amikor Enver pasa titokban elhagyta Buharát, egy fehérturbános férfi ment gyors léptekkel Taskent egyik utcáján.

A városi parkon át egy nagy ház felé sietett, amelyről mór stílusú ablakok néztek az utcára. A ház elé érve a férfi körülnézett, majd gyorsan eltűnt a kapu alatt.

A sötétben lábával tapogatta ki a lépcsőfokokat s felment a második emeletre. Fülét az ajtóra szorította, majd háromszor óvatosan kopogtatott.

Belül mozgolódás hallatszott. Valaki erősen szuszogott az ajtó mögött, aztán fojtott, aggodalmas hangon megszólalt:

— Kim?[1]

— Biszmillah rahmani rahim[2] — felelte halkan a vendég.

— Margamat![3] — hangzott az ajtó mögül.

Kattant a zár s az ajtó szélesre tárult.

Az előszobában idős, kövér férfi állott, lámpáját magasra emelte; ritkás bajusza lelógott szája csücskénél.

Potrohos, rengő hasába valósággal belevágódott szűk derékszíja.

— Jó egészséget, Szaid! — köszönt az újonnan érkező.

— Kaszimov?! Vá aszálám, vá alikum![4] — válaszolt Szaid-Abdulla és barátságos mosolyra nyílt szájából fekete, odvas, törött fogak tűntek elő. — El sem tudtam képzelni, ki kopoghat, — fűzte hozzá, majd a lámpát egy asztalkára tette és borzongva, vacogva dörzsölgette fehér, párnás kezét.

— Megijedtél, ugye? — nevetett Kaszimov.

— Bizony meg! Olyan idők járnak... Vinné el az ördög!

A szomszéd szobában megreccsent a szék.

Kaszimov felfigyelt. Fiatal, de már gyűrött, karikásszemű arcán aggodalmas kifejezés suhant át.

— Van nálad valaki? — kérdezte, riadt pillantást vetve Szaid-Abdullára.

— Igen, Ulugbek.

[1] Ki az?
[2] Isten nevében.
[3] Lépjen be!
[4] Béke veled!

— Ki az?

— A katta-kurgáni[1] milícia parancsnoka.

— És mit keres itt?

— Ulugbek a mi emberünk.

— Ki állt jót érte?

— Sáripov.

— Sáripov? Hát az megbízható ember! — Kaszimov megnyugodott, levette cipőjét és a szomszéd szoba felé indult. Nemezpapucsában oly halkan lépkedett, hogy csak selyemmel szegett rózsaszínű köpenyének suhogása hallatszott.

Az ajtóval szemben napbarnított arcú, óriásnövésű, mogorva tekintetű férfi emelkedett fel ültéből.

Kaszimov kíváncsi pillantást vetett rá.

— Ulugbek? — kérdezte és jobban szemügyre vette az előtte álló, hatalmastermetű férfit, aki vászon-gimnasztyorkát, lovaglónadrágot és hosszúszárú csizmát viselt.

— Igen, takszir, — felelt Ulugbek rekedt hangon, miközben fekete szeme megvillant dús szemöldöke alatt.

— Hol szolgált ön azelőtt?

— Juz-basi voltam[2] a buharai emír őfensége hadseregében.

— Igazán? Hát ez nagyon jó, — jegyezte meg Kaszimov és jóindulatú pillantást vetett Ulugbekre. Azután széket húzott oda és leült az asztalhoz.

— Ne tartsuk fel Ulugbeket — szólt Szaid-Abdulla — mert vissza kell térnie Katta-Kurgánba s a vonata egy óra múlva indul. Nincs ellenvetésed, Kaszimov? ... Nincs? Hát akkor nem tartóztatjuk, Ulugbek.

Ulugbek megérintette kezével széles mellét, szó nélkül meghajolt és kiment a szobából.

— Félelmetes ember — jegyezte meg Kaszimov, mikor Ulugbek mögött becsukódott az ajtó.

— Hóhér volt az emírnél ... Persze, ezt csak magunk közt mondom. *Azok* számára bajgus[3] volt ... — nevetett gúnyosan Szaid-Abdulla. — Kaszimov, te csak maradj nyugodtan, gyújts rá, én mindjárt visszajövök. — Azzal felállt és kacsázó léptekkel átment a szomszéd szobába.

[1] Katta-Kurgán városa Szamarkand és Kagán között fekszik.

[2] Juz-basi: századparancsnok.

[3] Bajgus: szegényparaszt.

Kaszimov kivett egy cigarettát az asztalon fekvő cigarettatárcából, rágyujtott és elgondolkozott az ittihadista[1] központ vezetőjétől nemrég kapott utasításokon. Az utasítás szerint fokozott ütemben dzsigiteket[2] kellett toborozni Abdukagár mulla csapatai számára és saját embereiket kellett a hatalmi polcokra ültetni.

Ezekben a súlyos időkben a turkesztáni őslakosság körében nagyon kevés írástudó ember akadt. A fiatal Szovjet Köztársaságnak elképzelhetetlen nehézségekbe került a népi káderek kiválogatása, mert az írni-olvasni tudók túlnyomó része a vagyonos osztályokhoz tartozott és ellensége volt a proletárforradalomnak.

Ezt a körülményt, mármint a lakosság írástudatlanságát használták ki az ittihadisták. Hűséges forradalmárnak álcázták magukat, befurakodtak a vezető állásokba, hogy aztán bűnös üzelmekkel megpróbálják fellázítani a népet a szovjethatalom ellen.

Az új utasítás kötelezte a szervezet tagjait, hogy bomlasszák szét és járassák le a nép szemében a köztársasági intézményeket.

Kaszimov eldobta cigarettáját és székében hátradőlve a falakat nézegette. A nagy, kétablakos szoba berendezésében az európai és ázsiai stílus keveredett. A veretekkel cifrázott buharai láda és a rárakott paplanok mellett nikkelezett ágy állott; a falakon föggő szüzáné-k[3] között nehéz, aranykeretes kép lógott, amely bacchánsnők táncát ábrázolta; székek és karosszékek váltakoztak a süppedő szőnyegen elszórt párnákkal. A szoba közepén alacsony asztalka állott, hogy törökülésben is lehessen étkezni.

Az asztalon egész csomó fővárosi újság hevert.

A mennyezetre erősített cifraveretű függőlámpa fénye egy hímzett párnára, illetőleg a párnán fekvő Koránra és Mauserpuskára esett, ezekre tettek esküt a szervezetbe belépő ittihadisták.

— Hát mi újság, Kaszimov? — szólalt meg Szaid-Abdulla, amint egy üveg borral belépett a szobába és Kaszimovval szemben leült az egyik karosszékbe.

[1] Ittihadisták: burzsoá-földesúri ellenforradalmi párt, amely megszervezte Közép-Ázsiában a baszmacs-mozgalmat és mérhetetlen nyomorúságba döntötte Közép-Ázsia népeit.

[2] Dzsigit: középázsiai lovaskatona, vakmerő mesterlovas. *(Ford.)*

[3] Szüzáné: díszes hímzés.

— Hogy-hogy mi újság? — meredt rá fürkészőn Kaszimov. — Te talán semmit sem hallottál a földreformról?

— Nem. Mi az?

— El akarják venni a földet a bájoktól,[1] hogy elosszák a dehkánok között, mint az orosz bolsevikek tették — felelte Kaszimov és élesen figyelte, milyen hatással lesz ez a hír Szaid-Abdullára.

Szaid-Abdulla csontos arcán vörös foltok gyúltak ki. Apró szeme villogott homloka alatt.

— Átkozott bajgusok! — rikoltotta a dühtől fuldokolva. Egy darabig szólni sem tudott, csak kezével hadonászott. — Átkozott kutyák! Túl keveset korbácsoltattunk meg és akasztattunk föl közülük! — mondotta azután, amikor összeszedte magát. — Ha elgondolom, hogy az én nyaralómban rendeztek be gyermekotthont a fattyaiknak, elönt az epe. Nem is tudom, milyen halálnemet agyalnék ki nekik! De még az emír is megborzadna!...

Kaszimov gyors pillantást vetett rá.

— Ne búsulj dzsura,[2] közel már a győzelem napja, — mondta mosolyogva.

Szaid-Abdulla bosszúsan legyintett.

— Győzelem? Az ördögbe is, miféle győzelem? Ez alatt a két év alatt a bajgusok megismerték a bolsevik tanokat és nem lehet többé fellázítani őket a szovjethatalom ellen.

— Megfeledkezel Kelet-Buharáról,[3] — jegyezte meg nyugodtan Kaszimov. — Oda még nem ért el a forradalom. Ott nincsenek sem üzemek, sem gyárak, tehát nincsenek munkások sem és ez a legfontosabb. Buharában a nép tiszteli a sariátot[4]... Képzeld, tegnap találkoztam Enver pasával.

— Hát még itt van?

— Ma indul Kelet-Buharába. Majd ő fellázítja a népet és hadsereggel jön vissza.

— Biszmillah!...[5] De honnan szerez fegyvereket?

— Adnak a barátaink.

— Kik?

[1] Báj: középázsiai nagybirtokos. *(Ford.)*

[2] Dzsura: barát(om).

[3] Kelet-Buhara azonos a mai Tadzsikisztánnal; utóbbi azonban magában foglal néhány kerületet a volt turkesztáni határvidékből is.

[4] Sariát — a Korán alapján álló muzulmán vallási és általános magatartási szabályok gyűjteménye.

[5] Amint isten akarja.

— Az angolok.

Szaid-Abdulla sötét arca felderült. Hátradőlt székében és mormogva a mennyezetre nézett. Fehér, ápolt ujjain megcsillantak a gyűrűk, amint tenyerével végigsimított az arcán. Kisvártatva Kaszimovra pillantott és így szólt:

— Lám, negyven éve járom az élet útját, de csak most jöttem rá, mi az igazi öröm!... Vallah![1] Megálljatok csak, bajgusok! Atyám árnyékára esküszöm, vért sajtolok még belőletek.

— Enver segítséget vár tőlünk — jegyezte meg Kaszimov.

— Mivel tudunk mi segíteni?

— Meg kell félemlíteni a népet. El kell hitetni, hogy erősek vagyunk.

— Jó volna rajtaütni Taskenten.

— Azt nem lehet. Nagy a helyőrsége.

— Hát akkor válasszuk Katta-Kurgánt. Ott sok emberünk van.

— Az már más — egyezett bele Kaszimov. — És ezt te fogod végrehajtani!

— Nem tudom, képes leszek-e...— kezdte Szaid-Abdulla, de Kaszimov sötéten közbevágott:

— Képes leszel! Ezért is jöttem hozzád tulajdonképpen. Elmégy Katta-Kurgánba és megállapodsz Sáripovval. Nála van egy névsor, rajta kilencvenhat név. Ezek a muzulmánok mind veszedelmes emberek. Legnagyobb részük a textilgyárban dolgozik. Kivétel nélkül mindet el kell tenni láb alól. Megértetted? Lépjetek érintkezésbe Abdu-Szattár kánnal. Az ő háromszázfőnyi dzsigit csapata majd segít nektek. Sáripovnak vannak fegyverei, azokat osszátok szét a mi embereink között. A vásár napjára szervezzétek meg a rajtaütést. Ennyi az egész. Megértetted?

— Hop majli![2] — felelte Szaid-Abdulla.

III

Két hét telt el.

Katta-Kurgánban vásár volt és a szűk utcákon tarka viseletben fel-alá hullámzott a tömeg.

[1] Vallah: bizisten!
[2] Rendben van!

Gyalog, lovon, öszvéren és kocsin jöttek-mentek az emberek. Csillogtak a fiatal és öreg, bronzszínű és feketére lesült arcok. Élénkszínű köpenyek virítottak az embereken. Piros, fehér, kék, sőt, itt-ott zöld turbánokat is lehetett látni. Ezerféle beszélgetés és kiáltás, kocsikerekek nyikorgása és eszeveszett szamárordítozás töltötte be a levegőt.

A napsütötte utcákon nyüzsgő tömeg a nádfedelű bazár felé iparkodott. Bent a bazárban, a félhomályban, komoly arccal ültek ládikaszerű kis zsámolyaikon az árusok.

Rézművesek és ékszerészek, nyergesek és fazekasok méltóságteljesen kínálgatták portékáikat.

A pultokon halvától[1] és gyümölcstől roskadozó tálak, meg kemény juhzsír-golyócskákkal — a szegények eledelével — megrakott réztálcák sorakoztak. A sáfránnyal, szegfűszeggel és szereccsendióval megtöltött zacskók édeskés-fűszeres illatot árasztottak.

A sok áru a jólét csalóka benyomását kelthette volna a szemlélőben. De ez a benyomás azonnal szertefoszlott, ha az ember egy pillantást vetett a vevőkre. A tömeg csak sétált és bámulta a portékát.

A bazárban megdöbbentően sok koldus nyüzsgött. Itt is, ott is szánalmas alakok tűntek elő, rongyaik alig födték be barnás, elcsigázott testüket.

A bazár közepén kovács-kalapácsok csengtek-bongtak. A kohó tűz lángja vöröses fényt vetett az üllőnél dolgozó két kovács bronzszínű, övig meztelen, izmos testére. Hol egyik, hol másik mester tette le a kalapácsot, hátrább lépett, egy vödörben megmártotta és kiégett bőrkötényében megtörölte kezét, aztán tovább kalapálta a fehérre izzított, aranyszikrákat hányó vasat.

A bódék között egy fülkében öreg dervis[2] ült.

Orrhangon imádságokat énekelt, de lehúnyt pillái mögül feszülten figyelt mindenre, ami körülötte történik. Lenéző pillantást vetett a feketekabátos, kerek prémsapkás, afgán vándorkereskedőre, aki kezével hadonászva és édeskésen mosolyogva magasztalta asztrahán-prémeit a bódé előtt álló, szikkadt, ráncosnyakú öregembernek. Az öreg hol megvakarta fejebúbját a kék turbán alatt, hol pedig rásandított a prémekre és vékony, fekete ujjait begörbítve, számolt magában.

[1] Halva: keleti édesség.
[2] Dervis: vándorszerzetes

A dervis hirtelen felfigyelt. Az utcán feltűnt Ulugbek alakja. Ulugbek a dervishez lépett, lehajolt és valamit a fülébe súgott. Azután pénzt dobott a fatányérba és a csalánszövetet, háziszőttes mátát[1] árusító bódék felé indult.

A dervis kis ideig még ülve maradt, majd felállt és botjára támaszkodva végigbotorkált a bazáron. A mecset fehér kapuja mellett elhaladva, befordult a kertbe. Itt felnyergelt ló állott a cölöphöz kötve. A dervis eldobta botját, fiatalos léptekkel a lóhoz sietett, eloldotta a szárat és nyeregbevetette magát.

A kertből még lépésben lovagolt ki, de azután vágtatni kezdett a magas domb felé, ahonnan idelátszottak a katta-kurgáni bégek ősi várának romjai...

A nap már túlhaladt a delelőn. A föld szinte perzselt a száraz hőségben. A bazárban összegyűlt tömeg között mezítlábas vízhordók jelentek meg báránybőr-tömlőkkel.

Az utca végén hirtelen kiáltások hallatszottak:

— Post! Post![2]

A kéklő égbolt hátterében egy karaván éles körvonalai rajzolódtak ki. A menet nemsokára a bazár nádfedele alá érkezett. Vidáman csilingeltek a rézcsengetyűk. A tevék méltóságteljesen, hosszú lábaikon kissé imbolyogva lépkedtek és pofájukat jobbrabalra nyújtogatva kérődztek.

A karaván, az útjában állókat félrelökdösve, áthaladt a bazáron és kiért az orosz piacra. Itt, a szabad ég alatt, a főzelékfélékkel megrakott hosszú asztalok, a húsos- és tejesbódék között a vevők és eladók többsége orosz volt.

Egy őszhajú, kese bajuszú, de még izmos öregember, aki ellenzős sapkájával és olajfoltos munkaruhájával vasutas benyomását keltette, karcsú fiatal lány kíséretében járkált a bódék között és az ürühús ára után érdeklődött.

— Nézd csak, Dásenyka — mutatott rá az egyik pultra — ne vigyük el ezt a kis combot?

— Bizony vigyék, finom ürühús ez — szólalt meg rögtön vékony hangján a kövér kofaasszony. — Fiatal, kövér bárányka. Az én árumnál jobbat úgyse találna az egész piacon!

— Minden cigány a maga lovát dicséri — jegyezte meg a munkáskülsejű öreg.

— Hát, amint mondani szokás, az ízlések különbözők —

[1] Máta: durva pamutanyag.
[2] Vigyázat! Vigyázat!

szólt közbe a fiatal lány; kissé lebarnult arcán mosoly suhant át. — Ráadásul drágán tartja, pedig úgyis sok a kiadásunk.

— Esküvőre készülünk. Ezt a szép lányt adom férjhez — magyarázta az öreg.

— A lánya?

— Nem, az unokám.

— Nahát, a menyasszonynak olcsóbban megszámítom — mondta a kofa vidáman. — Milyen csinos is a lelkem! — Már nyúlt is a mérleg után, de hirtelen megmerevedett és fürkészően kémlelt a távolba: — Nézzék már, nem ég ott valami?

Az öreg és a lányka körülnézett. A város szélén magas, fehér füstoszlop gomolygott.

Mások is észrevették a füstöt.

— A textilgyár ég — állapította meg mellettük egy szőkeszakállú férfi.

— Nem, nem — vetette ellen egy fiatal legény. — A textilgyár odébb van. Ez pedig... — Nem fejezte be a mondatot. Távolról puskaropogás és vágtató lovak dobogása hallatszott.

— A baszmacsok! — kiáltott valaki rémülten.

A tömeg szétszaladt. A lódobogás és puskaropogás közeledett.

A kofák ide-oda futkostak; nem tudták, meneküljenek-e, vagy maradjanak.

Ebben a pillanatban lovasok özönlötték el a teret.

— Allah! Üsd, vágd! — rikoltották.

A töltényhevederekkel övezett lovasok vadul kaszabolták, aki csak útjukba került, átugrattak az asztalokon és elragadták a fiatal nőket.

— Dása!... Dásenyka!!! — kiáltotta kétségbeesetten az öreg munkás, amikor egy feketeszakállú nuker[1] vágtában elkapta és nyergébe emelte a leányt.

Az öreg utánavetette magát, de a lovak fellökték.

Köröskörül nyögés és szilaj kiáltozás hangzott.

A baszmacsok elhagyták az elnéptelenedett piacot és vad lövöldözéssel a textilgyár felé vágtattak, ahonnan sűrű puskaropogás hallatszott.

Abdu-Szattár kán a mecset kapujában ült és csípőre tett kéz-

[1] Nuker: közkatona a baszmacs-hordában, a kurbasi, vagyis bandavezér parancsnoksága alatt.

zel, némán nézett a teaszedő munkásokra, akiket a nukerek eléjevezettek.

Borotvált fejét és hosszúkás, színtelen arcát afgán módon felcsavart sárga turbán keretezte. Rövidrenyírt bajuszt viselt. Visszahajtott köpenye alól nagyzsebű angol katonazubbony kandikált ki.

Egy őszszakállú, fehérturbános isán[1] névsor szerint ellenőrizte az elfogott munkásokat. Mellette állt a brokátköpenyes mulla és olykor-olykor fülébe súgott valamit. Az isán időnként a mullára nézett, azután vaksi szeméhez emelte a névsort.

— Melyik közületek Mirszagát? — kérdezte az isán a munkások felé fordulva.

A csoportból fiatal, szélesvállú üzbég lépett elő.

— Én vagyok Mirszagát — mondotta szilárd hangon, de ujjaival szakadt, szűk köpenye szegélyét tapogatta, hogy felindulását leplezze.

Az isán Abdu-Szattár kánhoz lépett és halkan így szólt:

— Ez az a bajgus, aki azt mondta, hogy a sariát csak a bájok érdekét szolgálja és hogy rövidesen üt a bájok utolsó órája.

Abdu-Szattár kán szúrós szemmel nézett a fiatal munkásra.

Az üzbég keményen viszonozta a pillantást.

— Megbotozni — parancsolta röviden Abdu-Szattár kán. Két nuker mindjárt a fiatal munkásra vetette magát. Megragadták és kirángatták a csoportból...

A megbotozott, vérrel borított, meggyötört embert ismét Abdu-Szattár kán elé vezették. A kán intett, mire két dzsigit félrevonszolta az elítéltet és fejét hátrahajlította.

A kövér, rézvörösarcú hóhér kezében széles, élesrefent késsel, kényelmesen odalépett, gyilkos tekintettel szó nélkül végigmérte áldozatát, majd egy sujtással elvégezte szörnyű munkáját.

Szürkülni kezdett. Itt-ott még eldördült néhány puskalövés: a baszmacsok néhány vasutassal számoltak le.

Abdu-Szattár kán hírét vette, hogy Szamarkand felől csapatszállító vonat közeledik, ezért visszavonulásra határozta el magát.

A lovasok, zsákmánnyal megrakodva, rendezetlen csoportokban, hamarosan elhagyták a várost. Egyesek a hurdzsumokban[2]

[1] Isán: muzulmán pap.
[2] Hurdzsum: nyereghez erősitett zsák, nyeregtáska.

magukkal vitték a kivégzettek fejét, hogy a lakosság elrettentésére közszemlére tegyék ki a kislákokban és aulokban.[1]

Gyorsan sötétedett. A zöldesszínű égen kigyúltak a fénylő csillagok.

A sztyeppére érve Abdu-Szattár kán visszanézett a városra. A textilgyár fölött pirosló lángtenger lobogott. Hatalmas, vörösesfekete füstfelhők gomolyogtak a sötétbeboruló égbolt felé. Szél kerekedett, belekapott a füstbe és minden irányba széthordta a pernyét.

IV

Mihelyt a hírvívők megkapták az utasításokat a Kelet-Buharába érkező Enver pasától, elindultak a távoli nomádszállások, kislákok és aulok felé. Vásárokon, karavánszerájokban és mindenütt, ahol alkalom kínálkozott, arról beszéltek, hogy az emír[2] hamarosan visszatér. Tascsi aulba terelték az embereket, hogy kihirdessék előttük a vének akaratát.

Ezek a hírek nyugtalanságot, izgalmat keltettek.

Az emberek elhagyták otthonukat és lovon, öszvéren — a szegényebbek gyalog — Tascsi aulba, a középső Babatag-hegység[3] egyik széles völgyében fekvő kis faluba iparkodtak.

Siettek, hogy meghallgassák, miről beszélnek a vének és a »tudós« Mumin bég mirza.[4]

A mirza, hír szerint, éppen most érkezett vissza Afganisztánból, ahol találkozott Bogadur kánnal, a volt buharai emírrel.

A szédítő meredélyeken láncot alkotva vonultak az alacsonytermetű lokáji lovasok.[5]

Mögöttük jöttek a hegylakók könnyed járásával a darváziak, karateginiek, baldzsuániak és garmiak. Felhőben, ködben másztak meg a hófödte gerinceket, majd a Vahs-folyó meredek partja mentén vonultak s ötnapi utazás után érkeztek meg a nagygyűlés színhelyére. A Gazi-Malek-hegyekből lejöttek a tadzsikok. Az ellenkező irányból, a szurháni völgy felől, kifulladva és verejtékezve másztak fel a kungrádiak, durmenek és beludzsok.

[1] Aul: kis falu. *(Ford.)*

[2] Szeid-Mir-Ali Bogadur kán, buharai emír, a forradalom után, 1920-ban, Afganisztánba emigrált.

[3] Babatag: hegygerinc a mai Tadzsikisztán és Üzbekisztán határán.

[4] Mirza: írni-olvasni tudó ember a muzulmánoknál.

[5] Lokáj: Kelet-Buhara egyik tartománya.

Napkeltére néhányezer ember gyűlt össze a Tascsi aul melletti széles völgykatlanban. A közeli jurtában[1] tanácskoztak a vének. A tömeg tarka csoportokba verődve beszélgetett; az emberek kicserélték az utolsó vásáron hallott híreket. Lárma és hangzavar töltötte be a forró levegőt.

Földbevert cölöpökhöz kötve, készenlétben álltak a felnyergelt lovak.

A tömeg hirtelen megmozdult: a szakadék felől felfegyverzett lovasok bukkantak elő. Élükön fehérturbános férfi lovagolt. Hatalmas, szürke ménjén aranyveretű szerszám csillogott. A lovas Ibrahim bég[2] volt. Már nem fiatal, napbarnított arca, hosszú, nyerges, belapított orra, ritkás, fekete, füligérő szakálla, kissé lelógó bajusza semmiben sem tért el a többi közönséges lokáji arctól. Csak bizalmatlan, hideg megvetést tükröző szeme árulta el a hatalomhoz szokott embert. Nyomában négylófarkas, hímzett aranyfélholddal ékes, zöld zászló alatt fekete- és vörösturbános afgán testőrök vágtattak. Mögöttük dobszó mellett harci dalokat éneklő fegyveres lovasok vonultak, köpenyüket angol eredetű bőrtöltényöv szorította le. Sokan lándzsahegyen hordozták a Katta-Kurgánban és más kislákokban kivégzettek fejét.

Még mielőtt a jurtához értek volna, Ibrahim bég megállította csapatát és leszállt a lóról. Két nuker ugrott oda és átvette tőle a kantárszárat. Maga a jurtához ment, félrehúzta az ajtót helyettesítő selyemfüggönyt és meghajolva belépett. A bejárattal szemben, a sátor szőnyeggel borított hátsó falánál, Enver pasa ült. Mellette Lokáj volt kormányzója, Abdul-Rasid bej, egyenestartású, nyolcvan év körüli, beesett orcájú, szikkadt aggastyán. Óriási fehér turbánnal fedett, kiaszott kis feje úgy ült vékony, ráncos nyakán, mintha lándzsára tűzték volna. Kivörösödött szeme állandóan könnyezett. Tenyerét őszes szőrszálakkal benőtt, pergamenszerű füléhez illesztve, szemmellátható figyelemmel hallgatta a testes, duzzadtarcú Mumin mirzát, aki a firmánt — a buharai emír rendeletét — olvasta fel s közbe-közbe kortyintott egyet az előtte álló teából.

Ibrahim bég szótlanul üdvözölte a jelenlévőket és Abdul-Rasid mellé ült.

Ibrahim bég csaknem kivétel nélkül ismerte a jurtában lévő személyeket. A törzsi arisztokrácia képviselői gyűltek itt egybe:

[1] Jurta: nemezsátor. *(Ford.)*

[2] A lokáji baszmacs-mozgalom vezére, az angolok és a buharai emír kegyence.

a leggazdagabb bégek és bájok, sokezer ménes, gulya, rabszolgaszántotta végtelen termőföldek tulajdonosai, Lokáj, Priszurhány, Karategin és Garm urai. Azelőtt ugyan ármánykodtak egymás ellen, de most, a fejük felett tornyosuló veszély tudatában, egybegyűltek, hogy tanácskozzanak, megállapodjanak és felvegyék a harcot a forradalom ellen.

A firmán olvasása a második namáz[1] után is folytatódott. Ibrahim bég szemöldökét ráncolva hallgatta és bosszúsan sandított Enver pasára.

Ibrahim senkivel sem kívánta megosztani a katonai hatalmat, legkevésbbé egy török jött-menttel. Az emír azonban azt írta, hogy Allah nevében Enver pasát nevezi ki az iszlám[2] seregeinek főparancsnokává s meghagyta minden kurbasinak, hogy engedelmeskedjék Enver pasának.

Ibrahim bég figyelte, milyen benyomást tesz az emír levele a gyűlés tagjaira. Turbánja alól elővillanó sötét szeme fürkészve szegeződött hol egyik, hol másik jelenlévőre. A tűző napsugár áttört a jurta tetején és megvilágította a szélespofacsontú, szakállas arcokat, a tarka köpenyeket, a díszes arany-kardmarkolatokat. Minden arc higgadt, de feszült figyelmet tükrözött.

A bég hirtelen megrándult és felfigyelt. Csak most vette észre, hogy a jurta mélyében, hanyagul párnájára könyökölve, félig ült, félig feküdt egy javakorabeli férfi, fején afgán módra felcsavart sárga turbánnal. A férfi egy kis ráspollyal hosszúkás körmeit reszelte. Bronzszínű, borotvált arca, erős állkapcsa ismerősnek tünt. Ibrahim Afganisztánban, a ferengi[3]-idegenek között találkozott ilyen arcokkal.

Az ismeretlen megérezte Ibrahim rászögezett pillantását és felemelte fejét. Szemük találkozott. Az angol kissé fölvonta bal szemöldökét, de hamarosan elfordult és fáradt, unatkozó arccal újból körmét kezdte reszelni. Ibrahim bég a mögötte ülő isánra pillantott és az ismeretlen felé bólintva, halkan megkérdezte:

— Ki ez?

— Ferengi — válaszolt az isán. — A neve Sou-szaib.[4]

Ibrahim sötét pillantással szegte le a fejét és újból az olvasó

[1] Namáz: ima.

[2] Iszlám: mohamedán vallás.

[3] Ferengi: igy nevezik Afganisztánban az angolokat.

[4] Sou-szaib: Lawrence hírhedt angol hírszerző-ezredes egyik álneve. Lawrence a különféle keleti cselszövények és szovjetellenes provokációk specialistája volt.

Mumin mirzára kezdett figyelni. A firmánnak sehogy se akart vége szakadni. Az emír azt írta, hogy új sereget gyüjt Afganisztánban és rövidesen átdobja csapatait Buharába. Ibrahim bég látható nemtetszéssel fogadta az emírnek azt a bejelentését, hogy a közeli napokban török tisztek érkeznek Buharába a »felszentelt seregek« segítségére. Mikor Ibrahim önuralmát veszítve, halkan szitkozódni kezdett, Abdul-Rasid bej szemüvegén keresztül szemrehányó pillantást vetett rá és rosszalóan ingatta fejét.

A levél végén az emír pénzt, lovakat és bárányokat kért udvara fenntartására és fegyverszerzésre.

Mumin bég mirza befejezte az olvasást és ünnepélyesen összegöngyölte a firmánt.

Egy darabig mindenki hallgatott.

Azután Abdul-Rasid bej felemelte kezét, halk hangon rövid imát mondott, tenyerével végigsimította szakállát és, ujjai hegyét összetéve, színtelen hangon beszélni kezdett:

— A jóságos és kegyesszívű Allah nevében! — Kezét homlokához, ajkához és melléhez érintette. — Olyan hírek jutottak fülünkbe, hogy az orosz kafirok,[1] valamint a sariáthoz és atyáik hitéhez hűtlenné vált muzulmánok Buhara szent földjén meg akarnak fosztani bennünket vagyonunktól, hogy szétosszák földjeinket a bajgusok között... A dehkánok kós-ai,[2] száz- és ezerszámra, ősidők óta szántanak nekünk, Allah kiválasztottainak. Az ősi hagyomány megszentelte, a sariát megerősítette ezt a rendet. Valamivel azonban magunkra vontunk Allah haragját s ő elfordult tőlünk. Most két út áll előttünk: vagy a nép falánk torkába vetjük vagyonunkat és kimegyünk Afganisztánba, vagy fegyvert fogunk és védekezünk... Ki kíván szólni?

— Tudja-e a nép, hogy a hitetlenek el akarják venni földjeinket? — kérdezte az öreg Isza kán isán, hosszú, fehér szakállát simogatva.

— Nem, erről csak a hitetlenek hívei tudnak. A napokban jött Taskentből egy férfi, ő hozta ezt a hírt — mondta Abdul-Rasid bej.

— Engem a kétség férge rág — szólt egy másik isán, lassan morzsolgatva borostyánkőből készült olvasóját. — Lesz-e elég erőnk az ellenállásra? Nem helyesebb-e meghajolni a végzet

[1] Kafir: hitetlen.
[2] Kós: páros ökrösfogat.

előtt? Talán meg lehetne egyezni a kafirokkal úgy, hogy vagyonunknak csak egy részét adjuk oda?

Enver pasa hol az egyik, hol a másik isánra nézett. Napbarnított arca elsápadt. A tervbevett kaland még kútbaeshet!

Enver lassan felállt. A napfény piros török fezére esett. Görbe szablyáján zöldes fénnyel csillogtak-villogtak a smaragdok.

— Mit kell hallanom? — szólalt meg haragtól remegő hangon. — Kik vagytok ti, lokájiak vagy gyáva sakálok? Timur kán fiai harc nélkül adják oda atyáik földjét?... Szégyen, gyalázat ez, muzulmánok! Odadobjátok a vagyonotokat és beálltok a hitetlenekhez marhát legeltetni?...

E szavakra a jurtában ülő bégek kardjukhoz kaptak. Felindult kiáltások hangzottak mindenünnen.

— Nyugalom, tiszteletreméltó és nemes férfiak — szólalt meg Abdul-Rasid bej. — Tudtam én, hogy nem is lehet ez másként. Csak meg akartam győződni arról, hogy vannak közöttetek érdemes férfiak, akik majd az emír seregeinek élére állnak. Az erőnk majd meglesz hozzá... — Megpróbált felállni. Az isánok odasiettek és felsegítették. Abdul-Rasid bej rájuk támaszkodva a jurta kijáratához ment és elhúzta a függönyt. A völgy katlan tele volt emberekkel.

— Ime, az erő — mondotta előrenyújtott kézzel —, amely hozzásegíti az emír őfényességét, hogy visszatérjen Buhara megszentelt földjére...

— Vajjon felkel-e a nép? — suttogták az isánok egymás között kétkedő hangon.

— A nép ostoba — felelte ugyancsak halkan, kezét ökölbeszorítva és fehér szakállát végigsimítva Isza kán isán.

Egy ideig mindenki hallgatott.

— Most pedig kihirdetjük a népnek az emír szent akaratát — szólt erős hangon Abdul-Rasid bej, botjával a földre koppantva. — Ha pedig valaki nem teljesítené az ő akaratát és nem szállna harcba a hitetlenek ellen, annak vére ontassék ki, vagyona legyen szabad préda, feleségét válasszák el tőle, gyermekei pedig adassanak el rabszolgának... Szólítsátok ide a derviseket — folytatta az isánokhoz fordulva. — Kihirdetem nekik az emír akaratát.

Az isánok meghajoltak és kisiettek a jurtából.

A tömeg egyre nőtt. Priszurhányból újabb és újabb csopor-

tok futottak be. Szín kislákból tadzsik-csagotájecek[1] érkeztek, szép arcú férfiak, akik szörnyű elnyomás alatt éltek. Ibrahim bég velük együtt érkezett dzsigitjei üstökkel és rizseszsákokkal megrakott szamarakat vezettek.

Utolsóknak a beludzsok jöttek meg Jurcsi városából, nagyobbrészt kézművesek. Velük érkezett egy közös lovon két rézműves testvér, Abdulla és Ráhim. A két hatalmas erejű, széles, napbarnított arcú legény készítményei — tálak, korsók, tálcák és lószerszámveretek — messze vidéken híresek voltak. Ezért a tömeg kitörő örömmel üdvözölte őket, jó egészséget és hosszú életet kívánt nekik. A fivérek, amint illik, udvariasan válaszoltak az üdvözlésekre és levették lovukról a hurdzsumokat. Ebben hozták magukkal portékájukat. Élni kívántak az alkalommal, hogy ennyi nép gyűlt össze s el akartak adni valamit. Letettek a gyepre két tálcát és egy nagy, cifraveretű korsót. Ekkor azonban mindenkinek a figyelme egy sovány, öregember felé fordult, aki szamárháton közeledett. A szamár annyira girhes, vén és kicsi volt, hogy úgy látszott, mintha Nazár aga csak azért ült volna a hátára, hogy mezítelen, hosszú lábával, amelyet szinte maga után húzott a földön, támogassa a nyomorult jószágot.

Nazár aga új, csíkos vászonköpenye általános figyelmet keltett; ugyanis mindenki megszokta, hogy Nazár aga csak szánalmas condrákat visel. Az öreg mellett csinos ifjú lépkedett: Tasmurát, Nazár aga fia. A fiatalember füle mögül mentaágacska és egy szál rózsa kandikált elő, a vőlegény jelvényei.

Az öreg Gajbulla, jurcsi-i teásboltos, akinek arcán nagy szemölcs virított, vette észre elsőnek Nazár agát.

— Üdvözlöm házanépével együtt, Nazár aga — mondta s két kis lépést tett feléje. (Gajbulla reumában szenvedett s bár a helybeli tabib[2] azt ajánlotta, hogy napjában kétszer égessen csepüt a hasán, állapota valahogy mégsem akart javulni.) — Üdvözlet, Nazár aga! A közmondás így szól: »Ha bájt látsz új köpenyben, kívánj neki jószerencsét, ha pedig szegény embert látsz új köpenyben, kérdezd meg, kié a köpeny.«

— Valóban csodálatos dolgok történnek a világon, tisztelt barátom — felelte Nazár aga, majd leszállt szamaráról és üdvözölte Gajbullát. — Adakozó kedv szállta meg harmadági nagy-

[1] Csagotájecek: Csagatajnak, Dzsingisz kán egyik fiának leszármazottai. *(Szerk.)*

[2] Tabib: orvos, kuruzsló.

bátyámat,[1] Rahmankul bájt, akinél, mint tudjátok, több mint harminc éve dolgozom, mint pásztor. Azelőtt botütésekkel serkentett a munkára, tegnap meg csak magához hivat, kérdezi, hogy szolgál az egészségem és nekem ajándékozza ezt a gyönyörű köpenyt. Azonkívül feleséget vásárol fiamnak, Tasmurátnak.

— Úgy látszik, az adakozó kedv nemcsak a maga nagybátyját szállta meg — jegyezte meg Ali-bobó, egy ráncosarcú, öreg, denaui teaszedő, aki eddig hallgatott. — Ma reggel a gazdám behivatta feleségemet a ház belső részébe, hogy reggelizzék együtt az ő feleségével. Honnan ez a nagy szívélyesség? Engem agá-nak[2] szólít, tréfálkozik velem, nevetgél, mintha régi barátok vagy pajtások volnánk.

— Az én gazdám meghívott tegnap vendégségbe — szólt egy szakadtturbános, feketeszakállú dehkán.

Gajbulla elgondolkozva vakarta meg arcán a szemölcsöt.

— Hát vajjon, ide minek hívtak össze bennünket? — kérdezte a többiekre pillantva.

— Egy biztos, hogy nem tój-ra[3] hívtak — jegyezte meg egy öreg dehkán és sokatmondóan intett fejével Ibrahim bég távolabb álldogáló nukerjai felé.

— Bizony, bizony — sóhajtott Gajbulla — ki tudja, mi minden történik még ma velünk.

— Semmi sem történhetik, ami előre ne lett volna megírva a sors könyvében — mondta sötéten Ali-bobó, s a derekára kötött kendőből kis tököt húzott elő, amelyben a naszdohányt[4] tartotta.

Ali-bobó a markába szórt egy jó adag dohányt és éppen szájába akarta dugni, amikor a jurta felől, ahol a leggazdagabbak és legelőkelőbbek tanácskoztak, valami zaj hallatszott. Mindenki térdre esett és földig hajtotta fejét.

A jurtából ünnepélyes menet vonult ki. A népnek ritkán volt része ilyen nagyszerű látványosságban. A menet élén komoly méltósággal Abdul-Rasid bej lépkedett. Répaalakú, hófehér, fényes csillámokkal díszített turbánja mintha úszott volna a levegőben. Két ezüstös-brokát köpenyt viselő isán vezette kézenfogva Abdul-Rasidot. Enver pasa Abdul-Rasid bej oldalán haladt. Mögöttük vo-

[1] Kelet-Buharában azelőtt törzs-öröklési rendszer volt. A másodági unokaöccs élete végéig mint pásztor szolgált nagybátyjánál, a bájnál, és koldusmódra tengődött.

[2] Aga: így szólítja a fiatal az öregebbet tisztelete jeléül.

[3] Tój: ünnepség (esküvő, lakoma).

[4] Nasz: porrátört, zöld dohány. Nem szívják, hanem a nyelv alá teszik.

(25. oldalhoz)

nultak tündöklő brokát-köpenyben a bégek, isánok, ulémák és más méltóságok. A pompás menetet toprongyos, talizmánokkal teleaggatott, görcsös botjukra támaszkodó vándordervisek és megszállott rajongók zárták be, akikről senki sem tudta, honnan kerültek elő.

Abdul-Rasid bej fellépett a szőnyeggel borított emelvényre, ég felé tárta, majd lassan lebocsátotta kezét s a tömeg felé fordult.

A baj ott kezdődött, hogy Nazár aga nagyot hallott. Az öreg egy földbevert cölöphöz kötötte szamarát, kézenfogta Tasmurátot és megpróbált előrefurakodni, de kevés sikerrel. Amikor a tömeg látta, hogy Abdul-Rasid bej beszélni akar, a szónok felé törtetett. Egymást gázolták le, a földretiport emberek ordítottak. Nazár agát minden oldalról szorították, lökdösték és csaknem leverték a lábáról.

Mikor kissé levegőhöz jutott és körülnézett, néhány lépésnyire megpillantotta Tasmurátot. Az ifjú is szemmelláthatóan megtépázva került ki a tolongásból; füle mögött nem volt már se rózsa, se menta. Apját meglátva, utat tört magának és sikerült is rövidesen odafurakodnia az öreghez.

— Hallotta, édesapám, mit mondott Abdul-Rasid bej? — kérdezte izgatottan.

— Hogy' hallottam volna, mikor úgy hengergettek a földön, mint egy krumpliszsákot — mérgelődött Nazár aga.

— Háború lesz, apám!

— Háború? — csodálkozott az öreg. — Ki ellen?

De Tasmurát már nem tudott felelni, mert egy sánta dervis felkapaszkodott a mellettük lévő dombra és harsogó hangon szónokolni kezdett:

— Ó, sariát! Ó, sariát! — kiáltott, kezével hadonászva. — Emberek, testvérek! Hallottátok mit mondott a nagyságos Abdul-Rasid bej. Figyeljetek, majd én elmondom nektek.

Nazár-aga fia kezét fogva figyelt. Olyan szörnyű dolgokat hallott, hogy minden megmaradt hajaszála égnek meredt a turbánja alatt: Turkesztánból, a hitetlen oroszokkal együtt, becstelen muzulmánok kerekedtek fel, akik elárulták fejedelmüket, atyáik hitét és a sariátot. Az ördög fiai ők, ezért lábuk helyén pata, fejükön szarv nőtt és farkuk is van. Elrabolják a nőket s később meg is ölik őket. Az összes igazhitűeket favágófűrésszel kettéfűrészelik, vagyonukat, földjüket, marháikat elveszik.

Nazár aga már régebben is hallott arról, hogy messze, messze, napnyugat felé valami oroszok élnek, akik fölött az ak-padisah uralkodik. Később híre járt, hogy az oroszok elkergették az ak-padisahot. Ezért aztán, mint Rahmankul báj mondta, szörnyű büntetés érte őket: az égből félelmetes szörny, gonosz szellem szállott alá és csaknem az egész országot üszkös romhalmazzá változtatta.

Nazár aga régebben félelemmel, de ugyanakkor kíváncsian is gondolt ezekre az ismeretlen oroszokra. Most azonban, a dervis szavai után, gyűlölni kezdte őket. Hogy elvegyék tőle a feleségét, akiért odaadta egyetlen pár ökrét és örökös szolgaságot vállalt Rahmankulnál? Azt már nem! Ezt nem fogja tűrni! Harc nélkül semmiesetre sem adja oda az asszonyt. Fiával, Tasmuráttal együtt harcba száll ellenük.

Igy gondolkozott Nazár aga. De míg ő a maga egyszerű eszével a dervisek minden szavát elhitte, az olyan emberek, mint Ali-bobó, egész más szemmel nézték a dolgot. Ali-bobó így gondolkozott: »A bégek és bájok eddig ütöttek-vertek bennünket, mi pedig most verekedjünk értük?« Gondolatait mindjárt közölte is Gajbullával. A teásbolt-tulajdonos ijedten tekintett rá s ujját ajkára tette. Erre Ali-bobó találóan megjegyezte, hogy az ő öreg feleségére, Hodicsára, meg kis vagyonkájára, aligha feni valaki a fogát. Hiszen neki és a jelenlévők nagy többségének nincs is saját földje. Ezért legfeljebb az adószedőtől kapott kék-zöld foltjaikat védelmezhetik, mást nem.[1]

Most már az egész völgykatlan visszhangzott a dervisek dühödt rikácsolásától.

Abdulla és Ráhim, a rézműves-testvérek, a jurta közelében álldogáltak. A helyzet komolyra fordult. Majd még kalapács helyett fegyvert kell ragadniok. A két fivér meghányta-vetette a dolgot és elhatározták, hogy szép csendesen eltűnnek a gyűlés színhelyéről. Eleinte kedvezett is nekik a szerencse: sikerült észrevétlenül elszakadniok a tömegtől s már-már elérték a sziklákat, amelyek mögött a Szurhán[2] felé vezető ösvény kezdődött. De alig tettek néhány lépést az ösvényen, lovaikat kantáron vezetve, amikor a közeli szikla mögül nagyot rikkantva előugrottak Ibrahim

[1] A keletbuharai parasztok többségének nem volt saját földje, hanem a bájoktól vették a földet haszonbérbe. Az adórendszer azonban olyan volt, hogy a parasztnak legfeljebb a termés egynegyede jutott.

[2] Szurhán: folyó a mai Tadzsikisztán és Üzbekisztán határán.

bég lesbenálló dzsigitjei. A nukerek pillanatok alatt földreteperték a fivéreket, kezüket hátracsavarták és mindkettőjüket a jurtához lökdösték.

— Ó, ti rühes kutyák — ordított rájuk ádáz dühvel Mumin mirza, amikor a nukerek lába elé lökték a fivéreket. — Gyáva sakálok, akik már a harc előtt megfutamodnak! Nézzétek meg jól ezeket az árulókat, amíg szíjat nem hasíttatok a bitangok hátából és karóba nem húzatom őket.

— Kik vagytok? — kérdezte szigorúan Ibrahim bég eléjük lépve.

— Rézművesek vagyunk Jurcsiból, fivérek — szólt a kövér Abdulla dadogva és egész testében reszketve.

— Rézművesek vagytok? hm, hm... Hát jó. Akkor mellettem maradtok és töltényeket fogtok készíteni, — mondta kegyesen a kurbasi. — Addig is mindegyik kap húsz botot, hogy máskor meg ne szökjön! — parancsolta a dzsigitek felé fordulva, akik már kapzsi szemmel méregették a foglyok vadonatúj köpenyét.

Egy rajongó éles hangja túlharsogta a fivérek jajgatását.

— Igazhitűek! — szónokolt a megszállott. — Lépjetek be a legfényesebb buharai emír megszentelt seregébe! Ne tűrjétek, hogy az álnok kafirok betörjenek házaitokba, hajuknál fogva vonszolják ki feleségeiteket, lányaitokat és elhurcolják őket tisztátalan háremeikbe!

Egy festettszakállú dervis — sovány mint a karó — megtoldotta:

— A szentséges emír nevében: aki megtagadja a harcot a hitetlenek ellen, halállal lakol, vagyona közpréda lesz, gyermekei pedig rabszolgák.

Ez az érv minden másnál hatásosabb volt, mert a műveletlen, írástudatlan és megfélemlített emberek közül mégis csak kevesen gondolkoztak úgy, mint Ali-bobó.

— Ez aztán a szép dolog — gondolta Gajbulla, a teaboltos, akinek egész vagyona egy nagyobbacska szamovárból, három pár bögréből és vagy hat font zöld teából állott. — Akárhogy is forgatjuk, öregségemre be kell lépnem a bég seregébe.

Nagy örömére kiderült azonban, hogy öregeket nem vesznek be, hanem csak fiatalokat, mégpedig minden öt porta után egy-egy embert.

Voltak a nép között olyanok is, akik hitelt adtak a dervisek

hazug beszédeinek. Ezek közé tartozott Nazár-aga is, aki önként, az elsők között soroztatta be a fiát, Tasmurátot, a dzsigitek közé.

Igy lépett be a fiatal Tasmurát földesura, Musztafakul bég csapatába, így lett belőle a bég nukerje...

*

Ugyanezen az éjszakán ezer és ezer család rejtezett az embernemlakta hegyekbe, mert nem akart az emírért harcolni. Fürkésző szemmel, minden éji neszre megrezzenve vonultak, — ki lovon, ki öszvéren, ki gyalog. Egyelőre minden csendes volt. Csak a Babatag felől festette vörösre a lobogó tűzfény az ég alját: Enver pasa parancsára felgyújtották Bakáti és Karljuk kislákokat, mert azok nem akartak dzsigiteket adni a buharai emírnek.

V

Nyikorogva nyílt ki az ablak. A kunyhóba betódult az üde, hajnali levegő.

Klimov trombitás megborzongott, félszemét kissé kinyitotta és mérgesen mozgatta deresedő, vöröses bajuszát.

Berszukov század-napos behajolt az ablakon és megrázta Klimov vállát. A napos fiatal, tömpeorrú arcán gondterhelt kifejezés ült.

— Keljen már fel, Vaszilij Prokopics — ismételte nyomatékosan. Két perc múlva öt óra. Ébresztőt kell fújni!

Klimov kinyitotta a szemét.

— Jól van, jól van, mindjárt — dörmögte rekedt hangon, két ásítás között.

Azzal felkelt a lócáról, fogta a trombitát, vállára vetette köpenyét és kiment a tornácra.

A Dnyeper fölött már szakadozott a hideg ködfátyol. A nap áttört az erdőre boruló szürkéskék felhőkön.

A zsengé, friss füvön ezüstös, dérszínű harmat csillogott.

Klimov öblös hangon köhintett egyet-kettőt, majd arrafelé fordult, ahol a fehértörzsű nyírfák mögött még sötétkékben játszó köd gomolygott és felemelte trombitáját.

Az ébresztő hangja ércesen zengett a tiszta levegőben.

Ebben a pillanatban a nap is felragyogott a felhők fölött; aranyos sugarai megcsillantak a nedves gyepen.

Az udvarokban megnyikordultak a kapuk. Birkák futottak, egymást taszigálva, az utcára. Fensőbbséges nyugalommal lépkedtek kifelé a tehenek. Tehénbőgés és birkabégetés verte fel a csendet.

A csorda hosszan elnyúló sorban megindult a poros úton.

Klimov a tornácon állt és jobbra-balra nézelődött. Jó érzéssel töltötte el, hogy ezt a verőfényes, napos reggelt ő keltette életre, amikor elfújta trombitáján az ébresztőt.

Az újra elnéptelenedő utcán feltűrt szoknyájú fiatal lányka tehenet hajtott.

— No, te, kislány, elaludtál? Biztosan sokáig sétáltál az éjjel! — kiáltott barátságosan a trombitás.

— Hát te miért fújtál olyan későn, bácsi? — vágott vissza a lány mosolyogva.

Klimov hamiskásan nevetett, rándított egyet a köpenyén és bement a házba.

Kisvártatva újból megcsikordultak a kapuk. A vöröskatonák vezették ki lovaikat a szakasz részére kijelölt cölöpökhöz és megkezdték a lóápolást.

A csendben csak a lovak szőrét végigsimító kefék halk nesze, a katonák szuszogása és olykor-olykor a lóvakaróhoz ütött kefék száraz koppanása hallatszott.

— Gyerünk, gyerünk, iparkodjatok! — kiáltott vidáman Harlamov őrmester. — Hadd lássam csak a lovad farkát — fordult az egyik fiatal katonához. — Nézd, milyen poros, — jegyezte meg, szétbontogatva a ló farkát. — Gyerünk, pajtás, iparkodj! Ha kész vagy, megmutatod.

— Nyughass, te dög! ... No, megállj csak, majd adok én neked! — kiáltott egy kistermetű, vörösesszakállú katona, öklével fenyegetve fehérlábú kancáját. A ló fejét hátrahajtva, hanapásra készen vicsorgatta sárga fogait.

Harlamov a katonához lépett.

— Lavrinkevics, már megint goromba vagy a lóhoz? — szólt bosszúsan.

Lavrinkevics apró, sündisznóra emlékeztető szeme rosszindulatúan pillantott fel.

— Hogyne lennék goromba, mikor ez a dög nem hagyja az oldalát leápolni?

— A lóval mindig szépen kell bánni, — oktatta Harlamov a katonát. — Kiabálással, pajtás, nem mégy semmire ... Add csak

ide azt a kefét! — Azzal elvette a kefét, a lóhoz lépett, a szemébe nézett és megsimogatta. — Na, na, miért akarsz megharapni — mondta barátságos hangon s végigsimította a ló hajlékony, fénylő nyakát. — Jól van... minden jól van... — mondogatta, amikor a kanca megnyugodott és tűrte az ápolást. — Látod, Lavrinkevics, ugye, hogy kiabálás nélkül is lehet boldogulni. Kiabálni csak az ostoba ember szokott — fejezte be haragos pillantással és átadta Lavrinkevicsnek a kefét. Nem tetszett neki ez a kampósorrú, sovány kis ember, akit nemrég helyeztek át a harmadik dandárból.

— Törzsőrmester elvtárs, jön a századparancsnok — figyelmeztette a szakaszvezető.

Harlamov körülnézett.

Az utcán Ivan Iljics Ladigin közeledett.

Harlamov vigyázz-t vezényelt.

— Mi újság, törzsőrmester? — kérdezte Ivan Iljics, miután üdvözölte a századot.

Harlamov jelentette, hogy a második szakasznál éjjel egy ló megbetegedett, de már jobban van.

— Helyes — mondta Ladigin megsimítva rövidrenyírt, deresedő bajuszát. — Mi az, készen vagyunk? — kérdezte a törzsőrmestert.

— Igenis, most megyünk az itatóhoz.

— Hát csak menjetek, addig én öregember módjára kiülök a jó napocskára. — Ivan Iljics átment az utca túlsó oldalára és leült egy padra a kapu mellett.

Szeme előtt vonult el az egész század. A lovak bólogatva poroszkáltak, lustán húzták maguk után hátsó lábukat. Különös sietségre nem volt semmi ok.

Ladigin elővette dohányzacskóját és cigarettát sodort.

Több mint egy éve már, hogy a Lovashadsereg, Mahno[1] leverése után, békés viszonyok közé került. A 11. hadosztályt a gomeli kormányzóságba vezényelték, a többi hadosztály pedig Ukrajnából Észak-Kaukázusba vonult.

A 61. ezred, amelyiknél Ladigin szolgált, Recsicában állomásozott.

Az elmúlt idő alatt a Lovashadsereg segített a lakosságnak helyreállítani a polgárháború pusztításait. A lovaskatonák szán-

[1] Anarchista bandavezér. *(Ford)*.

tottak, vetettek, építettek. Az élet még nehéz volt, az ennivaló kevés, úgyhogy a katonák adagjuk egy részét az éhező gyermekeknek adták.

A tegnapi századgyűlésen javaslatot tettek, hogy a század vegye gondjaiba a helyi gyermekotthont. Ladigin azon gondolkozott, hogy lehetne ezt a legjobban megoldani.

Lépéseket hallott. Felnézett. Helyettese, Vihrov közeledett.

— Erőt, egészséget, parancsnok elvtárs — köszönt a századparancsnokhelyettes, majd Ladigin intésére ő is leült a padra.

— Szolgálatban vagy? — kérdezte Ladigin.

— Igen.

— Mi újság?

— Egyelőre semmi.

— Hát Alekszej, örömhírt közölhetek veled — mondotta Ladigin mosolyogva és Vihrovra nézett. — Az ezredparancsnok szabadságot engedélyezett neked.

— Becsületszavadra? — kiáltott örömmel Vihrov.

— Hát ki vagyok én, hogy füllentsek? Életemben nem csaptam be senkit. Készülődhetsz... És ha megérkezel Orszkba, mondd meg Szásádnak, hogy neheztelünk, mert kevés levelet kapunk tőle. Nem szép dolog elfelejteni a régi barátokat, — jegyezte meg Ivan Iljics szemrehányó arccal.

— Feltétlenül megmondom — felelte Vihrov mosolyogva, de magában úgy vélte, hogy Ladiginnek nincs egészen igaza: ő, Vihrov, elég gyakran kapott Szásától levelet.

Az utca túlsó oldalán, abban a házban, amelyikben a századiroda volt, hangosan becsapódott az ajtó, amint Barszukov kiszaladt az utcára. Barszukov körülnézett, meglátta Ladigint s könnyedén szedve dongalábát, odafutott.

Barszukov ragyogó ábrázatáról Ivan Iljics leolvasta, hogy ilyen nagysietve csak jó hírt hozhat.

Barszukov odaérve, csillogó szemmel és az izgatottságtól elfúló hangon közölte, hogy Bugyonnij a dandárhoz érkezett.

— Micsoda?! — ugrott fel Ladigin, aki nem akart hinni a fülének.

— Úgy bizony, Bugyonnij elvtárs érkezett meg. A törzstől telefonáltak. Azt mondják, szemlét tart.

Vihrov helyőrség-ügyeletes volt s így nem vehetett részt az ezredszemlén. Ott állt a dandártörzs kétemeletes épületének

magas tornácán és várta, mikor jön ki Bugyonnij a parancsnokságról. Közben a jelentés szavait ismételgette magában.

Az ezrednek éppen elrendelték a riadót. A katonák sietve fogták a puskájukat és futottak nyergelni.

Féltíz volt. A nap melegen sütött az egyemeletes házakkal és üzletekkel szegélyezett, néptelen térre.

Bondarenko, a dandárparancsnok lovásza, két lovat tartott a tornác előtt. Tapasztalt, öreg katona volt, bajuszos arcán fehér sebforradás.

— Nem látni még a mieinket, ügyeletes elvtárs? — kérdezte barátságos pillantással Vihrovot.

— Még nem, de nemsokára megjönnek — felelte Vihrov.

— És minek jön Bugyonnij elvtárs?

— Hogy-hogy minek? Szemlét tart!

— Szemlét?... Nem hiszem én azt, ügyeletes elvtárs, — mondta Bondarenko huncut mosollyal. — Én úgy érzem, Szemjon Mihajlovics nem csak azért jött, hogy szemlét tartson. Meglátja, hadjáratra indulunk! Hallgasson rám, mert úgy van, ahogy mondom. Lám, a lovak is toporzékolnak, márpedig ennél nincs biztosabb jel.

— Hát egyelőre sehová sem indulunk — jegyezte meg Vihrov, majd kétkedő kíváncsisággal a lovakra nézett és látta (vagy csak úgy tűnt neki!), hogy a lovak csakugyan toporzékolnak.

Távolról lódobogás hallatszott. Megremegett a föld. A szomszéd házak ablakai megrezzentek. Egy pillanattal később a teret lovasság özönlötte el. Az élen hatalmas, keselábú pejmének Kudrjasov ezredparancsnok, harminc év körüli, sovány, rövidrenyírt bajuszú, finomvonású, napbarnított arcú férfi vágtatott. Kudrjasov mögött két trombitás és egy feketebajuszos, csimbókoshajú, lovával szinte egybeforrott katona lovagolt, aki a Kalinyintól még a lengyel fronton kapott vörös zászlót vitte. A zászlót, amelyen a napfényben ragyogott az ötágú csillag, jobbról-balról, kivont karddal egy-egy katona kísérte.

Csillogó trombitákkal vágtatott mögöttük a kürtösök kara. Utánuk, gomolygó porfelhőben, a lovasszázadok következtek. A paták dübörgése és a fegyvercsörgés megreszkettette a levegőt. A lovasok ellenzős nyári sapkát, vörös lovaglónadrágot és gimnasztyorkát viseltek. A gimnasztyorkát, amelynek mellén három kék sáv futott keresztbe, abban az időben »társalgó«-nak hívták. A lándzsákra kötött vörös-sárga zászlócskák vidáman lengedez-

tek a századok fölött. Az oszlopot lőszeres taligák, egészségügyi kocsik és az ezredvonat szekerei zárták be.

Vihrovnak felragyogott a szeme. Annyira lekötötte figyelmét ez a kép, hogy nem is hallotta meg a közeledő lépések neszét.

Bondarenko figyelmeztette halkan.

Vihrov körülnézett.

A lépcsőn, kardját megmarkolva, Szemjon Mihajlovics jött lefelé. Mögötte fekete cserkeszköpenyben kisnövésű, szikár, vöröses sörtebajuszú, jelentéktelen arcú férfi, Delarm dandárparancsnok lépkedett.

— Magával én már találkoztam valahol, elvtárs — mondta Bugyonnij, amikor Vihrov elébelépett és jelentkezett. Szemjon Mihajlovics hosszasan nézte Vihrovot. Szeme zöldes szikrákat vetett.

— Zamosztye alatt, hadseregparancsnok elvtárs — felelte Vihrov kissé megilletődött hangon.

— Lám, lám... Emlékszem már, — mondta Bugyonnij és barátságosan intve Vihrovnak, folytatta útját.

Bondarenko a dandárparancsnok hollófekete lovát vezette elő Bugyonnij számára. Szemjon Mihajlovics megnézte, elég hosszúra van-e csatolva a kengyel, kicsit igazított rajta, majd megfogta a nyeregkápát és könnyedén felszállt a lóra.

— Micsoda emlékezőtehetség! Egyszer lát valakit és egész életére megjegyzi — állapította meg Bondarenko, amikor Bugyonnij fényes sarkantyúját lova oldalához érintve, Delarm kíséretében elvágtatott a kissé távolabb felsorakozott ezred felé.

A tornácról jól lehetett látni, amint Kudrjasov vágtában, kivont karddal tisztelegve, Bugyonnij elé lovagolt.

Vihrov hallotta a jelentés szavait. Azután látta, amint Bugyonnij határozott mozdulattal sapkájához emelve kezét, fogadta az ezred tisztelgését és elléptetett az arcvonal előtt.

— És most mit fog csinálni? — kérdezte Bondarenko gondterhes hangon, mikor látta, hogy az ezred leszáll a lóról. — Ahá! Megnézi a lovakat — vélekedett.

Most Vihrov is századához siethetett. Lement a lépcsőn és kardját megmarkolva a térre igyekezett.

Vezényszó hangzott el. Az ezred új alakzatba sorakozott.

Bugyonnij Kudrjasov és Delarm kíséretében végigment a sorok között.

Egyszerre csak megállt és széles, fekete szemöldökét össze-

vonva egy nagy pejlovat vett szemügyre. A lovat fiatal, napbarnított arcú katona tartotta.

Delarm bosszúsan nézett Kudrjasovra, az pedig megvonta vállát s mindketten zavartan és aggódva sandítottak a hadseregparancsnok elsötétülő arcára.

— Emelje fel a jobb elsőt — szólt Bugyonnij a katonához.

A katona felemelte a ló patáját.

Bugyonnij lehajolt, hogy megnézze.

— Jól van megpatkolva — mondta kiegyenesedve.

— Hadseregparancsnok elvtárs, jelentem, nálunk a patkolás rendben megy, — szólalt meg élénken Kudrjasov, miközben megkönnyebbülten emelte barnára sült kezét sapkája ellenzőjéhez. — Magam is majdnem minden nap ellenőrzöm.

Bugyonnij nem szólt semmit és tovább lépett.

— Á! Harlamov? Hogy vagy! — kiáltott fel örvendező meglepetéssel, amint megismerte a törzsőrmestert és megállt előtte. — Miért fogytál így le?

— Tífuszban feküdtem, hadseregparancsnok elvtárs. Alig két hete, hogy meggyógyultam.

— No és hogy megy a sorod?

— Jól, hadseregparancsnok elvtárs.

— Hogy van édesapád?

— Él. Levelet is írt. Érdeklődött ön után.

— Hát írd meg, hogy üdvözlöm. Derék öreg... És azt a kaukázusit miért nem látom? — Bugyonnij körülnézett — Azt az öreg kövéret! Hiszen te egy században szolgáltál vele, nem?

— Az leszerelt. Beteg volt. Így aztán haza is került.

Bugyonnij fürkészően nézett Harlamovra.

— U-úgy... Talán bizony neked is hazamehetnéked van? — kérdezte Bugyonnij szúrós szemmel.

— Egyáltalában nem, hadseregparancsnok elvtárs. Én tovább szolgálok. Én a forradalom katonája vagyok — mondta Harlamov, sokat jelentő hangsúllyal.

— Derék fiú vagy!

Bugyonnij keményen kezet szorított vele, bólintott felé és tovább ment.

— Hát te is itt vagy, Latipov — kérdezte és megállt egy himlőhelyes, jóképű, fiatal katona előtt. — Te, mi is lett akkoriban a te köpenyeddel? Végül is odaveszett?

— Odaveszett, hadseregparancsnok elvtárs — felelte Latipov megrebbenő szemmel, bűntudatosan.

Bugyonnij sovány arcán mosoly suhant át.

— Szerencséd, pajtás, hogy akkor nem kerültél elém... Önöknél hogy válik be a fiú, ezredparancsnok? — kérdezte Bugyonnij Kudrjasovtól.

— Jó katona — válaszolt Kudrjasov.

— Jó? Hm... Úgy látszik, megjavult, — jegyezte meg Bugyonnij és mindjárt átment a következő századhoz.

— Latipov, hallod-e, miféle köpenyről kérdezősködött Szemjon Mihajlovics? Mit csináltál, elvesztettél valamit, az ő köpenyét talán? Mi? — kérdezgették a katonák. — Mondd, Latipov, felelj!

Latipov himlőhelyes arca, kissé bandzsa szeme elborult. Bosszúsan legyintett.

— Hagyjatok békét, fiúk! Unom már ezt. Becsületszavamra! Nem volt elég akkor?

*

Mikor Vihrov átadta a szolgálatot és visszatért a századhoz, Ladigin sürgősen hivatta.

— Semmi újságot sem hallottál? — kérdezte fürkésző szemekkel Vihrovot.

— De hallottam. A hadseregparancsnok nagyon meg volt elégedve... Most a 62. ezredhez ment.

— És más semmit?

— Nem. Mit hallottam volna?

Ladigin becsukta az ajtót és halk hangon így szólt:

— A hadosztály gyorsított menetben a turkesztáni frontra megy. De egyelőre hallgass erről. A hadseregparancsnok úgy rendelkezett, hogy csak útközben szabad a katonákat tájékoztatni... Mi az, pajtás, miért komorodtál el? Persze, a szabadságod! Az bizony kútbaesett. Mit tehetünk, — háborús időket élünk.

— Ne is beszéljünk róla, nem számít — mondta Vihrov önuralmát visszanyerve. — És kivel háborúskodunk ott?

— Valami baszmacsokkal... A hadseregparancsnok azt mondta, hogy a buharai népi köztársaság kormánya Lenin elvtárshoz fordult és segítséget kért tőle. Mi már megyünk is. Éjjel rakodunk. Látod, pajtás, milyen a világ...

*

... Az első dandár ezredei berakodtak a katonavonatokba és elindultak a messze útra.

Negyednap az élvonat elhagyta Szizrányt és élesen délnek kanyarodott.

A vonat a sztyeppén robogott. A hatalmas kerekeken tovagördülő, pöfögő mozdonyból sűrű, fehér füst gomolygott. A kéményből szikraeső szállt.

VI

— Felkelni, fiúk! Bakuban vagyunk — kiáltott Barszukov.

A vöröskatonák szedelőzködni kezdtek, megkeresték töltényövüket és fegyverüket.

— Micsoda, megérkeztünk? — kérdezte Ilvacsev, aki ebben a vagonban aludt a katonákkal együtt.

— Mindjárt megérkezünk, komisszár elvtárs — válaszolt Latipov. — Ott elől valami várost látok.

A tehervagon nyitott ajtaján keresztül hatalmas, a sötétben végeláthatatlan síkságra esett a pillantás. A gyengén megvilágított égbolton kőolaj-fúrótornyok egész erdeje rajzolódott ki. Itt is, ott is kékes lángocskák pislákoltak, mint kis olajlámpák.

A levegőt sűrű kőolajszag ülte meg.

A katonák az ajtónál nézelődtek.

— Valami ég — mondta Barszukov.

— Ezek örökké égő tüzek, földalatti gázok — magyarázta Ilvacsev. — Valahol olvastam, hogy az ősidőkben itt tűzimádók éltek. Ezeket a tüzeket imádták.

— Más dolguk nem is volt, — jegyezte meg Kuzmics az általános csöndben.

— Komisszár elvtárs, messze megyünk-e még? — érdeklődött Latipov.

— Most hajóra szállunk, átkelünk a Káspi-tengeren, aztán megint vonaton megyünk Buharáig — felelte Ilvacsev.

— És a lovak?

— A lovak is a hajóval jönnek.

A vonat lassított és befutott az állomásra. Távolabb, a dombokon, előtűntek a város homályba vesző, lágy körvonalai.

Ivan Iljics Ladigin a rakparton állva várta, hogy a berakodás véget érjen. Szeme a tenger sima tükrén pihent; a víz itt, a part mellett, olajos és zavaros volt.

A rakpart mellett hegynagyságú hajó állott; hosszú, szürke fedélzetén sisteregve gomolygott a gőz.

A kikötőben a szokásos sürgés-forgás uralkodott. Matrózok és meztelenvállú, napbarnított rakodómunkások jöttek-mentek mindenfelé. Egy hatalmas kampókkal felszerelt, nyikorgó daru bálákat és ládákat ragadott fel, félkörben elfordult s a hajó gyomrába bocsátotta a terhet.

Kissé távolabb, a fedélzetre vezető pallónál, Kudrjasov és Smatov ezredkomisszár, egy hallgatag, idős donyeci bányász állott. Smatov a régi Bugyonnij-gárdához tartozott s ő volt az ezrednél a rangidős politikai biztos. 1918-ban lett belőle hallgatag ember, amikor a német megszállók szeme láttára lőtték agyon anyját és feleségét. Maga Smatov csodával határos módon menekült meg az agyonlövetéstől. Azután belépett a Lovashadseregbe és részt vett minden hadjáratban. Kudrjasov nagyon tisztelte és szerette öreg politikai biztosát, bár Smatov elég gyakran keserítette életét erkölcsi prédikációkkal. A komisszár ezúttal is elégedetlenül dörmögött. Azért haragudott Kudrjasovra, mert két fiatal parancsnoknak kimenőt engedélyezett a városba s azok elkéstek a rakodásról.

— Egyszóval, Mihail, te mindig ilyeneket csinálsz — jegyezte meg Smatov idegesen köhécselve. — Minek is kellett Rumjancevet elengedned? Hiszen tudod, mennyire megbízhatatlan az ilyesmiben — folytatta, begörbített ujjával gimnasztyorkája gallérját babrálva. — Látod, elég a legkisebb hiba s máris kész a baj.

— Igazad van, nagyon sajnálom — ismerte el Kudrjasov.

— Mindig csak azt mondod, hogy »sajnálom«, ahelyett, hogy előre gondolkoznál. Pedig voltaképpen ezredparancsnok vagy, nem pedig gazdasági vezető. Nahát! Nincs igazam?

Kudrjasov érezte, hogy a komisszárnak igaza van és sötéten hallgatott. Most azonban nem a két tiszt távolléte izgatta. Bárhová is lettek, majd előkerülnek, gondolta. Jobban aggasztotta az, hogy a hajóskapitány közlése szerint a barométer süllyedt. Ezért ült sovány arcán gondterhes kifejezés, amíg a berakodást figyelte. Delarm dandárparancsnok a következő katonavonattal jött utánuk, így Kudrjasovot és Smatovot terhelte a teljes felelősség az ezred áthajózásáért.

VII

A hajó gyorsan haladt Krasznovodszk felé. Útját hosszú, fekete füstcsík jelezte. A bágyadt napfény nehezen tört át az alacsony gomolygó esőfelhőkön. A szél fokozódott.

Kuzmics és Klimov a második fedélzet alatti közös kajüt egyik sarkában üldögélt és azt vitatta, hogy mit hoz a holnap. Azon tűnődtek, vajjon igaz-e, hogy Buharában nagy a forróság és sehol sincs ivóvíz. A többi katonák (majdnem az egész második század itt üldögélt) vidáman nevetgélve vették körül Latipovot, aki éppen befejezte elbeszélését:

— Hát így történt, fiúk, hogy elvesztettem az esőköpenyemet.

A vöröskatonák hahotáztak.

— Ügyes fickó ez a Latipov, — esőköpenyt borított a bárányra! — jegyezte meg Barszukov gúnyos hangon.

A dolog úgy történt, hogy egy éjjel, még a Vrangel-fronton, Latipov és barátja elhajtott egy borjúnagyságú bárányt, amely elszakadt a nyájtól. Gondolták, jó vacsorával lepik majd meg felderítésből visszatérő bajtársaikat. Féltek azonban, hogy az őrjárat elcsípi őket, ezért a bárányra esőköpenyt borítottak, a fejére prémes kozáksapkát húztak és a száját madzaggal bekötötték. Azután megfogták a bárány mellső lábát és így vezették. Mikor az őrjárat kérdezősködött, hogy kit vezetnek, Latipov azt felelte, hogy egy gyomorbajos bajtársukat viszik az ezred-gyengélkedő szobára. A baj csak ott volt, hogy a rosszul megkötött madzag kibomlott s a bárány keserves bégetésben tört ki. Latipov és barátja megrémült, otthagyta a bárányt és elszaladt. Latipovnak futtában csak a prémes sapkát sikerült lekapnia a bárány fejéről. Szemjon Mihajlovics, mikor tudomást szerzett a dologról, nagyon megharagudott és elrendelte, hogy a vétkeseket büntessék meg. A két katona azonban még azon az éjszakán megsebesült a harcban s a hátországba került.

— Szóval, a bárány úgy ment a mezőre, esőköpenyben? És a prémes sapka megmaradt? — hahotáztak a katonák.

— Rágyújtunk, Fjodor Kuzmics? — kínálta meg Klimov a felcsert, előhúzva dohányzacskóját.

A felcser előrehajolt, hogy vegyen a dohányból, a trombitás feje azonban a vállához ütődött.

— Micsoda dolog ez? — kérdezte Kuzmics meglepődve, fenyegető hangon.

— Micsoda?

— Miért lökdösődik, azt kérdezem?

— Nem én lökdösődöm. A hajó lökött egyet.

A felcser felfigyelt. A hajó palánkján nagyokat loccsantak a megtorlódó hullámok. Lábuk alatt tompa dübörgéssel dolgoztak a gépek, remegett a kajüt padlója, mintha valahol a hajó mélyében hatalmas, erős szív dobogott volna két ütemben.

A hajó ismét erősen megbillent. A kis, kerek kajütablakot sötét víztömeg borította el.

— Nézzük már meg, mi van — szólt Kuzmics gondterhelten.

Felállt, kiment a kajütből és a kis lépcsőn át az alsó fedélzetre sietett.

A nap eltűnt. A tenger félhomályba borult. A sötéten háborgó víztömeget ellepte a hab és a tajték. Közel s távolban, mint fenyegető, fekete hegyek, hatalmas hullámok tornyosultak. Időről időre erős szélroham söpört végig a fedélzeten.

Kuzmics csak állt és nézett, majd lement a kajütbe.

— Hát most aztán benne vagyunk nyakig, Vaszilij Prokopics — dörmögte, amint leült. — Miért is nem mentünk tovább vasúton? Mennyivel jobb lett volna. Kellett nekünk hajó, vitte volna el az ördög!

— Nincs mit tenni, Fjodor Kuzmics — jegyezte meg nyugodtan a trombitás. — Hallottátok Ilvacsev elvtárstól, hogy a második és a harmadik dandár megy vasúton, mi pedig a vízen. Egy egész hadosztályt átszállítani nem tréfa dolog. Megbénítottuk volna a forgalmat, sőt nem is lett volna elég vagon.

— Persze, persze... De hát ilyen időben!

— Oda se neki! Valahogy majd csak átvergődünk.

A hajó hirtelen megtorpant és megrázkódott, mintha partnak ütődött volna. Hatalmas hullám zúgott el a hajó mellett.

A bajtársak összenéztek.

— Micsoda szörnyűség! — dörmögött a felcser.

— Sebaj, fiúk, addig élünk, míg meg nem halunk — szólalt meg Klimov. — Majd inkább felolvasok nektek egy jó könyvből — ajánlotta és zsebéből vászonkötésű könyvecskét húzott elő. — Kitűnő kis könyv ez. A perzsa háborúkról szól.

— Hagyj békét most a háborúiddal! — tiltakozott a felcser.

— Hát, ahogy tetszik. — Klimov felütötte a könyvet és belemélyedt az olvasásba.

Klimov egészen véletlenül jutott ehhez a könyvhöz, amikor

a múlt évben bátyjához utazott Voronyezsbe, szabadságra. A padláson, a lomok közt bukkant rá s ott mindjárt betűzgetni kezdte. A könyv a perzsa háborúkról szólt. Az első oldal annyira felkeltette Klimov érdeklődését, hogy azon nyomban elolvasta a másodikat és a harmadikat is. Ha a házbeliek nem nyugtalankodtak volna az öreg Klimov eltűnése miatt, nem is tudta volna letenni Halikarnassos ostromának érdekfeszítő leírását. Később is, egész szabadsága alatt, a könyvet búj ta s egy hónap alatt megtanult folyékonyan olvasni. A könyvecskét pedig annyira megszerette, hogy többé nem is vált meg tőle.

Hatalmas mennydörgés dübörgött végig a tengeren, égföld belerendült s a hajó lassan oldalára dőlt.

A vöröskatonák felriadtak. A beszélgetésnek, nevetésnek vége szakadt. Klimov is becsukta könyvét, mutatóujját hagyva benn könyvjelzőnek és felpillantott.

Kuzmics rémült arccal nézett Klimovra.

— Elsüllyedünk, Vaszilij Prokopics! — súgta elfúló hangon.

— Hát ez meg micsoda dolog, Fjodor Kuzmics? — súgta oda szemrehányóan a trombitás. — Maga egész úton azzal dicsekedett, hogy milyen világlátott ember.

— Hát aztán?

— Most meg el akar süllyedni.

— Én?

— Igen, maga.

— Hogy miket ki nem talál, Vaszilij Prokopics? — mérgelődött a felcser, aki már visszanyerte önuralmát és most attól félt, hogy a csendben ülő katonák meghallanak valamit s akkor világlátott felcserük hírnevén csorba esik. — Vessen keresztet maga, Vaszilij Prokopics, — folytatta bosszúsan. — Különös dolgokat beszél. Soha nem mondtam én semmi olyasfélét, ez az igazság.

— De mondott!

— Nem!

— De!

— Hallgasson! Maga mondta, hogy »csak el ne süllyedjünk«.

— Én?! — kiáltotta a trombitás felháborodva. — Hát nem szégyell így hazudni? Öreg ember létére! — A trombitás roszszalóan csóválta a fejét.

— Hát ez aztán szép dolog! — bőszült fel a felcser. — Torkig vagyok magával... Most már aztán elég! Mit képzel magáról?

(43. oldalhoz)

— Fütyülök magára!... — vágta oda Klimov. — Hitvány ember! Keressen magának más barátot!

Klimov felállt és elhagyta a kajütöt.

A felcser még utána akart kiáltani valamit, de a hajó annyira bukdácsolt, hogy meg kellett fogóznia a falban.

Valahol fent eszeveszetten bőgött a sziréna, kongott a hajóharang.

A lépcsőn gyors lépések koppantak, kitárult az ajtó és Harlamov bekiáltott a küszöbről:

— Fel, második század! Mindenki futásban a fedélzetre. A századparancsnok üzeni! Mozgás!

Gyorsan sötétedett. A hajó percről percre erősebben hintázott. Zúgott az elsöprő erejű szél. A hajó körül csapkodtak a hullámok.

Az égen zöldesszínű villám cikázott végig. Egy szempillantásra megvilágította az alacsonyan gomolygó, szakadozott felhőket, a féloldalra dőlt, hatalmas hajótestet és a parancsnoki hídon álló három férfi fekete sziluettjét. A kapitányon kívül Smatov és Kudrjasov is ott állt a parancsnoki hídon.

— Hogy vagytok, elvtársak? — hallatszott a sötétben Ladigin hangja. — Jól?... Rendben van. Úgy vesszük, hogy jól vagytok. Mindenki álljon a lova mellé! Helyezkedjetek közel a korláthoz!... Állj, ki vagy? — A villámfényben egy alacsonytermetű katonát pillantottak meg, aki mentőövvel a derekán a fal mellett lapult. — Lavrinkevics?... Pfúj, szégyen, gyalázat! Azonnal vesd le! Eredj a lovadhoz! No, megállj csak!

— Parancsnok elvtárs, nem gondolja, hogy helyesebb volna a lovakat kissé szorosabban egymás mellé állítani? — vetette fel Vihrov a gondolatot.

— Miért?

— Ha kitör az orkán, esetleg lesodorja a lovakat.

— Ilyen magas korláton át? — kétkedett Ilvacsev.

— Mégállj csak, ez talán nem is rossz gondolat — helyeselt Ladigin. — Jól van. Te maradj itt és intézkedj, én meg Ilvacsevvel a hajó farába megyek. Megnézzük, hogy vannak a géppuskások...

Körös-körül tombolt a tenger; egyik oldaláról a másikra dobálta a hajót.

Vihrov egy villamos zseblámpa bágyadt fényénél látta a katonák komor arcát. Mindenki hallgatott. A lovak élénken moz-

gatták fülüket és fel-felhorkantak. Két matróz ment arra a hajó legénységéből, mezítelen lábuk csattogott a fedélzeten. A matrózok meg-megálltak, lehajoltak és becsukták a csapóajtókat.

Óriási hullám söpört végig a hajó mellett; a habzó hullámtaraj a fedélzetre fröccsent. A lovak riadtan toporzékoltak.

— Erősebben fogjátok a lovakat! — kiáltott Vihrov, látva, hogy a megrémült állatok felágaskodnak és kitépik magukat a katonák kezéből.

A hajó egész testében remegve kapaszkodott fel a hullámhegy tetejére, kis ideig csendesen állt, azután megrázkódott és szinte lezuhant a mélységbe. Jobbra hatalmas fekete tömeg emelkedett meredeken a magasba.

— Nézd, mi készül ott — szólalt meg valaki.

A hullámtaraj egy pillanatra mozdulatlanná merevedett, majd megtört és harsogva zúdult a fedélzetre.

Vihrov csak annyit tudott kiáltani, hogy »fogózkodj!« A következő pillanatban fülét, orrát, száját víz öntötte el. Köröskörül zubogó, tajtékzó víztömeget látott, amely szörnyű erővel zúdult el mellette. Vihrov mindkét kezével egy oszlopba kapaszkodott, hogy el ne essék és a hullám el ne sodorja.

Mikor Kuzmics meglátta, hogy a hullámtaraj átcsap a fedélzeten, gyorsan leült, de a rázúduló víz felemelte és elsodorta. Kuzmics teljes erőből nekiütődött valaminek, majd úgy érezte, hogy a hullám lesodorja a fedélzetről. Kétségbeesetten próbált valamibe kapaszkodni. Hirtelen emberi alakot pillantott meg maga mellett. Görcsösen megragadta, de az kisiklott kezéből. Végre sikerült újból megkapaszkodniuk egymásban. Ide-oda hemperegtek, görcsösen fogták egymást. Azután a víz visszahúzódott a fedélzetről s őket a falhoz sodorta. Reszketve és levegő után kapkodva feltápászkodtak, majd egy villám fényénél egymásra meredtek.

— Vaszilij Prokopics!

— Fjodor Kuzmics!

A felcsernek könny szökött a szemébe. A trombitás nem értette, miért érzékenyült el a barátja. Mindkettőjük sápadt arcáról csorgott a víz.

— Megölelhetem, Vaszilij Prokopics?

— Megtiszteltetésnek venném — mondta az öreg trombitás.

Összeölelkeztek, de egyszerre megtántorodtak, a hajó meredeken kapaszkodott fel egy hullámhegy tetejére...

Kudrjasov a parancsnoki hídon állt és szeme sarkából a kapitány kissé hajlott alakját figyelte. A kapitány nem volt már fiatal ember; széles, jóindulatú arcán bozontos pofaszakállt viselt.

— Nem, a vihartól nem félek — felelt a kapitány rekedt hangon Kudrjasov kérdésére. — De a hajóért, az igazat megvallva, aggódom.

— A hajóért? Miért?

— Az én kis hajóm már öregecske, alig mászik... A gépezet rozoga. Hallja, hogy zakatol?... Nahát! Pedig nem lenne szabad így zakatolnia. Nem, bizony. Az utóbbi években teljesen tönkretették. Az angolok is használták... Teljes gőz! Teljes gőzzel előre! — kiáltott bele a kapitány a gépterem hangtölcsérébe, amint meglátta a szembejövő óriási hullámot. — Bizony, teljesen tönkretették — ismételte rövid hallgatás után. — No, sebaj, most már rendbejön minden. Egyszer Kirov elvtárssal, Szergej Mironoviccsal utaztam s ő azt mondta: »Adjatok egy kis időt és a Káspi-tengeren olyan hajók fognak járni, amilyenekkel a mostaniakat nem is lehet egy napon említeni.«

— És ön mindig erre jár a hajójával? — kérdezte Kudrjasov.

— Nem. Húszban a frontra mentem. A Lovashadseregnek szállítottam a muníciót...

— Nézze, hogy dühöng a vihar — jegyezte meg Kudrjasov. — Én meg azt hittem, hogy a Káspi-tenger a legcsendesebb mind között.

A kapitány elnevette magát.

— Csendes? Hát nem, drága elvtárs, a mi tengerünk szeszélyes, akárcsak a Balti-tenger.

A beszélgetés megszakadt.

Kudrjasovot nyugtalanította Smatov távolléte. A komisszár tudta, hogy a hajó eresztékei meglazultak és hogy a hajófenékben erősen emelkedik a víz. Smatov megkérte a kapitányt, hogy ne szóljon semmit Kudrjasovnak, maga pedig összegyüjtötte a katonák közül a kommunistákat és lement velük a hajófenékbe.

Kudrjasov aggódott, nem történt-e valami baja a komisszárnak. Már néhányszor le akart menni maga is, de végül is helyesebbnek látta, ha a helyén marad: legyen valaki, aki a döntő pillanatban, ha sor kerül rá, rendelkezik. »Igen, igen — mondta magában — így jobb lesz. Ki tudja, nem kell-e majd mentőcsónakba szállni«.

Kudrjasov lépéseket hallott a háta mögött. Hátrafordult.

Valaki esőkabátban, hátrahajtott csuklyával kapaszkodott fel a parancsnoki hídra.

— Ki az? — kérdezte Kudrjasov.

— Én, Marina nővér — válaszolt a leány. — Ezredparancsnok elvtárs, teát hoztam, — nyújtotta a posztóval behúzott kulacsot. — Vegye el kérem.

— Hogy jutott ez eszébe? — kérdezte Kudrjasov.

— Hiszen tudjuk, hogy egész idő alatt itt volt a hídon, az idő pedig...

— Nem látták a komisszárt?

— A katonákkal van.

— És maguk hogy vannak?

— Nincs semmi baj... Csak kialudt a lámpa a fedélzeten. És a lovak elkapták a tengeri betegséget. Szörnyű látvány — felelte a lány, majd átadta a kulacsot és a korlátba fogózva lement a lépcsőn.

Köröskörül tajtékozva torlódtak egymásra az óriási hullámok. A hajó hol hullámhegyre emelkedett, hol a fekete mélységbe zuhant; időnként, mintha robbanás rázta volna meg, úgy recsegett-ropogott minden eresztékében s egyik oldaláról a másikra dőlt.

Marinka tapogatózva lépkedett a korlát mentén... Hirtelen valami sötét tömeget pillantott meg maga előtt. A lányka megállt. A sötétben egy ló vadul nyerített és toporzékolva feléje rontott. Marinka félreugrott, körülnézett és elsiklottta magát. A hajó faránál a villámfény megvilágította a ló fekete sziluettjét, amint a megvadult állat felágaskodva átugrott a korláton és a tajtékzó tengerbe esett.

A lányka eltakarta kezével arcát és leült a fedélzetre. Mellette két dülöngélő férfi ment el. Egyikük — ha jól látta, Ladigin — égő zseblámpát tartott kezében.

Marina felállt és a fal mellett a parancsnoki híd alá indult. Itt szélcsend volt. A gyengén világító zseblámpa imbolygó, bágyadt fényfoltokat vetett az egymás hegyén-hátán fekvő emberekre. Sóhajtások, nyögések hallatszottak. A sarokban, a rémülettől falfehér arccal, semmibemeredő szemmel ült Lavrinkevics. Ajka remegett, többször ijedten keresztet vetett. Mellette feküdt egy matróz, aki hol a torkához kapott, hol meg nyögve rázta a fejét.

»No, a komát is elfogta a tengeri betegség!« — gondolta a

lányka. Fiatal arcán részvevő mosoly suhant át. De hirtelen felkapta a fejét és felfigyelt. Két katona — az egyikben felismerte Harlamovot — hozott valakit.

— Na, Marinocska, vedd gondjaidba a sebesültet! — szólt Harlamov és óvatosan letett valakit a lány mellé.

Marina lehajolt és meglátta Smatovot. Arcán vér szivárgott s egyik helyen a bőr is levált. A sebesült eszméletlen volt.

— Az első századnál alig maradt valaki talpon: tengeri betegség — mondta Harlamov, mialatt Marinka elővette a jódot és a pólyát. — A lovak mind szétszaladtak... Egyik ló a vízbe ugrott, de a másikat a komisszár fülön fogta és megfékezte. Ez aztán az erős ember! Én is kemény fickó vagyok, de ő talán még keményebb... Pedig látod, idős ember. — Elhallgatott és Marinka válla fölött a komisszár véres arcára tekintett, aztán így szólt:

— Egyszóval: bányász! Úgy látszik, azok mind ilyenek...

*

Mikor Smatov magához tért, ragyogó napfény sütött az arcába. Mellette Kudrjasov ült, megnyúlt, sápadt arccal.

A felső fedélzeten zenekar játszott.

— Hát mi van, Mihail? — kérdezte Smatov örömmel, mert a veszély szemlátomást elmúlt és az ezredparancsnok épen, egészségesen ült mellette.

— Megúsztuk — felelt Kudrjasov. — Pedig, mint kiderült, a kapitány sem vette biztosra. Azt mondja, a hajófenékben az eresztékek meglazultak; a hajó léket kapott, a gépek csaknem víz alá kerültek. Akkor aztán végünk lett volna... Hiszen öreg hajó is ez már.

- Veszteségeink? — kérdezte röviden a komisszár.

— Három ló. Egy tengerbe fulladt, kettő a lábát törte...

— Szóval alig van veszteség — állapította meg Smatov. — A lékről tudtam.

— Tudtál?

— Hát hogyne! Hiszen majdnem egész éjjel ott virrasztottam a politikai katonákkal:[1] szivattyúztuk a vizet. Tulajdonképpen szerelő volnék, valamit hát értek az ilyesmihez.

— És miért nem szóltál nekem? — csodálkozott Kudrjasov.

Smatov a szemébe nézett.

— Mi értelme lett volna, hogy nyugtalanítsalak? A te dol-

[1] Politikai katona: így hívták 1922—25-ben a kommunista vöröskatonákat

god az, hogy parancsnok légy. Aztán meg, ha nagyon szorult volna a kapca, természetesen szóltam volna — mondta melegen.

Kudrjasov nem felelt. Arca megrándult. Aztán megfogta a komisszár erős kezét és szó nélkül megszorította...

VIII

Három nap múlva hosszú katonavonat gördült be lassan a kattakurgáni állomás rakodójához.

Csikorogva nyíltak meg a teherkocsik nehéz ajtói. A katonák vidáman beszélgettek, pallókat raktak le és kivezették az oly hosszú idő óta vagonbazárt lovakat. A lovak örömükben, hogy a nehéz útnak vége, ki-kirúgtak, felágaskodtak, boldogan tettek pár lépést hátsó lábukon, majd, ijedtséget színlelve, félreugrottak.

Kudrjasov és Smatov kissé oldalt álltak a rakodón és a Turkfront vezérkarának kiküldöttjével tárgyaltak. A vezérkar képviselője fiatal ember volt; prémes kozákkucsmát viselt. Miután bemutatkozott, mint a hadseregparancsnok segédtisztje, a helyi viszonyokat ismertette.

A beszélgetés során kiderült, hogy azokat a kaszárnyákat, amelyekben a forradalom előtt az orenburgi kozákok állomásoztak, nem hozták rendbe. Ez Sáripovnak, a helyi végrehajtó bizottság elnökének a bűne, aki elhanyagolta a kaszárnyák helyreállítását.

— No de, sebaj — mondta a segédtiszt. — Meleg az idő, egyelőre a kaszárnyaudvaron is be lehet rendezkedni.

— És ha eső lesz? — kérdezte Kudrjasov.

— Eső? — a segédtiszt fensőbbségesen pillantott az ezredparancsnokra. — Itt áprilistól novemberig nincs eső.

— Szóval cigányok módjára, a szabad ég alatt kell hálnunk ebben a szörnyű hőségben? — jegyezte meg Smatov. — Amellett ez itt, állítólag, maláriás vidék?

— Hát bizony, malária aztán van bőven — hagyta rá a segédtiszt.

— És hogy jutunk a kaszárnyákhoz?

— Ezen az utcán kell elindulni — mutatta a segédtiszt. — Csak egyenest s a bazár után jobbra... Hopp! — jutott hirtelen eszébe. — Majdnem elfelejtettem! Megérkezett a dandár új politikai biztosa, Petrov.

— Petrov? — kérdezte Smatov. — Ismerem. Hol van?
— A kaszárnyában, Sáripovval. Rendet csinál...

*

A kirakodás tovább folyt. A vöröskatonák párosával ügyesen hordták ki a vagonokból a szénabálákat, zsákokat, lőszert.

Egy lelógó bajuszú, deresfejű, vasutaskinézésű öregember a közeli kis kertben egy nyírfa árnyékában álldogált és görcsös botjára támaszkodva nézte a katonákat.

— Hát te, bácsika, mit nézegetsz? Talán ismersz valakit közülünk? — kérdezte hozzálépve Latipov, kissé kancsal szemével bizalmatlanul méregetve az öreget.

— Ismerni senkit sem ismerek, de örülök, hogy megjöttek a mi embereink — jegyezte meg találóan az öreg munkás.

— A mi embereink, azt mondod. Hát te ki vagy?

— Én itt vasúti előmunkás vagyok... Régen várlak már benneteket, elvtársak. Legyűrtek minket a baszmacs-hordák. Hány házat felperzseltek, hány embert felkoncoltak, hányat elhurcoltak! Szóval, nem hagyják élni a munkásosztályt.

— Kiket hurcoltak el?

— Lányokat. Nekem például az unokámat vitték el.

— Mondd el kérlek, hogy történt.

Most Kuzmics lépett hozzájuk.

— Miről van szó? — kérdezte érdeklődve.

— A bácsika panaszkodik: a baszmacsok elhurcolták az unokáját — felelte Latipov.

— Ó, a bitangok, az ördög vinné el őket.

— Hát bizony bitangok — szólalt meg újra az öreg. — Hogy hány embert elintéztek. Ezt az állomást is elpusztították az átkozottak!... És az én Dásenykámat... Kettesben éldegéltünk. — Az öreg egyre halkabban és halkabban beszélt; végül is elhallgatott.

— Ne búsulj, öreg! Ne hagyd magad! Légy nyugodt, megtaláljuk mi a te Dásádat — vigasztalta Kuzmics. — A bitangokkal meg elbánunk, ahogy dukál.

— Hiszen ti rajta lesztek — mondta az öreg munkás. — Rendet kell itt teremteni... Hát ti hovávalósiak vagytok?

— Mi? Hm... Hát innen is, onnan is. Édes hazánkból, egész Oroszországból Bugyonnij lovashadseregébe gyűlt az, aki legény

a gáton... És azóta egyik hadjárat a másik után, pihenés nélkül. Úgy bizony! Úgylátszik, mi arra születtünk, hogy sorjában felszabadítsuk a népeket... Azt mondod, Dásának hívják az unokádat?

— Dásenykának, parancsnok elvtárs.

— Jól van. Hát csak ne emészd magad, barátom! Igazán mondom: visszahozzuk neked Dásádat. Latipov, mi a véleményed?

— Visszahozzuk, úgy éljek, doktor elvtárs. Csak egyszer elcsípjük azokat a gazembereket.

— Drága elvtársak, nem lennétek a vendégeim? — ajánlotta fel örömmel a vasúti munkás. — Itt lakom a közelben...

— Köszönjük szépen, apó, de most nem lehet — tért ki udvariasan Latipov.

Az állomás felől kürtjel harsant fel.

— Lám, már hívnak is, — mondta Kuzmics. — Minden jót, barátom! Viszontlátásra!

Azzal erősen megszorította az öreg kezét és kardját megmarkolva, nehéz lépésekkel a századhoz szaladt...

•

A lovak csendesen poroszkáltak a poros úton. Az út mindkét oldalát ezüstös nyárfák szegélyezték; a fák leveleit vastagon lepte a por. A fák mögött magas, helyenként fűvel, gazzal benőtt, ablaktalan, vályogfalú viskók emelkedtek.

Perzselően sütött a nap. Az elhagyott utcán csak itt-ott tűnt fel egy-egy turbános, köpenyes alak; hébe-hóba tetőtől talpig beburkolt nők suhantak el félénken, lopva, a falhoz lapulva.

Az út szélén szakadt köpenyes, sovány öregember baktatott szamárháton.

A katonák összenéztek. Mindent szokatlannak, különösnek, furcsának találtak.

Benyomásaikat halk hangon közölték egymással.

— Latipov, láttad?

— I-igen, micsoda szokások...

— És milyen ország...

— Itt, úgy látszik, kutyasora van a fehérnépnek. Nézd, milyen fátylakat raknak rájuk...

— Látod, hogy siet az a kis csinos. Látszik, hogy fél.

(48. oldallkoz)

A nő hirtelen félrelibbentette fátylát és rájukmosolygott. A katonák csak egy szempillantásig láthatták a gyönyörű, fiatal arcot.

— Nézzétek, nézzétek, fiúk! Ez aztán a szép kislány! — kiáltott fel Latipov.

Megfordult, hogy még egyszer lássa, de a nő már eltűnt egy szűk kis kapu mögött.

— Lám, megbecsülik a magunkfajtát — jegyezte meg Harlamov.

A mellékutcából lóháton mezítlábas arbákes[1] hajtott ki; a kocsis a ló hátán ült. Szekerének hatalmas kerekeiről finom homok hullott vissza a földre. A szekér az ezred mellé kanyarodott.

— Nézzétek már — szólalt meg Barszukov. — Miféle csodabogár ez: kocsiba fogja a lovat, maga meg a hátára ül.

— Vá alejkum, vá szelám! — szólalt meg barátságos mosollyal és üdvözlést kifejező kézmozdulattal az arbákes.

— Jó egészséget, elvtárs! ... Jó reggelt! — feleltek vidáman a katonák. — Miért ülsz a lovon, mikor a szekéren is ülhetnél! Így nehezebb a lónak!

— Belmejmán[2] — szólt az arbákes vállát vonogatva.

— A szekérre ülj, a szekérre — kiáltott Barszukov nevetve.

Az arbákes fiatal arcán látszott, hogy feszülten figyel. Minden erejével azon volt, hogy megértse, mit mondanak.

— Belmejmán — mondta végül is zavartan.

— Tényleg nem érti. Hiába beszélünk! — állapította meg Kuzmics fontoskodva.

Az ezred a fedett bazárba érkezett. Itt is minden kihalt volt. Csak a dervis ült a helyén, a fülkében, és borostyánkő-olvasóját morzsolgatva, gondosan számlálta a lovasokat.

Elől hirtelen megálltak: a mellékutcából vagy húsz lovas dzsigit tűnt elő, élükön Ulugbekkel.

Kurdjasov önkénytelenül kardjához kapott.

Ulugbek is megállította csapatát.

A katonák és a dzsigitek egy darabig fürkészve nézegették egymást.

Ulugbek sötét arcát mosoly derítette fel és elővillantak erős fogai.

— Éljen a Vörös Hadsereg! — kiáltott rekedt hangon, hátra-

[1] Arbákes: igáskocsis.
[2] Nem értem.

tekintve a milicistákra.[1] Ezek várakozóan figyelték parancsnokukat, mert nem tudták, fegyvert rántsanak-e, vagy üdvözöljék-e a vöröskatonákat.

— Kik vagytok? — kérdezte Kudrjasov.

— Én lenni a milicia parancsnokom! — felelte Ulugbek, kezét fehér posztósapkájához emelve.

— Tyhű, az ördög vigye el! — kiáltott fel Kudrjasov vállrándítva és elmosolyodva. — Én meg azt hittem, hogy baszmacsok!... No sebaj, majd megismerkedünk. — Azzal barátságosan biccentett Ulugbeknek és továbblovagolt.

•

Smatov és Kudrjasov egy lombos szilfa árnyékában, a gyepen ült és Petrov dandárkomisszárral beszélgetett. Petrov ismertette velük a front helyzetét, miközben jelentőségteljes pillantást vetett hol egyikre, hol másikra.

Kudrjasov figyelmesen hallgatta a beszámolót, és megelégedéssel tanulmányozta a komisszár szép, fiatal, energikus arcát. Észrevette, hogy Petrov feje időnként önkénytelenül megrándul, bizonyára valami sérülés következtében...

A komisszár előadta, hogy Enver pasa megjelenése felélesztette a baszmacs-mozgalmat Turkesztánban és Buharában. A bandákat a buharai és afganisztáni reakciós elemek soraiból kikerülő önkéntesekkel töltötték fel. A helyőrségek és munkástelepek elleni rajtaütések egyre gyakoribbakká válnak. A baszmacsok erőszakosan elnyomják a dolgozó népet, kirabolják és felperzselik azokat a kislákokat, amelyek támogatják a Vörös Hadsereg csapatait. A lakosság legöntudatosabb része — önvédelemből és a baszmacsok elleni harc folytatására — népi önkéntes csapatokat szervezett, amelyeket itt musz-csapatoknak hívnak. A napokban alakult meg egy ilyen csapat Katta-Kurgánban.

— A mi hadosztályunknak az a feladata — mondotta Petrov —, hogy felszámolja a baszmacs-mozgalmat Turkesztánban és Nyugat-Buharában. Az önök ezrede a legközelebbi napokban helyőrséget állít fel a katta-kurgáni körzetben.

— Megenged egy kérdést, dandárkomisszár elvtárs? — fordult Kudrjasov Petrovhoz, mikor az elhallgatott.

[1] Milicista: rendőr. *(Ford.)*

— Kérem!

— Ön azt mondja, hogy komoly nehézségek állnak előttünk. Ez így is van. De nekem az a benyomásom, hogy a legfőbb nehézséget az okozza, hogy nem értjük a helybeli lakosság nyelvét. Hogy fogunk a néppel érintkezni?

Petrov bólintott.

— Erre a nehézségre felkészültünk... Minden szakasz tolmácsot kap. Ez azonban nem mentesíti önöket az alól, hogy a lehető legrövidebb idő alatt elsajátítsák az itteni nyelvet.

— Ivan Jefimovics, én egy dolgot nem értek egészen. Röviden: itt szovjethatalom van?

— Hát persze. Miért? — Petrov várakozó pillantást vetett Smatovra.

— Akkor miért vannak a bájok hatalmon?

Petrov a vállát vonogatta.

— A bájok tulajdonképpen nincsenek hatalmon. A helyzet az, hogy itt még nincs végrehajtva a földreform — mondta megszokott, nyugodt hangján. — Turkesztánban még egyelőre részben megmaradtak a kapitalista elemek... Mivel magyarázható ez? Elsősorban azzal, hogy itt szinte egyáltalán nincs munkásosztály, a szegényparasztság szervezetlen, hihetetlenül nagy a politikai elmaradottság... A helyzet általában rendkívül bonyolult és nekünk a baszmacs-mozgalom felszámolása mellett foglalkoznunk kell a »koscsa-szövetségeknek«, vagyis a szegényparasztok bizottságainak megszervezésével is. Ezeknek a feladata, hogy a lakosság dolgozó rétegeit a burzsoá nacionalisták ellen tömörítsék... Jegyezzék meg, elvtársak, hogy míg Oroszországban végetért a polgárháború, addig itt csak most kezdődik a harc. Enver pasa megjelenése arra mutat, hogy Turkesztán nagy események színhelye lesz.

— De hát voltaképpen ki ez az Enver pasa? Miért tulajdonítunk neki olyan nagy jelentőséget? — kérdezte Kudrjasov.

— Enver pasa nagystílű kalandor — mondta Petrov. — A pántürk[1] gondolat szenvedélyes harcosa. Megszállottja annak a rögeszmének, hogy Törökország vezetésével hatalmas türk birodalmat kell szervezni. Most Anglia segítségével Turkesztánból, Buharából és Afganisztánból kalifátust akar alapítani. Csakhogy Enver pasa azt akarja, hogy ő legyen a kalifátus megalapítója,

[1] Valamennyi török nép egy birodalomba egyesítésére irányuló törekvés. *(Szerk.)*

az angolok pedig maguknak szánták ezt a szerepet. Egy levélből, amelyet hírszerző szolgálatunk nemrég elcsípett, világosan látszik, hogy az angolok felkészültek Turkesztán meghódítására. Enver ezért most az angoloknak dolgozik, mint ahogy a világháborúban a németeknek dolgozott.

— Értem. Vele, nyilván, még elég dolgunk lesz — jegyezte meg Kudrjasov.

— Most már, ugye, megértik, elvtársak — folytatta Petrov — hogy micsoda veszélyt jelent Enver. A nép, mint említettem, felvilágosulatlan és elmaradott. A báj szava sokuk szemében még ma is parancs, a báj pedig Enver híve.

— Én is igazán ijesztő tudatlanságot tapasztaltam — szólt közbe Kudrjasov. — Mikor a kaszárnyánál lekantároztunk, egy ember állt ott. Odaléptem hozzá s az ember szinte visszahőkölt. Miért félnek annyira?

— A dehkánok hite szerint a feljebbvaló mindent megtehet, amit csak jónak lát — magyarázta Petrov. — Jogában áll ütni, ölni és általában bármilyen törvénytelenséget elkövetni. Hosszú esztendőkön át ezt verték a nép fejébe a bégek, bájok, cári rendőrfőnökök és körzeti előljárók, akik úgy parancsolgattak itt a forradalom előtt, mint tulajdon családi birtokukon... Nekünk az első perctől kezdve meg kell mutatnunk, hogy mi a Vörös Hadsereg. Nagyon jól kell bánnunk a dolgozó néppel, fejlesztenünk kell az emberekben az öntudatot. Ez lesz a legjobb válasz arra a veszett agitációra, amit a burzsoá nacionalisták ellenünk folytatnak. Itteni munkánk egészben véve nem könnyű.

— A nehézségek természetesen nagyok — hagyta helyben Smatov. — De azért nem kell megijedni; valahogy majd csak boldogulunk.

— Nekem is ez a véleményem — jegyezte meg Petrov.

A közelben lépések hallatszottak. Magas, napbarnított, göndör, feketeszakállú férfi közeledett. A férfi katonazubbonyt, aranyos tübetyejkát és csizmába gyűrt posztónadrágot viselt.

— Sáripov jön — szólalt meg Petrov.

— Ki az? — kérdezte Kudrjasov.

— A végrehajtó bizottság elnöke... Ma tulajdonképpen veszekednünk kellene vele — jegyezte meg Petrov bosszúsan. Feje többször megrándult, ami mindig olyankor fordult elő vele, amikor haragudott.

Sáripov odalépett.

— Jó napot, elvtársak! — köszönt oroszul, alig érezhető idegen kiejtéssel, majd meghajolt és kezet nyújtott.

Kudrjasov és Smatov bemutatkozott.

Sáripov keskeny ajka mosolyra nyílt.

— Nagyon örülök, hogy üdvözölhetem személyükben a híres Bugyonnij-lovasságot — mondta szívélyesen, kezét mellére téve. — Remélem, az önök segítségével hamarosan végzünk a baszmacsokkal.

— Hát igen, feltehetőleg, Sáripov elvtárs! — felelt Smatov, gyors pillantást váltva Petrovval. — Saját fehérgárdistáinkkal már végeztünk s most idejöttünk, hogy önöknek segítsünk... Önök azonban nem valami szívélyesen fogadnak bennünket.

— Hogy-hogy? — ütközött meg Sáripov.

— Hát ki látott olyat, hogy a kaszárnyák nincsenek rendben, az ezred pedig a szabad ég alatt táborozik a Kozák-temetőben? Még szerencse, hogy ott sok a fa! Különben, rövidre fogva a szót, ott állnánk a szabad ég alatt ebben a hőségben.

— Bizony, ez a mi hibánk — ismerte el Sáripov. — De nem hittem volna, hogy ilyen hamar megérkeznek... Elvtársak, önökért jöttem. Jöjjenek velem a végrehajtó bizottság épületébe, ebédeljünk meg. Piláffal[1] akarom megvendégelni önöket. A piláf, mint ismeretes, üzbég eledel. Szokjanak hozzá a helyi adottságokhoz.

— Üzbég eledel! — ismételte Petrov nevetve. — És hányszor egy évben esznek az üzbégek piláfot. A bajrám-ünnepen és akkor, ha lakzi van a bájnál. Egyébként, legjobb esetben, száraz lepényen élnek.

— Reméljük, az önök segítségével hamarosan jobb idők köszöntenek ránk — mondta Sáripov, gyors pillantást vetve Petrovra. — No, de mi lesz, indulunk?

— Várjunk egy kicsit, Sáripov elvtárs. Előbb megnézzük, hogy rendezkedtek be a vöröskatonák.

— Jól van! Akkor várok. Aztán jöjjenek...

Sáripov biccentett és kemény léptekkel elindult a hatalmas gyakorlótéren át, amelyet két oldalról hosszú, egyemeletes, fehér kaszárnyaépületek szegélyeztek.

[1] Piláf: rizses hús. *(Ford.)*

— Csodálatos, milyen tisztán beszél oroszul — jegyezte meg Smatov, szemével követve Sáripovot.

— Az orosz városi iskolába járt Szamarkandban — mondta Petrov. — Ilyen iskolázott ember, mint ő, itt nagyon kevés akad.

A végrehajtó bizottság házába érve Sáripov ott találta Ulugbeket. Ulugbek felemelkedett székéről, szó nélkül meghajolt és egy levelet adott át. Sáripov kinyitotta irodája ajtaját és fejével intett Ulugbeknek, hogy lépjen be.

— Mi a helyzet? — kérdezte Sáripov, miután jól bezárta az ajtót.

— Négyszázötven fő. Egyik emberünk értesít, hogy Dzsizákba is érkezett egy ezred — felelt Ulugbek.

— Rendben van! — Sáripov asztalhoz ült, leszakította egy ív papír negyedrészét és vékony ajkát összeszorítva, írni kezdett. A toll repült, finom arab írás maradt utána a papíron.

— Ezt — mondta Sáripov, amikor lepecsételte és Ulugbek kezébe adta a levelet — megbízható emberrel Abdu-Szattár kánhoz juttatod el. Vigyázz, a fejeddel felelsz érte!

Ulugbek eltette a levelet, némán meghajolt és távozott...

Sáripov Badriddin, járási kormányzó fia, a háború előtt mint tolmács szolgált a kerminini bégnél, a buharai emir nagybátyjánál. Törvénytelen sápokból rövid idő alatt vagyont szerzett. A forradalom elütötte őt ettől az állásától, pedig úgy számított, hogy onnan jut majd hatalomra.

A forradalom után Katta-Kurgánba költözött, ahol azelőtt senki sem ismerte. Itt a forradalom hívének adta ki magát s így vezető állásba jutott. Később barátja, Kaszimov, ajánlása alapján csatlakozott a helyi ittihadista szervezethez, majd annak vezetője lett és részt vett a baszmacs-mozgalom megszervezésében a katta-kurgáni körzetben.

A baszmacs-hordák irányítására és felfegyverzésére Sáripov illegális »hadügyi biztosi hivatalt« szervezett; ennek élén egy nagyvagyonú báj, Hodzsa Abdukadir állott, akit Tilljatis — Aranyfog néven ismertek.

Sáripov éppen Tilljatis legújabb levelét olvasta. Az »Aranyfog« azt írta, hogy Enver pasa tervei megvalósulóban vannak és Hatircsi körzetében a helybeli bájok új, harmincfőnyi dzsigitcsapatot szerveztek. A csapatot a hét folyamán Afganisztánból szállított angol fegyverekkel szerelték fel. Ez volt az üzenet kellemes része. A kellemetlen rész arról számolt be, hogy a Hatircsi kis-

lákban lakó egyszerű dehkánok nagy többsége kényszer, fenyegetés és halálbüntetés ellenére is megtagadta a csapatba való belépést. Nem sikerült a buharai emir által sürgetett és erre a körzetre kivetett pénzt sem behajtani.

A levél végén Tilljatis az iránt érdeklődött, nem hallott-e Sáripov valamit az oroszok további terveiről. Erre a kérdésre Sáripov még nem tudott válaszolni, de ez nem nagyon izgatta, mert jól tudta, hogy egy-két napon belül megismeri az ideérkezett lovasdandár parancsnokságának terveit. Sáripov ugyanis, állásánál fogva, tagja volt annak a hármas bizottságnak, amely a baszmacsok elleni harcot irányította.

Éppen hozzá akart fogni, hogy megírja a választ Tilljatisnak, amikor a szomszéd szobából lépések zaját és Petrov élénk hangját hallotta. Arcát barátságos mosolyra igazította, majd egész lényével közvetlenséget és vendégszeretetet sugározva, a dandárkomisszár elé sietett.

IX

A század napsütötte völgyön vonult keresztül. Az úttól jobbra, a vályogviskók mögött kertek zöldeltek, a kerteken túl pedig, a háttérben, hegyek magasodtak. Balra völgy húzódott. Az öntözőcsatorna mentén, ameddig a szem ellátott, ezüstös nyárfák sorakoztak. A levegő remegett a perzselő hőségben és úgy látszott, hogy reszket a távoli liget, meg a láthatár szélén a hegyek szaggatott gerince is. Úgy tűnt, hogy a liget és a hegy a következő pillanatban felszáll a vakítóan kéklő égbe.

A század hajnalban indult el Katta-Kurgánból. Ladigin gyors menetben vezette csapatát, hogy még világossal elérjék Ak-Tübe kislákot. A katonák a tikkasztó hőség ellenére vidáman beszélgettek.

Elől egy híd domború íve rajzolódott ki. A híd alatt elfolyó víz olyan barna volt, mint a kávé. A hídfeljáratnál három lábtekercses vöröskatona állt. Egyikük, egy magas, bizakodó arckifejezésű, fiatal katona le sem vette a szemét a magas, jóltáplált lovakon ülő lovasokról. Könyökével meglökte bajtársát és fejével a menetoszlop felé bökve, így szólt:

— Nézd csak, milyen nagyszerűek ezek a Bugyonnij-legények! No, ezek majd ellátják a baszmacsok baját!

Vihrov, aki a század végén lovagolt Harlamovval, megállt és leszállt lováról.

— Hogy megy a háború, elvtársak? — kérdezte a katonákat és kíváncsian nézegette feketére sült arcukat.

— Hát háború ez, parancsnok elvtárs? — kiáltottak egymás szavába vágva a vöröskatonák. — Az ellenség lovon ül, mi meg gyalogosok vagyunk. Hát el lehet kergetni gyalogszerrel lovasokat? Már régen várjuk magukat. Most harmadnapja egy banda megint rajtaütött a kislákon. Szörnyű sok embert megöltek. Mire mi odarohantunk, már árkon-bokron túl voltak; visszahúzódtak a hegyekbe.

— Azért ölték meg az embereket, mert nem voltak hajlandók összeadni a pénzt az emirnek — magyarázta egy alacsonytermetű, kigombolt gimnasztyorkás vöröskatona.

— Messzire mennek? — kérdezte a magas katona.

— Messzire — mondta Vihrov. — No de sietnem kell, elvtársak. Viszontlátásra!

— Szerencsés utat! ... Még egy szóra: az ott elől nem maga Bugyonnij elvtárs? — kérdezte a magas katona lehalkított hangon, titokzatos arccal.

— Nem! Az a századparancsnokunk — felelt Vihrov mosolyogva.

— Ahá — mondta a vöröskatona kiábrándulva. — Pedig nagyon nagy hősnek néztem. Ez nem lehet más, gondoltam, mint Bugyonnij.

Vihrov nyeregbe pattant, biccentett a katonák felé és a század után ügetett.

•

A menetoszlop Mitán kislákba érkezett. Ladigin itt maradt egy félszázaddal, Vihrovnak pedig tovább kellett vezetnie a többieket Ak-Tübé kislákba.

A textilgyár romjainál a század leszállt a lóról. A gyárat a baszmacsok felperzselték. A fűvel benőtt udvaron megpörkölt gyapotbálák, törött hordók és üvegcserepek hevertek.

— A banditák műve — jegyezte meg Ivan Iljics, amint lovát átadta Krutuhának és végignézett az udvaron. Azután leült az árnyékba egy gyapotbálára és Vihrovot magához szólítva, közölte vele, hogy a félszázaddal tovább indulhat.

— Ide figyelj, Alekszej! Légy óvatos, ne ragadtasd el magad

— oktatta Ladigin Vihrovot és szavait meleg barna szemének gyengéd pillantásával kísérte. — Most az ezredparancsnok lesz a közvetlen felettesed, de azért velem is tartsd a kapcsolatot.

— És pontosan hajtsd végre a komisszár utasításait — lépett oda Ilvacsev.

Vihrov megígérte, hogy mindent pontosan végre fog hajtani és miután engedélyt kapott a menet folytatására, útnak indult. Körülbelül húsz versztnyi[1] utat kellett megtennie. Megnézte óráját és úgy határozott, hogy még világossal eléri Ak-Tübé kislákot...

Az út alacsony hegyek között vezetett és hol felkapaszkodott a dombhátakra, hol leereszkedett a völgybe. Vihrov mellett a tolmács lovagolt, egy huszonhárom év körüli, jóindulatú, erős legény. Amikor Vihrov neve és atyai neve után érdeklődött, azt felelte, hogy mindenki csak Grisának hívja, atyai nevére pedig »fütyül«. Kérte, hogy csak nevén szólítsák. A beszélgetés során Vihrov megtudta, hogy Grisa a forradalom előtt mint kovácslegény dolgozott szülővárosában, Taskentben, ahol gyermekségét és ifjúkorát töltötte. A polgárháború alatt Szemirecsében volt, most pedig, már egy hónapja, a baszmacsok ellen harcoló muzulmán csapatban szolgál.

— A nép itt nagyon derék, dolgos és jóindulatú, de olyan elnyomatás alatt élt, hogy önök eleinte sokmindent különösnek fognak találni — mondotta Grisa. — A multkoriban például a következő eset történt velem. Elküldtek, hogy keressek meg egy parancsnokot, aki alakulatával a hegyek közé vonult. Hát most mit csináljak? Elszaladok az egyik kislákba, kérdezgetem az embereket: nem vonult-e itt át egy ilyen és ilyen parancsnok. Személyleírást is adok róla úgy nagyjából. Igen, mondják, valóban átvonult egy ilyen. De, hogy parancsnok volt-e?... Vizet kért, aztán továbbment. Bezzeg a múlt évben, mondották, akkor csakugyan egy parancsnok járt nálunk: Száska Csornij a csapatával. Babajárnak kitépte a félszakállát, Isamkult pedig a kamcsájával[2] verte végig. Ez már csakugyan parancsnok volt, mondották...

— Feltéve, hogy így történt — jegyezte meg hitetlenkedve Vihrov és kétkedő pillantást vetett Grisára. — És ki az a Száska Csornij?

[1] Egy verszt: 1,06 km. *(Ford.)*
[2] Kamcsa: lovaglóostor.

— Anarchista. Moszkvából menekült ide, mikor ott megszorították őket. És képzeljék, bolseviknek mondta magát. Még igazolványokat is mutatott. No, a múlt évben aztán, mikor megtudták, hogy miféle ember, Szamarkandban a hadbíróság agyonlövette.

— Bizony itt nehéz munka vár ránk — jegyezte meg Vihrov némi hallgatás után...

Vihrov könnyedén ringott a nyeregben és jobbra-balra nézelődött. Felvillanyozó életöröm töltötte el szívét, köröskörül mindent csodaszépnek látott. Annak is örült, hogy most elsőízben kapott önálló, nehéz és felelősségteljes megbizatást. Örült, hogy olyan katonákkal van együtt, akiket szeret, akiknek mindegyikéhez valami kedves emlék fűzi. Örült, hogy köröskörül minden gyönyörű és hogy az egész élet csodaszép.

Vihrov égett a tettvágytól s minthogy nem tudta mire fordítani a benne feszülő energiát, letért az útról, megállította lovát, vagy kétszer is felállt a nyeregben és körülnézett, nem állított-e valahol csapdát az ellenség. Időnként kedve támadt, hogy megsarkantyúzza lovát, repüljön, száguldjon a távolban látható sötét hegy lábáig és felderítse, nem rejtőznek-e ott baszmacsok. De erre semmi szükség sem volt, mert előttük és mellettük a felderítők mentek, akik gondosan átkutattak minden talpalatnyi földet. Vihrovban buzgott a tettvágy, de rangja kötelezte, így hát uralkodott magán és igyekezett megfontoltan viselkedni.

A katonák jól megértették lelkiállapotát és együtt éreztek vele, mert szerették fiatal parancsnokukat. Az öreg Csapligin szakaszvezető, aki az első szakasznál a szakaszparancsnoki tisztet töltötte be, halkan így szólt a mellette lovagoló Barszukovhoz:

— Hej, a fiatalság, a fiatalság! Szép dolog is az!...

Vihrov félreállt, előreengedte a félszázadot, azután vágtába ugratta lovát s újból Grisához csatlakozott.

— Volt aztán egy másik eset is — szólalt meg a tolmács rövid hallgatás után. — Egyszer ellovagoltunk... — hirtelen elhallgatott a mondat közepén, mert közvetlen közelből különös hangok hallatszottak.

Vihrov és Grisa összenéztek, majd mindketten arrafelé fordultak, ahonnan mintha sírást hallottak volna.

Az egyik viskó ajtajában egy mandulafa ágai közt, bokánál feltűrt hosszú, piros nadrágban tizenhárom év körüli kislány ült,

pöttömnyi gyermeket tartott ölében. A kislány szünet nélkül sírt, keskeny válla meg-megrázkódott a keserves zokogástól.

Vihrov egy kézmozdulattal megállította csapatát.

— Kérdezze meg: miért sír? — mondta Grisának.

A tolmács odament és nyers hangját a lehető leglágyabbra fogva, kérdezett valamit. A kislány talpraugrott, hogy elfusson, de Grisa egy intéssel visszatartotta és beszédbe elegyedett vele. A katonák is odajöttek, csoportba verődtek az úton és némán nézegettek egymásra, szemükkel kérdezve, hogy miért álltak meg és miről van szó.

— Mit mond? — kérdezte Vihrov.

— Azt mondja, hogy nincs teje.

— Teje? — kérdezte vissza Vihrov.

— Az. Azt mondja, nem tudja mivel táplálni a kisfiút. A gyermek az övé — magyarázta Grisa.

Vihrov teljesen értetlenül bámult Grisára. Sehogy sem fért a fejébe, hogy ez a beteges külsejű kislány már anya.

— Ne csodálkozzék, parancsnok elvtárs — mondta Grisa. — Ha Kelet-Buharába kerülünk, ott még különbet is láthat... Ez a kislány Sir-Muhamed itteni báj legfiatalabb felesége. A bájnak nyolc felesége van. A legidősebb feleség megverte, a báj pedig elkergette a kislányt.

— Én ezt a kutya bájt darabokra aprítanám — mondta dühösen Ladigin. — A bitang! Tönkretenni egy gyermeket!

Csapligin lehajolt a nyeregből és egy darab cukrot adott a kislánynak. A gyermek, mikor a cukrot elvette, újból sírva fakadt.

— Örömében sír — magyarázta Grisa. — Azt mondja, hogy jó emberek vagytok.

»Örömében sír« — gondolta magában Vihrov. Szerette volna valamivel megajándékozni a lánykát. Zavartan kutatott zsebeiben, de dohányon és cigarettapapíron kívül semmit sem talált. Csapligin, aki észrevette parancsnoka zavarát és sejtette az okát, segítségére sietett és átadott neki egy hímzett tübetyejkát, amit Katta-Kurgánban vásárolt. Vihrov rögtön odaajándékozta a sapkát a gyermeknek s magában elgondolkozott a szakaszvezető jóságán. A lányka szájába vette a cukrot és tágranyílt, hálás szemmel nézett a katonákra.

Vihrov némán elindította a lovát.

Az út egy rizsföld mellett haladt el, azután meredek emel-

kedő következett. A csapat hamarosan felérkezett a hegyszoros legmagasabb pontjára.

— Ez itt Ak-Tübe — mondta Grisa, miközben kezével a hegy lábánál szélesen elterülő kislákra mutatott.

A falu szinte eltűnt a fürtös, sűrűnövésű tál-fák, törpeszilfák és magas, ágasbogas szederfák dús lombozata mögött. A sok zöld lomb közül vályogházikók lapos teteje és egy csillogó mozaikokkal díszes kék mecset kandikált elő. Oldalt, egy dombon, régi várra emlékeztető hatalmas ház állott. A házat magas duvál[1] vette körül s a duvál mentén karcsú nyárfák sorakoztak. A dzsugára[2]-földek, amelyek közvetlenül a hegy lábánál kezdődtek, egészen a kislák faláig húzódtak. A dzsugára embernagyságúnál magasabb, vékony, törékeny szárain fehérszínű, tojásdad sapkák pompáztak, mintha művészi kéz viaszból mintázta volna meg őket.

»Milyen szép itt minden — és milyen rosszul élnek itt az emberek« — gondolta Vihrov.

A szakasz egyenletes ügetéssel vonult be a kislákba és a hauz[3] melletti kis téren, a fák árnyékában letáborozott.

Parancs szerint őrséget állítottak.

Mindenünnen dehkánok futottak elő. Az egyik szőnyeget cipelt, a másik mazsolát és lepényt hozott. Két fiatal dehkán a tó partján egy nagy vasüstöt kalapált. A harmadik, egy öregember, madzagon bárányt vezetett. A többiek — mert csaknem teljes számban itt volt a kislák férfilakossága — maguk alá húzott lábbal a hauz partjára telepedtek és élénk csevegés közepette a vöröskatonákat bámulták.

Az egyik, egy feketeszakállú, szélespofacsontú falubeli valamilyen kérdéssel fordult Vihrovhoz.

— Azt kérdezi, hogy lehet valaki parancsnok szakáll nélkül... — fordította Grisa és letelepedett Vihrov mellé a szőnyegre. — A szakállt itt tiszteletben tartják, mert a bölcseség jelének tekintik — magyarázta a tolmács.

— Grisa, nézze csak, mennyi ember! — szólt Vihrov körültekintve. — Megnyitjuk a gyűlést. Tolmácsolja, amit mondok.

— Figyeljetek, dehkánok! — kiáltott Grisa és felemelkedett a szőnyegről. — A parancsnok fog beszélni.

[1] Duvál: kerítés. *(Ford.)*
[2] Dzsugára: középázsiai növény. *(Ford.)*
[3] Hauz: tó.

A dehkánok elcsendesedtek és figyeltek.

— A parancsnok a Vörös Hadsereg nevében üdvözöl benneteket. A Vörös Hadsereg azért van itt, Turkesztánban, hogy segítsen nektek, dolgozóknak új életet teremteni és megszabadítson benneteket a bégektől, bájoktól és az ő szolgáiktól: a baszmacsoktól, akik fosztogatják és pusztítják kislákjaitokat és auljaitokat — fordította Grisa Vihrov szavait.

— A Vörös Hadsereget — folytatta Grisa a tolmácsolást — egy nagy férfiú küldte ide, akit Leninnek hívnak. Ő azt akarja, hogy az emberek élete az egész világon jobb legyen. A Vörös Hadsereg értetek, a ti életetekért harcol... Azért harcol, hogy nyugodtan végezhessétek békés munkátokat és hogy a föld, a víz, a kertek, mind a tiétek legyenek és ne a bégeket és bájokat gazdagítsák...

Vihrov még hosszan beszélt; a dehkánok arcáról látta, hogy szavai érzékeny húrokat érintenek, hogy a hallgatókra nagy hatással van az, amit mond. A dehkánok suttogva közölték egymással benyomásaikat. Vihrov nagyon örült, amikor »jaksi« — jól van — kiáltások hangzottak el a tömegben.

Vihrov még folytatni akarta beszédét, de az utca végéről kiabálás hallatszott.

Egy szakadtköpenyes, szép ifjú után kövér, nagyszakállú öregember szaladt.

— Mit jelent ez? — kérdezte Vihrov.

— Mindjárt megtudom — felelte Grisa és a kiabálást figyelte.

A dehkánok izgatottan tárgyalták az eseményt egymás között.

— Értem már — mondotta Grisa — ez Sir-Muhamed báj.

— Én megvásároltam ezt az embert! Pénzt adtam érte! Ő meg egyszerűen nem akar dolgozni! — rikoltozta dühöngve Sir-Muhamed és megragadta az ifjú kezét.

Vihrov ugyan semmit sem értett a beszédből, de az rögtön világos volt előtte, hogy a gonosz öreg acsarkodik az ifjúra. A hatalmas termetű Grisa egész magasságában kiegyenesedve valamit mondott Sir-Muhamednek.

— Nekem jogomban van megverni, megölni, megfojtani, mint egy kutyát! Én pénzt adtam érte! Rabszolgám lett ez az átkozott lokáji! — ordította Sir-Muhamed. — Döntsön a parancsnok!

Grisa két szóval elmagyarázta Vihrovnak Sir-Muhamed kérését.

— Nézd csak, az átkozott! Tudjátok mit mond? — szólalt meg felháborodva Latipov. — Élő embert vásárolt magának!

Mikor Vihrov megértette, miről van szó, arca lángba borult a dühtől.

— Úgy tolmácsoljon neki, hogy mindenki hallja — mondta a foga között. — Mondja meg neki, hogy én nem cári rendőrtiszt vagyok, hanem a Vörös Hadsereg tisztje. Ez az első! Most pedig mondja meg, hogy nálunk szovjethatalom van és nincsenek többé rabszolgák. Közölje mindenkivel, hogy nem azért jöttünk ide, hogy verjük az embereket, hanem azért, hogy felszabadítsuk őket!

Grisa kézmozdulatokkal kísérve szavait, dörgő hangon magyarázta el a dehkánoknak, amit Vihrov mondott.

A tömeg helyesléssel fogadta Vihrov beszédét.

— Most pedig mondja meg az öregnek — folytatta Vihrov, amint Grisa befejezte előadását — mondja meg neki, hogy ezt a legényt én veszem magamhoz. Beveszem a helyőrségbe. Ha pedig az volna a véleménye, hogy nincs igazam, akkor panaszt tehet Katta-Kurgánban, a végrehajtó bizottságnál. Ott majd megmondják neki, hogy kettőnk közül kinek van igaza.

Grisa ezt is lefordította.

Sir-Muhamed megremegett a dühtől. Kövér arca eltorzult. Rikácsolásban tört ki.

— Mit beszél? — kérdezte nyugodtan Vihrov.

— Magához Sáripov elvtárshoz megy panaszra, azt mondja.

— Hát, csak rajta! Most pedig mondja meg neki, hogy tűnjön el — mondotta Vihrov, fenyegető pillantást vetve Sir-Muhamedre.

Grisa szavai hallatára az öreg gonosz pillantást vetett a tisztre és dünnyögve-dohogva az utca másik vége felé vette útját.

— Ez rendben volna, csak aztán nehogy önnek kellemetlensége legyen miatta — jegyezte meg Grisa a fiatal lokájira mutatva.

— Nem lesz semmi — mondotta Vihrov — nem a régi rendszerben élünk... Kérdezze meg tőle, hogy hívják.

— Parda a neve.

— Megálljon csak, hát ez a kis jel micsoda rajta? — kérdezte Vihrov, megpillantva az ifjú homlokán a hatszögű kék csillagot.

— Eladták rabszolgának... Amikor valakit eladnak, rásütik a jelet.

— Micsoda barbárság! — szörnyedt el Vihrov. — De hisz ez tilos.

— Ugyan, parancsnok elvtárs, itt most Turkesztánban vagyunk. Itt szovjethatalom van, de hat verssttel odébb már Buhara kezdődik — magyarázta Grisa. — Így ott vásárolnak rabszolgákat s aztán idehozzák őket. No meg aztán titokban nőkkel is kereskednek a távoli kislákokban, sőt itt is... Bizony, a nők élete nagyon keserves; saját maga is megítélheti. Sir-Muhamed például vén ember már, hetven esztendős, de a legfiatalabb felesége mindössze tizenkét éves...

— Bizony, szörnyű dolgok ezek — állapította meg Vihrov.

— Parancsnok elvtárs, közben az ebéd is elkészült — mondta Grisa az üstre mutatva, amelyből az öreg szakács párolgó piláfot mért ki nagy fatányérokba.

— Milyen előzékeny és vendégszerető nép ez — jegyezte meg Vihrov.

— Bizony az. Mellesleg, azt mondják, hogy már tegnap tudtak érkezésünkről.

— Tudtak róla? Ugyan ki mondhatta meg nekik?

— A szóbeszédnek hosszú lába van — mondotta Grisa.

•

Ebéd után Vihrov, az akszakállal[1] történt megbeszélés alapján, lefoglalta a helyőrség számára a dombtetőn álló, erődszerű épületet. Ez Sir-Muhamednek, a falu leggazdagabb emberének volt a téli lakása. Most Sir-Muhamed a nyári házban, egy kertben lakott.

Vihrov Grisa közreműködésével hosszan elbeszélgetett Pardával és arra a meggyőződésre jutott, hogy a fiatalember segítségével, aki jól ismerte a kislákot, sikerülni fog egyesíteni a dehkánokat a baszmacs-mozgalom szövetségesei, a bájok ellen.

Éjfél már jóval elmúlt, amikor Vihrov Grisa társaságában kilépett a bala-hán[2]-ból a lapos vályogtetőre. A sötét égen csillagok ragyogtak. Köröskörül olyan nagy volt a csend, hogy az istállótetőn át idehallatszott a lovak nehéz lélekzése.

Az udvarról lépések hallatszottak.

[1] Akszakál: a kislák bírája (sztárosztája); szószerint: fehér szakáll.
[2] Bala-hán: elsőemeleti helyiség.

— Ki az? — kérdezte Vihrov, kihajolt és egy emberi árnyékot pillantott meg.

— Én vagyok, parancsnok elvtárs! — szólalt meg Csapligin szakaszvezető.

— Miért nem alszik?

— Az őröket ellenőriztem.

Csapligin nem mozdult egy darabig, hátha még kérdeznek tőle valamit, de azután nem várt tovább, hanem csendben áthaladt az udvaron.

Vihrov hirtelen különös hangokat hallott. Mintha valahol gyermek sírt és nevetett volna.

A parancsnok figyelmesen hallgatta a hangokat.

A sírás, mégpedig most már többek sírása, hirtelen túláradó kacagásba csapott át.

— Hát ez meg micsoda? — kérdezte Grisától.

— Sakálok... Hitvány, gyáva állatok. Éppen olyanok, mint ezek a bájok — fűzte hozzá Grisa a kislák felé mutatva... — Mindig arra gondolok: néhány év mulva itt olyan élet lesz, hogy az emberek maguk sem fogják elhinni, hogyan éltek azelőtt — folytatta elgondolkozva. — Úgy bizony, de most még sokat kell segítenünk nekik.

— Természetesen — helyeselt Vihrov — hisz azért is jöttünk ide...

X

Petrov hátrakulcsolt kézzel, hatalmas lépésekkel járt fel és alá a dandártörzs nagy, boltíves szobájában, majd az asztalnál ülő Sáripovhoz és Delarm dandárparancsnokhoz fordult és indulatosan beszélni kezdett:

— Ha szélnek is eresztünk néhány foglyulejtett baszmacsot, annak az a magyarázata, hogy akadnak köztük olyan dehkánok, akiket a bájok tévesztettek meg. De ez még nem jelenti azt, hogy sokat kell teketóriáznunk a buharai arisztokráciával, azokkal, akik Allah és Mohamed nevével és a Koránnal takarózva, dühödt ellenforradalmi tevékenységet fejtenek ki! A leghatározottabban követelem, hogy Szaid-Abdullát, aki Katta-Kurgánba érkezett, haladéktalanul tartóztassuk le és adjuk át a Csekának. Idejön valaki, agitál a szovjethatalom ellen és mi ölbetett kézzel nézzük?... Hiszen ez az ember a baszmacs-mozgalom legközelebbi szövet-

ségese. És mi, a baszmacsok elleni harcot irányító hármas bizottság tagjai, tűrjük ezt? Micsoda ostobaság!

— Én egyetértek azzal, hogy Szaid-Abdullát le kell tartóztatni — szólalt meg Delarm, fekete cserkeszköpenyének ezüstös pitykéit forgatva.

— Én pedig nem járulok hozzá! Ez semmiesetre sem engedhető meg — tiltakozott Sáripov. — Szaid-Abdulla igen befolyásos személy a muzulmán világban és letartóztatása csak ellenünk lázítaná a széles tömegeket.

— Ön mit javasol? — kérdezte Petrov, felállt az asztaltól és mereven Sáripov szemébe nézett.

— Meg kell neki mondani, hogy távozzék Katta-Kurgánból.

— Hogy aztán másutt folytassa az agitációt? — kiáltott fel Petrov. — Azt már nem! A bolsevik párt által rámruházott hatalom alapján letartóztatom Szaid-Abdullát!

Petrov kissé kinyitotta az ajtót, benézett a szomszéd szobába és szólt az írnoknak, hogy hívja a helyőrség-ügyeletest.

— Komisszár elvtárs, értsen meg engem, hiszen csak jót akarok — szólalt meg Sáripov csendesen, Petrovra pillantva. — Vigyázzon, vád alá ne helyezzék hatalommal való visszaélés és gyalmatosító jellegű túlkapások miatt.

— Túlkapások?

— Úgy bizony. A dandárral szemben már felmerült ilyen kifogás. — Sáripov jegyzettömböt húzott elő zsebéből és belepillantott. — Itt van például az aktübei helyőrség parancsnoka, aki nyilvánvalóan túlkapásokra ragadtatta magát. Nézetem szerint ezt az embert haladéktalanul vissza kell rendelni.

— Ki van tőlünk Ak-Tübében? — kérdezte Delarm, nyugtalan pillantást vetve Petrovra.

— Vihrov, a századparancsnok helyettese. Smatov kitűnő jelentést adott róla. Hm... különös — vonogatta a vállát Petrov. — Az elmúlt két hónap alatt Vihrov harminc önkéntest küldött a muzulmán csapatba, Kuc, a csapatparancsnok, nagyon meg van velük elégedve... Na, és mit követett el ez a Vihrov? — kérdezte Sáripovtól.

— Elvette egy köztiszteletben álló polgárnak, az idős Sir-Muhamednek a munkását s mindennek tetejébe még bántalmazta is.

— Kit? A munkást? — kérdezte Delarm.

— Nem, magát Sir-Muhamedet — mondta Sáripov jelentős

pillantással, ujját felemelve; — azután önkényesen elfoglalta Sir-Muhamed házát és minden ingóságát kidobatta az utcára. Azt mondják, hogy sok értékes dolgot el is tulajdonított. Ezeket most aprópénzre váltja. Mindennap részegen jár haza.

— Gyalázat! — fakadt ki Petrov fejét csóválva.

— Parancsba kell foglalni, hogy Vihrovot eltávolítjuk a szolgálatból és átadjuk a katonai törvényszéknek — mondotta Delarm székéről felemelkedve.

— Megálljunk csak, tisztázzuk a dolgot — szakította félbe Petrov. — Én ezt az ügyet alaposan kivizsgálom és ha a vádaknak csak a fele is beigazolódik, akkor nem sokat teketóriázunk Vihrovval.

— Hát nekem, azt hiszem, már mennem kell — mondotta Sáripov. — Négykor ülés van a végrehajtó bizottságban.

Azzal elköszönt és emelt fővel, kemény léptekkel elhagyta a szobát.

Petrov némán kísérte szemével.

— Mi a véleményed Sáripovról? — kérdezte Delarmtól, amikor Sáripov mögött becsukódott az ajtó.

— Nehéz volna megmondani — felelt Delarm, határozatlanul vonogatva vállát. — Jól dolgozik, de azon túl — ki tudja?...

— Nekem nem tetszik, hogy ilyen álláspontot foglalt el Szaid-Abdulla ügyében.

— Te csakugyan szilárdan elhatároztad, hogy letartóztatod Szaid-Abdullát?

— Én nem változtatom az elhatározásaimat.

— Rendben van, Ivan Jefimics, csak aztán valóban ne legyen kellemetlenséged a dologból — mondotta Delarm. — Itt Buharában nagyon körültekintő politikát kell folytatnunk. Úgy bizony. Nem könnyű ezt az egészet felfogni és megérteni.

Petrov asztalhoz ült, egy ív tiszta papirost vett elő és gondolataiba merülve hozzáfogott a politikai jelentés megírásához.

XI

Vihrov a bala-hánban ült s míg az ebédre várt, még egyszer elolvasta az ezredtörzstől nemrég kapott utasítást, amely a baszmacsok elleni harccal kapcsolatos rendszabályokat tartalmazta és az ország nyelvének elsajátítását sürgette. A baszma-

csok azonban — amióta helyőrség érkezett Ak-Tübébe — teljesen eltűntek a környékről. Vihrov ugyan nem egyszer kivonult a hegyekbe is, de egyetlenegyszer sem bukkant az ellenség nyomára. A nyelvtanulás szempontjából valamivel jobb volt a helyzet. Az első időben ugyan Vihrov a legegyszerűbb szavakat is összezavarta, de két hónap alatt Grisa segítségével mégis megtanult egy kicsit üzbégül ...

Vihrov felfigyelt. A félig nyitott ajtó mögött ketten beszéltek. Vihrov megismerte őket a hangjukról: Latipov és Parda volt az.

Latipov az első naptól kezdve védőszárnyai alá vette a fiatal lokájit, nagy érdeklődést tanúsított iránta, sőt tanítgatni is kezdte az orosz nyelvre. Parda a maga részéről őszinte odaadással viszonozta bajtársa figyelmét.

Vihrov hallotta, hogy éppen orosz órát tartanak.

Felállt és a félig nyitott ajtón keresztül belesett.

A két bajtárs a fal mellett, a szufán[1] ült.

Latipov az orosz szavak jelentését magyarázta. Parda tágranyílt szemmel, figyelmesen hallgatta.

— Ismételd — mondta Latipov — urtak: elvtárs.

A fiatalember megismételte.

— Non: kenyér ... Szu: víz ...

— Jól van — helyeselt Latipov. — Ezután minden nap át fogunk venni vagy tíz szót. Fog az menni, meglátod.

— Fogasz menni ... — ismételte gépiesen Parda. — Fogasz menni — ismételte lassan, hogy jól megjegyezze.

Vihrov visszament az asztalhoz és tovább olvasta az utasítást. Már el is olvasta a felét, amikor egy idős, sovány, sötétarcú üzbég kíséretében Grisa lépett a szobába.

— Ez az ember panaszt akar tenni — szólalt meg Grisa a dehkánra mutatva.

A dehkán nagy hévvel beszélni kezdett s közben hol Vihrovra mutogatott, hol saját mellét verte öklével.

— Minek mesélték nekünk, hogy a szovjethatalom védelmezi a dehkánokat? Miért csaptak be bennünket? — tolmácsolta Grisa az üzbég szavait.

— Én soha senkit sem csaptam be! — fortyant fel Vihrov.

— Azelőtt, azt mondja, a cári rendőrfőnök vert meg, tegnap pedig a szovjethatalom hagyott helyben! — fordította Grisa.

[1] Szufa: agyagpad, amin ülnek és alusznak.

Vihrov értetlenül meredt Grisára.

— Azt mondja, hogy a katta-kurgáni végrehajtó bizottsághoz ment panaszával, mert a báj nem fizeti meg a neki járó pénzt; a milicia parancsnoka, Ulugbek, azonban kamcsával támadt rá! ... Látja ezt? — Grisa levette az üzbég fejéről a tübetyejkát és megmutatta a véres sebforradást.

A dehkán sírt és ruhája ujjával szétkente arcán a piszkot és a verejtéket.

— Az egészből egy szót sem értek — mondta Vihrov, vállát felvonva. — Talán ő maga kezdte a verekedést?

— Nem, azt mondja, hogy csendesen és tisztelettudóan viselkedett.

Vihrov szúrós szemmel vizsgálta az üzbéget.

— Hát jól van ... Nyugodj meg, asna.[1] — Majd kezét a vállára téve, így folytatta: — Hallod? Ne sírj! Tohta! ... Vagy hogy az ördögbe is mondják? Grisa, mondja már meg neki, hogy nyugodjék meg. Az egész dologról jelentést teszek Katta-Kurgánba ... Ha pedig nem akar visszatérni a saját bájához, akkor lépjen be hozzánk a muzulmán csapatba. Majd adok írást róla. Aztán együtt harcolunk a baszmacsok ellen.

Grisa megbeszélte a dolgot az üzbéggel. Az ember megnyugodott és most már vidám tekintettel nézett Vihrovra.

— Be akar lépni a muzulmán csapatba — mondta Grisa.

— Nagyszerű! — kiáltott fel örömmel Vihrov. — Mindjárt kiállítom az írást.

Zsebéből jegyzettömböt húzott elő, kitépett egy lapot és írni kezdett.

— Nesze, sok sikert kívánok! — mondotta s az összehajtogatott papirost átadta az üzbégnek. — Grisa, kérem, tolmácsolja neki, hogy keresse meg Katta-Kurgánban a muzulmán különítmény parancsnokát, Kuc elvtársat és adja át neki ezt az írást.

Grisa megmagyarázta a dolgot a dehkánnak. A dehkán arca mosolyra derült és vidáman bólintott. Azután mindkét kezével megragadta Vihrov kezét, erősen megszorította, meghajolt és távozott.

— Grisa, ért maga valamit ebből az egész dologból? — kérdezte Vihrov.

— Mire gondol?

[1] Asna: barátom.

— Arra, amit Ulugbekről hallottunk.

Grisa megvonta széles vállát.

— Ulugbek könnyen felfortyan. Hevesvérű. Azelőtt politikai fogoly volt. Az emir idejében a zindán[1]-ban ült, akárcsak Sáripov elvtárs.

— Ez még nem jelenti azt, hogy verheti az embereket — jegyezte meg Vihrov.

— Hát természetesen... — mondta Grisa elgondolkozva. — Ki tudja... ki tudja...

Az ajtón kopogtattak.

— Szabad! — kiáltott Vihrov.

Barszukov lépett lábujjhegyen a szobába és jelentette, hogy a kislák akszakálja, Mirza-Karakul akar bejönni.

Vihrov bosszúsan fintorította el az arcát.

— Mit akar már megint? — kérdezte Grisára nézve.

— Nem ismerem ki magam rajta. Rászokott, hogy majdnem minden nap idejöjjön.

Kint csoszogó lépések hallatszottak és az ajtónyílásban megjelent Mirza-Karakul kövér hasa. A lecsüngő, vékony bajuszt viselő akszakál sárga, szélespofacsontú arcán, mint mindig, most is kifürkészhetetlen kifejezés ült. Szándékait, gondolatait és érzelmeit ügyesen leplezte. Nyomában fiatal, pirospozsgás arcú, kissé pocakos titkárja lépett a szobába.

Tartózkodó üdvözlés után Vihrov hellyel kínálta meg a belépőket.

Vendégek és háziak a szőnyegre ültek; oldaluk és könyökük alá párnákat gyűrtek.

Az öreg Musztafa, ritkás fehérszakállú öregember, akit Mirza-Karakul már régebben küldött szakácsnak a helyőrséghez, tálcán zöld teát hozott.

A vendégek némán megittak egy-egy csésze teát. Az akszakál inge alól nagy selyemkendőt húzott elő és megtörölte bajuszát. Azután gyorsan mondott valamit Grisának s közben többször Vihrovra pillantott. A titkár csak ült, összeszorította ajkát és kezét hasán összekulcsolva, lassan malmozott ujjaival.

— Parancsnok elvtárs — szólalt meg Grisa — az akszakál bajga-lóversenyre hív bennünket Gul-Mazár kislákba, ide nem

[1] Zindán: lefelé szélesedő, mély gödör. A zindánban legtöbbször halálukig maradtak az elítéltek.

messzire, alig hat versztnyire. Ott most nagy ünnepet tartanak. Ön személy szerint azt tanácsolnám, hogy menjünk el. Látnivaló lesz bőven... Az akszakál még azt is kérdezi, hogy meg van-e ön elégedve a helyőrség ellátásával, hogy megfelel-e a szakács és nem csípik-e a bolhák? Az akszakálnak van egy kitűnő szere bolhák ellen.

— Szóval úgy gondolja, hogy érdemes elmenni? — kérdezte Vihrov.

— Természetesen!

— Hát akkor mondja meg, hogy elmegyünk és hogy engem nem csípnek a bolhák.

Grisa hosszan beszélt valamit az akszakálnak.

Mirza-Karakul elmosolyodott és Vihrovra pillantva, barátságosan bólogatott.

— Grisa — szólt Vihrov — úgy látom, maga nem azt tolmácsolja, amit én beszélek.

— Semmi feleslegeset nem mondok. De most már legalább egyszer mosolyogjon rá ön is, parancsnok elvtárs, a manó vigye el! Itt ez így szokás: a vendégnek is, a házigazdának is illik minél több kellemes dolgot mondania egymásnak.

Musztafa, a szakács, piláffal megrakott, hatalmas fatálat és meleg kézmosóvízzel teli vaskorsót hozott. A titkár abbahagyta a malmozást és beleszimatolt a levegőbe.

Mirza-Karakul tenyerével végigsimította telt arcát és elsőnek nyúlt a tálba. A hallgatag titkár felélénkült és nyelvével csettintve követte az akszakál példáját. Grisa nyugodt méltósággal evett. Vihrov egyelőre csak nehezen boldogult kanál nélkül: megégette ujjait és térdére potyogtatta a rizsszemeket.

Miután a piláffal végeztek, mindnyájan az udvarra mentek. A kapunál, a kis vályogpadkán, a három dzsigit, akik Mirza-Karakullal jöttek, piláfot eszegetett.

Az akszakálnak ezüstveretes kantárral felszerszámozott, fehér csődört vezettek elő. Mirza-Karakul nehézkesen nyeregbe zökkent és a tarka lovascsapat kiügetett az erőd kapuján.

Grisa, Parda, Latipov és Barszukov kísérte el Vihrovot.

Hamarosan elérték Gul-Mazár kisfalkot.

A szűk utca zsúfolásig megtelt emberekkel. Az akszakál megfordult nyergében és odakiáltott a dzsigiteknek. Ezek előreügettek és lovukat a tömeg közé ugratva, félreterelték a népet, hogy szabaddá tegyék az utat.

— Post! Post! — kiáltott a csapat élén lovagló, tagbaszakadt dzsigit és ostorával jókat húzott a tübetyejkákra, turbánokra és köpenyekre.

— Mit csinálsz, te gazember? — kiáltott Vihrov magánkívül, miközben a dzsigit mellé ugratott és kardot rántott.

A dzsigit sápadt arccal fordult feléje és lassan leengedte kezét. Körülöttük összecsődült a nép.

— Grisa! — szólította Vihrov a tolmácsot — kérdezze meg az akszakáltól, miért adott parancsot arra, hogy üssék az embereket?

— Azt mondja, hogy ennek ez a rendje. Szerinte ütni kell, mert különben nem hiszik el, hogy elöljárók jönnek.

— Micsoda ostobaságot beszél? Mondja meg neki, hogy ha még egyszer ilyesmit enged meg magának, azonnal jelentést teszek Katta-Kurgánba.

Grisa lefordította Mirza-Karakulnak a hallottakat. Az akszakál kezét mellére tette, megvonta vállát és szemmelláthatólag mentegetőzött.

— Többet nem fog előfordulni — mondotta Grisa.

A térre érkezve Mirza-Karakul megállt a teamérés előtt. Többen is segítettek neki leszállni a lóról. A teásbolt tulajdonosa egész halom selyem és szőttes párnát hozott, hogy előkelő vendégeinek oldala alá illessze őket. Előkerült a piláf, a kavardák és a többi keleti ínyencfalat.

A teamérés előtt összesereglett a tömeg.

Egy fekélyekkel borított, nyavalyatörős, sebhelyes arcú dervis könyökével tört utat a tömegen át a teaméréshez. Megállt Mirza-Karakul előtt és ugató hangon rikácsolni kezdett.

— Hát ez meg micsoda? — kérdezte Vihrov, érdeklődéssel szemlélve a dervist.

— Majd mindjárt befejezi és akkor elmondom — felelte Grisa.

A dervis felindultan folytatta mondókáját, amit szörnyű arcjátékkal és kézmozdulatokkal kísért. Végülis elhallgatott és kinyújtotta tenyerét. Mirza-Karakul egy ezüst tanygát[1] vetett oda.

— Nos hát — kezdte Grisa — ez a dervis egy karaván nal utazott a sivatagon keresztül. Egyszerre csak vihar támadt s a forgószél felkorbácsolta a sivatag homokját. A tevék egymáshoz bújtak, a hajcsárok pedig elterültek a földön, leborultak Allah

[1] Tanyga: 15 kopek.

előtt. Aztán pedig? Hát, most magas homokdomb borul a karaván fölé! Ha valamikor a szél elfújja a homokot, csontjaikat fehérre szikkasztja a nap s az arra utazók csak akkor fogják megtudni, hogy itt emberek pusztultak el.

— És hogy maradt maga a dervis életben? — csodálkozott Vihrov.

Grisa elmosolyodott.

— Azt mondja, hogy Allah őt, a szent embert, megmentette...

•

Latipov valahonnan egy sapkára való mazsolát hozott.

— Egyetek kedvetekre, fiúk — mondta, Barszukov és Parda felé szórva a mazsolát.

— Én félreteszem a magamét. Szabad? — kérdezte Barszukov.

— Tedd csak, tedd csak, nem sajnálom — biztatta Latipov, aki mindig mindenét odaadta a bajtársaknak. Örült, hogy szívességet tehetett Barszukovnak, aki nagyon szerette öreg édesanyját és időnként csomagokat küldött neki.

Barszukov megtömte zsebeit mazsolával.

Az utca végén megmozdult a tömeg. Szakállas, brokátköpenyes lovas közeledett; feketefarkú, fakó ménje kevélyen lépkedett.

A teamérés előtt a lovas leszállt nyergéből és kezét melléhez érintve, meghajolt Mirza-Karakul előtt.

— Egybegyűltek a bajga-versenyhez — mondotta Grisa. — Menjünk, nézzük meg!

Vihrov egy kis dombról jól áttekintette az egész völgyet. Vagy száz turbános, kaftános, színesköpenyes lovas sorakozott fel Mirza-Karakul előtt, aki jelt adott a bajga megkezdésére.

Két öregember egy átmetszett torkú, kibelezett kecskét hozott.

— Mi ez? — kérdezte Vihróv a mellette álló Grisától.

— Ez az ulák — világosította fel Grisa — vagyis a kibelezett kecsketetem. Ezt most megragadják és az, aki két kört tud vele futtatni úgy, hogy senki sem veszi el tőle, az a nyertes. Ebben a játékban szabad egymást ütni és lóval legázolni. Általában mindent szabad.

Az öregek a kecskét lábánál fogva, megforgatták a fejük körül és a lovak elé dobták.

A föld megremegett a nagy lódobogástól. A mező csendjét

vad kiáltások verték fel. Munkába léptek a lovaglóostorok is. Minden lovas igyekezett megkaparintani és nyergébe emelni az ulákot.

A kecskét végülis az a feketeszakállú dzsigit szerezte meg, aki Mirza-Karakullal érkezett. A dzsigit lábával leszorította az ulákot, áttört a lovasok tömegén és teljes vágtában elindult a körön. Az üldözők sem maradtak azonban tétlenül. Hamar utólérték a dzsigitet s a kamcsával olyan erős ütést mértek rá, hogy az elengedte a kecskét. A lovasok, akik versenytársaik kigyúlt arcán és a lovak vicsorgó, tajtékzó pofáján kívül semmit sem láttak, ostorukkal kegyetlenül csépelték egymást, hogy utat törjenek oda, ahol az áhított ulák feküdt. Egyesek cselhez folyamodtak és két lábra állították lovukat, de ez sem mindig segített, mert a versenyzők most nem érezték az ütéseket és a fájdalmat. Hol egyik, hol másik hajolt le és emelte az ulákot nyergébe, aztán újból összegabalyodtak s a völgyet hatalmas porfelhő borította el.

Ismét munkába léptek az ostorok és a husángok. Vad lódobogás reszkettette meg a völgyet. Egy dzsigitnek sikerült vágtában felkapnia és nyergébe emelnie a kecskét. A többiek ugyan mindenfelől rárohantak, de a lovas nem engedte el zsákmányát, hanem tovább vágtatott a körön.

Nyomában ostorukat suhogtatva és nagyokat kurjantva vágtáztak a többiek.

— Hiszen ez Parda! — kiáltott fel Latipov. — Nézd csak! Jól van, gyerek! Nézd már, hogy csinálja! Csak tovább, tovább! — ordította Latipov, térdét csapkodva kezével.

— Szorítsd! Szorítsd! Szorítsd! — üvöltötte magánkívül, csillogó szemmel Barszukov.

A réten leírhatatlan üvöltés hangzott.

— Gyur, gyur, Murát! Gyur! — kiáltoztak a nézők egymást taszigálva és előrefutva.

Vihrov látta, hogy a brokátköpenyes dzsigit utóléri Pardát.

— Bajbácsa![1] — szólalt meg Grisa.

— Miféle bajbácsa? — kérdezte Vihrov.

— Murát, Sir-Muhamed fia.

Parda és Murát messze maguk mögött hagyták a többi dzsigiteket. Már a második kört kezdték futni, amikor Murát hirtelen kirántotta kését és lovának farába döfte. A mén a fájdalomtól

[1] Bajbácsa · a báj fia.

eszeveszetten tört előre. Mindkét lovas szinte lova nyakán feküdt és úgy látszott, mintha nem vágtatnának, hanem repülnének a versenypályán.

Murát kengyelében felállva az ulák után nyúlt, de Parda nagy lendülettel, teljes erejéből mellbe ütötte kamcsája nyelével. Murát lába kicsúszott a kengyelből, kezével a levegőbe kapott és kirepült a nyeregből.

Hatalmas kiáltás reszkettette meg a levegőt, a nép üdvözölte a győztest.

— Nagyszerű fickó ez a Parda! Igazi dzsigit! — lelkesedett Latipov; szívéből örült a fiatal legény sikerének, akit nagyon megszeretett.

Parda vágtában hamar befutott a célba. Kifulladva, megtépázva fogta vissza lovát és földre dobta a kecsketetemet...

Az első forduló véget ért. A dzsigitek a következő futamra készülődtek.

•

Ilvacsev és Szedov, a dandár politikai biztosának titkára, egy jól megtermett, negyven év körüli férfi megbízást kapott Petrovtól, hogy Ak-Tübében folytasson vizsgálatot. A két férfi a nyárfákkal szegélyezett úton lovagolt Ak-Tübé felé.

Minél közelebb értek a kislákhoz, annál ingerültebben gondolt Ilvacsev Vihrovra. »Azért harcolunk, hogy az embereket kivonjuk a bájok befolyása alól, ez a fickó meg tönkreteszi minden munkánkat. Ki hitte volna, hogy ilyen hajlamok rejtőznek benne?« — gondolta magában Ilvacsev.

— Te meg miért vagy ilyen rosszkedvű egész idő alatt? — kérdezte Szedov oldalpillantást vetve bajtársára.

— Ez a Vihrov nem megy ki a fejemből — válaszolt ingerülten Ilvacsev. — Nem vártam volna tőle ilyen túlkapásokat. Biztosan a helyőrséget is szétzüllesztette.

— Hát, igen. Nem valami fényes az ügy — jegyezte meg Szedov. — Ha megérkezünk, majd meglátjuk...

Mielőtt még Szedov és Ilvacsev a mögöttük poroszkáló ordonáncokkal elérték volna a magaslatot, hirtelen egy lovas járőr vette őket körül, mintha a földből nőtt volna ki.

A járőrparancsnok, Csapligin szakaszvezető, amint Ilvacsevet megismerte, elébe lovagolt és jelentkezett.

— No, mi újság nálatok? — kérdezte Ilvacsev.

— Minden rendben van, komisszár elvtárs, éldegélünk csendesen — felelte élénken Csapligin.

Ilvacsev gyanakodva méregette a szakaszvezető napbarnított, feketebajuszos arcát.

— És honnan tudtátok, hogy jövünk? — kérdezte Szedov.

— Az erődben megfigyelő szolgálatot tartunk. Ott van, láthatják — mutatott Csapligin a bájnak a hegytetőn álló házára. — Vagy öt verszt körzetben, köröskörül mindent látunk. A megfigyelő fel is lármázott engem: lovasok jönnek, aszongya. De hogy kicsodák, baszmacsok e, vagy a mi embereink, azt nem tudtuk...

— Hol van Vihrov? — kérdezte Ilvacsev.

— Nincs itthon, elment.

— Hova?

— Gul-Mazár kislákba, a bajgára...

Közben megérkeztek az erőd kapujához.

— Álljunk csak meg egy pillanatra — mondotta Szedov —; nézzétek, egy lovas.

Csupasz sarkával rugdosva lova oldalát, egy vörösszakállú dehkán vágtatott hozzájuk.

— Hohó, urtakljár![1] — kiáltott már messziről, amint a katonákat meglátta. — Urtakljár! — ismételte, amint odaért. — Baszmacsok bejönni Gul-Mazár kislákba! Karakul bég! — közölte felindultan.

— Hány fő? — kérdezte nyugodtan Ilvacsev.

— Százhuszonöt! Karakul bég! Gyerünk gyorsabban!

— Csapligin elvtárs, riadó! Szedje össze a katonákat, — parancsolta Ilvacsev... — Velünk jössz? — kérdezte az üzbégtől.

A dehkán elsápadt, intett kezével és tagadóan rázta fejét.

— Jok, jok![2] Kurkáde![3] Baszmacs jamán. Levágja nekem fej!

— Hát jó, akkor maradj — mondta Ilvacsev, és a vöröskatonák lábdobogására figyelt, akik futottak felnyergelni a lovakat...

*

— Ügyes fiú vagy! Igazi dzsigit! — üdvözölte Vihrov az odalépő Pardát. De amint a legényre nézett, a mosoly eltűnt arcáról és nyugtalanság vett rajta erőt. Pardát nagyon aggaszthatta

[1] Urtakljár: elvtársak.
[2] Jok: nincs.
[3] Kurkáde: félek.

valami, mert arca egészen elsápadt. Most lehajolt nyergéből és Grisához fordulva, fojtott hangon néhány szót mondott neki.

— Parancsnok elvtárs, készülődnünk kell! — mondta Grisa —, de ügyeljen az arcára, hogy meg ne lássák, miről beszélek — folytatta, mikor Vihrov arcán izgatott kifejezés jelent meg.

— Mi van hát? — kérdezte Vihrov élénken.

— Bekerítenek bennünket.

— Kicsoda?

— Karakul bég bandája. Állítólag vagy száz dzsigit.

— Ki mondta?

— Egyik emberünk. Azt mondja, hogy a mögött a kis hegy mögött állanak — mondta Grisa szemével jobbra mutatva. — Mit csinálunk?

— Megpróbálunk áttörni a helyőrségbe — felelte halkan Vihrov és megmarkolta zsebében kézigránátját. — Csak innen kell csendben elmennünk, hogy feltűnést ne keltsünk.

Vihrov körülnézett, odahívta Barszukovot, elmondta neki, amit hallott és megparancsolta, hogy a katonák sietség nélkül vezessék a lovakat a közeli duvál mögé.

Később aztán Grisával együtt maga is lement a dombról és lassan a lovakhoz lépett.

Mellettük köves, meredekfalú, szűk és mély szakadék húzódott. Ezen át észrevétlenül el lehetett hagyni a kislákot. Vihrov ezt az utat választotta. Arra számított, hogy titokban elvonulhatnak és Ak-Tübébe vágtatva, felriaszthatják a helyőrséget. Vihrov kezébe vette a kantárszárat, megragadta a nyeregkápát és lóra ugrott. A katonák is lóra ültek.

Szorosan a duvál mellett haladva, leereszkedtek a kis völgybe és vágtában nekiindultak a köves patakmeder mellett.

Már megtettek vagy két versztnyi utat, amikor a hegyekből lövés dördült el.

— A baszmacsok! — mondta Grisa.

Vihrov hátranézett. Jókora tarkaköpenyes baszmacs-csapat vágtatott utánuk. Kurjantásuk messzire hangzott.

— És ott is! — kiáltott Latipov.

Jobbról, a dombhát felől teljes vágtában közeledett vagy két tucat lovas. Nyilvánvalóan el akarták vágni a vöröskatonák útját a völgy kijáratánál. Nem volt kétséges, hogy Vihrov és bajtársai nem tudnak eléjük vágni.

»Hát most mit csináljak?« — gondolta Vihrov. Előlről

gyors lódobogás hallatszott. A völgykanyar mögül napbarnított arcú, vörösturbános lovasok törtek elő és vágtattak feléjük.

— Afgánok![1] — kiáltott Parda.

Vihrov úgy döntött, hogy áttörnek.

— Zárkózzatok fel szorosabban! — kiáltott a katonáknak és kirántotta a kardját hüvelyéből. — Hurrá!

A további események olyan gyorsan zajlottak le, hogy Vihrov csak azt látta, amint Grisa egy feketeszakállú baszmacsot legázolt s az fejjel előre kirepült nyergéből. Az afgánok vagy tizenöten lehettek, visszahőköltek és oldalra kitértek. A katonák előrevágtattak. Vihrov kirántotta zsebéből a gránátot és hatalmas lendülettel az útra hajította.

A vöröskatonák tovább vágtattak a völgy mentén. A lovak lába alatt sebesen repült a föld.

Barszukov messze hátramaradt a bajtársaktól, utolsónak lovagolt és egyre közelebb hallotta maga mögött az üldözők lódobogását. Lerántotta válláról a puskát és meg akart fordulni nyergében, de ebben a pillanatban hatalmas ütést mértek rá.

— Parancsnok elvtárs! — kiáltott fel Barszukov kétségbeesetten.

Vihrov meghallotta a kiáltást, megrántotta a szárat és visszanézett. Barszukov lova nyakán feküdt. Két afgán többször lesújtott kardjával Barszukov fejére és vállára.

— Állj! Állj! — kiáltott Vihrov, megfordította lovát és Barszukov felé vágtatott.

Ebben a pillanatban lövés dördült el. »Végem van!« — gondolta Vihrov, amint lova összerogyott. Vihrov leesett és erősen beütötte fejét egy kőbe. Később ismeretlen, erős kezek megragadták és nyeregbe emelték. Fejét felemelve látta, hogy vörösnadrágos lovasok vágtáznak mellette. Ismerős arcot pillantott meg. »Ilvacsev? Hogy került ez ide?« — gondolta Vihrov és ezzel elvesztette eszméletét.

Parda erősen tartotta Vihrovot. A század mögött lovagolt és látta, amint sűrű porfelhőben elől megcsillantak és lesújtottak a kardok.

Ilvacsev megverte és a hegyek felé üldözte Karakul béget...

Esteledett. A hegyek mögül feljött a hold.

[1] Karakul bég hordájában sok olyan gazfickó volt, aki afganisztáni fegyencek és reakciós elemek soraiból került ki.

Vihrov csukott szemmel, a hátán feküdt az út szélén.

— Mi van vele? — kérdezte Ilvacsev, aki éppen akkor lovagolt oda és nem valami jóindulatú pillantást vetett Vihrovra.

— Kilőtték alóla a lovát — felelt Grisa. — A fejét beütötte egy kőbe. Eszméletét vesztette, mint láthatja.

— Hát akkor szállítsák be a helyőrségbe, ott majd tisztázzuk a dolgot.

— Komisszár elvtárs, mi legyen a zsákmányolt puskákkal? — kérdezte Csapligin.

— Mennyi van?

— 16 darab és egy zászló.

— Szét kell osztani a katonák közt. Hanem most már induljunk mielőbb, elvtársak. Hamarosan leszáll az éjszaka.

A katonák az út mellett pokrócba csavarták Barszukov testét.

— Szegény Barszukov! Milyen derék ember volt! — mondta Latipov, miközben zsineggel körülkötötte a pokrócot. — És milyen kedves... — Latipov elhallgatott és megköszörülte a torkát. Eszébe jutott, hogy gyüjtötte Barszukov a mazsolát. — Lám, ilyen az élet... Gyerünk, fiúk, fogjuk meg!... Megállj, nem jó, fogd meg a dereka alatt is, — szólt oda a bajtársnak, aki a holttestet az ijedten horkantó lóra emelte.— Úgy, úgy, így már jó lesz. Most a zsineget... Kössétek meg...

*

A bala-hánt csak gyengén világította meg egy csirják[1] pislákoló fénye.

Ilvacsev felállt, fel-alá sétált, majd Vihrovra nézett és ingerülten köhécselve megszólalt:

— Az, amit ön itt művelt, nem méltó egy bolsevik parancsnokhoz és önt ezért a forradalmi törvények értelmében a legszigorúbban felelősségre fogják vonni... Hát nem figyelmeztettem? Nem megmondtam, hogy a helyi lakossággal a legtapintatosabban kell bánni? És ön ehelyett mit csinált? Ütlegelte az embereket! Miféle eljárás ez? Szégyen, gyalázat! És minden nap leitta magát a sárga földig!... Szép dolog! Majd meglátjuk, mit talál még a rovásán Szedov, akivel együtt jöttem... Egy szót sem egyelőre, majd később védekezhet, — kiáltott Ilvacsev,

[1] Csirják: vasból készült olajlámpa.

amikor Vihrov valami ellenvetést akart tenni. — Mit fognak mondani rólunk a dehkánok? Ezelőtt a cári hivatalnokok verték őket, most meg, úgy látszik, a mi embereink! Felháborító! Óh, mennyire csalódtam önben...

Vihrov csak nemrég tért magához, kegyetlenül fájt a feje és nem tudta megérteni, miért magázza és vádolja őt részegeskedéssel Ilvacsev, régi jóbarátja.

Az ajtó megcsikordult és Szedov lépett be a szobába.

— Mindent tisztáztam! — harsogta vidáman, aztán világos bajuszát pödörgetve leült az asztal mellé.

— No és mi van, Pjotr Dmitrics? — érdeklődött Ilvacsev.

— Abszurdum! Őrültség! — jelentette ki Szedov. — Érdekes volna megtudni, ki adott Sáripovnak ilyen ostoba jelentéseket?

— Szóval, semmi sem igazolódott be? — kérdezte örömmel Ilvacsev.

— Semmi a világon! Mindenkit kikérdeztem. Csupa jót hallottam róla.

— Ugyan ne mondd!... Én meg itt erkölcsi prédikációt tartottam neki. — Ilvacsev bosszúsan csóválta fejét, majd gyorsan Vihrovhoz lépett. — Aljosa! Öreg pajtás, hát miért hallgattál? Miért nem védekeztél? — kérdezte megindult hangon.

— Jól mondod — jegyezte meg Vihrov. — Hisz te magad nem engedted, hogy a számat kinyissam és most ilyeneket kérdezel.

— Bocsáss meg, pajtás. Indulatba jöttem egy kicsit. Ha tudnád, milyen gyalázatos dolog volt. Éjjel-nappal dolgozunk, harcolunk minden emberért és akkor ilyen históriákat kell hallanunk.

— Jól van, jól, nem számít, — mondta Vihrov jóindulatú nevetéssel. — Van egy nagyszerű közmondás: minden jó, ha a vége jó.

— Ilvacsev elvtárs, megmondtad Vihrovnak, hogy a helyőrséget kivonják innen? — kérdezte Szedov.

— Még nem... Idefigyelj, Vihrov, — szólt Ilvacsev. — A hadseregparancsnok elrendelte, hogy az összes helyőrségeket be kell vonni. Úgylátszik, valami nagyobb hadművelet készül. Holnap reggel Mitánba vonulsz és csatlakozol Ladiginhez. Add ki mindjárt a parancsot, mert pirkadatkor indulunk.

XII

Másnap estére Ivan Iljics Ladigin bevezette századát Katta Kurgánba. Megcsodálta az időközben kitatarozott kaszárnyákat, elhelyezte a katonákat az új szálláson, aztán a parancsnokságra ment jelentkezni az ezredparancsnokhoz. A törzsnél azonban nem találta meg sem Kudrjasovot, sem Smatovot. A gazdasági osztály írnoka, Tyeresko, egy pattanásos arcú, kis kövér ember azt mondta, hogy pártgyűlésre mentek a dandárparancsnokságra.

A gazdasági osztály nagy szobájában sok tarka öltözetű, ismeretlen ember várakozott.

— Kihez jöttek ezek? — kérdezte súgva Ladigin, szemével intve az egybegyűltek felé, akik egymás között beszélgettek és türelmetlen pillantásokat vetettek a »gazdasági osztály vezetője« felirású ajtóra.

— A gazdasági vezető elvtárshoz, — válaszolta halkan Tyeresko.

— El van foglalva?

— Ön bemehet hozzá.

Ivan Iljics gondolkozott egy kicsit, azután elhatározta, hogy bemegy Afanaszjev gazdasági vezetőhöz, hogy megbeszéljen vele valamit és egyúttal egy kis előleget kérjen. Tulajdonképpen nem nagyon bízott abban, hogy meg is kapja a pénzt, mert Afanaszjevet ilyen dolgokban végtelenül merevnek ismerték és tudták, hogy a szó szoros értelmében a fogához ver minden garast.

Afanaszjev nagybajuszú, soványarcú, betört orrú, idősebb ember volt. Ok nélkül is szerette megnézni az óráját, amit még a régi hadseregben, mint kitűnő tüzér, kapott. Afanaszjev tűzmesterként[1] szolgált a cári hadseregben. Sebesülése folytán orra eltorzult és így a gazdasági vezető »kissé franciás kiejtéssel beszélt«, mint a dandár egyik tréfacsinálója megállapította.

Afanaszjev az asztalnál ült és irataiba merült.

— Ah, Ladigin elvtárs! — üdvözölte vendégét, amikor a lépéseket meghallotta és futólag megnézte óráját. — Milyen ügyben jöttél?

— Hivatalos ügyben, Grigorij Petrovics. Szeretnék veled valamit megbeszélni, — felelte Ladigin, miközben az asztalhoz lépett és erősen megszorította a gazdasági vezető kezét.

[1] Tűzmester: altiszti rendfokozat, őrmesternek felel meg.

— Csak rajta, rendelkezésedre állok, — mondta Afanaszjev vidáman, mert örült, hogy Ivan Iljics nem pénzt akar tőle. — Hanem, pajtás, várnod kell egy kicsit, amíg elintézem az embereket. Hallod, hogy lármáznak? — intett a szomszéd szoba felé, ahonnan behallatszott a hangzavar.

— Miféle emberek ezek? — érdeklődött Ladigin.

— Spekulánsok! Csirkefogók! — mondta a gazdasági vezető, bosszúsan elfintorítva arcát. — A városban nincs építkezési vállalat, úgyhogy vállalkozókkal kell dolgoznunk, — fűzte hozzá magyarázatul. — Vajjon honnan tudták meg, hogy pénz érkezett? Olyan szimatjuk van, mint a vizslának. És milyen fösvények! Egyik fösvényebb, mint a másik. Egyszóval spekulánsok. Az utolsó ingemet is lehúznák. Becsületszavamra! Mit számít nekik... Hiszen az állam pénzéről van szó. Igyekeznek minél többet bezsebelni! Kész szerencsétlenség velük...

Felállt az asztaltól és kissé kinyitva az ajtót, kikiáltott:

— Tyeresko, engedd be őket! ... De csak egyenként, nem csapatostul!

Aztán visszatért az asztalhoz és székét nagy zajjal maga alá húzva, leült a helyére.

Kinyílt az ajtó. Először egy rezesorrú és tűhegyesre pödört bajuszú, gyűrött arc jelent meg az ajtónyílásban, aztán lábujjhegyen, szinte lopakodva, alacsony, ködmönös ember oldalgott be a szobába. Bent még tett néhány apró lépést, azután megállt, sapkáját kezében tartva.

— No, mit akarsz, Vecskin? — kérdezte Afanaszjev, gyors pillantást vetve órájára.

— Afanaszjev elvtárs, mi kályhákat raktunk önnek. Hát hogy kapjuk meg most a pénzünket? — szólalt meg alázatos mosollyal a vállalkozó.

Afanaszjev dühös szemeket meresztett rá.

— Kályhákat raktatok? Pénzt akartok? — mordult rá, mérgesen pödörgetve bajuszát. — Mindig csak pénzt akartok! És honnan szedjek én pénzt mindannyiotoknak? Talán én nyomom a pénzt?

— Ezt mi már az ön tetszésére bízzuk, Afanaszjev elvtárs. Mi csak azt tudjuk, hogy megraktuk a kályhákat.

— Kályhákat raktatok! — vágott közbe újból Afanaszjev. — De hogyan raktátok! Ha befűt az ember, mindjárt füstölnek. Ezért akarsz te pénzt?

— Igen, Afanaszjev elvtárs, hiszen a bizottság átvette a kályhákat, — mondta Vecskin meggyőzően, miközben egy lépést tett előre és sapkáját mellére szorította.

— A bizottság! Mit tud a bizottság? Aláírja a jegyzőkönyvet, aztán elmegy ... Mellesleg, mennyi jár neked?

— Kettőszázkilencvennyolc rubel és ötvenkilenc kopejka.

— Nézd, milyen kapzsi: még a kopejkákat is felszámítja, — dünnyögte a gazdasági vezető.

— Nem vagyok én kapzsi. Pontosan hatósági árakon számoltam. Persze, felkerekíthetem. Legyen háromszáz rubel, kerek számban.

Afanaszjev elővette ceruzáját és számolni kezdett.

— No, tessék! Még azt mondod, hogy nem vagy kapzsi, — mondotta ceruzáját letéve. — Be akartál csapni harminc rubellel! Egyébként nincs pénzem: nem hoztak Taskentből!

— Nem egészen úgy van az, Afanaszjev elvtárs, — ellenkezett Vecskin. — Beszéltem a pénztárossal. Azt mondta, hogy állítsa ki a gazdasági vezető az utalványt. Pénz van, mondta, én fizetek.

— Tyeresko! — kiáltotta mennydörgő hangon, vörös arccal a gazdasági vezető és közben órájára pillantott.

A szomszéd szobában felborult egy szék.

— Parancs! — jelent meg az írnok az ajtóban.

— Küldd hozzám a pénztárost.

A pénztáros kis idő múlva kopogtatott, majd belépett a szobába. Sovány, kopaszra nyírt fejű, még fiatal ember volt.

Afanaszjev fenyegetően mérte végig.

— Te mit fecsegsz, hogy van pénzed? — kérdezte dühösen.

— Nem fecsegek én, gazdasági vezető elvtárs, — védekezett a pénztáros. — Már tegnap kétszer jelentést tettem önnek. Pénzünk van. Kaptunk egy keveset.

— Hm ... Kaptunk! ... Hát jó, adj hát ennek a ... vállalkozónak ... száz rubelt ... Vagy megállj csak, mégsem. Egy százas sok volna. Elég lesz neki ötven is. — Afanaszjev Vecskin felé fordult és gyűlölettel mérte végig, — a többiért egy hét múlva jelentkezz. Ne félj, nem vész el.

— Adjon legalább még tíz ezüstöt, — kérte Vecskin, sapkáját forgatva.

— Megmondtam, hogy ötven — és pont! — vágta oda emelt

hangon a gazdasági vezető. — Elmehetsz! Egy hét múlva jelentkezz! Ha lesz pénz, fizetek.

Vecskin valamit dörmögött a szakállába és apró lépésekkel kiment a szobából. A pénztáros követte.

— Látod, Ivan Iljics, milyen kapzsik! Mindegyik valamivel többet akar, mint ami jár, — mondta Afanaszjev, sokatmondó pillantást vetve Ladiginre.

— Szerintem azért nincs igazad, Grigorij Petrovics, — jegyezte meg Ladigin. — Mire jó húzni a dolgot? Miért nem számolsz el egyszerre?

— Hogy-hogy egyszerre?

— Bocsáss meg, hiszen van pénzed.

— Nem az a fontos, hogy van-e vagy nincs — mondta dühösen Afanaszjev. — Hát más nem jön hozzám, csak ő? És ha valami kivételes eset következik be? A takarmányért is fizetni kell. És mit tudom én, miféle kiadások lesznek még. A pénznek meg szűkében vagyok. Nem emlékszel, hogy Recsicában két hónapig ültünk a pácban? ... Na, látod! Hát mit beszélsz! Én, pajtás, kitanultam. Tudni kell lavírozni. Úgy bizony ... No és Vecskin? Azt hiszed, hogy csakugyan szegény, mert annak mutatja magát? Hogyisne! Saját háza van a hitványnak. Mindent tudok. A sógorával közösen is rakott kályhákat. És ha sokat adsz neki egyszerre, elissza.

— Hát ez természetesen a te dolgod. Te jobban tudod, — hagyta rá Ladigin. — Hanem most már itt is hagylak, Grigorij Petrovics. Mennem kell.

— Na és te mit akartál?

Ladigin elmondta, hogy amikor a helyőrségben állomásoztak, a katonák a helybeliek segítségével kicsereztek két marhabőrt. Most az a kérdés, szabad-e ezeket a bőröket elcserélni cipőtalpra, minthogy a vöröskatonák elnyűtték a lábbelit.

— Csak erről van szó? — csodálkozott a gazdasági vezető. — Hát miért nem mondtad mindjárt? Én meg azt gondoltam ... Hanem, hallottad-e az új híreket? ... A második dandárnál veszteségek vannak.

Ladigin nyugtalanul megmozdult; szemét izgatottan szegezte a gazdasági vezetőre.

Afanaszjev cigarettára gyújtott és elmesélte a történteket. Az eset úgy volt, hogy az Ura-Tübében állomásozó 2. dandár parancsot kapott, hogy verje le a matcsai béget és foglalja el

Matcsát.[1] A dandár járatlan volt a hegyvidéki harcban és meggondolatlanul mélyen behatolt a hegyszorosba. Itt a baszmacsok kőgörgeteget zúdítottak és tüzet nyitottak a katonákra. Veszteségek árán vissza kellett vonulniok. A baszmacsok néhány sebesültet foglyul ejtettek. Doncov szakaszparancsnokot megkínozták és karóba húzták. A többi fogoly sorsa ismeretlen.

— Rettenetes! — kiáltott fel Ivan Iljics és leverten ingatta a fejét. — Aj-jaj... Doncovot ismertem. Jó parancsnok volt. A dandárt, szerintem, nem lehet hibáztatni. A hegyi harc taktikáját még nem ismerjük eléggé. Eddig mindig a sztyeppén harcoltunk.

— Hát, pajtás, így áll a dolog, — mondta Afanaszjev. — Szóval, más dolgod nincs velem? — kérdezte.

Ivan Iljics akarata ellenére elpirult és zavarba jött.

— Még volna valami, — mondta köhentve.

— Pénz kellene?

— Kellene, Grigorij Petrovics. Szeretném megvarratni a zubbonyomat, mert nagyon viseltes.

— Pénz, pénzecske, kis pénzecske — sóhajtott Afanaszjev, rövid ujjaival az asztalon dobolva. — És mennyi kellene?

— Vagy száz rubel.

— Adok! — jelentette ki Afanaszjev határozottan, pillanatnyi megfontolás után. — Neked az utolsó fillért is odaadnám, Ladigin elvtárs, mert te rendes ember vagy. Gyerünk, pajtás, írd meg a nyugtát. De egyet mondok: ha varratni akarsz, varrass mielőbb.

— Miért?

— Hát egyelőre maradjon köztünk. A dandár három nap múlva a sivatagba vonul. — Afanaszjev az ajtóhoz lépett és beszólította Tyereskót.

— Parancs! — jelentkezett az írnok feszes állásban.

— Küldd be a pénztárost! Aztán hozz vizet és locsold fel a padlót. Áll a levegő. Micsoda hőség!

*

Ladigin hivatalos ügyeit mind elintézte, kilépett a törzsépületből, rézsút átvágott a kaszárnyaudvaron és bement a századirodába.

— Jókor jöttem? — kiáltott kellemes meglepetéssel, látva,

[1] Matcsa: helység Szamarkand alatt, a magas hegyekben.

hogy Krutuha a gőzölgő szamovár mellett szorgoskodik. — Nagyszerű! Hol találtad meg? — kérdezte Ladigin, szemével üdvözölve Ilvacsevet és Vihrovot.

— Az állatorvostól szedtem el, — mondta sötéten a küldönc. — A raktárból vette ki, amíg mi helyőrségben voltunk. Én amondó vagyok: ha elvetted, legalább valld be! De nem akarta odaadni. Az enyém, azt mondja. Szóval, a szamovár gazdára talált! Pedig hát kinek volt, rajtunk kívül, az ezrednél szamovárja? És csodálatos, mi három éven át használtuk és semmi baja sem volt, ő meg egy hónapig tartotta magánál és máris behorpadt az oldala... Csak nevetett, teaboltosnak csúfolt, a kövér disznó!

— No, rendben van, — mondta Ladigin és szeretettel nézegette a szamovárt, mint régi jóbarátot. — Hívd meg az őrmestert egy csésze teára.

Krutuha dörmögve kiment az irodából.

— Üljetek le, elvtársak, — mondotta Ivan Iljics, aztán leforrázta a teát és élvezettel szívta be az egész szobát betöltő teaillatot.

Kopogtak. Harlamov lépett be.

— Parancsára, századparancsnok elvtárs! — jelentkezett feszes állásban.

— Ülj le, Sztyepan Petrovics. Teázunk.

Harlamov elégedetten ült a szamovár mellé.

— Mi újság? — kérdezte Ladigin.

— Minden rendben van, csak az öregjeink vesztek össze valami miatt, — mondta Harlamov, aztán közelebb húzta magához a pléhbögrét és fehér, egészséges fogával leharapott egy kis darabot a cukorból.

— Nem értem, miféle emberek ezek. Hol meg sem tudnak lenni egymás nélkül, hol meg civódnak — mondta Ilvacsev. — És mindig Kuzmics kezdi.

— Úgylátszik, ilyen a természete — jegyezte meg Harlamov.

Egy darabig mindenki hallgatott.

— Mi hír a törzsnél? — kérdezte Ilvacsev, Ladigin felé fordulva.

— A parancsnokság pártgyűlésen van. Csak a gazdasági vezetőt láttam. — Ladigin azután a 2. dandár szerencsétlen portyájáról mesélt.

— Hát, bizony, Vihrov, téged is karóba húztak volna, ha

nincs az a falusi ember, aki vágtába jött a helyőrséget riasztani — jegyezte meg Ilvacsev.

Kopogtak.

— Szabad! — kiáltott Ladigin.

Két férfi jött be az irodába, bőrönddel a kezében. Egyikük, aki elsőnek lépett be, egészen fiatal ember volt, barna szemű, leányosan finomarcú. Megkérdezte, hogy ki a századparancsnok.

— Én vagyok, — mondotta Ladigin.

A fiatalember hozzálépett és bemutatkozott, mint Kondratyenko szakaszparancsnok, aki most végezte el a krimi lovassági tisztképző tanfolyamot.

Vihrov kívánosian és rokonszenvvel mustrálta. Az új egyenruha, a nyikorgó csizma és egyéb bőrből készült felszerelési tárgyak, meg aztán bizonyos zavar és ügyetlenség elárulta a tisztképző tanfolyamról most kikerült újoncot.

Közben a másik tiszt is bemutatkozott. Ez magastermetű, vöröshajú férfi volt, hosszúkás arcán fehér sebforradással, aránytalanul nagy állal.

— Bocsánat, nem jól hallottam a nevét — mondta Ladigin.

— Doktenek — felelt a parancsnok erős, csengő hangon.

— Ön német, nem?

Doktenek elmosolyodott, szeme megvillant.

— Dehogyis, századparancsnok elvtárs, — mondotta önérzetesen. Tisztán ejtett ki minden egyes szót és szinte figyelt a saját hangjára. — Orosz vagyok én, csak a családom ír származású. Őseim még Nagy Péter idejében vándoroltak be Oroszországba.

— Rendben van. Mindketten ugyanarról a tanfolyamról jöttek?

— Nem, én a kórházból jöttem.

— Vele — Doktenek Kondratyenko felé bólintott, — csak Taskentben találkoztam, a Turkfront vezérkaránál.

— Mi sokan jöttünk, századparancsnok elvtárs, — vágott közbe Kondratyenko élénken elpirulva. — Tizenhét fő.

— Ki küldötte önöket hozzám?

— Az ezredparancsnok.

— Ő most a törzsnél van?

— Igenis, most érkezett.

Ivan Iljics jóindulatúan nézte az új tiszteket és teával kínálta őket. Kondratyenko először vissza akarta utasítani azzal, hogy

nagyon jól lakott és semmire sem vágyik. Doktenek viszont némán meghajolt és mindjárt asztalhoz ült.

Tea után Ivan Iljics ismertette az újonnan érkezettekkel a század rendjét, majd órájára nézve megállapította, hogy ma már késő volna átvenni a szakaszparancsnokságot, úgyhogy jobb lesz ezt a holnap reggeli lóápolás utánra halasztani.

— Csak azt nem tudom, hol helyezzem el önöket éjszakára. A kaszárnya levegője fülledt. Mi egyszerűen az udvaron alszunk, — mondotta gondterhelten.

Doktenek elnevette magát; nagy, sárga fogai elővillantak.

— Hát mi talán valami különleges személyek vagyunk? — kérdezte világos, határozott hangján. — Mi is az udvaron fogunk hálni. Nem lesz újság számunkra. Mi is harcedzettek vagyunk, hogy úgy mondjam.

— És ön milyen tanfolyamokat végzett? — érdeklődött Ilvacsev fürkészően.

— Tanfolyamokat nem végeztem, komisszár elvtárs, — felelte Doktenek, gyors pillantást vetve a biztosra. — A Tengermelléki dragonyosok ezredénél tanultam. Az orosz-japán háborúban Miscsenko tábornok alatt szolgáltam és részt vettem ebben a, mondhatnám, dicstelen hadjáratban.

— Az orosz-japán háborúban? — húzta fel a szemöldökét Ilvacsev. — Hát hány éves?

— Hány? Negyvenhárom.

Ilvacsev és Ladigin egymásra néztek.

— Negyvenhárom? Sohasem hittem volna harmincnál többnek, — jegyezte meg Ladigin.

— Én, parancsnok elvtárs, nem iszom mást, mint teát és vizet, nem dohányzom és sokat sportolok. — Doktenek könyökben behajlította karját. A gimnasztyorka alatt hatalmas izomköteg dudorodott ki. — Tapintsák meg!

Ilvacsev megérintette Doktenek karját és látta, hogy izmai kemények, mint a kő.

— Ez már igen — szólt elismerően.

— Nálunk az egész család ilyen, — folytatta Doktenek mosolyogva. — Apám hetvenötéves korában, amikor anyám meghalt, újból megnősült és képzeljék, van egy kisöcsém. Hároméves. Szinte unokám lehetne.

— Igen, a sport szép dolog, — mondta Ladigin felállva. — Hát jól van, elvtársak, most menjenek és rendezkedjenek be. A

helyettesem, Vihrov elvtárs, majd megmutatja a helyet. Nekem az ezredparancsnokságra kell mennem.

— Nos, Ilvacsev, mit szólsz az új parancsnokokhoz? — kérdezte Ladigin, mikor Vihrov az újonnan érkezettekkel kiment a szobából.

— Nehéz első benyomás alapján ítélni, — bocsátotta előre Ilvacsev. — A fiatalabbik még csak kölyökkutya, amint Szedov mondaná, de úgy látom, minden szempontból rendes fickó. A másik, az igazat megvallva, nem nagyon tetszik nekem. Furcsa a szeme. Te nem vetted észre?

Ladigin vállatvont.

— Nem jó a szeme, — hagyta helyben Harlamov. — Nálunk a században, még a német fronton, volt egy kozák, akinek éppen ilyen szeme volt. Még a lovak is féltek tőle. Rossz ember volt...

•

Holdfényes, párás, illatos éjszaka borult az udvarra. A katonák közvetlenül a kaszárnya mellett földre terített pokrócokon feküdtek. Még nem mindenki aludt, itt-ott vörösen parázslott a cigaretták tüze. Halk beszélgetés és nevetés hallatszott.

Vihrov megmutatta Kondratyenkónak és Dokteneknek, hogy hol fekhetnek le, majd a holdsütötte kaszárnyaudvaron át az istálló felé tartott.

Valaki gyors léptekkel közeledett felé és integetett. Vékony, karcsú alakja ismerősnek tűnt.

Összetalálkoztak.

— Marinocska! — kiáltott fel Vihrov örömmel és kézenfogta a leányt.

— Jóestét, Aljosa! — köszöntötte Marinka derűsen. — Éppen hozzád készültem. Gyere, sétáljunk egyet... Leveled jött Szásától — mondta, s mindjárt elő is vette a hóna alá szorított könyvből a levelet és odaadta. — Már tegnap utánad akartam küldeni, de a törzsparancsnok azt mondta, hogy felesleges, mert már megjössz...

— Igazán? Levél? Hát ez nagyszerű! — örvendezett Vihrov és átvette a levelet. Mikor felismerte a borítékon az ismerős, egyenletes írást, a levelet óvatosan zsebébe csúsztatta.

— Igaz is! — szólalt meg Marinka hirtelen. — Duszja azt írja, hogy neki és Szacskovnak fiuk született. Alekszejnek hívják. Téged üdvözöltet.

— Köszönöm... Miféle könyv ez nálad?

— »Martin Eden« Jack Londontól. Olvastad?

— Olvastam.

— Jó könyv! És milyen erős ember! — Marinka lelkesen számolt be arról, ami a könyvben tetszett neki.

Vihrov hallgatta és alaposan szemügyre vette a leányt. Próbálta emlékezetébe idézni, milyen is volt két évvel azelőtt.

Hiszen jól ismerte Marinka arcát, göndör, sötétgesztenyeszínű haját, de most valami újszerűt látott rajta. Ez az arc nagy lelki erőt, de ugyanakkor gyermeki bájt is sugárzott. »Hogy megváltozott«, — gondolta magában. Marinka átalakulása mindenesetre kellemes benyomást tett Vihrovra.

— Egyszóval, sokat olvasol? — kérdezte Vihrov, mikor a leány elhallgatott.

— Igen, nagyon sokat, — ismerte el Marinka. — Ezt Szásának köszönhetem. Ő szoktatott rá az olvasásra. A jó könyv nagyon hasznos dolog. Itt van például »Martin Eden«. Megértettem belőle, hogy ha az ember nagyon állhatatosan tud akarni, nagyon sokat érhet el...

— Igen, de Martin Eden nagyon magasra jutott, mégis rosszul végezte, — vetette ellen Vihrov.

Marinka csillogó szemmel nézett rá.

— Igaz — hagyta helyben. — De nem szabad elfelejteni, hogy én orosz vagyok és egészen más korban élek. Érzem, hogy én sokkal erősebb vagyok, mint ő... Na, de meg is érkeztünk, — mutatott a hosszú, kétemeletes épületre, amelynek kapuja felett vöröskeresztes zászló lengett.

— Állj meg egy kicsit, Marinocska. Még valamit akarok mondani neked, — mondotta Vihrov titokban remélve, hogy egy darabig még ott tarthatja a leányt. — Mitya nem ír?

— Mitya? De ír... Azt írja, hogy a tanfolyamukat rendes iskolává alakították át... Még vagy két évig nem látjuk, — mondotta mély sóhajjal... — De most már, Áljosa, megyek, megnézem a betegeinket

— Sok a beteg?

— Sok. Maláriások. Csak a ti századotoknak volt olyan szerencséje, hogy a hegyekben állomásozott. Az orvos szerint, a legrosszabb időszakban érkeztünk ide, a hőségben. Így azután nem tudtunk akklimatizálódni... Viszontlátásra! — Marinka üdvözletet intett, felment a tornácra és eltűnt az ajtó mögött.

Petrov az asztalnál ült és a lámpafénynél gondterhelten írta a politikai jelentést a hadosztály politikai biztosának. Ceruzája gyorsan futott a papíron.

»... a dandár munkáját a helyi hatóság egyes képviselőinek nyilvánvalóan ellenséges ténykedései gátolják. Előfordult egy eset, amikor megvertek ...« Kopogtak.

— Szabad! — kiáltott Petrov és feltekintett.

A szobába középkorú, szikár üzbég férfi lépett be, homlokárahúzott, elnyűtt tübetyejkával.

— A, Izmailov elvtárs! — üdvözölte Petrov felemelkedve. A komisszár elégedetten nézegette a sovány, egyenesorrú, kecskeszakállas arcot. — Nos, mi jót hoz?

— Jó hírem nincsen, — mondotta Izmailov sötéten, erősen idegenszerű kiejtéssel, miközben, keleti szokás szerint, mindkét kezével megszorította Petrov kezét. Azután széket húzott elő és leült a biztossal szemben.

— Petrov elvtárs, — folytatta Izmailov, villogó szemét a komisszárra szögezve, — Petrov elvtárs, én becsületes ember vagyok, kommunista és egyenesen beszélek: mi nem ott keressük a baszmacsokat, ahol kell!

Petrov csodálkozó pillantást vetett rá.

— Hát hol kell őket keresni? — kérdezte feszült figyelemmel.

— Mi ott keressük őket a hegyekben! — mondta Izmailov emelt hangon és a nyitott ablak felé mutatott. — Pedig itt vannak, Katta-Kurgánban!

— Halkabban, halkabban, Izmailov elvtárs! — figyelmeztette Petrov, majd felállt, becsukta az ablakot és helyére visszatérve, megkérdezte Izmailovot:

— Hát kik itt a baszmacsok, véleménye szerint?

— Hogy kik? — Izmailov összecsapta a kezét. — Csak gondolkozni kell! ... Keresni kell! Ma, amikor a vásártéren a gyűlés véget ért, egy dehkán közölte velem, hogy egy órával azelőtt, mielőtt a mi csapataink Hatircsi kislákba érkeztek, egy lovas vágtatott oda Katta-Kurgánból és figyelmeztette a baszmacsokat.. Ki küldte ezt az embert? Nos? Mi az ön véleménye?

Petrov elgondolkozott. Csak ő, Delarm és Sáripov tudott arról, hogy egy csapat indul a kislákba.

— Sokféle ember van, — jelentette ki Izmailov. — Sok derék ember van, dehkánok, akik látják, hogy a bolsevikok intézkedései folytán szebb lesz az életük. De mások félnek... Miért? Az egyik például panaszra jött és megverték.

— Erről tudok — vágott közbe Petrov.

— Látja — folytatta Izmailov. — Elmentem Sáripov elvtárshoz és jelentést tettem. Ő azonban azt mondta, hogy kivizsgálta az ügyet: maga a dehkán volt a hibás. Szerinte ő ütött először.

— De hát ki vihetett hírt Hatircsibe? Az eszem megáll, — mondta Petrov mélyen elgondolkozva.

— Petrov elvtárs, megtudom, hogy ki lovagolt Hatircsibe — ígérte Izmailov.

— Hogy akarja megtudni?

— Már elküldtem Hatircsibe egyik emberünket. Most kell visszatérnie... Ön még sokáig fennmarad?

— Miért?

— Mert később még felkeresném.

— Jöjjön és hozza magával azt az embert is.

— Helyes.

Izmailov köszönt és halk léptekkel elhagyta a szobát.

A hold még nem jött fel. Az utca sötét volt. Izmailov a tornácról kilépve, a bazár felé indult. Egyik ablakból árnyékként egy férfi ugrott ki, majd a kerítéshez lapulva, bizonyos távolságról, lopva követte Izmailovot.

•

— Szóval, Mihail, én nem szoktam mások szavai alapján ítélni olyan emberekről, akiket nem ismerek, — jelentette ki Smatov, oldalpillantást vetve a mellette lépkedő Kudrjasovra. — Szerintem ez utolsó dolog. Én megnézem az emberemet és csak azután alakítok róla végérvényes véleményt.

— Teljesen igazad van — helyeselt Kudrjasov. — Velem történt meg a következő eset: valaki irigységből olyan rágalmakat szórt egy másikra, hogy szörnyűség volt hallgatni. Mikor azután ellenőriztem, kiderült, hogy az illető kitűnő fickó... Hogy az ördög vigye el! — kiáltott fel, mert megbotlott.

— Mi bajod? — kérdezte Smatov.

— Kis híján elestem, vigyázz, úgy látszik, árok van itt. Micsoda sötétség! Az orrom hegyét sem látom, — méltatlankodott Kudrjasov és lábával tapogatta az utat.

— Te semmit sem hallottál? — kérdezte Smatov izgatottan.

— Nem. Mi volt az?

— Valaki kiáltott.

Hallgatóztak, de körös-körül minden csendes volt.

— Lehet, hogy tévedtél? — kérdezte Kudrjasov némi hallgatás után.

— Nem, mintha ebből az irányból hallottam volna a kiáltást. — Smatov a sötétség felé mutatott. — Lehet, hogy csakugyan tévedtem... Na, mindegy, menjünk tovább.

Átvágtak a kaszárnyaudvaron és az ezredparancsnokság tornácára értek.

Az ügyeleti szobában Tyeresko írnok bóbiskolt.

— Hát maga hogy néz ki? — kérdezte szigorúan Kudrjasov. — Se derékszíj, se csizma, egy szál ingben!

— Nincs levegő, ezredparancsnok elvtárs, — mentegetőzött az írnok, bűntudatos mosollyal széles, izzadó arcán.

— Ez nem indok! Nekem sincs több levegőm, még sem vetkőzöm le. Rögtön öltözzék fel!

Kudrjasov kinyitotta az iroda ajtaját, előre engedte Smatovot és bezárta az ajtót maga után. A szobában gyufát vett elő és meggyujtotta az asztali lámpát.

— Szóval, holnap pontosan félhétkor rakodunk? — kérdezte Smatov.

— Igen.

— Mutasd csak az útvonalat.

Kudrjasov szétteregette a térképet.

— Idenézz, Afanaszij Szergejevics, — mutatta ujjával a térképet. — Itt van Katta-Kurgán. Innen Kagánig vasúton szállítanak. Azután Varganzi kislákig utazómenetben vonul a dandár. Megállj csak, hol van ez a Varganzi... Ahá, megvan. Nézd csak, itt a sivatag szélén. Szóval azután Kizil-Kumi-ba[1] megyünk, hogy megkeressük Abdu-Szattár kánt... Nézd, hány kút van itt: Urusz-buké, Szultán-bibi, Ak-kuduk, Takáj-kuduk, — olvasta Kudrjasov.

Az ablakon át lépések, izgatott hangok és kiáltások hallatszottak be.

Valaki erősen kopogtatott az ajtón.

— Igen! Szabad! — kiáltott türelmetlenül Kudrjasov.

[1] Kizil-Kumi: szószerint vörös homok.

Kondratyenko ezredügyeletes lépett be sietve a szobába.

— Ezredparancsnok elvtárs! — fordult izgatottan Kudrjasov felé és sapkájához emelte kezét. — Jelentem: pár perccel ezelőtt meggyilkolták a járási bizottság titkárát, Izmailov elvtársat.

Smatov és Kudrjasov összenéztek.

— Meggyilkolták? Hogy-hogy meggyilkolták? — kérdezte Smatov.

— Ahogy mondom, meggyilkolták. Kést döftek a hátába. Kiküldtem a készültséget, hogy zárja le a környező utcákat... Távozhatok?

— Menjen... Azaz mégsem, várjon. Együtt megyünk — Smatov megigazította a derékszíjára erősített pisztolytáskát és Kudrjasovra nézve, így szólt: »Gyerünk, Mihail.«

Kiléptek a parancsnoksági épületből.

Az utcán a langyos sötétségben sárgás fények csillantak fel. Emberek futkostak, lehajoltak, majd ismét felegyenesedtek.

Smatov és Kudrjasov Kondratyenko kíséretében a piac felé sietett.

A sarok mögül két alak ugrott elő.

— Állj, ki vagy? — kérdezte egy férfihang és a zseblámpával Kudrjasov arcába világított. — Óh, bocsánat, ezredparancsnok elvtárs, nem ismertem meg, — szólalt meg a járőrparancsnok. — Azt hittem, idegen.

— Senkit sem fogtak el? — érdeklődött Smatov.

— El lehet valakit fogni ilyen sötétségben, biztos elvtárs?

— Hol van Izmailov?

— Ott fekszik — mutatott a járőrparancsnok az út felé, ahol a zseblámpa halvány fénye látszott.

Izmailov a hátán feküdt, feje oldalt fordult; Koszoj ezredorvos föléhajolva vizsgálta.

— Nos, mi van, doktor? Mi van vele? — kérdezte izgatottan Kudrjasov.

Az orvos reménytelenül vállatvont és legyintett.

— Nincs tovább — szólalt meg. — Pulzusa nincs. A szíve nem ver. Vége...

A dandár menetoszlopban vonult ki Varganzi kislákból. Elől a felderítőnek kijelölt muzulmán különítmény haladt. Üzbégek, tadzsikok, zömöktermetű kirgizek és Arab-hané kislákból való arabok lovagoltak fakó, szürke és barna lovaikon.

Az oszlop mellett Ivan Kuc különítményparancsnok vágtatott előre. Kuc Szamarkandban nőtt fel és még egészen fiatal ember volt. Olyan jól beszélte az ottani nyelveket, hogy a muzulmánok maguk közül valónak tekintették. Nagy, fehér nemezföveget, világoskék köpenyt és teveirhából varrt, hegyesorrú, sárga csizmát viselt. Mikor Ulugbekhez ért, aki az oszlopban lovagolt, visszafogta pompás, keselábú pejménjét és dühösen odakiáltott valamit; közben a lemaradozó milicistákra mutatott. Azután szárat adott a lónak és tovább vágtatott.

— Jó parancsnok, — állapította meg Grisa, aki Vihrov mellett lovagolt. — A baszmacsok úgy félnek tőle, mint a dögvésztől. A dzsigitek viszont nagyon szeretik, bár a szolgálatban nem ismer tréfát.

A távolban, az elszórt nyárfák mögött, a sztyeppe kiégett füve sárgállott.

Vihrov felemelkedett a kengyelben és hátranézett. Most már az egész dandár kivonult a kislákból és a keskeny, hosszú oszlop elnyúltan kígyózott a dombok között.

Néhány lovas ügetésben tört előre az oszlop mellett. Vihrov az első lovasban felismerte Petrovot. Petrov ellovagolt az ezred mellett és közben végigmustrálta a katonákat. A kelő nap rózsás sugarai élesmetszésű, szép arcára tűztek.

— Melyik század? — kérdezte, amikor utolérte Harlamovot és megelégedetten legeltette szemét a pompástartású lovason.

— A második, parancsnok elvtárs! — válaszolt a kozák élénken, jókedvűen.

Petrov helyeslően bólintott és tovább lovagolt.

— Hát ez ki? — kérdezte Vihrov Grisától és a Petrov mögött ügető idősebb, barázdáltarcú, szigorú tekintetű férfira mutatott.

— Ippolitov. A Turkfront felderítő részlegének parancsnoka, — világosította fel Grisa. — Híres ember. Nyomolvasó. Minden ösvényt és utat ismer a sivatagban. Ha nagy dologról van szó, mindig maga vonul ki... De miért nem látjuk Delarm dandárparancsnokot, parancsnok elvtárs?

— A dandárparancsnokot? Mert súlyos beteg. Maláriás. A dandárt Petrov elvtárs vezényli — mondotta Vihrov és Ippolitov után nézett.

Az oszlop a sztyeppén haladt. A langyos szélben az üröm kesernyés szaga terjengett.

A nap előbújt a párafelhő mögül és perzselően sütötte a katonákat.

Ebben a pillanatban Varganzi kislák felett magas, fehér füstoszlop emelkedett az ég felé. Alig valamivel később, oldalt, a távolban, szintén vékony fehér füstfelhő szállt a magasba.

— Jelt adnak az ördögfattyak, — mérgelődött az egyik katona, aki észrevette a füstöt.

— Ki tudja? Talán csak ég valami, — felelte a másik. — Ne is beszéljünk róla; nézd, hány versztet tettünk már meg...

Kuzmics és Klimov, szokás szerint, a század végén lovagolt és halkan beszélgetett. Valójában Kuzmics inkább hallgatott és Klimov mesélt a perzsa hadjáratokról, amelyekről a »könyvecske« beszámolt.

— Hát aztán volt egy perzsa hadvezér, Tiglát Palasszár. Én már csak úgy mondom, ahogy mi megértjük: Ignác, tartsd a szád — mondotta Klimov egyet köhintve. — Hát ez az Ignác egyszer szintén hadjáratot vezetett a sivatagba és ott egész seregével szomjan pusztult.

— Nekünk ettől nem kell tartanunk, az biztos, — jelentette ki Kuzmics, és megérintette a vállára akasztott kulacsot. Hirtelen azonban erős szomjúságot érzett.. — Azt mondják, hogy elég sok kút van erre.

— Hiszen nem is erről van szó, csak általánosságban beszélek, — jegyezte meg a trombitás. — Aztán volt egy perzsa cár, Kirosz nevű. Ez a sivatagban levágta a lovát és annak vérével enyhítette szomjúságát.

— No, ezt már aztán az ujjából szopta, az biztos, Vaszilij Prokopics. Vérrel oltotta szomját! Hisz a vértől még szomjasabb lesz az ember.

— Miért használ ilyen szavakat, Fjodor Kuzmics, hogy »az ujjából szopta«, — mondotta szemrehányóan a trombitás. — Ez mind benne van a könyvben.

— Hát akkor az szopta az ujjából, aki írta! Maga pedig gondolkodás nélkül továbbadja.

— Hát jó! Magának sohasem lehet a kedvére tenni — vágott vissza a trombitás dühös pillantással.

A két jóbarát elhallgatott.

•

Vihrov a rövid pihenő után elkérezkedett Ivan Iljicstől és a felderítőkhöz lovagolt.

— Nos, mit akarsz? — kérdezte Kuc barátságosan.

Vihrov elmondta, hogy még sohasem volt sivatagban és szeretné saját szemével látni; ha Ivan Fjodorovicsnak nincs ellenvetése, akkor vele lovagolna a hosszú-pihenőig.

Kuc felkacagott.

— Ugyan, miféle ellenvetésem lehetne? — felelte. — Ellenkezőleg, nagyon örülök... Te, mondd csak, kit öltek meg nálatok Ak-Tübében? — kérdezősködött rövid hallgatás után.

— Nem Ak-Tübében, hanem Katta-Kurgánban, — helyesbítette Vihrov, majd pár szóval elmesélte a történteket.

— Az ördög ismeri ki magát ezen az Ulugbeken, — fakadt ki Kuc. — Mindent összevéve, gyanús alak... Erről jut eszembe, hogy amikor Kagánban kirakodtunk, láttam Mamedov elvtársat, aki azt mondta, hogy Katta-Kurgánba utazik.

— Ki az a Mamedov? — érdeklődött Vihrov.

— Mamedov? A Cseka elnöke.

— Talán Izmailov meggyilkolásával kapcsolatban utazik oda? — találgatta Vihrov.

Kuc vállatvont és nem felelt.

Még mindig a kifakult sztyeppén jártak, de a tűző napban aranyszínű, remegő, sziporkázó kép tárult eléjük. A gyepszőnyegek és a tamariszkusz-bokrok között helyenként kopár homokbuckák emelkedtek.

A sztyeppén forró szél fújt és olyan hőség volt, mint a kemencében.

— Ez a számum? — kérdezte Vihrov.

Kuc tagadóan rázta fejét.

— Nem, — mondotta — ez a homokbuckák felől fúj.

— Jó meleg van ma, — jegyezte meg Vihrov. — Vajjon hány fok lehet?

— Ötvenegynéhány. Ennyi a levegő hőmérséklete, de a homok 70 foknál is forróbbra hevül.

Most a tamariszkusz-bokrok közé lovagoltak be. Vihrov lova

(99. oldalhoz)

hirtelen megijedt és oldalt ugrott. Vihrov odanézett és megdermedt. Egy ijesztőnagyságú, krokodilszerű óriásgyík nézett szembe vele. Önkénytelenül revolveréhez kapott.

— Mi az, megijedtél? Nézd csak, hogy elsápadt — nevetett Kuc. — Ne félj, teljesen ártalmatlan jószág, a sivatag békés lakója. Varán[1]-nak hívják.

— Csakugyan ártalmatlan? Nem támadja meg az embert? Pedig milyen ijesztő! Rosszabb a krokodilnál! Ilyen szörnyűt csak álmodni lehet! — mondta Vihrov vállán át visszatekintve.

— Sebaj, előfordul — mondta Kuc nevető pillantással. — Az igazat megvallva, én is alaposan megijedtem, amikor először láttam... Megállj csak, — folytatta miután hátranézett. — Mi itt csak beszélgetünk, pedig a bajtársak már megálltak. Igazuk is van. Több mint huszonöt versztet tettünk meg. Itt az ideje a hosszú-pihenőnek...

*

A nap lenyugodott. Ivan Iljics pokrócán feküdt és cigarettázva várta Ilvacsevet, akit Smatovhoz hívtak. Ladigin körül katonák ültek és feküdtek. Doktenek vöröshajú feje alá helyezte könyökét, úgy aludt. Vihrov és Kondratyenko kissé távolabb helyezkedett el és élénk beszélgetésbe merült. Harlamov Ivan Iljics mellett ült és Latipovot hallgatta, aki elmesélte, hogyan fogtak el egy baszmacsot a 62. ezrednél. Ennél a baszmacsnál egész zsákra való kiszárított emberi orrot és fület találtak. A baszmacs megölte azokat, akik a Vörös Hadseregnek segítettek, fülüket és orrukat pedig összegyüjtötte. Arra számított, hogy a buharai emír újból elfoglalja trónját és akkor nagy jutalmat ad neki.

— Látjátok, fiúk, milyen gonosztevők vannak közöttük, — állapította meg befejezésül Latipov.

— Tudatlan ember — jegyezte meg Lavrinkevics.

— Tudatlan? — ismételte Harlamov nevetve. — Nem, pajtás, igazi gonosztevő, szóval ellenség... Akadnak itt tudatlan emberek is, az biztos. Egyik nap, amikor Mitánban állomásoztam, bemegyek egy sátorba és látom, hogy egy fiatal legény fekszik a sarokban. »Nyemasul adám?« (Mi van vele?) — kérdezem. — »Kaszal buláde.« (Beteg.) — »Kajsza-kasszal?« (Hol fáj?) Mutatja a lábát, amely már egészen dagadt, sőt, fekete volt.

— »Mitől fáj?« — »Bevágtam.« — »Gyógyítanak?« — »Gyó-

[1] Varán, vagy pusztai krokodil, a helyi lakosság nyelvén: icskiner. Két méter hosszúra is megnő. Ijesztő külsejű, de teljesen ártalmatlan hüllő.

gyítanak.« — »Jobban vagy?« — »Jól vagyok.« — »És mivel gyógyítanak?« — »A mulla több imádságot parancsolt meg, hogy ne egyem bárányt.«

— Hát én elmentem a századparancsnokhoz és jelentést tettem. Elküldte Kuzmicsot, hogy nézze meg a beteget. Kuzmics el is ment, meg is nézte. »Nincs mit csinálni — azt mondja — ennek már vége, úgylátszik, orbánc.« Meg is halt a legény.

— Erről jut eszembe, hol van a felcser? — kérdezte Ivan Iljics, majd felkönyökölt és körülnézett.

— Ott alszik a bokorban, — jelentette vékony hangon Pejpa lótáp-tisztes és a tamariszkusz-cserjék felé mutatott.

Kuzmics mélyen aludt, mint általában szokott ebéd után. Azt álmodta, hogy Klimov mazsolát és diót hozott. A finom étel gondolatára összefutott a nyál a szájában. Ebben a pillanatban, mintha valaki oldalba ütötte volna. A felcser kinyitotta a szemét. Szarupikkelyes, óriási fejét kissé oldalt fordítva, iszonyú szörny bámult az arcába.

Azt hitte, hogy látomása van, ezért becsukta és újra kinyitotta szemét. A varán mozdulatlanul, mereven nézett rá sárga hártyával borított szemével. Később óriási vörös torkát mutogatva, egykedvűen ásított és megcsattogtatta vékony, hegyes fogait.

Kuzmics kövérsége folytán elszokott a gyors mozdulatoktól, de ezúttal szokatlan fürgeséggel pattant fel, félreugrott és elszaladt, mint a nyúl.

Hosszú léptekkel igyekezett a század felé és valamit dünnyögött.

— Huh! — sóhajtott Ladiginhez érve.

Ivan Iljics aggódva látta, milyen sápadt Kuzmics arca.

— Mi történt? — kérdezte izgatottan.

— Krokodil! — mondta Kuzmics, levegő után kapkodva.

— Hol?

— Ott! — bökött a felcser a válla mögé, anélkül, hogy hátranézett volna.

— Nos, ki tart velem? ... Csak ne mindenki! — szólott Ladigin, majd felkelt és a bokrok felé indult.

Grisa, Latipov és Parda utánaszaladt.

Az óriásgyíkot korábbi helyén találták: egy szakszaul-cserje mögül kandikált elő.

— Tyüh, az ördögbe is! — hőkölt vissza Ivan Iljics. Azután kinyitotta pisztolytáskáját és előhúzta revolverét.

— Parancsnok elvtárs, ne ölje meg! Fölösleges! — szaladt hozzá Grisa. — Békés állat ez...

— Jaksi, jaksi, icskiner! — örvendezett Parda, látva, hogy Ladigin elteszi a fegyvert.

— Mi történik itt? — kérdezte Ilvacsev, amint nagy léptekkel odaérkezett.

— Oda nézz! Láttál ilyen vadállatot? — mutatta Ladigin, majd lehajolt, letört egy szakszaul-gallyat és rádobta a gyíkra.

A varán sziszegni kezdett, felfújta pofazacskóit és gonoszul vicsorgatta fogát.

— Igazi szörnyeteg, — vélte Ilvacsev, szemét a varánra meresztve.

A gyík közben görbe lábán elmászott és csakhamar eltűnt a bokrok között.

— Miért hivatott Smatov? — kérdezte Ladigin.

— Beszélni kell a katonákkal az ivási fegyelemről.

— Talán nincs elég víz?

— Ilyen hőségben ártalmas a sok vízivás.

— Rendben van, majd összegyülekezünk és megbeszéljük. Nekem is van néhány kérdésem, amiről beszélni kell.

Hátulról lépések hallatszottak. Ivan Iljics hátranézett és meglátta Marinkát.

— Századparancsnok elvtárs — szólalt meg a leány — az orvos citromsavat küldött önnek. — Marinka kinyitotta táskáját és egy kis csomagot adott át. — Tessék, vegye el.

— És mire jó ez a citromsav? — érdeklődött Ilvacsev.

— Kitűnő szer szomjúság ellen.

— Ki kellene osztani a katonáknak, — jelentette ki Ladigin.

— Már kiosztottuk századonként. Kuzmics vette fel ezét a századét.

— Hát jól van. Majd meglátjuk, mit ér ez a sav — mondta Ivan Iljics, miközben a csomagot zsebrevágta.

*

Holdfényes éj borult a sivatagra. Köröskörül, ameddig a szem ellátott, hatalmas, kopár takirok[1] terültek el.

Petrov, aki egy szembejövő karavántól megtudta, hogy Abdu-

[1] Takiroknak nevezik azokat a néhány kilométer kiterjedésű, sík terepszakaszokat, ahol a sivatagi homok kőkemény tömeggé alakult át.

Szattár kán tegnap a Szultán-bibi kutak környékén tartózkodott, sietett, hogy pirkadatra odaérjenek. A dandár ügetésben menetelt; a száraz, élettelen takirokon dübörögve, kongva csattogott a sokezer patkó.

Közeledett a hajnal. Elől, a szürkés égbolton Kuc felderítőinek alakja rajzolódott ki.

A takiroknak hirtelen vége szakadt. A lovak most lépésben haladtak, patájuk mélyen besüppedt a finom, selymes homokba.

A láthatár szélén málnavörös fény ömlött el, s alig pár pillanat múlva már fel is tűnt az égen a vörösen izzó napkorong.

A katonák előtt végtelen, hullámzó homoktenger terült el.

A homokbuckák mozdulatlanná dermedt, hatalmas hullámokra emlékeztettek, amelyeket szörnyű erejű vihar korbácsolt fel. Helyenként a homokbuckákat futóhomok váltotta fel, amelynek felületét lágy, simogató szél fodrozta ki.

A tájat ünnepélyes csend ülte meg. Sem égen, sem földön nem mozdult semmi, csak az izzó levegő lebegett-remegett a buckák fölött.

— Ez hát a Kizil-Kumi (Vörös homok) sivatag, — szólalt meg Ippolitov, aki Petrov mellett lovagolt.

— Kietlen vidék — jegyezte meg Petrov — hanem nincs valami hiba a felderítés körül, Dmitrij Romanics? — kérdezte Ippolitov felé fordulva. Fiatal arca megütközést árult el. — Az időt tekintve, már a kutaknál kellene lennünk.

— Ott jön Kuc, — mutatott Ippolitov egy kékköpenyes lovasra, aki épp most bukkant elő a homokdombok közül és nagy pejlovát sarkantyúzva, vágtában közeledett feléjük.

Petrov már Kuc felindult arcáról látta, hogy a különítményparancsnok rossz híreket hoz.

Nem is tévedett. Kuc jelentette, hogy Abdu-Szattár kán már nincs a kutaknál és a banda, a nyomokból ítélve, északkeleti irányban eltűnt. Mikor Petrov érdeklődött, hogy jó-e a víz a kutakban, megtudta Kuctól, hogy a kutak kiszáradtak, víz nincs.

— Most mit csináljunk? — kérdezte Ippolitov és nyugtalan pillantását végighordozta Kucon és Petrovon.

— Előre megyünk, — mondotta szilárdan Petrov.

— Előre?... Helyes! Ez az én véleményem is, — vágta rá Ippolitov.

Kuc megsarkantyúzta lovát és a kútnál gyülekező felderítők felé vágtatott.

XV

A dandár második napja vonult a homoksivatagban.

Tikkasztó hőség volt. A katonák lassan lépkedtek, lovukat száron vezették. A forró levegő tele volt izzó homokszemekkel; égette a katonák izzadt arcát, kiszárította az ajkukat, torkukat és nyelvüket.

Nem volt visszaút. A dandárt már kétnapi járóföld választotta el a víztől. Csak előre lehet menni. Ippolitov bízott benne, hogy délre elérik az Ak-Kuduk kutat.

Az izzó homok alulról ontotta a hőséget, felülről pedig a nap perzselt könyörtelenül, mintha nem is végtelen távolságból ontotta volna sugarait, hanem közvetlenül a fejük fölött függött volna.

Marinka a szomjúságtól tikkadtan vánszorgott a homokban. Még volt vagy két korty víz a kulacsában, de ezt tartogatta, hátha később nagyobb szükség lesz rá. A füle egyre jobban zúgott. Ha behúnyta a szemét, úgy érezte az érverését, mintha kalapáccsal ütögették volna a halántékát. Szeretett volna többször és mélyebben lélekzetet venni, de a levegő annyira forró volt, hogy amikor mélyebben lélekzett, mintha tüzet nyelt volna.

Az oszlop elejéről hirtelen kiáltozás hallatszott.

— Itt a kút! ... Víz! Víz! — hallotta Marinka.

A sorok felbomlottak, a katonák előre rohantak. Ivan Iljics megállt a század részére kijelölt kútnál.

— Megállj! Álljatok meg! — kiáltott Harlamov. — Valaki van itt.

Ladigin a hang irányába fordult.

Amit először félredobott rongycsomónak néztek, megmozdult. Egy ember feküdt a földön. Nagy nehezen feltápászkodott és támolyogva, mezítláb, a század felé indult. Nevetett. Vöröslő ínye kilátszott szörnyű vigyorgásra torzult szájából ... Végre odaért, s akkor látták, hogy orra, füle és ajka le van vágva.

— Kim szen? Ki vagy? — kérdezte Ilvacsev borzadva.

A férfi kinyitotta a száját, de csak nyelvének vérző csonkja látszott.

Nehézkesen leült a földre és mutogatott, hogy írni akar.

Ilvacsev ceruzát és papírt adott neki.

A férfi néhány szót firkált a papirosra és visszaadta Ilvacsevnek.

A komisszár a néma csendben hangosan olvasta:

»Második dandárbeliek vagyunk. Hat bajtársunkat megölték és a kutakba dobták!«

— Akkor ezek ugyanazok, akiket Ura-Tübé alatt ejtettek fogságba, — mondta remegő hangon Ladigin. — Vihrov! — szólította helyettesét. — Szaladj az ezredparancsnokhoz és tégy jelentést!

— Magam megyek, — jelentette ki Ilvacsev és kardját megmarkolva, Kudrjasovhoz futott.

— Századparancsnok elvtárs, a lovakat megitathatjuk? — kérdezte halkan Harlamov.

— Várjuk meg, mit mond a parancsnokság.

A katonák gyűlölettel és dühvel néztek arrafelé, merre Abdu-Szattár kán bandája eltűnt.

Hirtelen metsző kiáltás törte meg a csendet. Lavrinkevics lekapta a puskáját a válláról és a földre dobta.

— Zsákutcába hoztatok, tönkretettetek! — kiáltozott vérben forgó szemmel. — Nem bírom tovább... Inni akarok! Ég a mellem! Ó-ó-ó! Vizet! Vizet adjatok!

Lerogyott és fejével verte a földet. Ujjai a homokba fúródtak.

Ladigin némán hozzálépett, erősen megfogta a gallérjánál, megrázta és lábra állította.

— Állj fel! Ki vitt téged zsákutcába, gazember? — kiáltott rá dühösen. — Most pedig fogd a puskádat. Pfúj, micsoda gyalázat!... Második szakaszparancsnok, hozzám! — szólította Dokteneket.

Doktenek előlépett.

Ladigin szigorúan mérte végig.

— Hogy lehet az, parancsnok elvtárs, hogy nem tudja megnevelni a lovászát? — kérdezte halkan, kissé félrehúzódva a többiektől. — Ilyen semmirekellő! Bugyonnij-katona volna és hisztérikus rohamot kap... Ezért megrovom önt...

*

Tikkasztóan sütött a nap. Forró nyugati szél fújt. A levegőben millió izzó porszem lebegett. Vihrov és a katonák széttárt karral egy domb tövében feküdtek. Mindannyiukat elviselhetetlen szomjúság gyötörte. A kulacsokban már régen nem volt egy csepp víz sem. Vihrov hányingerrel küszködve a hátára feküdt és mint

életének minden nehéz percében, Szásenykára gondolt. A lány azt írta, hogy átköltözött a bátyjához, Gyetszkoje Szelóba és hogy a hely nagyon megtetszett neki... Gyetszkoje Szelo — gondolta Vihrov. Emlékezetében élénken jelent meg a park, ahol annyiszor megfordult, amikor a tanfolyam hallgatója volt... Jaj, micsoda szomjúság! Mintha acélfogókkal tépnék a torkát és a mellét... Szeme előtt véres köd lebegett... Inni!... Inni!... — suttogta égő ajakkal és a semmibe zuhant... Hirtelen megjelent szeme előtt a gyetszkoje-szeloi park. A szökőkútból hideg, tiszta víz tört a kékesen fénylő ég felé. A víz szétfreccsent és végül is egy nagy, tükörsima tóban gyűlt össze. De a víz csörgedezését nem lehetett hallani; ki tudja miért? A tó most áradni kezdett, kilépett medréből és egyre közelebb és közelebb hömpölygött Vihrov lábához. Oda akart szaladni, hogy szomját oltsa, de valaki erősen fogta. Kitépte magát és újra meglátta a sivatagot. Vihrov nem hallotta, mit mondott, csak látta, hogy telt, szinte gyermeki ajka mozog. Látta ragyogó kék szemét és aranypihékkel borított, rózsás, gödröcskés arcát. Szásenyka odajött és mellé tette a bögrét. A tiszta, hideg víz felülete megmozdult és visszaverte a napsugarat.

— Igyál hát! — szólt a lány gyengéden.

Vihrov nagynehezen felemelte a fejét, a korsó felé nyúlt, de arcra borult az izzó homokban... Szásenyka lehajolt és megérintette a vállát... Kezének érintésére Vihrov felemelte fejét... és meglátta Marinkát.

— Igyál hát! — mondta gyengéden, kulacsát nyújtva.

Vihrov végigsimította kezével az arcát, mintha látomást akarna elűzni.

— No, igyál hát, igyál! — ismételte Marinka kitartóan.

— Nem kell! Igyál magad, — hörögte Vihrov, miközben kezével eltolta magától a kulacsot és a leány feketére sült, beesett arcára nézett.

— Én éppen most ittam — mondta a lány csendesen. — Tele kulacs volt velem. Még két korty maradt.

Vihrov hálásan nézett rá.

— Akkor jó... Csak egy kortyot!

Remegő kézzel fogta meg a kulacsot és az örömtől szinte magánkívül, égő ajkára szorította.

— Na, hogy vagyunk, második század? — hallotta maga fölött Smatov hangját. — Csak fel a fejjel! Ne hagyjátok el magatokat! Elfáradtatok? Szomjasak vagytok? Sebaj, sokat kibír-

tunk már, ezt is kibírjuk. Bugyonnij katonái sohasem hagyták el magukat.

— Azért is győztek mindig.

— Helyes, Harlamov elvtárs!

— Elindulunk-e hamarosan, komisszár elvtárs? — kérdezte egy halk hang.

— Hát megvárjuk, míg elmúlik a hőség. Szóval, majd a hűvösben indulunk tovább. A győzelem pedig ott vár ránk ezen a hegyen túl, — mutatott Smatov egy távoli homokdombra.

Még egy darabig elbeszélgetett a katonákkal, azután tovább indult. Léptei nyomán megcsikordult a homok...

Doktenek a domb tövében ült és miután fürkésző pillantást vetett minden irányban, halkan így szólt Lavrinkevicshez:

— Hát így akarnak háborút viselni? Ide küldenek egy hadosztályt és azt hiszik, hogy elbánhatnak a baszmacsokkal. Ördögöt bánhatnak. Tudod, micsoda erők vannak a másik oldalon? Ott van Enver pasa s vele húsz angol lovasezred. Majd még megmutatják, mit tudnak — folytatta csendes kárörömmel, jól tudva, hogy szavai hálás talajra hullanak.

Lavrinkevics némán hallgatott, csak öklömnyi kis fejével bólintott...

XVI

A sivatagra fényes, holdas éj borult. A kutak körül feketéllő nemezsátrak között rendetlen csoportokban aludtak Abdu-Szattár kán lovasai. A mosdatlan testek nehéz szaga megülte a levegőt. Sok lenyergelt ló is álldogált itt, lábánál fogva földbevert cölöphöz kötve. Kissé távolabb a tevék púpos sziluettje rajzolódott ki a sötétben. A csöndet csak az őrök kiáltásai és az egymáshoz ütődő csődörök horkantásai törték meg.

Abdu-Szattár kán a jurtában ült és egy olajlámpa fényénél nagy darab húson lakmározott, kézzel tépdesve le róla a falatokat. Miközben evett, Csári ezredesre, egy rablóképű, vastagbajuszú, sovány férfira figyelt, aki törökülésben kuporgott mellette.

— A dögvész rágja le a testemet, ha nem mondtam igazat — bizonygatta Csári, miközben haramiaszeme megvillant fekete szemöldöke alatt. — Magam láttam mindnyájukat. Mind feküsz-

nek, az emberek is, a lovak is. Puszta kézzel elfoghatjuk őket, takszir.

A kán hangosat böffentett, félretette a húst, egy fabögréből kumiszt[1] ivott rá, azután csizmájába törölte zsíros kezét.

— Hol vannak? — kérdezte, gyors pillantást vetve Csárira.

— Két tás[2] távolságra láttam őket.

— Rendben van — mondta a kán. — Isten azért adta az éjszakát, hogy aludjunk. Majd reggel fogunk támadni. Most pedig pihenni akarok.

— Takszir — szólalt meg alázatosan. — Ily nagy férfiúnak sem szabad megfeledkeznie múlandó testéről. Az ön nemes teste már néhány napja nem érezte női test melegét.

Abdu-Szattár kán felhúzta és leengedte balszemöldökét.

— Mit akarsz mondani?

— Már három hónapja él itt egy nagyon szép lány. Az ön simogatására vár.

— Még senki sem nyúlt hozzá?

— Hát fel mertem volna akkor önnek ajánlani? Olyan tiszta, mint a hegyi tulipán.

— Vezesd ide! Először pedig segíts levetkőzni.

A kán felkelt a szőnyegről. Csári lehúzta róla bélelt köpenyét, majd meghajolt és kiment a jurtából.

A kán, ahogy egyedül maradt, leborult az imaszőnyegre és elvégezte az éjféli imát. Azután kis kerek tükröt vett elő és megnézte színtelen arcát, borotvált bajuszát.

A jurtában nesz hallatszott. A kán hátranézett és magastermetű, szép lányt pillantott meg, aki ragyogó szemével fürkészően nézett rá.

— Oh, de szép vagy! — szólította meg Abdu-Szattár kán behízelgő hangon, majd odalépett hozzá és kézenfogta. — Szeretni fogsz engem, ugye...

Csári, aki a közelben álldogált és lélekzetét visszafojtva hallgatózott, kiáltozásokat és birkózás zaját hallotta a sátorfal mögül.

Zára, Abdu-Szattár kán főfelesége a szomszédos jurtából szintén figyelte a kiáltásokat. Az afgán szépség, akit a kán már nem szeretett és akin túl akart adni, felemelte az ajtót helyettesítő szüzánét és igyekezett kitalálni, mi történik a kán jurtájában.

[1] Kumisz: erjesztett kancatej. *(Ford.)*
[2] Tás: hosszmérték. Egy tás = 8 kilométer.

Gyűlöletet érzett a leány iránt, aki elvette tőle a szeretett férfit, de ugyanakkor sajnálta is.

Csári összerezzent: a sátorfal mögül velőtrázó sikoltás hallatszott. Azt hitte, hogy a kánnak segítségre van szüksége, ezért beszaladt a jurtába.

Abdu-Szattár kán arca vörösregyúlt: ostorral verte a szőnyegen fekvő leányt.

— Megharapott a kígyó — hörögte veszett dühvel, többször lesujtva ostorával a leány fejére, vállára. — Lökd oda a dzsigiteknek... Mondd meg, hogy én ajándékozom nekik.

Csári lehajolt, kézenfogta a leányt és némán maga után vonszolta...

•

Az éjszaka végére járt. A pirkadat előtti kékes derengés egyre jobban világosodott. A hold elhalványult, már nem világított és nemsokára eltűnt a távoli dombok mögött. A nomádszálláson megindult az élet.

Abdu-Szattár kán harci öltözetben állt jurtája előtt és Csárira várt; közben angol cigarettát szívott.

A láthatár szélén a derengés vörös színbe ment át.

A kán elszívta cigarettáját és éppen Csári elé akart küldeni valakit, amikor a távolból gyors lódobogás hallatszott. Sűrű időközökben lövések dördültek el. A kán a lövések irányába fordult. A hajnalpírban úszó ég alján vágtában közeledő lovasok árnyképe rajzolódott ki. A lovasok kezében megvillantak a kardok.

Most a másik oldalról is lódobogás hallatszott.

Abdu-Szattár kán elkiáltotta magát és kardja hüvelyében megbotolva, futni kezdett a lova felé. De már nem ért oda. A jurta mögül turbános, köpenyes lovas ugrott elő. A kán előrántotta Mauser-pisztolyát, de a dzsigit kardja szörnyű erővel lesújtott a fejére. Valami még meglebbent a szeme előtt, mint egy fehér felhő, azután szétvetette karját és arccal előre, a kemény homokra borult.

Zára is hallotta a lódobogást. Ámbár nagyon haragudott a kánra, szerelme mégis felülkerekedett haragján: úgy, ahogy volt, földigérő, hosszú fehér ingben, vállára omló, kibontott hajjal, a nyakában függő érmekkel a kánhoz szaladt. De már elkésett. Ő volt az a fehér felhő, amelyet Abdu-Szattár kán halála percében még megpillantott...

A sivatagot megremegtette a lódobogás. Petrov ügyesen állította fel az ezredeket és egyszerre minden oldalról vetette be őket a nomád-tábor ellen... A baszmacsok a váratlan rajtaütésre csoportosan vagy egyenként a sivatagba menekültek, de ott sem kerülték el sorsukat...

A támadásból közelharc fejlődött ki. Itt is, ott is Bugyonnij-sapkás, turbános és nemezföveges lovasok szorongatták s kaszabolták egymást. Eldördült egy-egy lövés is. Hátraszegett fejjel, hasa alá fordult nyereggel egy mén száguldott tova. Két lovas teljes vágtában támadt egymásra. A lovak felágaskodtak, szügyükkel egymásnak ütköztek és a földre rogytak.

Doktenek lovászával észrevétlenül behatolt a tábor közepére s miután sikerült szomját eloltani, odadobta Lavrinkevicsnek a gyeplőt s beszaladt az egyik gazdag jurtába.

Zára a sátor falánál állott és egyik kezével elfödte arcát. Doktenek rávetette magát és erős mozdulatokkal letépte nyakáról az érmeket.

— Ne öljön meg... Ne gyilkoljon le! — sikoltott a nő, lába elé borult s térdét átölelte kezével... — Szaib, ne bántson... Én ismerem, ismerem önt!

— Ismersz? Hol láttál engem? — kérdezte Doktenek hirtelen. Azután lehajolt és szúrós szemmel nézett a nő arcába.

— Afganisztánban... Kabulban... Ön Thomas-szaib..., — súgta remegő hangon.

Lövés dördült el.

Doktenek, miután meggyőződött róla, hogy Zára meghalt, lázasan kutatni kezdett a rézveretes ládában. Nemsokára egy nehéz, tömött zacskó került a kezébe. Néhány aranyat a tenyerébe csúsztatott, a zacskót pedig zsebrevágta és kiszaladt a jurtából.

Lavrinkevics ott állt a lovakkal.

— Fogd ezt és hallgass, — mondta Doktenek, az aranyakat a lovász kezébe csúsztatva.

Mindketten nyeregbe vetették magukat és a kutakhoz vágtattak, ahol mindenünnen összegyűltek a katonák és a dzsigitek.

— Hát jó kis verekedés volt, századparancsnok elvtárs, — mondta Doktenek vidáman, mikor Ladigin elé jutott. Kihúzta kardját, a ló sörényén letörölte róla a vért és ügyesen visszacsúsztatta a pengét a hüvelybe.

Ivan Iljics gyors pillantást vetett rá.

— Veszteségek vannak? — kérdezte aggodalmasan.

— Egyáltalában nincsenek, századparancsnok elvtárs, — jelentette ki Doktenek határozottan. — A szakasznak nincs vesztesége. Pedig kivettük a részünket becsülettel. Mi ketten, — és itt Lavrinkevicsre mutatott, — magunk hat embert intéztünk el. Ott fekszenek a domb mögött. — Doktenek felemelt kézzel mutatott a sivatag felé...

A közelben egyenetlen lódobogás hallatszott.

Ladigin körülnézett.

A 62. ezred egyik százada közeledett a kutakhoz. A porlepte, napbarnított lovasok a nyeregben imbolyogva, lépésben lovagoltak.

— Kolja! Szegyelnyikov! Gyorsan igyál egy kis vizet! — kiáltotta Ladigin üdvözlésképpen az élen lovagoló parancsnok felé, aki barátságos, mosolygó arccal nézett rá vissza.

— Köszönöm, barátom, elkéstél, — felelt Szegyelnyikov gyomrát simogatva — már teleittam magam.

— Hát akkor keress majd fel! — kiáltott Ladigin.

— Felkereslek, feltétlenül felkereslek, — válaszolt Szegyelnyikov, elhaladtában visszanézve. Még mondott is valamit, de ezt már a lódobogás miatt nem lehetett hallani...

•

A jurták közelében tábortüzek lobogtak. Hatalmas üstökben főtt a piláf. A katonák fejüket könyökükre hajtva pokrócokon vagy szőnyegeken, vagy egyszerűen csak a homokon pihentek.

Vihrov mellett Kondratyenko feküdt. Kapcsolatuk jellege már az első találkozáskor eldőlt. Vihrov megszerette ezt az egyszerű, vidám, lányosan piruló, fiatal parancsnokot. Igyekezett is mindenben segítségére lenni, mert élénken emlékezetében élt, mennyi nehézséggel kellett megküzdenie magának is az első időben, amikor az ezredhez került.

A tűz körül sülthús illata csiklandozta az orrokat. Vihrov is beleszimatolt a levegőbe s mindjárt eszébe jutott, mennyire éhes.

Kondratyenko felemelkedett és kérdő pillantást vetett Vihrovra.

— Igyunk még? — kérdezte mosolyogva és megmerítette bögréjét a mellettük álló vödörben.

— Igyon, — ajánlotta Vihrovnak.

Vihrov ugyan már nem volt szomjas, de azért élvezettel hajtott fel egy bögrével a jó, hideg, édes vízből.

— Hát ez jó volt, — mondta.

— Azért a mi századunkat szerencse kísérte, — szólalt meg Kondratyenko. — Csak három sebesültünk van.

— Kosevojt az első századból megölték — mondotta Latipov, fejét felemelve. Mindenki azt hitte, már régen alszik. — Egymás mellett futottunk, amikor a sátraknál leszálltunk a lóról, Kosevoj felbukott és a lába remegni kezdett. Azt hittem, tréfál. »Mit kényeskedsz?« — kiáltottam rá, de akkor már vége is volt szegénynek. Pontosan a homlokán érte a golyó... Kár érte! Régi Bugyonnij-katona volt. Hányszor kitüntette Szemjon Mihajlovics...

— Nagy zsákmányt ejtettünk, — szólalt meg Grisa, aki a közelben ült és revolverét tisztította.

— Nagyot? — kérdezte Latipov.

— Csak angol puskából, úgy hallom, hatszáz darabot.

— Muzulmán katonáink jól verekedtek — állapította meg Latipov —, a lovaik pedig igazi vadállatok. Csupa csődör. Láttam például, hogy az egyik beleharapott egy baszmacs ló marjába, feldöntötte a baszmaccsal együtt, maga alá gázolta és jól megtiporta.

— Erre a bajga-versenyeken tanítják be a lovakat, — magyarázta Grisa.

— Ahogy Grisát elnézem — szólalt meg Kondratyenko — eszembe jut egy földim, alighanem ebben a hadosztályban szolgál. Ugyanilyen nagydarab legény.

— Ki az? — érdeklődött Vihrov.

— Gyerpa. Nem tudják, melyik ezredben szolgál?

— Gyerpa? — kiáltott fel Vihrov. — Hiszen az ezredünkbeli. Most iskolán van... Ő is a Donyec-medencéből való.

— Ön is odavaló? — kérdezte Grisa Vihrovtól.

— Hát hogyne! Rovenykiből... Ismeri?

— Rovenykit? Ismerem. Jártam ott, — szólalt meg az odalépő Kuzmics mély basszus hangon, aztán leült körükbe.

— Doktor elvtárs, maga mitől fúvódott fel annyira? — kérdezte Grisa mosolygó szemmel.

— Vagy két vödör vizet megittam, ez a tény. De még szomjas vagyok.

— Vigyázzon, feleser elvtárs, béka ne nőjön a hasában, — mondta Kondratyenko, komoly kifejezést erőltetve mosolygó arcára.

— Béka? Hogy-hogy? — riadt meg Kuzmics.

— Nagyon egyszerűen!

— Tréfálkozni tetszik, fiatalember, de én nem vagyok nevetős kedvemben.

— Aztán miért?

— Kegyetlenül éhes vagyok — felelt leereszkedően a felcser és az üst felé sandított. — Pejpa! Pejpa! — kiáltotta el magát olyan hangosan, hogy az alvó katonák felrezzentek és ijedten néztek körül.

— Mi kell? — kérdezte egy vékony hang a tamariszkuszbokrok mögül.

— Hát te alszol, te vén konzervdoboz, az ördög szánkázzon a hátadon! Közben odaég az ebéd!

— Dehogy ég oda! Semmi baj sincs, — jelentette ki nyugodt hangon a lótáp-tisztes, aki a szakácsi teendőket is ellátta. Azért mégis fölkelt, odament az üsthöz és a fedőt leemelve, megkóstolta a piláfot. Kipirult, fénylő arcán üdvözült kifejezés jelent meg; még az ujját is megnyalta.

— No, milyen? — érdeklődött Kuzmics, nagyot nyelve.

— Félóra múlva kész lesz — felelt Pejpa.

— Ügyelj, hogy minden rendben legyen! Jól kell főzni a fiúknak.

A felcser nyomatékosan köhintett, fenyegető képet vágott, majd elindult a jurták felé.

— Nézd csak, milyen gondos az öreg, — jegyezte meg Kondratyenko utánapillantva.

Ilvacsev lépett hozzájuk.

— Hol a századparancsnok? — nézett körül.

— Ott alszik a jurtánál — felelt Vihrov. — Ülj le közénk — ajánlotta Vihrov s kissé felemelkedett és odébb csúszott a körgalléron, hogy helyet csináljon.

— Barátaim, gratulálok a ragyogó győzelemhez, — szólalt meg Ilvacsev. Azután leült és előhúzta a dohányzacskóját. — Szétvertük Nyugat-Buhara legerősebb bandáját, — folytatta, miközben ügyesen megsodorta cigarettáját. — A banditák csaknem kivétel nélkül itt pusztultak — mutatott Ilvacsev a sivatagra.

— Helyesebben mondva, édes piláfot esznek Mahomed paradicsomában — vágott szavába Kondratyenko.

— Úgy van — helyeselt Ilvacsev nevetve. — A foglyok vallomásaiból egyébként érdekes dolgot tudtunk meg! Enver pasa

parancsot adott Abdu-Szattár kánnak, hogy egyesítse az összes hordákat és dúlja fel Kagánt. Most azonban a parancsnokság meggyőződése szerint a nyugatbuharai baszmacs-mozgalmat halálos csapás érte.

— Hát jó, akkor gyerünk Kelet-Buharába. Azt mondják, ott sokkal komolyabb a helyzet, — jelentette ki Vihrov.

— Csak ne siess annyira — ellenkezett Ilvacsev. — Hát Bazár bég, aki a sahrizjábi kerületben garázdálkodik és tavasszal nem engedte, hogy a dehkánok elvessenek? Vele még le kell számolnunk...

Éjszaka megtöltötték a zsákmányolt karaván vizestömlőit, majd a dandár elindult visszafelé, Varganzi kislák irányában.

A sötétzöld égen sütött a hold és kísérteties fénnyel világította meg a homokdombokat.

A meleg szél még sokáig utánuk hozta a kutak felől a sakálok sírását, kacagását, szűkölését és üvöltését. A hangok hol erősödtek, hol elnémultak és végül elhaltak a messzeségben...

XVII

A beteg Delarm láztól sárga, beesett arccal feküdt az ágyon és Petrov beszámolóját hallgatta. Petrov alighogy leszállt a lóról, a dandárparancsnokhoz sietett, hogy tájékoztassa az Abdu-Szattár kán fölött aratott győzelemről.

— Derék fickók vagytok! Ezt ügyesen csináltátok! — mondta Delarm gyenge hangon. — Engem meg úgy rázott itt a hideglelés, hogy azt hittem, meghalok. Trópusi malária. Három napon keresztül negyvenegy fok fölött volt a lázam... Az orvos azt mondja, hogy már meg akarta rendelni a koporsót. Bizony! De nagynehezen kifábaltam... Sáripov elvtársnak köszönet jár. Nem feledkezett meg rólam. Szorgalmasan látogatott.

— Na és mi újság itthon? — kérdezte Ilvacsev.

— Mindjárt ezzel kellett volna kezdenem! — ütött a homlokára Delarm. — Megérkezett Taskentből a Cseka elnöke, — folytatta lehalkított hangon, óvatos pillantást vetve az ajtó felé. — Felkeresett engem. Mamedov elvtársnak hívják. Kérte, hogy ittlétét tartsam titokban. Még néhány ember jött vele.

— Nem tudod, milyen ügyben jött?

— Nem. Nem mondott semmit. Csak érdeklődött, hogy te mikor jössz vissza.

— És már rég itt vannak?

— Talán négy napja.

Az ajtón túl döngő lépések hallatszottak. Egy gimnasztyorkát viselő, alacsony, zömök ember lépett be, kopogtatás nélkül. Gyors, fürkésző, szinte kutató pillantást vetett a jelenlévőkre, majd Petrovhoz lépett, mint Mamedov mutatkozott be és keményen kezet szorított a komisszárral. Azután barátságosan bólintott Delarm felé, előhúzott egy széket és leült az asztalhoz.

— Honnan ismer engem, Mamedov elvtárs? — csodálkozott Petrov és érdeklődéssel nézegette Mamedov csontos arcát, határozott metszésű száját és kissé tömpe orrát.

— Én mindenkit ismerek — mondotta Mamedov kacsintva. — Önnel egyébként a Turkfront parancsnokságán találkoztam.

— Nem emlékszem.

— Ön egy másik parancsnokkal állt a folyosón és én önök mellett mentem el.

— Hát az lehet, — mondta Petrov.

— Petrov elvtárs, legyen szíves megmondani, milyen terhelő adatokkal rendelkezik Sáripov ellen? — kérdezte Mamedov, gyors pillantást vetve a biztosra.

— Sáripov ellen? — Petrov elgondolkozva simította végig az arcát. — Tulajdonképpen csak azt hozhatom fel, amiről tájékoztattam a hadosztály politikai biztosát. Vagyis, hogy a baszmacsok kétszer tudomást szereztek tervezett lépéseinkről, holott azokról rajtam kívül csak Delarm elvtárs és Sáripov tudott. Lehet, hogy Sáripov olyan helyen fecsegett, ahol nem lett volna szabad. Ezért aztán nem is hívtam meg a következő megbeszélésre.

— Sáripov emiatt írásbeli panaszt nyújtott be a kormányzósági végrehajtó bizottsághoz.

— No, lám? Hm... No, azután itt volt legutóbb az az eset, amikor egy dehkánt megvertek. Bizonyára ez sem történt Sáripov tudta nélkül. Magam az ilyesmit provokációnak fogom fel. Ilyen értelemben is írtam a hadosztály politikai biztosának.

Mamedov rövid, bütykös ujjaival dobolt az asztalon.

— Taskentben nekünk is sikerült egyet-mást kinyomoznunk — mondotta — az biztos, hogy titkos szervezettel van dolgunk. De azt még nem tudjuk, hogy a szálak Katta-Kurgán felé

vezetnek-e... Jelentése mindenesetre nagyon elősegítette munkánkat. Egyelőre természetesen kérem, hogy beszélgetésünket tartsák titokban, nehogy szükségtelenül megriasszunk valakit.

— Ez magától értetődik — mondta Petrov. — Az ügyről csak mi hárman fogunk tudni.

— Helyes. Én pedig majd kiderítem, hogy ki segíti itt a baszmacsokat! — mondotta Mamedov szilárd meggyőződéssel.

A folyosón sietős lépések hallatszottak, az ajtó szélesen kitárult és Sáripov jelent meg a szobában.

— Óh, a parancsnokság! Csakhogy megjöttek! Gratulálok a győzelemhez! — mondotta egy szuszra, azután Petrovhoz lépett és olyan mozdulatot tett, mintha meg akarná ölelni. — Most ünnepélyt, lakomát rendezünk az egész ezrednek! Minden lesz: bor, bárány! — jelentette ki vidáman Sáripov. — Megverték Abdu-Szattár kánt! Hja, Bugyonnij katonái! Micsoda legények! Hajaj, micsoda győzelem!... Most már befellegzett az összes baszmacsoknak!...

XVIII

A fiatal Tasmurát, Nazár aga fia, akit atyja még a keletbuharai törzsek emlékezetes babatagi nagygyűlése alkalmával soroztatott be a baszmacsok közé, egysorban lovagolt Abdullával és Rahimmal, a rézműves testvérpárral. Tasmurát, aki afgán módra felcsavart kék turbánt viselt, kissé visszafogta élénken ügető lovát és előre kémlelt.

A hegyek között fekvő széles völgyben több oszlopban ügetett a lovasság.

A sűrűn gomolygó porfelhőből vörös lófarkkal díszített, vidáman lengedező zöld, fehér és sárga zászlók tűntek elő.

A baszmacsok sietve meneteltek Baldzsuán felé...

A babatagi nagygyűlés óta már vagy négy hónap telt el, de Enver pasának egy lépéssel sem sikerült előbbre vinnie nagyratörő terveinek megvalósítását.

A buharai emír rendelete értelmében Enver vette át a parancsnokságot nemcsak Kelet-Buhara, hanem Turkesztán és Nyugat-Buhara baszmacs-seregei fölött is. Enver elrendelte, hogy az összes keletbuharai baszmacs-csapatok a szurháni völgyben gyülekezzenek. Innen akart Bajszun felé vonulni, hogy ott leverje a

Vörös Hadsereg kislétszámú alakulatait és egyesüljön a nyugatbuharai és turkesztáni baszmacsokkal.

Terve megvalósulása esetére Enver pasának az volt a további elgondolása, hogy Buharából és Turkesztánból új, monarchikus államot alapít, magát szultánnak nyilvánítja, a buharai emírt pedig félreállítja az útból.

Ezekből a tervekből azonban egyelőre semmi sem valósult meg. »Az iszlám összes seregeinek legfőbb parancsnoka, a kalifa veje[1] és Mahomed helytartója« (így szólt az Enver pasa által megrendelt, teáskanna-nagyságú ezüstpecsét felirata) Bajszun alatt vereséget szenvedett a Vörös Hadseregtől és Kelet-Buhara belsejébe vonult vissza. A tetejébe még, a legrosszabb időben, összeveszett Ibrahim béggel is.

Ez úgy történt, hogy Enver pasa a bajszuni vereség után, rosszkedvében Ibrahim béget környezete előtt lokáji tolvajnak nevezte. Szavait szolgálatkészen továbbadták annak, akit illetett. Ibrahim bég felbőszült. Titokban már azelőtt is ármánykodott a gyűlölt török ellen, most azonban nyíltan lépett fel és vad dühvel támadta Envert.

Amikor Enver pasa Ibrahim béget lokáji tolvajnak nevezte, valójában igazat mondott. Ibrahim bég régebben lótolvaj volt és a lokájiak annak idején szégyenletesen kitaszították törzsükből, mint gonosz és veszélyes embert. Ibrahim rendőri besúgóként a hiszári bég szolgálatába lépett. Hamarosan alkalma nyílt arra, hogy »kitüntesse magát«. Egy dehkán napszámos haragjában megütötte az adószedőt, aki meglopta. A bég halálbüntetést szabott ki a sariát megszegőjére. Nem sikerült azonban hóhért találni. Erre Ibrahim vállalta ezt a szerepet: sajátkezűleg vágta át a fiatal üzbég torkát. A hulla három napon át póznára akasztva függött a téren, mint egy birkatetem. Az elítélt öreg édesanyja siránkozva borult egyetlen fia lábához, minthogy azonban nem volt annyi pénze, hogy a holttestet kiváltsa, a tetemet a sakáloknak dobták oda.

Ibrahim hamarosan előlépett és juz basi — századparancsnok — lett. Amikor a buharai emír Afganisztánba menekült, Ibrahim jó szolgálatokat tett neki, mert tevékenyen közreműködött a fellázadt dehkánok legyilkolásában. Igy nagy kegybe jutott és bégi címet kapott.

[1] A török szultánok a kalifa címet is viselték. A kalifa és fiági rokonai Mahomed helytartóinak számították.

Ibrahim bég most arra várt, hogy Enver pasát végérvényesen leverjék. Akkor maga akart a baszmacs-mozgalom élére állni. Egyelőre feljelentő leveleket írt a buharai emírnek.

A bajszuni vereség óta a helyi baszmacs-hordák a végső felbomlás felé haladtak. A tolvaj népség tovább rabolt-fosztogatott, de az erőszakkal besorozott dehkánok kezdtek visszatérni kislákjaikba.

A hordák szétzüllését Enver pasa főisánjának szörnyű halála is meggyorsította. Az isán az egyik csatában, kezében a Koránnal, szenvedélyesen buzdította rohamra az »igazhitűeket«. Köpenyében azonban véletlenül bennmaradt egy vadászpuskából a fojtás. Mikor aztán a Vörös Hadsereg oldalán küzdő üzbég önkéntesek sorából egy lövés érte, a köpeny lángra lobbant és az isán élve elégett.

Erről az esetről később még nagyon sok szó esett. Úgy látszott, hogy maga Allah segített »a hitetlen kafiroknak«. Ezek egyébként, mint kiderült, nem is fűrészelték ketté a foglyul ejtett »igazhitűeket«. Az erőszakkal besorozott dehkánoktól, ha fogságba estek, csak elvették a fegyvert s hamarosan hazaengedték őket otthonukba, hogy folytassák békés munkájukat.

Bizony, mindez nagyon különös volt és a fiatal Tasmurát sehogy sem tudott eligazodni nyugtalanító gondolatai között.

Enver pasa mélyen visszavonult Kelet-Buharába és megritkult seregét afganisztáni banditák és reakciós elemek köréből jelentkező önkéntesekkel töltötte fel. Ezekből rohamcsapatot szervezett, amelyet gárdának, testőrségnek nevezett el. Mindamellett komolyan nyugtalanította a helyi lakosság barátságtalan, sőt, nem egyszer nyíltan ellenséges magatartása.

A Vörös Hadsereg alakulatai ezalatt átvonultak Lokájon, útközben felszámolták a kisebb rablóbandákat és most két oldalról közeledtek Baldzsuán felé, hogy megverjék Enver pasát.

Enver pasa, amint a Vörös Hadsereg hadmozdulatairól értesült, úgy határozott, hogy elébük vonul és egyenként veri meg az ellenség különböző alakulatait. Évégből augusztus negyedikén kora reggel ő is Baldzsuán felé indult.

Már este híre járt, hogy hamarosan nagy csatára kerül sor a »hitetlenekkel«. A két rézműves fivér, különösen a kövér Abdulla, már előre ideges remegéssel gondolt erre. Rosszul sikerült menekülési kísérletük után, mint ismeretes, húsz botütést kaptak. Később ismét megpróbálták a szökést, de ezúttal is elfogták őket

és ötven-ötven botütést mértek rájuk. Ugyanakkor kijelentették, hogy a legközelebbi alkalommal fejjel lefelé akasztják fel őket.

Abdulla lovát ösztökélve, rémülten nézett Tasmurátra, akit a fivérek ellenőrzésére jelöltek ki. Abdulla fülelt, vajjon nem hallja-e előlről az annyira gyűlölt puskalövéseket. Abdullát is, Ráhimot is mindenesetre kissé megnyugtatta az, ami két hónappal ezelőtt, a hitetlenekkel lefolyt első csetepaté alkalmával, Bajszun alatt történt. Az erőszakkal besorozott fakir-bicsera[1]-csapat — ilyen gúnynévvel illették őket a báj főemberei — nem akart harcolni és pillanatok alatt szétfutott. Enver pasa rájött, hogy másként kell őket felhasználni. A fakir-bicsera-had a csata folyamán a vonalak mögött maradt és azt a feladatot kapta, hogy az ellenség megrémítésére rettenetes zajt csapjon, ordítson, doboljon, karnájjal[2] trombitáljon, csatakiáltásokat üvöltsön, fütyüljön, hatalmas port verjen fel...

*

Közeledett a dél. A nap könyörtelenül sütött.

— Huh, — sóhajtott Abdulla — a szomjúság tüze rágja belsőmet.

— Várj csak, várj, lesz az még rosszabb is — jegyezte meg sötéten Ráhim s közben bátyja felé fordította széles, rézvörös arcát, amelyen csíkokat szántott a lecsorgó verejték. Az átkozott bájok most arra kényszerítenek, hogy torkunk szakadtából ordítsunk.

— Benneteket mi lelt, botot akartok? — kérdezte Tasmurát halkan és fejével az élen lovagló Csári-Eszaul kurbasi felé intett, aki már fülét hegyezve hallgatózott.

— Nem újság nekünk. A bájok pálcáján cseperedtünk fel, — felelte Ráhim halkabb hangon. — Ha meg akarnám számlálni, hány botütést kaptam eddig életemben, összes nagyapáim és ükapáim kéz- és lábujjai kevésnek bizonyulnának.

— A sariát azt parancsolja, hogy legyünk béketűrők és engedelmeskedjünk a gazdagoknak, — jegyezte meg békítő hangon a kövér Abdulla. — Akkor azután a másvilágon cukrozott piláfot eszünk és a legszebb lányok édesítik meg paradicsomi életünket. Ezt Mumin-bég mirza, egy tudós ember mondta nekem. Ezért vagyok én béketűrő. Ámbár... — de nem fejezhette be; kövér, el-

[1] Fakir-bicsera: semmiházi, koldus.
[2] Karnáj: fülsértő hangot adó, nagy trombita.

sápadó arcán rémület cikázott át; előlről tisztán lehetett hallani egy sor puskalövés kerepelését.

Az oszlop megállt.

Tasmurát nyakát nyújtogatva meglátta, hogy a távolban, ahol a párás napfényes levegőben Ob-i Dára kislák nyárfái remegtek, néhány tarkaköpenyes lovas vágtázott legyezőszerű alakulatban a fennsíkon. Az egyik ló éppen felágaskodott, lovasa lassan lefordult nyergéből és a hátára esett.

Tasmurát hátulról gyors lódobogást hallott.

A fiatalember hátranézett és szép arca, melyet mintha bronzból metszettek volna ki, megélénkült. Tasmurát tágra meresztette szemét.

Az álló menetoszlop mellett nagy csapat viharzott el, zászlókkal és jelvényekkel.

Az élen Enver pasa lovagolt. Zubbonyt, lovaglónadrágot, magas, barna térdigfűzős csizmát, fényes sarkantyút és piros fezt viselt. A napsugár megcsillant fényesre nikkelezett szablyáján. Enver pasa hófehér, rózsásorrú arab ménen lovagolt, amely első lábait magasra lendítve, egyenletes vágtában haladt; hosszú, selymes farka a levegőben úszott utána.

Mögötte vörösszakállú imám hímzett aranyfélholdat és arab írással díszített, hatalmas zöld zászlót vitt. Az imám mögött hosszú sorban vörösturbános afgánok vágtattak. Ez volt Enver pasa személyes testőrsége, amely nyolcszáz igazi, hétpróbás afgán banditából állott. Mögöttük félvad lovakon a kirgiz bájok csoportja száguldott úgy, hogy a föld is rengett belé. A bájok hangos csatakiáltásokkal bátorították magukat: »Ha! Ha! Klincs! Klincs!«[1] A még be nem lovagolt csődörök nyerítettek és ficánkoltak, de a termetes lovasok nem engedték őket kitörni a sorból. A kirgiz bájok vezetője Davlet Min bej volt, sokezer nyáj ura, hatalmas óriás, akinek aránytalanul kis feje és vastag ajka volt. A menetet Pimenov fehérgárdista tiszt zárta be, igénytelen külsejű, sovány, himlőhelyes arcú, kistermetű ember, aki áttért a mohamedán hitre. Háromszáz jómadár lovagolt vele, akiket a karsi és kagáni lebújokban toborzott össze.

A lassan elszálló porfelhőn keresztül Tasmurát látta, hogy Enver pasa elrejti csapatait egy völgyben, azután leszáll a lóról és törzskarával együtt felkapaszkodik a dombhátra. Itt táv-

[1] Klincs: Kard.

csővel kezdte vizsgálni a terepet. Tasmurát látta, hogy egy fehér nemezföveges férfi gyorsan lefut a dombról, nyeregbe veti magát és a távolabb álldogáló fakir-bicsera-csoport felé vágtat. A fehérföveges lovas hamarosan Csári-Eszaulhoz érkezett és gyorsan mondott neki valamit. A kurbasi bólintott, megpödörte fekete, kemény kefebajuszát és a tömeg felé fordult.

— Idefigyeljetek, ti »hősök«! Úgy bömböljetek, hogy Szamarkandban is meghallják! — kiáltotta Csári-Eszaul fenyegetően —, mert ha nem... — félreérthetetlenül megsuhintotta lovaglóostorát —, nos hát, rajta!

Száz és száz torokból szállt az üvöltés az ég felé. Megperdültek a dobok, elbődültek a karnájok.

Csári-Eszaul jelt adott és csoportjával elvágtatott. A völgyet porfelhő borította.

A fakir-bicsera-had a balszárnyra érve a kurbasi intésére ismét fülsiketítő lármát csapott.

— Mit bőgsz, mint egy vadszamár?! — kiáltotta Ráhim dühösen Abdullára. — Teljesen megsiketülök.

— Csak próbálj nem ordítani! A hátam még most is sajog! — vágott vissza Abdulla mérgesen és még hangosabb ordításba fogott, mert elkapta Csári-Eszaul fenyegető pillantását.

— Talpnyaló! — mondta Ráhim csendesen és megvető pillantást vetett bátyjára...

•

Enver pasa karját könyökben behajlítva nézett a távcsőbe. A sziklák között a gyűlölt málnavörös sapkákat pillantotta meg, amelyeket Bajszun óta olyan jól ismert. Ebből már tudta, hogy a vörös lovassággal van dolga. Nem is tévedett. A rettenthetetlen turkesztáni lovasság első dandára állott vele szemben. Ez a dandár arról volt híres, hogy olyan meredélyeken, ahol az újonc szárán is aggódva vezetné a lovát, szélvészként tudott száguldani, akárcsak a lóra termett lokáji lovasok.

Enver pasa most a völgy felé fordította látcsövét. Egyszerre csak felfigyelt, márványszerű arcán megrándult egy izom: felismerni vélte azt a fiatal, vörösnadrágos férfit, aki szétvetett lábbal állt egy távoli kurgánon és a hegyek felé nézett. »Hiszen ezt ismerem — gondolta Enver pasa. — Ez volt az a parancsnok, aki kis híján foglyul ejtett Bajszun alatt. Nagyszerű. Most én támadok és kioltom az élete gyertyáját.«

Enver pasa élénken visszaemlékezett Bajszun alatti első csatájára. Tizenhatezer főnyi serege élén vonult Bajszun felé, hogy megverje az útját álló vörös alakulatokat, betörjön Nyugat-Buharába és egyesítse a buharai és turkesztáni baszmacsokat. Kezdetben rámosolygott a szerencse és miután kissé visszaszorította az ellenség néhány előretolt állását, máris hetvenkedő levelet küldött Afganisztánba a buharai emírnek. Ekkor azonban váratlanul ezek a vörössapkás »hitetlenek« vágtattak elő a hegyek közül; legelöl a parancsnok lovagolt, akit most felismert. Enver afgán testőrségét vetette be ellenük. A lovasok kardjukat suhogtatva rontottak egymásra és teljes erővel kaszabolták egymást. Vastag porfelhő borította a lovasroham színhelyét. Ekkor váratlanul megpillantotta maga mellett ezt a parancsnokot. Enver pasa megfordította ménjét, és úgy elvágtatott a sztyeppe felé, hogy török fezét is elveszítette. Egyre közelebbről hallotta a gyors lódobogást és látta, hogy a másik ló hamarosan utoléri. Envert kiverte a halálos verejték és elfehérült ajakkal suttogta a Korán szavait. De előtte széles vizesárok bukkant fel. Az arab mén könnyedén ugrott át az árkon s ezzel megmentette Enver életét...

Enver pasa most hatalmas számbeli fölényben volt és szilárdan hitt a győzelemben. Még egyszer gyűlölködő pillantást vetett a vörösnadrágos parancsnokra és lovát kérte.

A kurgánon álló férfi Liharev volt, a 15. lovasezred parancsnoka. Éppen most kapott utasítást a dandárparancsnoktól, hogy állja el Enver pasa útját és mihelyt a többi ezredek elérik az ellenség szárnyait és megtámadják annak főerőit, indítson ellene frontális támadást.

A parancsot az tette szükségessé, hogy a 3. lövészhadosztály ezredei, amelyek szintén részt vettek a hadműveletekben és a Guli-Zindán hegyekben tőlük balkézre vonultak előre, kissé megkéstek, mert egy magas hegyhát állta útjukat. Várni nem lehetett. Ezért a lovasdandár parancsnoka elhatározta, hogy maga indul támadásra, bár az ellenfél hússzoros túlerőben volt.

Liharev a kurgánon állt és a hegyekből leereszkedő baszmacsokat figyelte. Akkor még nem ismerte azt a taktikát, amelyet Enver pasa agyalt ki és amelynek lényege az volt, hogy lovascsapatok mutogatásával rémületet keltsen az ellenfélben. Liharev így nem értette, milyen célból dobja át az ellenség hangosan üvöltöző csapatait hol a bal-, hol a jobbszárnyra. Bár látta, micsoda lavina készül kislétszámú ezredére zúdulni, nyu-

godt maradt. De ezt csak önuralmának köszönhette, mert egyébként jól tudta, hogyha az egész horda rájuk szakad, akkor legázolja, elsöpri az ezredet. Most azon törte a fejét, hogy — a határozottságot óvatossággal párosítva — miként fogadja és verje meg az ellenséget.

Liharev elhatározta, hogy tűzzel fogadja a támadókat; magához rendelte tehát a géppuskásokat és kijelölte helyüket a kurgánon.

A hegyről leereszkedő baszmacsok azonban hirtelen elkanyarodtak, vágtázni kezdtek egy kis völgy irányában és fokozatosan eltűntek Liharev szeme elől. Liharev nyomban felderítőket küldött ki, hogy megállapítsák az ellenség további szándékait. Ugyanekkor sűrű puskaropogást hallott jobbfelől, s ebből arra következtetett, hogy a többi ezred már támadásba kezdett. Úgy is történt. A dandárparancsnok, aki felfedezte a lóról leszállt baszmacsokat, visszavetette őket a baldzsuáni magaslatokról.

A közelben gyors lódobogás hallatszott. Az egyik felderítő vágtatott Liharevhez.

— Ezredparancsnok elvtárs, baszmacsok! — mondta röviden és megigazította tarkójára csúszott vörös sapkáját.

— Hol? — kérdezte Liharev, gyors pillantást vetve a vörös katona napbarnított, fiatal arcára.

— Ott, a mieink nyomában, — mutatta a katona nyergében hátrafordulva.

Liharev már látta a vágtában visszavonuló felderítőket. Mögöttük vagy kétszáz százseny[1] távolságra feltűntek a baszmacsok is. Sűrű csoportokban törtek előre a meredek lejtőn, mintha a föld alól nőttek volna ki.

Élükön fehér ménen Enver pasa vágtatott. Mögötte zöld zászló lengett és látni lehetett a kiáltozó afgánok barna és vörös turbánját.

— Félre! Félre! — kiáltott Liharev magánkívül, mert a felderítők miatt nem lehetett megnyitni a géppuskatüzet.

A hatalmas lódobogás egyre közelebb dübörgött.

— Mi van ezekkel, az ördögbe is? Lassan forog az eszük kereke — mondotta Aljosa, Liharev ordonánca, fiatal, tömpeorrú katona, aki csaknem másfélszer olyan magas és széles volt, mint a parancsnoka.

[1] Százseny: hosszmérték. Egy százseny: 2,13 méter. *(Ford.)*

(120. oldalhoz)

Aljosa előreugrott s mindkét kezében egy-egy gránátot tartott.

Liharev is elővett egy kézigránátot. Ebben a pillanatban azonban a kurgánon fekvő Vojnov géppuskás, — igen ügyes fickó — felugrott, felkapta kézi géppuskáját, kissé oldalt szaladt és állva, szinte közvetlen közelből, hosszú sorozattal fogadta a baszmacsokat.

A fehér mén felágaskodott, vörösfezes lovasa széttárt karral a földre zuhant.

Köröskörül vad üvöltés támadt.

— Batir! Batir uldi!!! — ordított fel a baszmacsok sokezres serege.

A támadók soraiban minden rend felbomlott. Több ló összerogyott és lovasát maga alá temetve, végighempergett a földön.

— Géppuskások, tűz!!! Ezred, lóra!... Lóra! — vezényelt Liharev.

Maga is lóra ült és kirántotta kardját. Ekkor látta, hogy egy termetes lovas Enver pasa holttesténél vágtában lepattant nyergéből, kirántotta övéből az aranyveretes Mauser-pisztolyt, de egyszerre csak megtántorodott: a géppuskatűz lekaszálta.

A baszmacsok megfordultak és halottjaikat és sebesültjeiket legázolva, visszahúzódtak a hegyekbe. A sötét porfelhő mindent elborított...

*

A Turkfront vezérkarának tágas, boltozatos, nehéz bőrszékekkel bebútorozott termére homály borult. A falióra halkan ketyegett. A zöldernyős villanylámpa lágy fényt vetett a papírokkal teleszórt íróasztalra. Az asztalnál Ippolitov és a front vezérkari főnöke, egy ötven év körüli, kövér férfi ült, akinek széles, borotvált arca mindig gondterheltnek látszott.

— Az első turkesztáni lovasdandár parancsnokának jelentése szerint — mondotta Ippolitov —, Enver pasa bandái az üldöző dandár elől a Vahs felé menekültek, de ott az éppen odaérkező 3. lövészhadosztály géppuskatüzébe kerültek. Igy teljes vereséget szenvedtek. Valami külföldi is fogságba esett, aki nem volt hajlandó felvilágosítást adni személyéről. Szerintem ez csak Lawrence ezredes kémei közül lehetett valaki... Véleményem szerint, vezérkari főnök elvtárs, Enver pasa kalandja lényegében elintézettnek tekinthető.

A vezérkari főnök előhúzta zsebkendőjét és megtörölte nagy, kopasz homlokát.

— Igen. Ez mind nagyon szép, de mi van Ibrahimmal? — kérdezte gondterhesen.

— Róla pillanatnyilag nincsenek pontos adataink. A dandárparancsnok azt jelenti, hogy a lakosságtól származó hírek szerint Ibrahim bég Lokájban tartózkodik.

— Úgy — morogta a vezérkari főnök és nagyítójával a kiterített térkép fölé hajolt. — Na és most mi van még hátra? — kérdezte elgondolkozva és fáradt szemét Ippolitovra szegezte.

— Nyugat-Buharában hátra van még a Szamarkand alatti hegyekben ülő matcsai bég, Halbuta és Bazár bég.

— El kell foglalni Matcsát, — mondta a vezérkari főnök — Matcsa a baszmacs mozgalom tűzfészke.

— Mielőtt ön ideérkezett, vezérkari főnök elvtárs, már történt egy kísérlet Matcsa megrohamozására, — tájékoztatta főnökét Ippolitov.

— No és mi lett az eredmény?

— Sikertelenül végződött. Halbuta bandája beengedte a 11. lovashadosztály második dandárját egy keskeny szakadékba és ott kőzáport zúdított rá. A dandár veszteségeket szenvedett.

— Mikor volt ez?

— Júniusban.

— Júniusban? Most pedig augusztus van. A 2. dandár ezalatt feltehetőleg megtanulta a hegyi harcot. — A vezérkari főnök megnézte a térképeket és így szólt: — Mit szólna ahhoz, hogy Matcsát az Oburdon hegyszoros felől kerüljük meg.

— Ez elképzelhetetlen nehézségekbe ütközik, vezérkari főnök elvtárs.

— De nem lehetetlen?

— Nem. Nem lehetetlen.

— Akkor jó. Tudja, mit mond ezzel kapcsolatban Lenin elvtárs?

— Lenin elvtárs azt tanítja, hogy a bolsevik számára nincs lehetetlen.

— No, látja. — A vezérkari főnök gondterhelt arcát mosoly derítette fel. — Nincs lehetetlen — ismételte. — És ha már így van, írjon egy parancstervezetet a híres Bugyonnij-hadosztály parancsnokának, hogy küldje ki újból a második dandárt, mi pedig majd egy kis gyalogságot adunk segítségül.

XIX

Szeptember elején a második dandár újból rohamra indult a matcsai bég vára ellen. A dandárnak sikerült átkelnie az Oburdon hegyszoroson, amit addig járhatatlannak tartottak. A Bugyonnij-katonák olyan magasságokban jártak, hogy a felhők messze alattuk maradtak.

A katonák otthagyták lovukat és gyalog mászták meg az örök jég birodalmát. Körmük letöredezett, ujjaikon kiserkent a vér, ahogy a szakadék fölött fölfelé kapaszkodtak a ködben.

A dandárparancsnok, egy hadjáratokban megőszült, már idős ember, a Kasztorna és Lvov alatti harcok veteránja ment legelől és buzdította a lemaradókat.

A gleccsereken átkelve a katonák, mélyen maguk alatt, egy kékes ködbe borult völgyet pillantottak meg. Ez volt a matcsai bég birtoka, feudális rablófészek, amely évek hosszú során át büntetlenül sarcolta a környék lakosságát.

Itt már észrevették a vöröskatonákat. Az utakon sűrű porfelhő közepette lovasok vágtáztak feléjük. Ezek már a matcsai bég bandái voltak. A völgy fölött, egyes helyeken, fehér füstoszlop emelkedett a magasba.

A dandár habozás nélkül a baszmacsokra vetette magát. Aszadulla matcsai bég arra a meggyőződésre jutott, hogy a bolsevikoknak csak Allah segítsége folytán, sikerülhetett a lehetetlen és azért harc nélkül megadta magát.

A félelmetes Matcsa, a baszmacs-mozgalom tűzfészke elesett. A kisebb hordák kezdtek felbomlani. Elsőnek Halbuta kurbasi adta meg magát. De ott állott még Nyugat-Buhara területén Bazár bég nagy bandája, amely a sahrizjábi körzetben garázdálkodott és nem engedte, hogy a dehkánok megműveljék a földeket.

Október végén a buharai hadseregcsoport különböző alakulatai széleskörű hadműveletekbe kezdtek Bazár bég felszámolására. Nehéz hegyi hadjáratról volt szó. Az ezredek átpatkolták lovaikat, megjavították a szerszámokat és a fegyvereket.

A hadműveleti parancsot október 19-én küldötték szét az ezredeknek és az önálló alakulatoknak.

•

Ivan Iljics Ladigin este felé kapta meg a parancsot és Ilvacsevvel együtt csaknem egész éjjel a térkép fölé hajolva tanulmányozta a menetvonalat. Ladigin most behatóan ismertette tervét az egybegyűlt parancsnokok előtt.

A parancsnokok szótlanul hallgatták Ladigint. Vihrov, Doktenek és Kondratyenko volt jelen. Ilvacsev mellettük ült és a térképet nézte.

— Tehát több mint hatvan versztet kell megtennünk a hegyek között — mondta Ivan Iljics — és el kell zárnunk Bazár bég útját. Mindenképpen meg kell akadályoznunk, hogy kijusson Kelet-Buharába. Keressék meg a térképen Gilján kislákot... Gilján kislák menetvonalunk végső célja. Giljánban megvetjük lábunkat és onnan egy lépést sem hátrálunk. A dandár felénk fogja úzni Bazár béget... Legyenek tudatában parancsnok elvtársak, hogy a hegyi hadjárat nem tréfa. Vizsgálják meg a lovakat, különösen a patkolást. Vihrov, mégis azt hiszem, jobb lenne, ha te itt maradnál. Nem? Mi a véleményed?

— Minek maradnék, parancsnok elvtárs? Már rendbe jöttem.

— És ha újra rádjön a malária roham?

— De hiszen már teljesen egészséges vagyok.

— Hát jó. Csak aztán baj ne legyen... Nézzétek csak, a nővérkénk jön — jegyezte meg Ladigin mosolyogva.

— Jelenthetek, századparancsnok elvtárs? — kérdezte Marinka, Ladigin elé lépve és kezét sapkájához emelve.

— Tessék — mondta Ivan Iljics különös gyöngédséggel hangjában.

— Az ön rendelkezésére állok — jelentette a lány katonásan.

— Hogy-hogy? Végérvényesen? — örvendezett Ladigin.

— Nem. Csak a hadjárat idejére.

— Az is jó. Menjen a felcserhez, az majd megmondja, hogy mit kell csinálnia.

Marina katonásan megfordult; sarkantyúja megpendült karcsú lábához simuló, puhaszárú csizmáján, amint könnyed léptekkel elhagyta a szobát.

— Hát így — mondta Ladigin. — Kinek van kérdése?

— Szeretnék valamit mondani — szólalt meg Ilvacsev... — Elvtársak, olyan hegyvidékre megyünk, ahol még nem járt senki a Vörös Hadseregből. Ezért felhívom önöket és különösen Dokteneket, hogy a legtapintatosabban viselkedjenek a helyi lakosság-

gal szemben. Kérés nélkül semmit sem szabad elvenni. Ha figyelmes, udvarias magatartást tanúsítunk a lakosság, az emberek életmódja és szokásai iránt, ezzel elősegítjük nagy feladataink megvalósítását és kivonjuk a szegényeket, a dehkánokat a bájok befolyása alól.

— Miért hív fel külön engem, komisszár elvtárs, a helyes magatartásra? — kérdezte Doktenek, miközben kilátszottak sárga fogai.

— Hogy miért? Szakaszának egyik katonája lerántotta egy nő fátylát.

— Igaz, komisszár elvtárs, de ez harc közben történt. Azt hitte, hogy álruhás baszmaccsal van dolga — mondta Doktenek.

— Hát tudja, ez gyenge kifogás, — vetette ellen Ilvacsev. — Ilyesmikkel csak ingereljük a lakosságot. Ezért a leghatározottabban megtiltom az ilyen magatartást.

— Szóval, ön azzal kezdi, hogy minden nőről leveszi a fátylat, — jegyezte meg Kondratyenko.

— Arról van szó — vágott közbe Vihrov —, hogy az ilyesmi egész munkánkat meghiúsítja.

— Tehát minden világos, parancsnok elvtársak — mondta Ladigin befejezésül. — A legszigorúbban megtiltok minden túlkapást és utoljára figyelmeztetek mindenkit, hogy a vétkest a háborús idők törvényeinek legszigorúbb alkalmazásával bíróság elé állítom. Most pedig menjenek és tartsanak megbeszéléseket a szakaszoknál. Vihrov, mondd meg Grisának, hogy keressen megbízható vezetőt! Hajnalban indulunk.

*

A század kora reggel vonult ki Kitáb[1]-ból és gyors menetben haladt a Házret-Szultán hegyek irányában.

A nyárfákkal szegélyezett út a hőségtől kiégett völgyben kígyózott. Az út két oldalán kopár szántóföldek feketéllettek. Távol, kékes-szürke ködben, a Csimbáj-szoros zöldes hegyóriásai látszottak. Csúcsaikat hó födte.

Noha már október második felében jártak, a nap még erősen tűzött s a közeli dombok fölött aranyló délibáb lebegett.

A pihent lovak vidáman lépkedtek, meg-megrázták fejüket és nyakukat hosszan előrenyújtva, vidáman nyerítettek.

[1] Kitáb: város 25 kilométerre Szamarkandtól délre.

— Nagyszerű dolog ez, bajtársak! — mondta Latipov, aki Parda és Grisa között lovagolt. — Nincs se hideg, se meleg. Szóval az élet pompás.

— Itt most, meg kora tavasszal van a legszebb idő, — jegyezte meg Grisa. — Ilyenkor a malária sem olyan gyakori.

— A malária fél a hidegtől. És szerintem, ha nem akarunk megbetegedni, többet kell ennünk, — mondta a jóétvágyú Latipov. — Mindjárt harapunk is egy kicsit, fiúk, — azzal elővette a nyeregtáskából az elemózsiás zacskót, kibontotta és kihúzott belőle egy sült birkafarkat. — Itt van, lakjatok jól! — Levágott és átnyújtott Pardának és Grisának a tenyerén egy-egy nagy darabot. — Ezt a kedvesem szerezte nekem az útra. Bizony, fiúk, Katta-Kurgánban babám is volt... Hát te miért nem eszel?... — fordult Grisához. — Gyerünk, öcskös, iparkodj!... Nálunk, a Lovashadseregnél az a szokás, hogyha magunk nem is eszünk, a bajtársakról gondoskodunk. Itt mindenki jóbarát, egyszóval: bajtárs.

— Jó bajtársak?

— De még mennyire! Mindent megtesznek egymásért. Segítenek egymáson. Elmondok például egy esetet. 20-ban elkaptam a tífuszt. Minszkben feküdtem. Kis híján elpatkoltam. Végül mégis meggyógyultam, de amikor a kórházból kiléptem, alig volt bennem élet. Majd elfújt a szél. Ahogy át kellett menni az utcán, nem bírtam lábamat a járdára felemelni. Két kézzel kellett megkapaszkodnom. Hát így mentem-mendegéltem, lassacskán, a házak falának támaszkodva. Egyszer csak szembe jön egy fickó: vörös lovaglónadrág, bőrmellény, kard, sarkantyú volt rajta. Mintha skatulyából húzták volna ki. Egymás mellé értünk. Ő csak bámul és azt mondja: »Bátyuska, maga mintha ismerős volna valahonnan. Nem a lovashadseregből való véletlenül?« Megmondtam neki. Kiderült, hogy különböző hadosztályban szolgáltunk. Most már tudom, hogy nekünk, Bugyonnij-katonáknak, egyforma az arckifejezésünk. Az ismeretlen meghallgatott és így szólt: »Nem számít, hogy nem vagyunk ismerősök, — egy ügyért harcolunk. Gyerünk hozzám, én szabadságon vagyok.« Szépen haza is vitt magához, — tanyán lakott — és azt mondja a mamájának: »Itt van a legkedvesebb bajtársam! Megbetegedett a fronton. Úgy adjon neki enni, inni, mama, hogy két hét alatt rendbejöjjön. A frontra már együtt megyünk.« Hát ilyenek a katonák a Lovashadseregben, — fejezte be elbeszélését Latipov.

A század már régen felkapaszkodott a dombok közé és néhány órája egy szakadékban haladt. Az oszlop-él váratlanul megállt. Előlről kiáltást adtak tovább hátrafelé.

— Grisa, téged hívnak — mondta Latipov, aki figyelt a kiabálásra.

Kiderült, hogy sem Ladigin, sem Ilvacsev nem értette meg a béleltköpenyes, szakállas, öreg vezetőt, aki egyre ugyanazt hajtogatta.

— Kérdezd meg a babájtól,[1] hogy mit mond. Nem egészen értem a beszédét, — mondta Ivan Iljics, amint Grisa odaért.

Grisa szót váltott az öreggel, azután lefordította:

— Ebből a szakadékból két út vezet Gilján kislák felé. Mind a kettő rossz... Az egyik út mégis jobb valamivel, de kétszer olyan hosszú. A másik út, azt mondja, egyenes, de föl kell mászni egy hegygerincre.

— Járható ez a másik út? — kérdezte Ivan Iljics.

— Járható, de nagy szakadékok között vezet.

Ladigin megbeszélte a dolgot Ilvacsevvel és úgy határozott, hogy a rövidebb úton mennek, előbb azonban pihenőt tartanak.

*

Alkonyodott. A század pihenőre tért a hegyi aulban. Itt csak pásztorokkal és nagy birkanyájakkal találkoztak. A juhászkutyák, mikor a lódobogást meghallották, vad ugatásba kezdtek, de csakhamar megnyugodtak és lefeküdtek.

Vihrov érezte, hogy újabb maláriaroham előtt áll, ezért a füstölgő tábortűzhöz ült, Grisa és Kondratyenko mellé. A tűzön hatalmas üstben forralták a vizet a surpa[2]-főzéshez.

Az üstnél, mint mindig, Pejpa szorgoskodott. Köröskörül juhászkutyák hevertek, a csontokat lesték. Pejpa néhány nedves arcsa-gallyat dobott a tűzre. A láng hol kialudt, hol fellobbant. A füst fehér gomolyagokban szállt a csillagos ég felé. A kutyák hol lustán ásítoztak, hol pedig elkeseredett lihegés és foguk csattogtatása mellett bolhákra vadásztak gyapjas bundájukban. Köröskörül csend volt, amit csak néha-néha tört meg a lovak horkantása.

— Figyelje meg, parancsnok elvtárs — szólalt meg Pejpa,

[1] Babáj: öreg.
[2] Surpa: erősen fűszerezett birkagulyás.

mikor látta, hogy Vihrov nem alszik —, milyen félelmetesek ezek a kutyák és bennünket mégsem bántanak. Miért van ez így?

Vihrov egy darabig elnézte a lemetszett fülű kutyák gonosz pofáját, majd elgondolkozva így szólt:

— Megérzik, hogy ki a jó ember. A katona a legjobb barátjuk: nem bántja őket, sőt, még csontot is ad. A kutyák tudják, hogy... — nem fejezhette be a mondatot, mert a távolból különös, tompa morgás hallatszott, mely azután a ragadozókra jellemző üvöltésbe csapott át.

Pejpa elejtette a merőkanalat és kővémeredt a rémülettől. A juhászkutyák felugrottak és eltűntek a sötétben.

Grisa felkönyökölt.

— Mi ez? — kérdezte Vihrov.

— Párduc — felelte Grisa.

A sötétben tűz villant fel és eldördült egy lövés.

Ladigin felugrott.

— Fegyverbe! — kiáltotta. — Tüzet eloltani!... Vihrov, indulj három emberrel, állapítsd meg, ki lőtt.

A távolban még két lövés dördült el.

Vihrov megmarkolta kardját és nekivágott a sötétségnek. Törte a fejét, ki lövöldözhet azon az oldalon, ahol Latipov áll az őrségben...

— Állj, ki vagy? — harsant fel Latipov ismert hangja.

— Vihrov! Ön lőtt?

— Én, parancsnok elvtárs.

— Kire?

— Magam sem tudom. Itt állok, figyelek: valami zörög. Mi lehet az? Újra odanézek: mintha két zöld gyertyát gyújtottak volna meg s ezek fénylenek, fénylenek. — Latipov felemelte kezét és ujjait mozgatta. — Azután csak elkezd ordítani, üvölteni és nekem ugrik. Ekkor lőttem... De mi lehetett az? — kérdezte vállát vonogatva.

— Párduc — mondotta Vihrov.

— Az micsoda? Valami tigrisféle?

— Igen.

— Ej, de kár, hogy nem találtam el...

•

A század éjjel tovább vonult. A hegyi tájat az újhold halvány fénye világította meg. Nemsokára sziklás, meredek lejtőhöz ér-

(130. oldalhoz)

tek. A lovak lába meg-megcsúszott a sima kövön s a patkók kékes szikrákat csiholtak ki a sziklákból.

Az oszlop végéről ijedt kiáltás hallatszott.

— Mi baj? — kérdezte Ilvacsev nyugtalanul.

— Kuzmics leesett — felelt valaki.

— Összezúzta magát?

— Nem. De egy kicsit megsérült...

A lejtő lépésről lépésre meredekebb lett. Ladigin parancsára a század leszállt a lóról. A vöröskatonák a lovak farkába fogózkodtak, így kapaszkodtak felfelé.

Vihrov érezte, hogy ereje cserbenhagyja. Szíve őrülten vert. Mellében mintha nehéz tuskó lett volna, amitől nem tudott lélekzetet venni. Már többször ott tartott, hogy elengedi a ló farkát és a mélységbe zuhan, de végül is erejének végső megfeszítésével kényszerítette magát, hogy tovább menjen előre...

— Állj! — kiáltott Ivan Iljics rekedten. — Tíz perc pihenő.

— Pfüh! Hát ez aztán igen! — szólalt meg Doktenek.

— Úgy látszik, az égbe kapaszkodunk. Megnézzük, hogy élnek az üdvözültek — nevetett Krutuha. — Nálunk, a Tyereknél, nincsenek ilyen hegyek. Parancsnok elvtárs, milyen magasan járunk? — kérdezte Ladigintól.

— Ha felérünk oda, a nyeregbe — mutatott a parancsnok felfelé —, akkor elérjük a három és fél versztet... No, kipihentétek magatokat? Előre!...

Vihrov leküzdötte a maláriarohamot és a hegygerinc felé kapaszkodott. Hamarosan vastag, nedves köd szállt köré. »Felhők« — gondolta magában. Most csak lovának farkát látta. A ló patája alatt mállottak, szikráztak a kövek. A derék állat szinte térdencsúszva kapaszkodott felfelé. »Nocsak, még egy kicsit, gondolta Vihrov. — Nem megy, mindjárt összeesem... Előre mégis!...«

A hosszú kapaszkodó alatt teljesen kimerült század végül feljutott a hegygerincre és megállt a fennsíkon.

A hold eltűnt a hegy mögött. A századot sűrű sötétség vette körül.

A szakaszparancsnokok Ladigin körül gyűltek össze. Kiderült, hogy a negyedik szakasznál két ló elpusztult.

— Mindig az oszlop végéről kapjuk a rossz híreket, — állapította meg Ilvacsev.

— Nem érünk oda idejében — jegyezte meg Ladigin gond-

terhesen. — A parancs így szól: »Hajnalra meg kell szállni Giljánt« — és eddig mindössze huszonöt versztet tettünk meg.

»Jól mondja az a papiros, csak elfeledkeztek a szakadékokról«, — gondolta magában Kondratyenko szokott, csendes mosolyával.

— Talán próbáljunk meg lovagolni, amíg simán visz az út — javasolta Ilvacsev.

— Megpróbálhatjuk — egyezett bele Ladigin.

•

A keskeny ösvény szeszélyesen kígyózott a hegygerinc lejtőjén. Az egyik oldalon meredek sziklafal emelkedett, a másik oldalon áthatolhatatlan sötétségbe ütközött a szem; csak egy patak csörgedezése hallatszott a mélyből. A lovak fel-felhorkantak és kinyújtott nyakkal, óvatosan lépkedtek...

... Az ég világosodni kezdett. Valahonnan alulról sápadt derengés áradt szét; ugyanakkor a hófedte csúcsokon rózsaszínű fény gyúlt ki. Egy pillanat alatt világos lett és Marina meglátta a szakadékokat. A hátán végigfutott a hideg. A század egy zergecsapáson haladt a meredély fölött. Az ösvény annyira keskeny volt, hogy a lovak alig tudták hova rakni patájukat. Lent pedig, a messzeségben, kicsi tadzsik hegyi aulok tapadtak a sziklafalhoz, mint a fecskefészkek. Nem lehetett leszállni a lóról. Gyalogszerrel a katonák előbb-utóbb a feneketlen mélységbe zuhantak volna... Az ösvény időnként teljesen eltűnt s csak alig látható sziklapárkány maradt; a lovak ijedt horkantással keresgélték a helyet, hova lépjenek. Marinka megborzadva látta, hogy lovának lába alatt a szikla egy darabja levált. Lassan-lassan kezdett gurulni, azután tompa dübörgéssel gördült le a szakadékba. A leány kiszabadította lábát a kengyelből és szemét behúnyva, előrehajolt. Úgy érezte, hogy teste a levegőnél is könnyebbé vált... Lélekzetét is visszafojtotta, mialatt a ló macskaügyességgel áthaladt a veszélyes helyen.

Messze idegenben lovagol a kozák,
Jó harci ménjén, hűséges lován...

énekelte Marinka mögött egy vastag, vidám hang. A leány óvatosan hátranézett és tekintete Harlamov hetyke pillantásával találkozott.

— No, hogy vagyunk, nővérke? — kérdezte mosolyogva. — Micsoda levegő! — Igazi áldás!

Marinka kinyitotta a száját, de végül egy szót sem szólt, mert félt, hogy elveszti az egyensúlyát...

Az élen megálltak. Ez újabb megpróbáltatást jelentett, mert a meredély fölött állni még sokkal borzasztóbb volt, mint menni. Valaki szembejött. A vezető és az ösvény egyik kanyarja mögül előlépő öreg tadzsik, aki szamarát hajtotta maga előtt, széles kézmozdulatokkal, hevesen tárgyaltak egymással. A tadzsik végül is határozottan bólintott fejével, lehajolt és erős lökéssel a szakadékba taszította szamarát.

— Aumin![1] — mondta a tadzsik, végigsimította szakállát és lenézett a mélységbe, ahonnan még hallatszott az egyre távolodó bőgés...

A század továbbhaladt a sziklapárkányon. Az öreg tadzsik mindaddig előttük ment, amíg az ösvény egy kis fennsíkra nem kanyarodott. Itt Ivan Iljics kiállított egy írást és ebben megkérte az ezred gazdasági vezetőjét, hogy térítse meg a szamár értékét. Az írást átadták az öregnek.

Ladigin nemsokára hosszú-pihenőt rendelt.

— Nahát, ilyen utat, — szólalt meg Ladigin, amint Ilvacsev leült mellé egy nagy kőre. — Az utolsó kanyarban, mikor Miska lovam megbotlott, a vér is megfagyott ereimben. Aki itt leesik, annak a csontjait sem lehet összeszedni.

— Messze vagyunk még? — kérdezte Ilvacsev.

— Még vagy tíz verszt van hátra, de felér harminccal. Pedig nagyon lerövidítjük az utat, hisz különben még holnap sem érkeznénk meg... Hát így áll a dolog... Most az jár az eszemben, Petya barátom, vajjon fognak-e ránk valamikor emlékezni ebben az országban? Mit gondolsz?... Mert nekünk azért jócskán kijutott itt.

— Ilyen dolgok nem mennek feledésbe, — jelentette ki Ilvacsev.

— Hát jó. Szóval nem felejtenek el bennünket?

— Soha.

Elhallgattak.

— Nézd, Parda hogy elszomorodott, — jegyezte meg Ivan

[1] Aumin: ámen.

Iljics a fiatal legényre mutatva, aki orrát lógatva üldögélt a közelben.

— Megtudta, hogy az öreg katonákat hamarosan leszerelik és Latipov miatt búsul. Nem akar elszakadni tőle, — magyarázta Ilvacsev.

— Parda! — kiáltott Ladigin, — gyere ide!

A fiatalember odalépett.

— Ülj le, — mondta Ladigin, majd kissé odábbhúzódott és helyet mutatott maga mellett. — Te mit búsulsz? — kérdezte az ifjú napbarnított arcába nézve.

— Sajnálok Latipov. Kop jaksi adám — jó ember — mondta csendesen a legény.

Ivan Iljics barátságosan megveregette a vállát.

— Nincs itt semmi baj, barátom. Sohse búsulj!

Parda szomorúan sóhajtott.

— Igaz is, azt hallottam, hogy a te akszakálod, az ak-tübéi Mirza-Karakul átállt a baszmacsokhoz — mondta Ladigin.

— Mi is hallottam.

— Talán még találkozunk vele.

— Mi fogja Mirza-Karakul keze, feje neki levág, — mondta Parda, miközben orrlyukai kitágultak az indulattól. — Igy, — s lassan végighúzta tenyerét a nyakán. — Mirza-Karakul jamán adám, — rossz ember. Dehkánok kínozta. Vizet kevés adott. Mindent adott Sir-Muhamed bájnak: egy kéz! . . . Megyünk, parancsnok elvtárs. Szabad? Andrjuska hív.

— Hát csak menj, menj . . .

Parda felállt és a hegyi lakók könnyed járásával a lovak felé ment, ahonnan, mint Ivan Iljics most észrevette, Latipov jelbeszéddel mutogatott felé.

— Hát ez az Andrjuska meg kicsoda? — kérdezte Ladigin Ilvacsevtől.

— Andrjuska? Hát Latipov. Ezek ketten kebelbarátok. Latipov oroszra is tanítja őt.

— Milyen szép fajta ez a tadzsik — jegyezte meg Ladigin.

— Parda nem tadzsik, hanem lokáji.

— Az már mindegy. Nézd, ez is egy férfiszépség, — mutatott Ivan Iljics Krutuhára, aki puha bocskorban hangtalanul közeledett és hóna alatt egy csomagot hozott.

— Egyék valamit, századparancsnok elvtárs — mondta Kru-

tuha, majd leült egy kőre és jókora darab birkasültet vett elő a csomagból.

— Úgy látom, te már gondoskodtál rólam, — mondta Ladigin mosolyogva.

— Hát persze, ha már maga nem gondoskodik magáról.

— Jól van, köszönöm... Ilvacsev, gyere, együnk egy kicsit...

*

Ladigin parancsára a lovasok már ismét hosszú sorban meneteltek a zergeösvényen.

Előlről, ahol a vezető haladt a felderítő osztaggal, kiáltások hallatszottak. Ladigin előrenézett és egy párkányt pillantott meg, amely a mélység fölött lebegett. A sziklahasadékba bevert cölöpökön rozoga fapalló nyugodott.

A menetoszlop lassan vonult át a pallón. Időnként megrecscsentek a cölöpök, a lovak patája alól egy-egy korhadt pallódarab, kőtörmelék hullott le a mélységbe.

Egy újabb kanyar után az ösvény élesen fölfelé fordult: csaknem függőleges kaptató kezdődött. A lovak térdrebukva, lábukat véresre sebezve, több nekirugaszkodással, nagynehezen kapaszkodtak fel a csúcsra.

— Mana![1] Hej! — mutatott a vezető a kéklő messzeségbe. — Mana, kislák Gilján!

A katonák kifulladva kapaszkodtak fel a gerincre és némán néztek le a mélybe, ahol egy sziklakatlanban feküdt Gilján kislák.

A nap lenyugodott. A hegyekben megnyúltak az árnyékok. A meredek úton az emberek kantárszáron vezették lovukat. A kislák szélén csoportokba verődtek a dehkánok. Halkan beszélgettek, megfigyeléseiket közölték egymással. Közben kíváncsian nézegették a közeledő vöröskatonákat.

Vihrov csodálkozott, amikor két övigérő szakállú aggastyán réztálcán szőlőt és lepényt tartott elébük. Mégjobban csodálkozott, amikor fátyol nélkül járó nőket pillantott meg.[2]

Ivan Iljics megállította a századát, magához hívta Grisát és előrelépett.

Az elcsöndesülő tömegből szikár aggastyán vált ki. Az öreg Ladigin elé lépett és kezét szívére téve beszélni kezdett.

— Ez a falu elöljárója, az akszakál, — fordította Grisa. — A község lakói nevében üdvözöl bennünket. Azt mondja, tegnap

[1] Mana: íme.

[2] A hegylakó tadzsik nők nem takarják el arcukat.

itt jártak a baszmacsok, elrabolták a három legszebb lányt és elhajtottak vagy kétszáz birkát. Azt mondja, hogy a falusiak közül eddig még senki sem látott oroszt... Azt hitték, hogy az égből ereszkedtünk le... Nagyon csodálják, hogy tudtunk lovon átjönni ezen az úton... Azon már régóta nem járnak. Az utat — azt mondja — még Dzsingisz kán építtette.

— Köszönd meg az akszakálnak és a falusiaknak a kedves fogadtatást, — szólalt meg az odalépő Ilvacsev. — Mondd meg, hogy mi, oroszok, testvéreik vagyunk, mi csak jót akarunk nekik. Lefordítottad? Mondd meg, hogy azért jöttünk, hogy megbüntessük a rabló baszmacsokat. Most pedig vendégszeretetükhöz folyamodunk, mert embereink és lovaink nagyon kifáradtak és rászolgáltak a pihenésre.

Mikor Grisa befejezte a tolmácsolást, az akszakál beszédet intézett a tömeghez.

A tömeg helyeslő morajlással hallgatta. A dehkánok körülvették a katonákat. Barátságosan, mosolyogva hívták őket a faluba.

Az akszakál javaslatára Ivan Iljics kiválasztotta a század szállását, egy magas, duválokkal körülkerített, nagy tanyát a kislák szélén. A szállás arra a széles völgyre nyílott, amerről a baszmacsokat várták. Az egész épület inkább erődítményhez nasonlított és jól elzárta a szakadék kijáratát.

— Idenézz, Petya, milyen nagyszerű kilövés van innen, — mondta Ladigin Ilvacsevnek és megelégedetten simogatta hosszúra nőtt, dús szakállát. Ladigin a völgybe mutatott, amelynek mélyén, a kertek mögött hegyszoros látszott. Ezen keresztül vezetett az út Giljánból Sut kislákba. — Ezen a szoroson keresztül űzi majd felénk a dandár Bazár béget. No itt aztán majd mi vesszük kezelésbe. Először tűzzel fogadjuk, aztán karddal megyünk rá.

— Te nem gondolod, hogy egy kicsit kevés katonánk van? — kérdezte Ilvacsev. — Ötven fő.

Ladigin vállát vonogatta.

— Ez ellen nem tehetünk, az egész ezredben kevés az ember... No gyerünk, keressünk helyet a parancsnokság számára, — indítványozta rövid hallgatás után.

A parancsnokság számára egy kis vályog házacskát vettek igénybe. Ivan Iljics elcsodálkozott, amikor a házacskában kemencét pillantott meg.

— Nézd csak, kemence! — kiáltott oda Ilvacsevnek. — Itt kultúráltan élnek az emberek. A völgyben szabad tűzhelyen fűtenek, itt pedig már ismerik ezt a találmányt. Krutuha, vágj fát és fűts be!

Gilján kislák házai külsőleg is kiváltak a hasonló kislákok házai közül. Az erkélyeket művészien faragott párkányok és sarokoszlopok díszítették... A szűk utcák, ahol a házak második emelete az első emelet fölött kiugrott az utca felé, középkori városra emlékeztettek.

Ladigin és Ilvacsev a befűtött kemence mellett ültek a szőnyegen, amikor Grisa belépett és közölte, hogy néhány helybeli lakos szeretne bejönni egy kis beszélgetésre. Köztük van egy százéves aggastyán is, tudós arab nyelvész, akit itt szentként tisztelnek.

— Természetesen jöhetnek! — jelentette ki Ilvacsev. — Vezesd be őket!

Tekintélyes arcú, magastermetű aggastyán lépett be méltóságteljesen, botjára támaszkodva. Meghajolt, végigsímította hatalmas szakállát, elmondta a szokásos üdvözlő szavakat és kezét szívére szorította. Mögötte még három ugyanolyan hosszú, fehér szakállú tadzsik lépett be.

Ladigin hellyel kínálta a vendégeket.

Egy darabig csend volt. A magastermetű öreg Ladigint és Ilvacsevet nézegette; átható szemének fürkésző pillantása hol az egyiken, hol a másikon nyugodott. Szemmelláthatólag megnyugtató benyomást tettek rá. Nemsokára mély hangon, sietség nélkül megszólalt az öreg, miközben görbe, bütykös ujjaival olvasóját morzsolgatta.

— Azt kérdezi — fordította Grisa, — hogy ki látta önök közül Lenint?

Ilvacsev és Ladigin összenéztek. A külső világtól elzárt, elhagyott kislákban, Taskenttől ötszáz versztnyire, egy százéves aggastyán Lenin nevét említi.

— Mondd meg, hogy én láttam Lenint, — szólt Ilvacsev meghatottan.

Az aggastyánok felélénkültek. Fénytelen szemük felragyogott. Ilvacsevet kérdésekkel árasztották el.

Érdeklődtek, hány éves Lenin, hol született, kik voltak a szülei, régóta tanítja-e a népet...

A magastermetű öreg némán hallgatta Ilvacsevet, azután így szólt:

— Lenin katta adám, nagy ember, nevét dicsőség fogja övezni. Több mint száz éve élek ezen a földön és most, életem alkonyán hallottam, hogy egy nagy férfiú jött az emberek közé. Én siita[1] vagyok és a mi törvényünk azt tanítja, hogy amikor a világban már túlsok a gonoszság és az erőszak, akkor eljön egy nagy ember. És íme, eljött. Ez az ember: Lenin. Beszélj nekem róla!

Ilvacsev a legegyszerűbb szavakkal elmagyarázta az öregeknek Lenin tanításának lényegét.

— Én már öreg vagyok, — mondta újból a magastermetű aggastyán, mikor Ilvacsev befejezte beszédét. — Sokat láttam, sokat hallottam. Az orosz nagy nemzet. Sokezer várost alapítottak. Sok barátjuk van a népek között. És nemcsak az oroszok követték Lenint. Nevét ismeri és dícséri az egész világ. Mindenki tiszteli Lenint. Csak nagy embert tisztelhetnek ennyire.

Az öreg elhallgatott, mélyet sóhajtott és így folytatta:

— Öreg vagyok már, hamarosan meghalok, de azt hiszem, évek múltával sok-sok nép valóra váltja Lenin tanítását. És akkor igazság lesz a földön és mindenki boldog lesz.

Az öregek még ott üldögéltek egy darabig, de a kínálást elhárították és eltávoztak.

*

Vihrov a katonákkal vacsorázott, azután elbeszélgetett Kondratyenkóval, akinek másnap reggel ötkor Ladigin parancsára felderítésre kellett indulnia. Végül is Vihrov lefeküdt az udvaron, betakarózott a pokrócokkal és mindjárt el is aludt. Kiáltozásra és nyerítésre ébredt; a csődörök összerúgtak a lóállásnál. Az ügyeletes szétválasztotta a lovakat, de Vihrov már nem tudott elaludni. Hátára fordult és a csillagos eget nézegette. Feje fölött fénylett a tejút. Más csillagok alacsonyabban, kékes fénnyel ragyogtak; tüzük hol felvillant, hol elhalványult. Pár lépésnyire az udvaron átfolyó kis patak csörgedezett. A lovak nyugalmasan ropogtatták az abrakot a lóállásnál. Vihrov fel akart kelni, hogy ellenőrizze az őröket, de annyira el volt csigázva és úgy fájt a háta, meg a lába, hogy elhatározta, még fekszik egy kicsit...

— Micsoda út volt ez, az ördög vitte volna el, — mondta a

[1] Siita: vallási szekta.

közelben egy mély hang. — Én szédülős vagyok, majd hogy le nem gurultam az egyik helyen.

— Volt egyszer egy perzsa hadvezér...

— Menjen már a csudába a hadvezéreivel... Folyton azon jár az eszem, hogy ordított az a szamár a mélységben.

— Ördög vigye a szamarat! Mi a szamár? Tudvalevő: ostoba jószág. Bezzeg a ló, az aztán egészen más. Egyesek azt beszélik, hogy a lónak nincs esze. Ezek az elvtársak nagyon tévednek.

— Miért?

— Hogy miért? Éppen el akartam mesélni magának egy esetet, de maga letorkolt, Fjodor Kuzmics.

— No hát, mondja el.

— Hát szóval ez a hadvezér egyszer éppen lovagolt. Szabadságra engedték, vagy micsoda. Nem tudom. És egy éppen ilyen kis ösvényen lovagolt, mint mink is. Úgy bizony. Hát egyszerre csak valami főember jön felé. Megálltak egymással szemben az ösvényen, látták: nagy baj van, megfordulni nem lehet. Tanakodtak, vitatkoztak, hogy most már mit csináljanak. Mi lesz most?

— Rangban egyformák voltak. Hát valahogy csak leszálltak a lóról és úgy döntöttek, hogy sorsot húznak s az egyik lovat letaszítják a sziklárol. Hát ahogy elhatározták, úgy is lett, sorsot húztak és kezdték az egyik lovat taszigálni, meg verni a pofáját. A ló pedig, mit gondol, mit talált ki?

— Biztos leugrott magától.

— Hát éppen, hogy nem, Fjodor Kuzmics. Mert hát öngyilkos ő sem nagyon akart lenni. Hanem bizony okosabb volt, mint az emberek.

— Hogy-hogy?

— Felállt a hátsó lábára, érti, és mint egy katona, a két hátsó lábán hátraarcot csinált.

— Ugyan, ne mondja!

— És még azt mondják, hogy a lónak nincs esze... Nézze csak, Fjodor Kuzmics, egy csillag lehullott. Mitől hullnak a csillagok?

— Nincsenek elég jól felszögezve. Ezt biztos az őrmester sodorta le a sapkájával.

— Ki emlegeti itt az őrmestert? — kérdezte a sötétben Harlamov.

— Arról beszélünk, hogy maga a legnagyobb ember az egész században, őrmester elvtárs, — mondta Klimov.

— Ahá... De miért nem alusztok inkább, bajtársak? Lehet, hogy holnap már harcba keveredünk, ti meg féléjszaka fennvagytok. Aludjatok hát és hagyjátok abba a beszélgetést.

— Mindjárt alszunk, őrmester elvtárs, — nyugtatta meg Klimov. — Milyen hűvös lett, Fjodor Kuzmics, — jegyezte meg borzongva. — Elmenjek, lemálházzam a köpenyemet?

— Inkább feküdjön a hasára, Vaszilij Prokopics és takarózzék be a hátával, — ajánlotta a felcser. — Majd meglátja, akkor melege lesz...

Vihrov elmosolyodott, felkelt és elindult az őröket ellenőrizni.

A kapunál Latipov állt.

— No, mi újság? Nem álmos? — kérdezte Vihrov.

— Az alvás engem nem izgat. Megszoktam az álmatlanságot, mikor még hajófűtő voltam. Sokszor előfordult, hogy két napig se húnytam le a szemem, — mondta Latipov.

— Hát maga nem faluról való?

— Falusi vagyok, csak Rosztovban dolgoztam.

— És a családja a városban él?

— Igen... éldegélnek csendesen. A kisfiam már elmúlt három éves. Nemsokára leszolgálom az időmet, s akkor viszontláthatom a családomat... Parancsnok elvtárs, igaz, amit beszélnek, hogy Oroszországban leszerelték a mi évjáratunkat?

— Leszerelték, — hagyta helyben Vihrov. — De itt Buharában más a helyzet.

— Ha már így van, azt se bánom! Az igazat megvallva, haza is vágyom, meg az ezredet is sajnálom itthagyni. Megszoktam itt... Parancsnok elvtárs, nézze csak, — én már régóta figyelem, valami fénylik ott, látja? — mutatott Latipov a sötétségbe. — Tábortűz ég ott, vagy micsoda?

A hegyek között kis tűz pislákolt.

— Úgylátszik, pásztorok, — találgatta Vihrov.

— Lehet, hogy a baszmacsok adnak jelt egymásnak.

Vihrov megvonta a vállát.

— Ki tudja, — jegyezte meg rövid hallgatás után.

Vihrov még ott álldogált egy darabig, aztán a következő őrhöz indult.

Az őrszemek ellenőrzése után a parancsnoki épületet kereste

fel. Ilvacsev és Ladigin a jó meleg kemencénél aludt. Vihrov melléjük feküdt és miután kissé felmelegedett, mindjárt el is aludt.

*

Hajnalodott. A katonák ügyes kézzel nyergelték fel a lovakat, felmálházták a köpenyeket, mégegyszer gondosan áttörölték a puskákat.

— Gyorsabban! Gyorsabban cihelődj! — sürgette Csapligin szakaszvezető Lavrinkevicset. — Mit szöszmötölsz annyit? Nézd, a lovad rálépett a nyeregpokrócra...

A parancsnoki házikóból Kondratyenko lépett ki. Menetközben eltette térképét. Fiatal arcán gondterhelt kifejezés ült.

— Nos? — kérdezte Csapligintól.

— Kész vagyunk, parancsnok elvtárs.

— Akkor gyerünk! Lóra...

A tizenöt főnyi felderítő osztag csendesen kivonult az udvarról és eltűnt a ködben.

Kondratyenko ázon törte a fejét, hogyan oldhatná meg legjobban a rábízott feladatot. A parancs, mint már a katonáknak elmagyarázta, úgy szólt, hogy a szakadékon keresztül lovagoljanak el Sut kislákig és állapítsák meg, nincsenek-e ott baszmacsok.

Kondratyenko Pardát és Latipovot küldte előre felderítő járőrnek, osztagát pedig a hepe-hupás völgyön vezette tovább.

Parda még este jól megjegyezte az utat, így most a ködben is biztosan tájékozódott. A két felderítő hamarosan elérte a szakadékot. Pardának úgy tűnt, mintha távolban lovasok mozognának. Lovát vágtába ugratta.

— Megállj! Hová rohansz? — kiáltott Latipov, amikor látta, hogy nagyon elszakadtak az osztaguktól. — Nem is látni a mieinket. Álljunk meg egy kicsit!

A hátuk mögött hirtelen kétségbeesett ordítás hallatszott. A szakadék mindkét oldalán fények villantak és a szoros visszhangzott a puskalövésektől.

Az ordítás és dobpergés lódobogás zajával keveredett.

A hegyeken megcsillant a napfény. Kondratyenko most már tisztán látta, hogy nagy tömeg lovas szállta meg a völgyet. Jól látta a jelvényeket, a nagy zöld zászlót és az élen lovagoló, vörösruhás baszmacsot. A baszmacs vezér aranyszerszámos fakó ménen ült és görbe afgán szablyát forgatott a feje fölött.

Kondratyenko megértette, hogy ha még egy percet késlekedik, a baszmacsok legázolják kis osztagát; elrendelte tehát a visszavonulást.

Hallotta, hogy katonái elvágtattak, maga azonban még visszatartotta felágaskodó lovát, hogy megállapítsa, merre tűnt el a kiküldött felderítő járőr.

Később megnyugodott, mert úgy gondolta, hogy Latipov és Parda oldalt kitérve visszavonult.

— Fegyverbe! — kiáltott Ladigin, mikor a lövéseket és lódobogást meghallotta és felmászott a parancsnoki házikó lapos tetejére. A katonák elfoglalták helyüket a kerítés mögött. Ladigin azt hitte, hogy már a dandár üldözi a baszmacsokat.

— Oh, a betyár! Micsoda ügyes fickó! Nézd, milyen jól csinálja... De azért be fogom csukni! — mondta magában Ladigin, amint Kondratyenko, őrült vágta közben, egy műlovar ügyességével megfordult nyergében, arccal ült a ló fara felé és revolveréből tüzelt az üldöző baszmacsokra.

Így vágtatott be az udvarba is, háttal ülve a lovon. Izgatott arcáról mosoly ragyogott.

A baszmacsok oszlopban tömörülve, elrejtőztek a távoli kertekben.

— Csapligin elvtárs, hol van Latipov és Parda? — kérdezte Kondratyenko.

— Ezt nézem én is, de mintha nem volnának itt, — mondta a szakaszvezető, miután körülnézett.

— Ott vannak! Ott van Latipov! — kiáltott a háztetőn álló megfigyelő.

A katonák felmásztak a kerítésre.

Parda és Latipov a nyeregben összekuporodva vágtatott a kislák felé. Hátulról és oldalról néhány lövés dördült el.

— Hová megy a fickó? — szólalt meg Ilvacsev nyugtalanul, amint Parda széttárt karral éppen arrafelé kezdett vágtázni, ahonnan a lövések hallatszottak. Lova átugrott az öntöző árkon, Parda azonban oldalt kirepült a nyeregből.

— Megölték! Pardát megölték! — kiáltottak fel a katonák.

Latipov bajtársa után vágtatott, lehajolt, nyergébe emelte Pardát és vágtában indult a falu felé.

A karagács[1]-ligetből nagy tömeg harciasan kiáltozó baszmacs vágtatott vele szembe.

[1] Karagács: középázsiai fa, a mi szilfánk rokona. *(Ford.)*

Latipov kitért balra, a keskeny szakadék irányába, de már onnan is tarkaköpenyes lovasok vágtattak elő. Latipov megfordította lovát és elvágtatott a hegyek felé.

Magas, karcsú lány szaladt be az udvarra. Bátran lépett a vöröskatonák elé, élénk szemével végignézett rajtuk és gyorsan mondott valamit.

— Parancsnok elvtárs — fordította Grisa, — a lány azt mondja, hogy ott, ahol tegnap beléptünk a faluba, most sok baszmacs van.

Ladigin és Ilvacsev összenéztek. A baszmacsok bekerítették a kislákot.

— Baszmacsok! — kiáltotta a megfigyelő.

Szapora lódobogás hallatszott, de a lovasok még nem tűntek elő, mert a kislák szűk utcáin közeledtek, ahová lőni sem lehetett.

A kerítést megrázta a heves támadás. A baszmacsok lövöldözve és kiáltozva kapaszkodtak fel a falra.

A kaput valami nehéz szerszámmal kezdték döngetni. A baszmacsok a szomszédos kis házak tetejéről is lövöldöztek. Mindenütt különböző színű turbánok, napbarnított arcok, vicsorgó fogak, angol zubbonyok, rövid fekete ködmönök és afgán tiszti kendők bukkantak elő. Az afgán tisztek hevesen forgatták szablyájukat és vad kiáltozással vezették rohamra a dzsigiteket.

— Kitartás! Kitartás, elvtársak, — biztatta Ilvacsev a katonákat. — Takarékoskodjatok a töltényekkel! Csak biztosra lőni.

Nagy reccsenés hallatszott. A kaput betörték. A tarka baszmacshorda diadalordítással özönlötte el az udvart.

Legelől egy kövér kis öregember futott, akinek ráncos, sötét arcát ritkás fehér szakáll borította. Fogatlan szájából csak a piros foghús látszott ki. Az öreg dühödten kiabált és fényes tőrével fehér turbánja fölött hadonászva fenyegetőzött.

— Üsd, vágd! — kiáltotta Ladigin. A kapunál tombolt a vad kézitusa. Bugyonnij katonái lövöldözve és kardcsapásokat osztogatva törtek előre, hogy kiszorítsák a baszmacsokat az udvarból, de lentről újabb tömegek avatkoztak be a harcba.

— Megálljatok csak — hördült fel Harlamov.

Az őrmester letört az omácsról[1] egy jókora darab rudat és azzal vetette magát a baszmacsokra, szörnyű ütéseket osztogatva jobbra-balra.

[1] Omács: faeke.

— Hová?! Hová megy, századparancsnok elvtárs?! — kiáltott Marinka kétségbeesetten, mikor Ivan Iljics leugrott a háztetőről, hogy résztvegyen a kézitusában. Marinka észrevette, hogy egy sötét, afgánturbános, feketeszakállú baszmacs gondosan célbavette Ladigint. — Megállj! Ne merészeld! — kiáltott Marinka, majd odarohant és saját testével fedezte a parancsnokot. A közelharc által felvert nagy porban nem is látta senki, hogy a lányka csendesen nyögve a katonák lába elé esett.

— Utánam! — kiáltott Ladigin, — szuronyhegyre velük, elvtársak.

Mindenünnen rekedt kiabálás, nyögés, dühös káromkodás hallatszott. A katonák vágták, lőtték, aprították az ellenséget.

Kondratyenko felkapott egy puskát és mint a csík, besurrant a baszmacsok közé. Látta az eltorzult, gonosz arcokat. Valaki hirtelen mintha oldalba lökte volna. Körülnézett. Egy hórihorgas, vékonybajuszos, fogait vicsorgató baszmacs már ráemelte tőrét. Kondratyenko félreugrott. Ugyanakkor szakaszának egyik katonája, Potapov, fiatal donyeci bányász »Nem menekülsz bitang!« kiáltással szuronyát a visszahőkölő baszmacs hasába döfte.

— Jól van! Ügyes gyerek vagy! — kiáltott Vihrov, aki maga is leugrott a lóról, hogy Kondratyenkónak segítsen.

A kapu túlsó oldalán sűrű robbanások hallatszottak.

— Nesztek, nesztek! — kiáltotta Ilvacsev, amint a kerítésről ledobta a kézigránátokat a lent csoportosuló baszmacsokra.

Végülis a baszmacsok, egymást lökdösve és taszigálva, kimenekültek az udvarról.

A katonák vágták, aprították a menekülőket.

Mikor Ladigin meggyőződött róla, hogy a rohamot visszaverték, visszarendelte a vöröskatonákat az udvarra.

— Jól van! Látjátok fiúk, ügyesen kiebrudaltátok őket, — mondta vidáman, miközben kabátja ujjával megtörölte verejtékező homlokát. — Most pedig gyorsan torlaszoljátok el a kaput. Mindjárt újra itt lesznek.

A parancsnok emelkedett hangulata azonban aggodalomra fordult, amikor végignézett az udvaron és a baszmacs hullák között meglátta a mozdulatlanul fekvő vöröskatonákat.

Harlamov lépett Ivan Iljicshez és jelentést tett a veszteségekről. A súlyos sebesültek között volt Marinka is, aki, mint Harlamov jelentette, eszméletlenül feküdt...

*

Latipov látta, hogy a kislák felé nem tud áttörni, ezért nekivágott egy meredeken emelkedő, fákkal benőtt ösvénynek. Mikor eljutott a magaslat feléig, a hegy lába felől lövések ropogtak. A golyók Latipov körül fütyültek, tehát őt vették célba. Latipov még erősebben hajszolta lovát, de az ösvény itt annyira meredek volt, hogy csak lépésben lehetett haladni. A völgy felől ismét lövések dördültek el. A ló még tett néhány görcsös mozdulatot, azután fejjel a cserjés felé összerogyott.

Parda teste lecsúszott a földre.

Most, hogy a sűrű növényzet elfödte őket, Latipov megvizsgálta bajtársa sebét. Pardát hátára fektette és mikor vérbeborult arcát meglátta, felkiáltott. Kulacsából megmosta a seb környékét.

— Parda! Parda! — szólította Latipov s igyekezett a megmaradt vizet a legény szájába tölteni.

Parda hallgatott.

Latipov ekkor elővette kését, levágott egy darabot a turbánból és erősen bepólyálta a sebesült fejét.

Lejjebb valami megzörrent.

Latipov óvatosan félrehajtotta az ágakat. Az ösvényen egy vörösszakállú baszmacs lépkedett felfelé. Latipov egy szempillantás alatt felismerte benne az afgánt. Felemelte puskáját és nyugodtan célzott a szakállas arcra... A puska agya nekiütődött Latipov vállának. Az afgán felemelkedett, azután megrándult és nem mozdult többé.

Parda felsóhajtott.

Latipov gyorsan lehajolt és tekintete találkozott a jólismert zöldesfényű, barna szempárral, mely most rajta csüngött.

— Fejemet kicsit vége van? — kérdezte Parda csendesen.

— Dehogy is... Csak a bőrt horzsolta egy golyó. Úgylátszik, megpattanó, fáradt golyó volt, — mondta Latipov örömmel. — Idefigyelj, még egy kicsit feljebb kellene másznunk, — mutatott felfelé kezével. — Tudsz járni?

— Vizet! — kérte Parda.

Mohón ivott, aztán felült, de mindjárt visszahanyatlott a hátára.

— Andrjusa, add ide tied nyak, — szólt Parda és kezével átölelte bajtársa vállát. — Majcsak fogasz menni. Na most!...

Sokszor meg kellett állni, míg végül is megmászták a hegy csúcsát. Innen jól látszott Gilján.

A kislák felől idehallatszott a távoli lövések dörrenése. Pará-

nyi emberi alakok mászkáltak az udvarokon, valamit húzgáltak és összevissza szaladgáltak a lapos háztetőkön.

— Hiszen ezek rabolnak, a bitangok! — állapította meg Latipov, majd megfogta Parda kulacsát, de mielőtt ivott volna, megkotyogtatta.

— Csak egészen kevés víz maradt, — mondta Parda.

A Ladigin által feltételezett új támadás nem következett be. Úgylátszik, Bazár bég nagy veszteségeket szenvedett és elhatározta, hogy kiéhezteti az ostromlottakat. A baszmacsok nem lövöldöztek, de amikor Ilvacsev megpróbálta kidugni az orrát a házból, a szomszédos duválok mögül mindjárt eldördültek a puskák...

Kuzmics Marinka mellett ült és a pulzusát vizsgálta. Ott volt Vihrov is, aki könnyebben megsérült a fején, továbbá Klimov és egy kötözésre váró, feketeképű katona az első szakaszból.

— Jól van Kuzmics, jól van, — mondta Vihrov türelmetlenül, — most már nézzük meg, hol sebesült meg.

— Nem tudhatja az ember, haslövés-e, vagy lábseb. Nézzék, mennyi vér, — jegyezte meg Kuzmics sötéten.

Kuzmics nekigyűrkőzött, ollót vett elő és ügyesen levágta a véráztatta ruhát.

Marinka mélyet sóhajtott, de nem tért magához.

— Hála istennek, a térde ép, — állapította meg Kuzmics, amint a leány lábát tapogatta. — Fiúk, menjetek már odább, mégis csak, — mondta dühösen körülpillantva. — Nem számít, hogy nővér! Kellemetlen dolog, az biztos... Tartsa a lábát, parancsnok elvtárs... Nem, nem úgy, hanem így, függőlegesen.

— Nos, mi van? — kérdezte Vihrov aggódva.

Kuzmics a fejét csóválta.

— Behatolt a csontba, a felsőcombba, aztán egy kissé feljebb és talán a hasüregbe is, — mondta gyászos arckifejezéssel.

— Mit lehet itt csinálni?

— Kórházba kell küldeni, mert különben, attól félek, baj lesz. De miféle kórház van itt? Hallja ezt? — Kuzmics a kerítés felé intett, ahol sűrűn ropogtak a puskák

Marinka az éj folyamán rosszabbul lett. Lázálmok gyötörték. Mozdulatlanul feküdt, nyitott, de mit sem látó szemmel, forró kezében Vihrov kezét tartotta és halkan így suttogott:

— Mitya, kedvesem, látod, megjöttem... Hogy vártam rád, drágám... Galambom... Büszke sólyommadaram, — suttogta és minden elképzelhető becenéven szólította kedvesét.

— Az ördögbe is! — kiáltott fel Kondratyenko, aki ott ült Ilvacsev és Kuzmics mellett. — Ha meghal, többé soha nem ejtek foglyul baszmacsot! — Öklével dühösen csapott a térdére.

— Ostobaságokat beszélsz, — mondta határozottan Ilvacsev és Kuzmicsra nézett, aki erősen köhögött, mintha berekedt volna.

— ... Mitya kedves ... — suttogta gyorsan Marinka. — Most már soha-soha nem válunk el egymástól. Igaz? Mindig együtt maradunk ... Csókolj meg hát ... Csókolj ...

Ilvacsev Vihrovra nézett.

— Te mire vársz? — szólalt meg. — Csókold meg! Talán jobban lesz tőle.

Ilvacsev felállt és orrát fújva kiment az udvarra.

Ladigin a lőrés mellett ült.

— Nos? — kérdezte, mikor Ilvacsev hozzálépett és leült mellé.

— Lázrohama van, — mondta Ilvacsev elborult arccal. — Hőmérséklete magas. Kórházba kellene ...

— Hát hol vannak a mieink? Hol a dandár? Miért nem jött még mindig senki? — fakadt ki Ladigin bosszúsan.

Nem tudták és nem is tudhatták a késedelem okát. A baszmacsok eltorlaszolták a szorost, amerre a dandár útja vezetett. A katonák az áthatolhatatlan akadály láttára kénytelenek voltak kerülő utat keresni, felmászni a meredek lejtőkön, sziklákon. Csak Kuc muzulmán különítménye, amely más úton haladt s e pillanatban egy nagy baszmacs bandával állott harcban, verekedte át magát Gilján felé.

A vöröskatonák az udvaron ültek és halkan beszélgettek.

A kerítés mellett gyújtott kis tűz megvilágította az udvart; a sötét háttérből elővillantak a bepólyált, napbarnított arcok és a nyári sapkák. A kézigéppuskán a tábortűz fénye villózott.

A lőréseknél, a homályban az őrök alakja sötétlett. Néha-néha egy-egy távoli puskalövés hallatszott.

Most egy tagbaszakadt katona lépett a tűzhöz, vállára vetett köpennyel. Törökülésbe ült, elővette dohányzacskóját és cigarettát sodort.

— Most voltam a kötözőben, — szólalt meg a körülállók felé fordulva. — Gyorgyijenko haldoklik ... Láttam a harmadik szakasz szakaszvezetőjét is, aki azon a fekete lovon szokott lovagolni, feszítőzablával.

— Szaveljevet? — kérdezte valaki.

— Azt. Neki a fél arcát hasították be karddal. Ott fekszik, a

feje köröskörül be van pólyálva. Láttam, amikor berontottak a kapun, Szaveljev maga verekedett tíz ellenséggel. Hármat revolverlövéssel leterített, de a negyedik lekaszálta a félfejét. De azért ezek nem tudnak ám valami jól odasuhintani. Őszintén szólva, nem csinálják lendületesen...

— Én vagy tizenötöt leterítettem közülük, amikor berontottak az udvarba — szólalt meg egy szélesarcú, bajusztalan katona. — Ha én nem vagyok, már póznán mutogatják a fejünket.

— Te vagy mindig a legnagyobb hős, Arbuzov, — nevetett egy felkötött karú, fiatal vöröskatona. — Hogy-hogy nem léptettek még elő téged dandárparancsnoknak? Nyilvánvaló hivatali mulasztás.

— Nem, fiúk, csakugyan Arbuzov mentette meg a kaput, — jegyezte meg a himlőhelyes katona. — Én láttam, amikor Gyorgyijenkot lekaszabolták, Arbuzov úgy közibe vágott a banditáknak, hogy szétszaladtak.

— Nagy kár Gyorgyijenkóért. Igazi katona és jó bajtárs. És, hogy agitált muzulmán létére, a szovjethatalom mellett! Harlamov se csinálta jobban. Hány önkéntest szervezett a muzulmán csapatokba, — mondotta Csapligin szakaszvezető.

Mindnyájan elhallgattak.

— De most aztán mit fogunk csinálni, fiúk? — kérdezte a himlőhelyes katona társaira nézve. — A baszmacsok vagy húszszorannyian vannak, mint mi. A helyzet súlyos.

— Voltunk mi már ilyen súlyos helyzetben. A lengyel fronton is, Zamosztye alatt, — mondta Csapligin szakaszvezető.

— No és mi lett?

— Kimásztunk belőle. Sőt, úgy kiporoltuk a lengyel pánokat, hogy ők kértek békét

— Aki mer, az nyer, — ha kell, rohammal kitörünk innen és átvágjuk magunkat, — mondta magabiztosan a bepólyázott fejű katona.

— És a sebesültek?

— Bizony, az igaz... Hát akkor itt kell bevárnunk a mieinket.

— De miért nem jönnek még?

— Sok minden történhetett...

— Úgylátszik, Latipov és Parda fogságba esett — szólalt meg a bepólyázott fejű.

— Azok nem adják meg magukat. Nem olyan fiúk, — vetette ellen Csapligin.

— És mi az a fogság? Karóba húznak, vagy elevenen megnyúznak, — jegyezte meg egy kozáksapkás, fiatal vöröskatona

— Én folyton azon töröm a fejem, hogyan sebesülhetett meg a mi nővérkénk, — kérdezte a himlőhelyes, mélyen elgondolkozva. — Hiszen hátul volt.

— A golyó hamarabb eltalálja azt, aki hátul van — mondta Csapligin.

A katonák elhallgattak. Köröskörül csend volt, csak hébehóba hallatszott lódobogás és halk beszéd a fal mögül.

— Hanem a mi kis parancsnokunk ma jól megállta a helyét, — szólalt meg Potapov, ugyanaz, aki a hórihorgas baszmacsot leszúrta. — Jókedvű gyerek és bátor is. Pedig eleinte kissé bizalmatlan voltam vele szemben.

— Hallottam, mikor a századparancsnok megszidta, mert nem vigyázott magára, — vágott közbe a himlőhelyes katona. — Ő meg azt mondta: »Hát akkor minek tanítják a műlovaglást?«

— Hát bizony igazi lovas az ehhez is konyít, — mondta Csapligin. — Ha valami zavar támad, vagy pánik tör ki, a ló elszalad és még nem sikerül rá felülni: gyorsan elkapod a farkát, nekirugaszkodsz és máris a nyeregben vagy. Tudni kell vágtában is lóraszállni...

— Igaz, — hagyta rá a bepólyált fejű katona.

— Hát, Kondratyenko jól csinálta. Egyébként is, igazi parancsnok. És a mindennapos érintkezésben is kellemes ember — foglalta össze a véleményeket Pahomov.

— Viszont a mi Doktenekünktől ne várj egy jó szót. Sokat képzel magáról. És micsoda kérés-könyörgés után ír meg egy levelet a katonának, — mondta egy odalépő feketeképű katona az első szakaszból.

A katonák még beszélgettek egy kicsit, azután egymásután elaludtak a lőrések mellett.

Az éjszaka nyugodtan telt el és mikor megvirradt, sehol sem lehetett baszmacsokat látni.

— Elvonultak volna? — csodálkozott Ladigin. Szemét végigjártatta a szürkés hegyeken. — Nem, ott van valaki. Ott, nézd, Ilvacsev, az alatt a kisebb hegycsúcs alatt. Látod?

A hegyekből néhány tarkaköpenyes férfi ereszkedett le. Egyikük fejéről lecsavart fehér turbánjával integetett is.

— Miféle küldöttség ez? — tűnődött Ladigin, vállát vonogatva.

— Talán parlamenterek? — találgatta Ilvacsev.

Az emberek a kislák felé közeledtek.

— Grisa! — kiáltott Ladigin. — Kérdezd meg őket, kicsodák és mit akarnak!

A kérdezettek egymás szavába vágva és kezükkel hadonászva, hevesen magyaráztak valamit. Egyikük, egy görbeorrú, sűrűbajúszos, sebforradásos arcú férfi vadul verte öklével a mellét és könnyekre fakadt.

— Nos, mit mond? — kérdezte Ivan Iljics.

— Azt mondja, hogy a banda, amelyikkel tegnap harcoltunk, most az ő kislákjukban van és fosztogatja a lakosságot. Kérik, hogy menjünk oda és mentsük meg a vagyonukat.

— Kérdezd meg, hogy lehet odajutni.

— Azt mondja, hogy ezen a szakadékon át. A banda Sut kislákban van.

— Hát jó...

— Mit mondjak nekik?

— Mondd, hogy elmegyünk hozzájuk.

A görbeorrú, fehérturbános ismét zokogni kezdett.

A többiek körülvették Grisát és nagyon kérték valamire.

A tolmács vállat vont.

— Azt kérik, hogy mindjárt induljunk, mert késő lesz.

Ladigin félrevonta Ilvacsevet.

— Hogy ítéled meg a helyzetet? — kérdezte.

— Nehéz volna megmondani. Már csak harminchat emberünk maradt. Persze, lehet kockáztatni, de ki kezeskedhetik azért, hogy nem esünk csapdába a szakadékban.

— Igazad van — helyeselt Ivan Iljics. — A küldöttséget nagyon gyanúsnak találom. Tisztára rablóképűek.

Harlamov le nem vette szemét a görbeorrú férfiről és minden mozdulatát követte. Észrevette, hogy a görbeorrú, gonosz pillantás kíséretében, odasúg valamit a szomszédjának. Ez hirtelen Ladiginra nézett és Harlamov vad gyűlöletet olvasott ki a tekintetéből.

Harlamov Ladiginhez lépett és közölte vele gyanúját.

— Mit csináljunk? Egyébként megbizonyosodhatunk az igazságról — szólalt meg Ilvacsev. — Lépjünk csak közelebb!

— Grisa, mondd meg nekik, hogy vessék le a köpenyüket — rendelkezett Ilvacsev, a tolmácshoz lépve.

A sebhelyes férfi, mikor megértette, mit kívánnak tőlük, kétségbeesett pillantásokat vetett jobbra-balra. Ráncos, barna arca elsápadt.

— No, mi lesz? — kiáltott Ladigin. — Vegyétek le róluk a köpenyt, de szaporán!

— No tessék, nézzétek — szólalt meg Ilvacsev és a foglyok meztelen vállára mutatott. — Látjátok a puskaszíjak nyomait? Grisa, kérdezd meg tőlük, mióta szolgálnak Bazár bégnél, mióta fosztogatják a dehkánokat?

A banditák hallgattak.

— Szóval ebben sántikálnak a gazemberek! Tudták, hogy a dehkánoktól nem tagadjuk meg a segítséget — állapította meg Ilvacsev és gyűlölettel mérte végig a banditákat.

*

Latipov és Parda már a második éjszakát töltötte a hegyoldalon. Itt szinte semmiféle veszély nem fenyegetett. Ha meg is támadták volna őket a baszmacsok, csak a meredek ösvény felől kellett védekezniök. Közvetlenül mögöttük függőleges szakadék tátongott; a mélységből alig hallatszott föl a patak csobogása.

A kövek között csörgedező víz hangja mindenesetre csak fokozta a két katona gyötrő szomjúságát.

A két bajtárs álmatlanul feküdt és éberen fülelt a különböző éjjeli hangokra és neszekre.

A hegyek között feljött az újhold. Mélyen lent jól lehetett látni a holdfényben a patak ezüstös csíkját.

— No, gyerünk! — szólt meg Parda határozott hangon és fölkelt.

— Mit akarsz? — csodálkozott Latipov.

— Víz hozni.

— Hát neked mi jut eszedbe?

— Bu nyema[1] — jut az eszedbe? — kérdezte Parda, vékony szemöldökét felvonva. — Mi elmegy vízért — mondta s a szakadék felé mutatott.

[1] Mi az?

Latipov azonban hallani sem akart erről. Mióta megmentette Pardát, még sokkal jobban megszerette.

Parda mindenképpen bizonygatta Latipovnak, hogy neki, mint hegyilakónak, semmit sem jelent leereszkedni a szakadékba, de nyilvánvaló volt, hogy túlbecsüli erejét. A majdnem függőleges sziklán nagyon kockázatos volt a leereszkedés és a fiatal legény csak azért szánta rá magát, mert nem látott más kiutat és vizet akart szerezni bajtársának.

Latipov nem egyezett bele a vállalkozásba, de Parda tovább is erősködött, mert érezte, hogy barátját még jobban kínozza a szomjúság, mint őt magát. Parda annyira meggyőzően beszélt, hogy Latipov végül is engedett.

— Jól van hát, eredj — mondta és barátságosan megveregette a fiatalember vállát. — Menj, csak nagyon vigyázz! Légy óvatos!

Parda fogta a két kulacsot és lábát könnyedén egy-egy kiálló sziklára rakva, kezével pedig az ágakba kapaszkodva, zajtalanul kezdett lefelé mászni.

Latipov sokáig követte tekintetével: Parda hajlékony teste hol előkerült, hol eltűnt a sziklahasadék között.

Parda a víz egyre erősebben hallható csobogásáról tudta, hogy az út nagyobbik felét már megtette. Egyik kiugrónál megállt egy kicsit és lenézett. Most csaknem teljesen függőleges szakasz következett. A fiatalember a lenyugvó hold gyenge fényénél mérlegelte, hogy merre volna a legjobb továbbmenni. Kissé oldalt sűrű tamariszkuszbokrok nőttek és a lejtő sem volt annyira meredek. Parda sajnálta, hogy magával hozta a puskáját, mert az csak akadályozta a mászásban. Óvatosan elindult a bokrok felé. A hold közben eltűnt a hegy mögött és áthatolhatatlan sötétség borult a szakadékra. Parda lábával tapogatta az utat, de sehol sem talált támaszra: az aprószemű kőtörmelék és pala kicsúszott a lába alól. Szerencsére sikerült kezével megkapaszkodnia egy erős tamariszkuszbokorban. Újra megpróbált valami bemélyedést kitapogatni a lábával, de megint nem talált semmit. Teste a levegőben lógott... Parda most egy lendülettel elkapta a szomszédos bokrot; a másik bokor ugyanabban a pillanatban gyökerestül leváltt a szikláról és halkan legurult a mélybe. A patak látszólag egészen közel csobogott. A szakadék felől hűvös, nedves köd szállt fel. Az ég lassan világosodott. Parda csak kezével kapaszkodva, merészen mászott lefelé és végre sikerült csizmája orrával valami

kiálló kőre bukkannia, de az váratlanul letört és Parda legurult a mélybe.

Az esés után először éles fájdalmat érzett a lábában és azt hitte, hogy eltört. Később azonban kitűnt, hogy csak kimarjult. Parda, lábát maga után húzva, elvánszorgott a patakig, arcát a vízbe merítette és teleitta magát.

Közben egyre világosabb lett. A köd ritkult, foszladozott. A hegyek málnavörös színt öltöttek.

Parda felemelte fejét és figyelmesen körülnézett. A szakadék távoli végén, egy világos tisztáson, lovasokat pillantott meg. A lovasok hosszú sorban haladtak a szakadékon át és eltűntek a kanyarban. Egyikük, egy vörösköpenyes, aki fakó ménen lovagolt, kezével intett, mire a lovasok vágtázni kezdtek.

Mikor Parda látta, hogy a lovasok baszmacsok, elhatározta, hogy elrejtőzik, hátha erre fordulnak. Elvánszorgott tehát a pataktól és egy kőrakás mögé bújt. Most már viszonylagos biztonságban érezhette magát és gondolkodni kezdett, hogy mit csináljon. »Elsiettem a dolgot és mindent elrontottam. Mihaszna fecsegő, hitvány ember vagyok...«

A patak csobogásába hirtelen más hangok keveredtek. Valahol lövöldöztek. Parda hallgatott. A lövések a hegyekben, éppen a feje fölött dördültek el.

— Andrjuska! — kiáltott fel az ifjú kétségbeesetten, mintha Latipov meghallhatta volna.

Parda felugrott, de mindjárt el is esett. Minden lövés fájdalmasan visszhangzott az ifjú szívében. Fogcsikorgatva nyögött kétségbeesésében, mert sehogy sem tudott barátján segíteni. Végre elcsendesült a lövöldözés. Valahol fönt tompa dübörgés hallatszott, mintha a föld belsejéből jött volna a hang.

— Andrjuska... drága Andrjuska — suttogta Parda, gondolatban Latipovhoz intézve szavait, aki egymagában küzdött a hegycsúcson.

Latipovot kis híján álmában lepték meg. Miután közel két napon át szemét sem húnyta le, kissé elszunnyadt. Álma azonban nyugtalan volt s így meghallotta, hogy ágak reccsentek az ösvényen. Három baszmacs lopakodott felé. Latipov kettőt leterített puskájával, de a harmadik egy kőrakás mögé bújt. Mikor alulról újabb nesz hallatszott, Latipov egy kézigránátot dobott le.

Míg Pardát várta, Latipov átgondolta helyzetét és úgy látta, hogy nem szabad elaludnia. Ezért időről-időre apró kavicsokat

gurított le az ösvényen, hadd lássák a bokorban rejtőzködő baszmacsok, hogy ébren van.

Latipov, aki a hegycsúcsról ellátott a kislákig és hallotta körülzárt bajtársainak lövéseit, nem vesztette el bátorságát és meg volt győződve arról, hogy a segítség útban van. Sokszor vett már részt ő maga a hegyekben vagy a sahrizjábi völgyben állomásozó helyőrségek felmentésében. Pontosan visszaemlékezett arra, amikor századával Ak-Dagána kislák felé vágtázott, hogy a második lövészhadosztálynak egyik körülzárt szakaszát kiszabadítsák. A század gondolkodás nélkül belevetette magát a gyorsfolyású hegyi folyóba, átúsztatott és megmentette a helyőrséget.

A sebes folyókon rendszerint nagy elővigyázatossággal, a gázlókat jól ismerő, tapasztalt vezetők útmutatásai szerint szoktak átkelni... Latipov meg volt győződve, hogy valahol most is bátor lovasok sietnek feléje, akik leküzdik az akadályokat.

Ismét egy nap telt el így, álom és víz nélkül.

Mikor leszállt az est a hegyekre és Latipov szeme már-már leragadt, köveket rakott a feje alá, hogy ébren tudjon maradni. Hirtelen a falu irányából, a hegyek közül, egyre erősödő dübörgés hallatszott. »Hegyomlás« — gondolta Latipov. Nem tévedett. A giljáni pásztorok, akik az ottani báj juhait legeltették a hegyekben, kőgörgeteget zúdítottak az alul gyülekező baszmacsokra. Latipov felállt és hallgatózott, de újra minden elcsendesedett. A patak csobogását azonban még tisztábban hallotta. »Hol van Parda? Hová lett Parda?« — töprengett Latipov és szívét összeszorította a fájdalom. Arra gondolt, hogy az ifjú a baszmacsok fogságába esett és most kínozzák. Latipov összeszorította öklét. »Oh, milyen ostoba voltam — miért is engedtem el?« — mondotta magában.

Háta mögött hirtelen zörejt hallott.

Latipov csaknem hangosan kiáltotta Parda nevét. A szakadék felé fordult. Parda azonban nem volt ott, csak egy kis kő gördült le a patak irányában.

Latipov fogcsikorgatva, ajkát véresre harapdálva kínlódott reggelig, hogy el ne aludjon.

Reggel tenyerével összegyűjtött egy kis harmatot, megmosta arcát és lenézett a völgybe, amelyet a községből nem lehetett áttekinteni, de ebből a magasságból végig be lehetett látni. Latipov könnyező szeme tágranyílt: az egész völgy telistele volt parányi, turbános, köpenyes lovasokkal. A lovasok szorongatták,

(150. oldalhoz)

gázolták és dühödten kaszabolták egymást. Latipovnak az első pillanatban úgy tűnt, mintha a baszmacsok verekednének egymással. Később azonban világosan felismerte a lándzsákon lebegő parányi piros jelvényt.

»Hurrá! A muzulmán különítmény! Itt vannak az elvtársak! A mieink!« — akart kiáltani, de melléből csak elnyújtott hörgés szakadt ki.

Latipov felemelkedett, de ugyanabban a pillanatban szétnyíltak a gallyak és egy széles, kesebajuszú arc tűnt elő.

— Patron jok? — (Nincs több patron?) — rikácsolta Mirza-Karakul nevetve, gonosz kacsintással és revolverével célbavette Latipovot.

Latipov gyorsan felkapta puskáját.

A két lövés egyszerre dördült el.

A baszmacs legurult az ösvényen.

Az ellenség golyója azonban eltalálta Latipov lábát. Latipov megingott és térdre rogyott. De mikor alulról újabb motoszkálást hallott, összeszedte végső erejét és, puskájára támaszkodva, felemelkedett. A baszmacsok diadalordítással kapaszkodtak fölfelé. Egy afgán-turbános, feketeszakállas dzsigit tőrrel a kezében rontott Latipovra.

— Add meg magad! Sok tanygát kapsz! Minden kislákban kapsz feleséget, — mondta kacsintva.

Latipov kiegyenesedett. Képzeletében villámgyorsan vonult el Parda, Ilvacsev és Ladigin alakja. Ferde szemében vörös szikrák villantak meg... Felkapta puskáját és hatalmas lendülettel pozdorjává zúzta a sziklán. Azután sántikálva a szakadék széléhez futott, s mikor a banditák már-már elérték kezükkel, egy kiáltással a mélységbe vetette magát.

*

Vihrov a duválhoz támaszkodva azon töprengett, hogy hányadika lehet. Számítása szerint október 22-e volt, tehát az ostrom már harmadnapja tartott.

Ezekben a napokban Bazár még nem indított támadást, de Ladigin végrehajtott egy éjszakai kitörést és nagy veszteségeket okozott az ellenségnek. A kitörés során Kondratyenko és Klimov megsebesült.

»Miért nem jönnek még mindig a mieink? — gondolta Vihrov aggódva. — Már töltény is alig maradt...«

Grisa lépett hozzá.

— Parancsnok elvtárs, Kondratyenko kéreti — mondotta — úgylátszik, rosszabbul van.

Vihrov elindult a kötözőhelyre.

Kondratyenko egy nyaláb szalmán feküdt; arca sovány és sápadt volt, szemét lehúnyta.

— Na, hogy vagy, Misa? — kérdezte Vihrov részvevően és melléült.

Kondratyenko felnyitotta szemét és egy ideig némán nézett bajtársára.

— Rosszul... Tudod, érzem, nem állok lábra többé — mondta csendesen a fiatal parancsnok — nagyon tüzel — jegyezte meg és fejét félrefordítva, bepólyált vállára nézett.

— Ugyan, micsoda szamárságokat beszélsz, Misa! — szólt rá Vihrov leplezett aggodalommal és tőle telhető nyugalommal. — Látod, Marinka is milyen rosszul volt és most már semmi baja,

— Nem számít. Nem ez a lényeg. Ti talán át tudjátok vágni magatokat. De én, ebben az állapotban?

— Azt hiszed, itthagynánk téged? — háborodott fel Vihrov. — Mi még sohase hagytuk hátra a sebesültjeinket.

— Nem arról van szó. Idefigyelj: Rovenykiben van az anyám és a húgaim... Nagyon kedves, jó teremtések, különösen a fiatalabbik. Szóval: ha valami történik, add szavadat, hogy megírod nekik.

— Természetesen. Furcsa kérés!

— Csak aztán annak rendje-módja szerint írj. Gyáva nem voltam, azt magad is tudod.

— Jól van, jól. Egyelőre ne csüggedj!

— Sohasem csüggedtem... Most pedig vedd ki a zsebemből a komszomol-igazolványomat és add oda Ilvacsevnek. Ki tudja, mi történhetik még...

Kuzmics lépett hozzájuk. Leült Kondratyenko mellé és megfogta a pulzusát.

Vihrovot meglepte, hogy a felcser, aki annyira szeretett aludni, ezekben a napokban le sem húnyta szemét. Vihrov hol a sebesültek mellett, hol a lőrésnél látta.

Az udvar másik végéről izgatott hangok hallatszottak. Vih-

rov felfigyelt. Harlamov, kezét kardja markolatán tartva, éppen indulatosan mondott valamit a mellette álló Lavrinkevicsnek.

Vihrov rosszat sejtve felugrott és átszaladt az udvaron.

— Hát aztán, talán dögöljünk meg? — kiáltott Lavrinkevics szemtelenül és szándékosan emelt hangon, gonosz szemeket meresztve Harlamovra.

— Mi az? Miről van szó? — kérdezte Vihrov, amint odaért.

Harlamov vörös, dühtől eltorzult arccal fordult felé.

— Megadásra biztatta a fiúkat, — mondotta Harlamov, Lavrinkevicsre mutatva. — Azt mondja, a baszmacsok szívesen fogadnának.

— Micsoda dolog ez, Lavrinkevics? — kiáltott rá Vihrov és fenyegetően közelebb lépett. — Add át a fegyveredet!

— Köpök rátok...

— Mit teketóriázunk annyit — kiáltott Harlamov. — A bajtársak az életüket kockáztatják a nép ügyéért, ez a hitvány féreg pedig áruló... Eh! — Harlamov kirántotta kardját hüvelyéből.

Lavrinkevics rémülten ordított fel.

— Nesze, bitang!

De ebben a pillanatban valaki keményen megragadta Harlamov kezét.

Az őrmester hátranézett: Ilvacsev állt mellette.

— Komisszár elvtárs! — kiáltott fel Harlamov.

— Parancsolom, hogy tedd el a kardodat, — szólt rá Ilvacsev határozott hangon.

Harlamov felindulástól zihálva hátralépett és a pengét vissza akarta tenni hüvelyébe, de hasztalanul, mert hatalmas keze remegett és a penge hegye állandóan a hüvely nyílása fölött táncolt, de nem csúszott be a helyére.

— Lavrinkevics, adja ide a puskáját, — mondotta nyugodtan Ilvacsev.

A vöröskatonák csak most hallották, hogy valaki kopog a duválon.

— Hej! Urtakljár!... Baszmacs jok... Baszmacs ketti![1] — kiáltott egy színtelen, öreges hang a kerítés túlsó oldalán.

A katonák összenéztek.

— Mi történik itt? — kérdezte az odaérkező Ladigin.

[1] A baszmacs nincs itt, a baszmacs elbujt.

— Valaki azt kiáltja, hogy a baszmacsok elvonultak, — felelte Ilvacsév vállát vonogatva.

— Lehet, hogy csak provokáció? — Ladigin kutató pillantást vetett rá. — Hát gyerünk, győződjünk meg róla. — Ladigin határozott mozdulatokkal felmászott a kerítésre.

— Óvatosan, századparancsnok elvtárs! — kiáltotta az odafutó Harlamov. — Inkább én nézek ki.

De Ivan Iljics már felmászott a kerítésre.

— Még hogy nincsenek baszmacsok? Itt jönnek. Fegyverbe! kiáltott Ladigin, amikor meglátta a turbános és köpenyes lovasokból álló hatalmas oszlopot, amely gyorsan közeledett a kislákhoz.

— Ezek nem baszmacsok, századparancsnok elvtárs — jegyezte meg a józemű Harlamov. — A mi muzulmánjaink jönnek. Nézze csak, ott azon a pejlovon ... látja? Az ott Kuc!

— A muzulmánok? — mondotta Ivan Iljics hitetlenkedve. — És hol látod te Kucot?

— Ott az élen.

— Csakugyan ő az ... Hát akkor jó. — Ladigin hátranézett és vidáman lekiáltott: — Visszakozz! A mieink jönnek, nyissátok ki a kaput!

*

A vöröskatonák felmásztak a kerítésre és örömükben kiáltoztak, integettek, sapkájukat a levegőbe dobálták.

Kuc elsőnek lovagolt be a kapun.

— Üdvözlet, barátaim! — kiáltott, majd leszállt a lóról és felszabadított bajtársaihoz lépett

— Hát a baszmacsok hol vannak? — kérdezte Ivan Iljics, miközben mindkét kezével megszorította Kuc kezét.

— A baszmacsok? — Kuc elmosolyodott. — Majdnem kivétel nélkül levágtuk őket, — szólt és a völgy felé biccentett. — Megálljunk csak, hát ez miféle küldöttség?

Dehkánok siettek az udvarba, élükön magastermetű aggastyán haladt. Ivan Iljicshez lépett és valamit mondott neki.

— Nagyon aggódik, azt mondja — fordította Grisa. — Örül, hogy jó egészségben láthatja önt, komisszár elvtárs és a többi katonákat. Meghív magához vendégségbe ... Általában minden rendben van, azt mondja, de a nép fél az esetleges kellemetlenségektől.

Iván Iljics értetlenül nézett Grisáról az öregre.

— Miféle kellemetlenségekről beszél? — kérdezte Ladigin, Ilvacsevre pillantva.

— Azt kérdezi, nem hallottuk-e éjjel a hegyomlást? A pásztorok köveket görgettek a hegyről a baszmacsokra, ezért félnek most, hogyha mi elvonulunk, a baszmacsok visszajönnek és leszámolnak velük.

— Nyugtasd meg — mondta Kuc, aki figyelemmel kísérte a beszélgetést — mondd meg, hogy abból a bandából, amelyik itt járt, már nincs, aki visszatérjen. De még ha sikerült is valakinek megszöknie, az aligha merészkedik vissza erre a helyre.

XX

Sáripov komoran ült irodájában és az utóbbi napok eseményei fölött gondolkodott.

Minden összeomlott. A baszmacs-hordák sorra megadták magukat. Támogatás helyett, amire Sáripov számított, a lakosság heves ellenállást tanusított a baszmacsokkal szemben. Ak-Tübé kislák dehkánjai nyakára hurkolt zsineggel kísérték be Karakul béget... Kelet-Buharából nem jött meg az ígért segítség. Kiderült, hogy az emir becsapta őket... Taskentben sok ismerős ittihadistát letartóztattak. Valaki elárulta a szervezetet. Vajjon ki? Biztosan Szaib Abdulla, — gondolta Sáripov. Hideg futott végig a hátán. Maholnap őt is elviszik. Sáripovnak eszébe jutott Izmailov meggyilkolása, a tíz dehkán aktivista agyonlövetése és egyéb gaztettei... Mit csináljon? Menekülni kell! Menekülni kell, amíg nem késő, Kelet-Buharába, Ibrahim béghez. Oda még nem ért el a forradalom. És onnan át lehet ugrani Afganisztánba. Hűségesen szolgálta az emirt, az emir se fogja őt cserbenhagyni.

Sáripov kinyitotta az asztalfiókot és lázasan keresgélte az iratok között az aktivista dehkánok névjegyzékét. Ez még jó lehet valamire.

Az ajtó kitárult. Mamedov lépett be. Arckifejezése nyugodt volt, mint mindig. Mögötte fiatal, magastermetű üzbég jött, ugyanolyan bőrkabátban, mint Mamedov. Az üzbég megállt az ajtónál, nagy, lesült kezét mellén összekulcsolta.

— Mi az, még mindig dolgozik? — kérdezte Mamedov, éles pillantást vetve Sáripovra.

— Hát hogyne, Mamedov elvtárs! — szólalt meg vidáman Sáripov. — Két nap múlva nagy ünnep lesz: a Nagy Októberi Forradalom ötödik évfordulója. Ki kell tüntetni a derék embereket. Épp a névjegyzéket nézem, hogy kit mivel jutalmazzunk meg.

— Megjutalmazni? És mivel kívánja őket megjutalmazni? — kérdezte Mamedov szúró pillantással.

Mamedov hangja, mint mindig, most is nyugodt volt, de Sáripov mégis megremegett. Lehúnyta szemét, hogy nyugtalanságát leplezze.

— Lesz mivel jutalmazni, Mamedov elvtárs — folytatta alig reszkető hangon. — Adunk birkát, tehenet, lovat. A szovjethatalomnak meg kell jutalmaznia a jó dolgozókat.

— Úgy van, helyesen beszél, — hagyta helyben Mamedov, miközben Sáripov mellé lépett. — De addig is, adja ide a fegyverét! — mondotta. Lehajolt és keményen megfogta Sáripov kezét.

— Hogy? Mit mondott? — szólalt meg Sáripov elsápadva. Száján nevetés cikázott át, úgy, hogy hegyes fogai kilátszottak. — Miféle tréfa ez? De most már engedjen el!

De Mamedov acélfogóként szorította a kezét.

A magas üzbég Sáripovhoz lépett és ügyes, gyors mozdulattal kivette revolverét tokjából.

Sáripov szabadulni próbált, fogait vicsorgatta, végül is vérvörösen felkiáltott:

— Hogy merészelnek?! Én véremet ontottam... Én szenvedtem... Én az emír idejében a zindánban ültem... Panaszt teszek... Engem ismernek Taskentben... Engedjenek el, — kiáltott és megpróbálta kitépni magát.

A magas üzbég megragadta Sáripovot a gallérjánál és erősen megrázta.

— Elég volt, gyilkos! Sakál! — kiáltotta. — Hallottad? Csend legyen! Vagy lelőlek, mint egy kutyát. Gyerünk!...

*

Vihrovot még Giljánban súlyos malária roham döntötte le a lábáról. Mikor Katta-Kurgánba szállították, eszméletlen állapotban volt.

Kuzmics éjszakákon át üldögélt mellette, hallgatta, amint lázálmában félrebeszélt és csak a fejét csóválta.

— A láza bizony megint negyvenegy fok — mondotta, amikor kihúzta a lázmérőt és félve ránézett, mintha robbanásra kész gránátot tartana a kezében. — Még néhány tizeddel több is, az biztos. Aj-jaj-jaj! Ha legalább jég volna! De hol lehet itt jeget szerezni? Még jó, hogy a szíve fiatal, egészséges, — talán kibírja...

Kuzmics felkelt, körüljárta a betegeket, azután újra visszatért Vihrovhoz és megvizsgálta pulzusát.

A tizenkettedik napon Vihrov jobban lett. Egész testét szokatlanul könnyűnek érezte. A hátán feküdt és lehúnyt szemmel végiggondolta az élményeit. Vihrov ágya mellett mozgás hallatszott. Odanézett és tekintete Kondratyenko mosolygó, barna szemével találkozott.

— Misa, szervusz! — köszöntötte örömmel Vihrov és megmozdult, megpróbált felkelni.

— Csak feküdj, feküdj — mondotta Kondratyenko gyöngéden. Óvatosan felemelte bekötözött karját és leült Vihrov mellé egy kis székre. — Először is boldog ünnepeket kívánok!

— Boldog ünnepeket! Miféle ünnepeket?

— Hogy-hogy miféle ünnepeket? Ma november nyolcadika van. Már tegnap is kerestelek, de eszméletlen voltál.

— Már nyolcadika van? — csodálkozott Vihrov. — Milyen gyorsan repül az idő. Misa, mondd csak, Parda és Latipov megkerült?

— Mind a kettőt megtalálták. Pardát élve, csak a lába sérült meg, de Latipov összezúzta magát.

— Összezúzta magát! Hogy történt?

— A baszmacs foglyok mesélték, hogy el akarták fogni, de Latipov nem adta meg magát, hanem a szakadékba ugrott.

— Szóval meghalt! — Vihrov felemelkedett és szomorúan csóválta a fejét. — Derék fiú volt! Igazi férfi!... Óh, be sajnálom... Hősként halt meg... Ez a mi hagyományos jelszavunk: Nem adjuk meg magunkat!

Elhallgattak.

— Marinka üdvözletét küldi, — folytatta Kondratyenko.

— Hogy van?

— Kutya baja. Rendbejött. Az orvos azt mondja, hogy szerencsés csillagzat alatt született. Hiszen le akarták vágni a lábát... Aztán tudod, megjött a parancs, hogy a régóta szol-

gáló vöröskatonákat le kell szerelni tartós szabadságra. Holnap kísérjük ki őket az állomásra.

Kondratyenko egészséges kezével kutatni kezdett hátizsákjában, majd elővett egy összehajtott papírlapot.

— Elhoztam neked a hadseregparancsnok parancsát — mondotta Vihrovra pillantva. — Érdekel?

— Természetesen!

Kondratyenko széthajtogatta a parancsot és időnként Vihrovra pillantva, olvasni kezdte.

PARANCS

A VÖRÖS HADSEREG BUHARAI ALAKULATAINAK
239. SZÁM.
KELT KAGANBAN, 1922 NOVEMBER 8-ÁN.

XI. lovashadosztály dicső ezredei!

A baszmacsok ellen folytatott turkesztáni harcok során sok hősi, dicső lapot írtatok be a Vörös Hadsereg történetébe.

Elsöprő erejű, vakmerő támadásokkal szétvertétek és megsemmisítették a Buharai Népköztársaság és Szovjet-Turkesztán ellenségeinek zömét.

A XI. lovashadosztály legendás hadjáratait, a harcokat, amelyeket a hadosztály a hegyvidék sziklaóriásai és égbenyúló bércei között olyan magasságokban vívott meg, ahová katona még nem lépett, a történelem azok között a dicső fegyvertények között fogja említeni, amelyeknél a hősiesség és az önfeláldozó kötelességteljesítés egymást múlta felül.

Az első dandárnak a Takáj-Kuduk kút melletti sivatagban a baszmacs-seregek ellen végrehajtott éjszakai támadása örök példakép lesz a XI. lovashadosztály vakmerő lovasai előtt.

Ti mindenütt lecsaptatok az ellenségre és megvertétek, s ezzel lehetővé tettétek, hogy a dehkánok, akik oly soká nyögték a banditák jármát, visszatérjenek békés munkájukhoz.

Hős bajtársak, vöröskatonák, parancsnokok és komisszárok! Fogadjátok emberfeletti teljesítményeitekért, Szovjet-Turkesztánnak és a Buharai Népköztársaságnak tett hősi

(158. oldalhoz)

szolgálataitokért a Buharai Hadseregcsoport Forradalmi Haditanácsának szívből jövő köszönetét.

Üdvözlünk benneteket, hős katonák!

Tetteitek híre járja be a legtávolabbi vidékeket is, az egész világ munkásainak és parasztjainak örömére.

PAVLOV,
a hadseregcsoport főparancsnoka

PETROV,
a Forradalmi Haditanács tagja

Kondratyenko elhallgatott, összehajtotta a parancsot és Vihrovra nézett.

— Te sírsz? — kérdezte.

— Van miért! — felelte Vihrov, végigsimítva arcát kezével.

— Bizony, rendkívül nehéz körülmények között harcoltunk — hagyta helyben Kondratyenko. — Hiszen az ellenség még közénk is befurakodott. Tudod, hogy Sáripovot letartóztatták?

Vihrov felemelkedett és csodálkozva nézett bajtársára.

— Sáripovot letartóztatták? De miért? — kérdezte. Nem akart hinni a fülének.

— Miért? — Kondratyenko fejét csóválta. — Tudod, még elmondani is szörnyű: kiderült, hogy a baszmacsok elleni harcot irányító hármas bizottság tagja a baszmacsok főnöke volt.

— Ugyan, ne beszélj! — szörnyedt el Vihrov. — És hogy derült ki?

— Mikor mi a sivatagban voltunk, Sáripov mint baszmacsokat, letartóztatta és agyonlőtte a tíz legaktívabb dehkánt, a »Koscsa« tagjait. A dandárbiztos már régen árulással gyanúsította Sáripovot, ezért kihívatta a Cseka embereit. Kihantolták a sírt és megállapították a kivégzettek személyazonosságát.

— Most már sok minden érthető lesz, — mondotta Vihrov.

— Sáripov cinkosa, Ulegbek, elmenekült, — folytatta Kondratyenko. — Most keresik... Sáripov beismerte, hogy Ulegbek az ő utasítására gyilkolta meg Izmailov elvtársat...

Elhallgattak.

— Igaz, majdnem elfelejtettem! — kapott fejéhez Kondratyenko. — Lavrinkevicset agyonlőtték. Kiderült, hogy azelőtt Mahno oldalán harcolt.

— Alávaló gazember. Megkapta, amit megérdemelt.

A kórteremben lépések hallatszottak.

Kondratyenko felnézett:

— Harlamov jön.

Harlamov, kezében kis csomaggal, közeledett. Köszöntötte bajtársait és fürkésző pillantást vetett Vihrovra. Vihrov külseje szemmelláthatólag megnyugtatta.

— Nos, hogy áll egészség dolgában, parancsnok elvtárs? — kérdezte Harlamov.

— Megvagyok, kedves Harlamov elvtárs. Megvagyok, köszönöm — mondotta Vihrov és keményen megszorította a kozák nagy kezét. — Hát ez mi? — kérdezte, amint Harlamov a csomagot az ágy mellé tette.

— Ajándék. Boldog ünnepeket kívánok — mondotta a kozák mosolyogva, ragaszkodó pillantással.

— No, ezt igazán nem lett volna szabad. Minek veri magát kiadásba?

— Nem számít, csak gyógyuljon meg. — mondotta Harlamov. — Még azt akartam mondani, parancsnok elvtárs — folytatta némi hallgatás után — hogy a lovamat önre hagyom. Derék állat, szívesen fog lovagolni rajta.

— Kitűnő ló — hagyta helyben Kondratyenko.

Vihrov álmélkodva, némán fordította Harlamov felé maláriától sárga arcát.

— Nekem adja a lovát? Miért, talán elutazik? — kérdezte.

— Igen. A fiúk azt írják: gyere haza a faluba, rendet csinálni. Igy hát minden jót kívánok, parancsnok elvtárs! Tartson meg jó emlékezetében, — szorította meg Harlamov Vihrov kezét és lábujjhegyen elhagyta a kórtermet.

Vihrov felemelkedett, úgy bámult utána. Emlékezetében felmerült első találkozása Harlamovval a lengyel fronton, meg a giljáni ostrom. »Hát lehetséges ez? — gondolta. — Hát ezzel vége? Hát soha többé nem látjuk egymást?«

— Harlamov elvtárs! — kiáltott utána felindultan.

A kozák lassan visszafordult és hosszan nézett Vihrovra. Aztán közelebb lépett és fölébe hajolt.

Vihrov kitárta karját.

A két bajtárs keményen megölelte egymást.

MÁSODIK RÉSZ

I

1923 kora tavasza volt. A 11. lovashadosztály, amelyet az újoncok kiképzése végett télre kivontak messze a hátországba, most ismét tevékeny részt vett a turkesztáni front hadműveleteiben.

Ebben az időben az 1. dandárnál különböző változások történtek. Petrovot kinevezték a 2. dandár parancsnokává és helyére Bocskarev jött vissza. Delarmot a front-vezérkar rendelkezésére bocsátották és híre járt, hogy új dandárparancsnokot neveztek ki Liharev személyében.

— Ez ugyanaz a Liharev, aki megverte Enver pasát. Örülök, hogy megismerjük, milyen ember is voltaképpen, ugye, Pjotr Dmitrics? Biztosan helyén van az esze, — mondta Bocskarev titkárának, Szedovnak.

Szedov jóindulatú arcán zavar tükröződött. A Liharev kinevezéséről szóló értesítéssel együtt utasítás érkezett, hogy haladéktalanul szövetkezetet kell szervezni a csapattesteknél s ezzel kapcsolatban híre járt, hogy Szedovot nevezték ki a dandárszövetkezet vezetőjévé. Pjotr Dmitricsnek nem tetszett a dolog és hevesen bizonygatta, hogy tökéletesen alkalmatlan erre a munkára, de Bocskarev hallani sem akart semmiféle vonakodásról.

— Szóval átveszed az új beosztásodat és intézed a gazdasági ügyeket, — jelentette ki Bocskarev.

— Csak egy pillanatra, dandárkomisszár elvtárs! Ítélje meg sajátmaga, miféle szövetkezeti vezető lesz belőlem? Soha életemben nem foglalkoztam gazdasági ügyekkel, — erősítgette Szedov

a legmeggyőzőbb hangon, kezét szívére téve. — Meglátja, a tehénnek is szarva közt keresem a tőgyét!

— Na tessék! Beszélj vele! Kár folytatnod! Mellesleg, nem voltál te szállásmester? Mert azt is tudom ám.

— Mikor volt az? Tizennyolcban! Becsületszavamra, nem boldogulok én ezzel a munkakörrel.

— Ne félj! Amikor engem kineveztek ezredkomisszárnak, eleinte magam is kissé tanácstalan voltam. Aztán csak belejöttem... Szóval, ez a kérdés el van intézve. Ha valami nehézség merül fel, csak fordulj Afanaszjevhez, aki tapasztalt gazdasági szakember, az majd segít neked... Tehát vedd át ezt a munkakört és utazz el Taskentbe utasításokért.

— Ez parancs? — kérdezte Szedov, rövid bajuszát pödörgetve.

— Az! Egy héten belül minden legyen kész.

— Ilyen rövid idő alatt? Hiszen még helyiség sincs.

— Kérj Afanaszjevtől, én már beszéltem vele. Pontosan szemben a kaszárnyával van egy ház. Ismered?... Nahát! Ebben a házban laknak az írnokok, azokat ki lehet onnan tenni. Afanaszjevtől majd kapsz pénzt a helyreállítási költségekre... Most mindjárt menj hozzá, mert ő elutazik.

— Értettem. Megyek — válaszolta Szedov és felállt. — Igaz is, még egy pillanatra! — jutott eszébe valami. — Komisszár elvtárs, mi most berendezzük ezt a helyiséget és mi lesz aztán, ha majd hirtelen máshová kell mennünk?

— No és aztán? Akkor egy másik alakulaté lesz a helyiség. Egy zsebbe megy. Közös az érdek...

A gazdasági részlegnél Afanaszjevet nem lehetett megtalálni. Tyeresko írnok, aki véletlenül éppen ott volt, azt mondta, hogy »a gazdasági vezető elvtárs elment borotválkozni«. Szedov átment abba a kamraszerű helyiségbe, amelyik a »törzs-fodrászműhely« hangzatos címet viselte. Ott meg is találta Afanaszjevet, aki már a széken ült, nyakában kendővel. Rakogon, egy ragyásképű, mogorva kozák borotválta, aki eredetileg kocsis volt, de nem bizonyult alkalmasnak sem a gazdasági, sem az arcvonal-szolgálatra és ezért a borbélyműhelybe került.

Mikor Szedov belépett, Rakogon Afanaszjev mellett állt és buzgón kapargatta vendége állát.

— Ki az? — kérdezte Afanaszjev, mikor a lépéseket meghallotta.

— Én vagyok az, Grigorij Petrovics, én, Szedov.

— Hozzám, vagy borotválkozni?

— Hivatalos ügyben.

— Ülj le — mondta a gazdasági vezető — mindjárt kész vagyok... Gyerünk már, gyaluld gyorsabban — fordult Rakogonhoz.

— Már hogy csináljam gyorsabban, mikor ön olyan szörnyű sovány — morogta Rakogon sötéten. — Úgy mászik a kés az arcán egyik ránctól a másikig, mint ahogy a baszmacsok másznak fedezéktől fedezékig.

— Jaj, komám, most meg már nyúzol is! Neked, istenuccse, nem borotválni kellene, hanem deszkát gyalulni.

— Szörnyen erős a szakálla. Kölnivizet?

— Gyerünk!

— Te, mit csinálsz már megint? — kiáltott fel Afanaszjev, dühösen fintorogva.

— Mi a baj?

— Mi a baj? Megint tele az egész orrom kölnivel!

— Hát, Afanaszjev elvtárs, ebben aztán igazán nem én vagyok a hibás. Az ön orra, bocsásson meg, olyan, hogy bárhonnan is szórom a kölnit, minden az orrába megy!

— Jó-jó, túl sokat fecsegsz, — dünnyögte Afanaszjev, majd felállt, megnézte magát a tükörben és órájára pillantott.

— Hát te mit akarsz, Pjotr Dmitrics? — kérdezte Szedovhoz fordulva.

Szedov tájékoztatta Afanaszjevet a dandárbiztossal folytatott beszélgetéséről és hangsúlyozva, hogy milyen rövid határidőt kapott, megkérte Afanaszjevet, hogy üríttesse ki a szövetkezet részére kijelölt helyiséget.

— Már ki is adtam a parancsot — mondta Afanaszjev — akár ma is hozzáfoghatsz a berendezkedéshez. Menj a gazdasági részleghez, a pénztároshoz, Pjotr Dmitrics. Ott felvehetsz a szövetkezet részére utalvány alapján kétezer rubelt javítási költségekre... Munkavezetőnek Vecskint válaszd. Tavaly ő rakott nekem kályhát. Persze, betyár, csirkefogó, de mégis jobban dolgozik, mint más. A pénztárosnál megtalálod a címét.

Szedov, aki már testestől-lelkestől belevetette magát új munkakörébe, követte Afanaszjev tanácsát. Mindenekelőtt megállapodott Vecskinnel a helyiség rendbehozatalára vonatkozólag, azután pedig megkérte Marinkát, hogy viselje gondját a szobájá-

nak. Ugyanazon a folyosón laktak, csak egy fal választotta el őket egymástól. Másnap reggel Szedov elutazott Taskentbe, hogy a katonai szövetkezeti vezetőségnél átvegye az utasításokat és az árukat.

II

A nap lement. Ferde sugarai hosszan siklottak el a vasúti síneken. A magas póznákra szerelt vezetékek lágyan zümmögtek. A sztyeppén langyos szellő fújt, sűrű porfelhőt kavart fel, azután beleütközött egy magas dombba és váratlanul elült. A beállott csendben hallani lehetett, hogy messziről vonat közeledik.

Először csak kis fehér füst látszott a dombok között, azután egyre nagyobbodó fekete folt bukkant elő. A vonat gyorsan kapaszkodott fel a magaslatra. Az őrház mellett hosszú füttyszóval sűrű gőzfelhőbe burkolózva, eldübörgött a mozdony. Mögötte zakatolva, kattogva robogott el a nehéz személykocsik hosszú sora.

Liharev az asztalkára könyökölve kinézett az ablakon. Fiatal, napbarnított arcán meglátszott, hogy mélyen elmerült gondolataiba. Azután felsóhajtott, kissé elmosolyodott és végigsimította világos-gesztenyeszínű, hátrafésült, tömött haját.

Az alkonypír már eltűnt az égről. A violaszínű ég sötétségbe és ködbe borult. Gyorsan esteledett.

A fülkében, az ajtó mellett még egy férfi ült; nagy lábát maga alá húzta. A természet hatalmas és kissé szögletes arccal ruházta fel, amelyet erős, enyhén tompe orra megszépített. Ilyen férfiasan szép arcot gyakran lehet látni Szibériában. Alekszej Jermakov, a korábbi amurvidéki tajga-vadász, most már három éve a parancsnok küldönce, bajtársa és barátja volt. Akárcsak Liharev, ő is gimnasztyorkát, karmazsinpiros lovaglónadrágot és sarkantyús, magas lovassági csizmát viselt.

A vonat fékezett, állomáshoz közeledett.

Liharev kihajolt az ablakon. Szeme előtt a félhomályban lassan úszott el a táj látképe.

Nem messze fény villant fel s csakhamar vékony hangon megszólalt a váltóőr sípja. A mozdony örömteli, ünnepélyes füttyöt hallatott, majd hatalmas, olajos, sistergő és füstokádó tömege tovarobogott a sötétségben. Az óriási kerekek egyre lassabban forogtak. A mozdony süvítve apró, fehér füstfelhőket bocsátott ki

magából. A vonat nemsokára megállt egy kivilágított állomásépület előtt.

— Szamarkand — mondta Liharev. — Három órán belül Katta-Kurgánban vagyunk.

Liharev elővette a Taskentben vásárolt újságokat, gyorsan átfutotta és közölte Aljosával a híreket. Ekkor nagy zajjal kinyílt az ajtó és egy negyven év körüli, rendkívül megnyerő külsejű férfi lépett a fülkébe. Sietség nélkül, megfontolt, otthonos mozdulatokkal rakta le holmiját, ami nyugodt, kiegyensúlyozott jellemre vallott. Azután körülnézett és Liharevvel szemben, a sarokban helyezkedett el. Kezét egymásra téve, beszélgetésbe merült útitársait kezdte nézegetni. Szedovot, — mert ő volt az új utas — kellemesen lepte meg a parancsnok halk, nyugodt beszéde. Az ordonánc, aki huszonötéves lehetett, inkább csak rövid szavakkal, felkiáltásokkal fejezte ki magát; a jelek szerint egyébként sem lehetett bőbeszédű. Rövid beszélgetésükből Pjotr Dmitrics megtudta, hogy az ordonáncot, aki folyton izgett-mozgott, mert nem tudta, hová rakja óriási kezét és lábát, Aljosának hívják. A parancsnok neve Vjacseszlav Nyikolajevics volt és ugyanolyan rövidre nyírt, gesztenyebarna bajuszt viselt, mint Szedov. A két útitárs később farszid nyelven[1] kezdett beszélgetni s ettől kezdve Pjotr Dmitrics nem értette, hogy miről folyik a szó.

Aljosa ülő helyzetben felnyúlt a felső hálóban elhelyezett útitáskájába, kivett belőle egy bádog teáskannát és kifejező pillantást vetett Liharevre.

Liharev válaszképpen némán bólintott.

Aljosa, aki óriási termetével csaknem az egész fülkét betöltötte, felemelkedett és kinyitotta az ajtót; azután olyan léptekkel, mintha nem sima padlón, hanem mély hóban járna, fejét meghajtva, kilépett a folyosóra.

A vonat hosszan vesztegelt.

A sarokból, ahol Szedov ült, köhécselés hallatszott. Liharev, aki egy könyvet olvasott, megérezte, hogy szomszédja mindenáron beszélgetni akar.

Liharev egy pillantást vetett Szedovra és alig észrevehetően vállatvont. Az első perctől kezdve az volt a benyomása, hogy valahol már találkoztak, de nem tudott visszaemlékezni, hogy hol . . .

A mozdony nagyot füttyentett. A vonat megindult.

[1] Farszid nyelv: perzsa nyelvjárás. *(Szerk.)*

— Itt a tea! — jelentette vidáman Aljosa, amint megjelent az ajtóban. — Annyi ember tolongott a forróvizes üstnél, hogy az szörnyű! — Azzal letette a teáskannát, táskájából pedig két pléh bögrét és egy darabka cukrot vett elő. Mielőtt a cukrot az asztalra tette volna, gondosan lefújta róla a hozzátapadt kenyérmorzsákat.

Szedov, aki fokozódó érdeklődéssel figyelte a parancsnokot és küldöncét, érezte, hogy a két férfi között az a nyersen gyöngéd, egymásról gondoskodó viszony alakult ki, amit csak háborúban ismernek olyan emberek, akik nélkülözést, bánatot, örömet egyaránt megosztanak egymással.

Aljosa, bögréjét két kézre fogva, hangosan szürcsölte a teát. Egész magatartása önkénytelenül is medvére emlékeztette Szedovot.

— Parancsol? — kérdezte Liharev, élénk szürke szemét Szedovra szögezve.

— Szíves-örömest, — mondta Pjotr Dmitrics olyan készségesen, hogy Liharev szinte zavarba jött. Látnivaló volt, hogy útitársa félénk ember; már korábban szóba kellett volna elegyedni vele.

— Nem veszi rossznéven — mutatott a cukorra, amit Aljosa nyújtott Szedov felé.

— Hogy-hogy? A világért sem... Nekem is van — mondta Pjotr Dmitrics növekvő zavarral. Egy darabig túrkált a bőröndjében, aztán néhány darab cukrot tett az asztalra.

— Tessék... Vegyenek, kérem.

— Messze utazik? — érdeklődött Aljosa.

— Katta-Kurgánba.

— Mi is odamegyünk — mondta Liharev.

— Akkor hát, útitársak vagyunk — állapította meg vidáman Pjotr Dmitrics. — De parancsoljanak, kérem — folytatta. — Van itt vaj, kenyér... Én mindig viszek magammal egy kis készletet. Ezt még a német fronton szoktam meg, ahol a tizedik doni ezrednél szolgáltam.

— Most már tudom, hogy hol találkoztunk! — kiáltott fel Liharev mosolyogva, barátságos pillantással. — Lodz alatt ön tartalékban volt?

— Úgy van!

— Hát ott találkoztunk.

— Csakugyan.

— Hát, igen... — Liharev kíváncsian nézett Szedovra. — Milyen beosztásban szolgált?

— A törzsnél szolgáltam... És ön, ha szabad tudnom, szintén törzsbeli? — kérdezte Szedov.

— Nem, én csapatnál szolgálok.

Pjotr Dmitrics csodálkozva vont vállat.

— Lám, csak!... Vannak kellemes véletlenek. Ha jól értettem, most a dandárjához utazik?

— Úgy van.

Pjotr Dmitrics figyelmesen megnézte Liharevet és sokatmondó hangsúllyal így szólt:

— A mi dandárunknál új parancsnokot várnak. Azt mondják, igazi hős. Kelet-Buharában megverte magát Enver pasát.

Liharev szemöldöke megrándult.

— Honnan vannak ilyen pontos értesüléseik? — kérdezte csodálkozva.

— Hogyne lennének, hiszen az újságok is írtak róla. Liharevnek hívják. Egy pillanat, volt is valahol egy újságom... — Pjotr Dmitrics ismét kutatni kezdett a bőröndben. — Megvan, tessék, olvassa el.

Liharev kinyitotta az újságot. Az első oldalon egy cikk beszámolt Enver pasa vereségéről Ob-i-Dara kislák alatt. A cikk megírta, hogy a győzelem a 15. lovasezred parancsnokának, Liharevnek köszönhető, aki magára vonta Enver pasa főerőinek támadását.

— Az igazat megvallva, az egész csatát egy géppuskás döntötte el, — mondotta Liharev, miután összehajtotta és visszaadta Szedovnak az újságot. — De általában bizony melegünk volt. Ez a fickó is — mondotta Aljosa felé fordulva — kis híján otthagyta a fogát. Magával Davlet-Min bejjel, Enver pasa alvezérével került össze. Davlet-Min bej halottnak tettette magát.

— De azért életben maradtam, dandárparancsnok elvtárs — jegyezte meg Aljosa kedélyesen. — Igaz, Davlet-Min bej pontosan szíven akart lőni, de, mint látják, alacsonyan célzott. Csak a tölténytáskát találta el.

Pjotr Dmitrics hüledezve nézett Aljosáról Liharevre. Kezdettől fogva az a gondolat motoszkált fejében, vajjon nem Liharevvel áll-e szemben. De a parancsnok rendkívüli egyszerűsége megtévesztette. Azonkívül úgy képzelte, hogy Enver pasa legyőzője

csak óriási termetű férfi lehet. De most már nem volt több kétség: Aljosa dandárparancsnoknak szólította.

— Szóval, ön Liharev elvtárs? — kiáltott fel Pjotr Dmitrics.

— Igen. Most utaztam Taskentbe a kinevezésemért.

— Eleinte magam is azt gondoltam, hogy ön a mi új dandárparancsnokunk — mondotta, s igyekezett elragadtatásán uralkodni — de később kételkedni kezdtem.

— Kételkedett, Szedov elvtárs?

— Hát csak úgy közbe-közbe.

— Mellesleg, milyen munkát végez?

— Én a dandárszövetkezet vezetője vagyok — válaszolt Pjotr Dmitrics és elpirult.

— Az nagyon szép munka — jegyezte meg Liharev. — Már rég meg kellett volna szervezni a hadseregben a szövetkezeteket. Na és hogy alakul a dolog?

— Csak egy hete vettem át ezt a munkakört, dandárparancsnok elvtárs. Azelőtt a dandárkomisszár titkára voltam.

— Hát meséljen, mi újság maguknál.

Szedov elmondta, hogy a frontcsapatok főparancsnoka szemlét tartott a dandár felett és még egy hónapot adott a harci kiképzésre.

— Igen, ezt hallottam, amikor Kelet-Buharából Taskentbe utaztam a kinevezésért, — említette meg Liharev.

— Dandárparancsnok elvtárs, mindenki Kelet-Buharáról beszél. Mindenféle szörnyűséget mesélnek erről az országról. Hogy ott úgyszólván nincs is víz, meg, hogy az emberek egyetlen állatbőrbe burkolózva járnak. Igaz ez? — kérdezte Szedov.

— Nem egészen úgy van. Akad ott víz, mert különben nem élhetnének az emberek és állatbőröket csak a hegyvidéki tadzsikokon láttam.

— De azért mégis: van valami különbség Nyugat- és Kelet-Buhara között?

— Természetesen. Mégpedig nagy. Míg Nyugat-Buharában és Turkesztánban olyan nagy kultúrközpontok vannak, mint Taskent, Szamarkand, Kagán és több más, s ezek a központok bizonyos hatást gyakorolnak a vidéki lakosságra is, addig Kelet-Buharában nincs semmi ilyen. Aki Kelet-Buharába akar menni, annak az utolsó vasútállomástól még néhánynapi utat kell megtennie lóháton. És akkor a régmúlt idők országába jut. Ez a vi-

dék csaknem ugyanazon a fejlődési fokon van ma, mint ezer esztendővel ezelőtt. Egy-egy ritka kivételtől eltekintve írni, olvasni sem tudnak az emberek... És miért érdekli ennyire Kelet-Buhara? — kérdezte Liharev, kíváncsi pillantást vetve Szedovra.

— Nem érdekel különösebben, dandárparancsnok elvtárs, — felelt Szedov vállat vonva.

Liharev elmosolyodott.

— Úgy látom, már arról beszélnek, hogy a dandár erre a vidékre fog kerülni. Hiszen nem teljesen kizárt dolog, hogy be kell vonulnunk Kelet-Buharába. Nyugat-Buharában nincs már mit keresnünk.

— És milyen ott a természet, dandárparancsnok elvtárs?

— A természet?... Tavasszal nagyon szép, de nyáron minden kiég. Zöld növényzet csak a hegyek között és a folyópartokon marad. Viszont sokféle vadállat akad, különösen az Amu-Darja és a Kafirnigán nádasaiban. Tigris, párduc, nádi hiúz, vadkacsa, fácán, sőt vaddisznó is!... A hegyekben dzserjánok, arhárok, kijikek laknak... — tájékoztatta Liharev Szedovot, akinek egyre jobban csillogott a szeme.

— Egy pillanatra! Szóval tigrisek is vannak?

— Vannak. Ezek az úgynevezett bengáli fajtához tartoznak és hatalmas, fejlett példányok. Aljosa nemrég ejtett el egyet. Ő az én fővadászom.

— Igazán? De hisz én is vadász vagyok! — kiáltott fel Szedov boldogan. — Madarakra is vadászik? — fordult Aljosához.

Aljosa fensőbbségesen nézett rá.

— Nem, ilyesmivel mi nem foglalkozunk — mondotta. — Inkább a vadállatok érdekelnek. Nálunk, az Amurnál, bőven vannak vadállatok.

— Medvére is vadászott?

— Vadásztam.

— Vontcsövű puskával?

— Minek az? Rendszerint gyújtófejes kétcsövűvel.

— És voltak izgalmas kalandjai?

— Hát volt mindenféle. Egyszer a hiúz kapott meg egy kissé, vagy kétszer a medve karmolt meg, tizenhétben pedig kis híján egy buta jávorszarvas látta el a bajomat.

— Aljosa, meséld el, hogy halászott a medve — szólította fel Liharev nevető pillantással a vadászt.

— Elmondhatom — egyezett bele Aljosa készségesen. —

Köszönöm, nem dohányzom — utasította vissza Szedov kínálását. — Hát elmondom, hogy is történt. Egyszer kimentem a tajgára mókust lőni. Hát jó. Megyek-mendegélek, egyszer csak... Hát ez meg micsoda? Egy medve halászik a pataknál. Képzeljék, gátat épített és hátsó lábára állva hajolt a víz fölé. Cupp, egy nagy hal! A medve körül sem néz, fejest ugrik a vízbe. Golyót cserélek, a fejére célzok, el akartam ejteni. Aztán mégis mást gondoltam: megálljunk csak, talán mégsem, megnézem, mi lesz a dologból. A medve — cupp! — megint ugrik. Magában, szemmelláthatóan, azt gondolja: de sok jó halat fogtam ebédre!... Hát jó. Egyre fogta, csak fogta a halakat. Aztán kiment a gátra, hogy megnézze a zsákmányt. A víz azonban valahogy elmosta a gátat és a sok hal egytől-egyig elúszott!... És képzeljék csak! A medve felordít, nyöszörögni kezd. Mindkét mancsával a fejéhez kap és csóválja a fejét, mintha ember volna. Micsoda szomorúság! Kész szerencsétlenség!

— Na és aztán? Megölte a medvét? — érdeklődött Szedov.

— Ugyan minek? Nem lett volna szívem. Ha látta volna, hogy emésztette magát! Szánalmas volt... Jól van, gondoltam, élj hát, te halászó medve...

— Mégis csak okos jószág a medve! — jegyezte meg Szedov.

— Általában igazán csodálatra méltó — hagyta helyben Aljosa. — Ahogy elnézem, mintha csak ember volna... Hanem, szerintem, nincs okosabb állat a kutyánál. Hallgassák meg, mi történt egyszer velem. Járok az erdőben és látom, hogy a szomszédom, egy mérges természetű muzsik, fel akarja akasztani a kutyáját. Már a hurkot is elkészítette. A kutya meg csak áll, mindennel tisztában van, szemét ellepi a könny, mint egy méltatlanul megbántott asszonynak. »Miért ölöd meg a kutyát?« — mondom. — »Mert tolvaj — feleli a muzsik — megfojtotta a csirkéimet.« Később aztán kiderült, hogy nem is kutya volt, hanem a görény. Én nagyon megsajnáltam a kutyát és elkértem a muzsiktól. A kutyával később nagyon összebarátkoztunk. De még mennyire! És milyen okos állat volt, csak hogy meg nem szólalt. Egyszer éppen hazajövök a vadászatról, benyúlok a zsebembe, hát nincs meg a pénztárcám! Ezt bizony elvesztettem, gondoltam magamban. A pénzt vigye el az ördög. Összesen 15 kopejka volt. De a tárcáért kár: új volt, szép bőrtárca és ami a legfontosabb, egy leánytól kaptam ajándékba. Azt mondom tréfából: »Dianocska, — így hívták a kutyát —, elvesztettem a tárcámat!« Azzal keresgélni

kezdtem a zsebeimben. Hát képzeljétek, megértette!.. Rohant ki a nyomon! Két órába se telt, futott vissza, szájában a tárcával.

— Há-át — mondta vontatottan Pjotr Dmitrics és kételkedve nézett Aljosára. — Hm... hiszen előfordul.

— Azt hiszi talán, hogy hazudok? Nem hazudtam még életemben! — kiáltott hevesen Aljosa, amint elfogta Szedov hitetlenkedő pillantását. — Persze, nem mondom, hogy minden állat okos. Közöttük is akad mindenféle, akárcsak az emberek között...

— Hát jól van, barátaim — szólalt meg Liharev és megnézte óráját. — Úgy gondolom, hogy Katta-Kurgánig még alhatunk egy kicsit.

Azzal leakasztotta a fogasról körgallérját, végig terítette az ülésen, lefeküdt és szinte azonnal elaludt.

Szedov és Aljosa még beszélgettek egy kicsit, aztán ők is elszundikáltak.

Katta-Kurgánba érve Pjotr Dmitrics elvezette Liharevet a dandárparancsnokságra, maga pedig hazament.

Bár későre járt az idő, Marinka ablaka még világos volt. Szedov nagyon örült ennek, mert veleszületett tapintatánál fogva nem szerette felesleges zavarni az embereket. Marinkát meg különösképpen nem akarta zavarni, mert titokban nagyon szerette.

Szedov felment a lépcsőn és a folyosón áthaladva megkopogtatta a posztóval beszegett ajtót.

Az ajtó mögül lépések hallatszottak, majd egy jólismert hang érdeklődött, hogy ki kopog.

— Én vagyok az, Marina Vasziljevna! — szólt Szedov.

Marinka kinyitotta az ajtót.

Először csak két erős kar és egy nagy bőrönd, meg számtalan kis csomag volt látható, azután maga Pjotr Dmitrics is megjelent életnagyságban, kissé zavart arckifejezéssel.

— Na, végre! Már nem tudtuk elképzelni, hová tűnt el. Három napra utazott el és egy hétig maradt oda! — mondta Marinka sugárzó mosollyal és élénken ragyogó szemmel.

Szedov egy lépést tett a leány felé, de egyik csomagja nagy zajjal a földre esett.

— Egy pillanat, Marina Vasziljevna — azzal lehajolt, de most már az összes kis csomagot leejtette.

»Micsoda medve!« — gondolta magában a leány vidáman.

Szedov ezalatt vörös arccal és sóhajtozva mászkált a földön, hogy a szárított sárgabarackot összeszedje.

— Na tessék kérem, ki látott ilyet? Ajjaj-jaj, de kellemetlen dolog — dörmögte bosszúsan — most meg összepiszkoltam... Tudja, úgy történt, hogy én ezt Szamarkandban kaptam, de a törzsnél nem lehet hagyni, mert a fiúk megeszik, — magyarázgatta, miközben az elszórt darabokat szedegette a földön.

Marinka gyorsan melléült és segített összeszedni a csomagokat.

— Kérem a kulcsot — mondta Szedov.

— A kulcsot? — kérdezte Marina csodálkozó szemmel. — Hát nem akar teát inni? A teafőző az asztalon van... Batuhnyenko van nálam, algebrát tanulunk.

Pjotr Dmitrics bosszúsan fintorította el az arcát. Nem kedvelte az ezred-karmestert, ezt az öntelt, fölényes fiatalembert.

— Lépjen be hát! — mondta Marinka.

Szedov félrehúzta az előszobát elválasztó függönyt és belépett a szobába.

— Hohó! Itt az elveszett bárányka — üvöltötte harsány nevetéssel Batuhnyenko, fekete bajuszát pödörgetve. — Már azt sem tudtuk, kit küldjünk érte. Hát jónapot!

— Jónapot! — viszonozta Szedov hűvösen a köszöntést.

— Meséljen, Pjotr Dmitrics, mi újság maguknál? — érdeklődött Marinka.

— Új dandárparancsnokot kaptunk, Liharevnek hívják — mondotta Szedov felélénkülve, vidámabb hangon. — Ez aztán ember a talpán! Egyszerű, szeretetreméltó. Amint belépek a vonaton a fülkébe, látom, hogy egy ismeretlen parancsnok ül már bent. Beszédbe elegyedtünk, én meséltem neki Liharevről. És kiderült, hogy aki velem szemben ül, az maga Liharev... Igy történt. No és itt mi újság?

— Ellenőrzés folyik nálunk. Az ezredet ellenőrzik — felelt Marinka.

Batuhnyenko hangosan felnevetett.

— Ó, de sajnálom a fegyvertisztet![1] — kiáltott fel. — Van annak elég baja!

— Hát mi történt? — kérdezte Pjotr Dmitrics. A fegyvertiszt említésekor lelki szemei előtt élénken megjelent egy magastermetű, sovány, ferdevállú férfi.

[1] A fegyvertisztet most lőszerellátási parancsnoknak nevezik.

— Tudod, hogy van az — mondta Batuhnyenko. — A vizsgálat során jól lehordták néhány be nem lőtt puska miatt. Ő meg nagy búsan a söntésbe megy, ott ül Ladigin Vihrovval. Odamegy hozzájuk és elpanaszolja a bánatát... — Batuhnyenko felállt, meghajolt és vállát felhúzva, utánozta a fegyvertisztet. — Szóval, odamegy hozzájuk és kezdi bizonygatni a maga igazát: »Látjátok — mondja — mindenki a fegyvertisztet szidja. Hát miért éppen őt? Talán nem néz utána a dolgoknak? Pedig hányszor figyelmeztettem a századparancsnokokat. Nem, a szemlélő helyében én máskép jártam volna el. Odahívtam volna az ezred valamennyi parancsnokát...« — Batuhnyenko közben, a fegyvertisztet utánozva, csendesen közelebb lépett Szedovhoz, és rátámadt: — »Ezredparancsnok elvtárs, micsoda dolog ez? Mi? Önt kérdezem! Talán csak a fegyvertiszt felelős, más senki? Öt nap!«

— Közben Kudrjasov Smatov kíséretében észrevétlenül odajött és figyelte a fegyvertiszt mondókáját — magyarázta Marinka. — Vihrov kacsintott, de a fegyvertiszt annyira belemelegedett, hogy semmit sem vett észre.

— Úgy van — folytatta Batuhnyenko — szóval, öt napot adott az ezredparancsnoknak, aztán Vihrovhoz fordult: »És ön, komisszár elvtárs, mit képzel? Azt hiszi, hogy csak a politikai oktatásért felelős? Hogy a fegyverekhez semmi köze sincs? Hohó, pajtás, nem addig van az! Ön éppen úgy felelős mindenért, mint az ezredparancsnok. Tíz napot kap.«

— Most aztán Kudrjasov is megszólalt — folytatta Marinka. — Elnevette magát és megkérdezte: »Fegyvertiszt elvtárs, miért kaptam én öt napot, a biztos pedig kétszerannyit?« A fegyvertiszt megfordult, meghökkent és csak nézett, nézett, hang nem jött ki a torkán. Aztán mégis csak megszólalt: »Hát igen — azt mondja —, ezredparancsnok elvtárs! Mindenki a fegyvertisztet bántja! Mindig ő a bűnbak! Hát nem bírtam tovább. Nem bírtam magamba fojtani...«

— Most Smatov szólt bele: »Én tudom — mondta — miért adott nekem tíz napot! Azért, mert legutóbb a foglalkozásokon jól sarokba szorítottam« — fejezte be nevetve Batuhnyenko.

— Igyon még, Pjotr Dmitrics! — biztatta Marinka és újból öntött a teából. — Igaz is, mindent elfelejtek — jutott hirtelen eszébe — távollétében a vállalkozó kétszer is kereste. Azt üzeni, hogy a helyiségek rendbehozatala megtörtént.

— Nagyon jól van. Holnap ezzel foglalkozom majd —

mondta Szedov vidáman, azután kiitta teáját, elkérte a kulcsot és bocsánatot kérve az alkalmatlankodásért, szobájába ment.

— Folytatjuk? — kérdezte Marinka Batuhnyenkótól.

— Csak rajta, hol hagytuk abba?

— Az algebrai egyenletrendszereknél, — felelte Marinka, aztán kinyitotta a könyvet és óvatosan elhúzódott a felé hajló karmestertől.

*

Liharev a parancsnokságra érve aláírta a parancsot a dandárparancsnokság átvételéről és megmondta a segédtisztnek, hogy másnap reggel nyolckor lóvizsgát tart a 61. ezrednél.

A segédtiszttől megtudta, hogy Bocskarev a lakásán tartózkodik, így elhatározta, hogy meglátogatja.

A szállásadó, egy öreg vasutas, szívélyesen üdvözölte Liharevet és végigvezette a folyosón. »Erre kérem« — mondotta és bekopogtatott egy üvegajtón.

— Igen! Szabad! — szólt belülről egy vastag, erős hang.

Liharev belépett a lakályos kis szobába, amelyben ebédlőszekrény, dívány és asztal állt. Az ebédlőasztal mellett egy közepesnél alacsonyabb termetű, zömök férfi kenyeret vágott. A férfi zubbonyt viselt, mellén hatalmas zsebekkel, barnasávos, vörös lovaglónadrágot, és, az akkori szokás szerint, magassarkú lovaglócsizmát. Simára borotvált, feszült érdeklődést tükröző arcát, kissé ferdemetszésű szemét a belépő felé fordította.

Liharev bemutatkozott.

— Oh, már vártuk! — mondta Bocskarev barátságosan. Azután Liharevhez lépett és nagy, erős kezével megszorította Liharev felé nyújtott kezét. — De miért nem értesített bennünket, Liharev elvtárs? — kérdezte Bocskarev mosolyogva. — Küldtem volna lovakat az állomásra.

— Hiszen nem volt messze. A csomagjaimat pedig otthagytam a küldönccel az állomáson.

— Akkor kocsit kell kiküldeni?

— Már intézkedtem.

— Hát akkor jó, jöjjön beljebb és foglaljon helyet... Éppen vacsorázni készültem. — Bocskarev elhallgatott és gyors, kutató pillantást vetett Liharevre. Pillantásuk találkozott és, bár egyik percig egyik sem szólt, mindketten rokonszenvesnek találták egymást. Bocskarev azonban, éppen úgy, mint Pjotr Dmitrics a

vonaton, akaratlanul is arra gondolt, hogy másnak képzelte Liharevet. Az emberek többsége hajlamos arra, hogy a hőst, a győztest óriásnak, természetfeletti erejűnek képzelje el. Bocskarev előtt pedig egészen mindennapi, harminc év körüli férfi állott, alig valamivel magasabb, mint ő maga. De Liharev karcsú, arányos termete, kimért mozdulatai, nyugodt beszéde és nyílt tekintetű kék szeme nagy belső erőt árultak el.

Bocskarev nem szeretett elhamarkodva véleményt alkotni az emberekről, de ezúttal megállapította, hogy az új dandárparancsnokkal könnyű és kellemes lesz az együttműködés.

— Foglaljon helyet, Liharev elvtárs — mondta és egy párnázott karosszéket húzott közelebb.

— Nagyon vendégszerető házigazdája van — jegyezte meg Liharev. — Kellemes ember.

— Tudja, az egész polgárháború alatt, a Donyec-medencén kívül, sehol sem találkoztam olyan vendégszerető emberekkel, mint ezek az itteni vasutasok, — mondta Bocskarev, miközben tányérokat vett ki a szekrényből és tett az asztalra. — Katta-Kurgán kispolgári városka és itt a vasutasok az orosz munkásosztály egyedüli képviselői. Ezek úgy fogadták a mi katonáinkat, mintha legalább is rokonaik lettek volna. Mindegyik kedveskedni akart valamivel. Mi is elhatároztuk, hogy segítségére leszünk a városnak. Most hozzuk rendbe a villamosműveket; segítettünk a mozit üzembehelyezni. Szövetkezetet fogunk nyitni. A továbbiak során... — Bocskarev ezután terveiről kezdett mesélni.

Liharev behatóan érdeklődött a dandár ügyei és a nemrég kapott újoncok iránt.

— Nagyszerű legények — mondta Bocskarev. — Doniak, kubániak, terekiek, 1901-es évjárat, de az emberek egyre harcedzettebbek. Az egyik Gyenyikin ellen harcolt, a másik a különféle bandák ellen.

Amikor Szedovra terelődött a szó, Bocskarev elmosolyodott.

— Kitűnő ember és jól dolgozik, csak nagyon félszeg és gyenge szónok. — Bocskarev elmesélte, hogy Szedovot a lengyel fronton, ahol a 3. ezrednél szolgált, ideiglenesen kinevezték politikai biztosnak a sebesült hadbiztos helyébe. Mikor első ízben kellett egy gyűlésen felszólalnia, bátran fellépett a géppuskástaligára és elkiáltotta magát: »Elvtársak!« Aztán megállt és egy szót sem szólt többet, míg le nem lépett a taligáról.

Liharev szívből nevetett és megjegyezte, hogy nem mindenki született szónoknak. A természet tőle magától is megtagadta ezt az adományt.

Liharev kényelmesen elhelyezkedett a karosszékben és átengedte magát a pihenés kellemes érzésének. Közben figyelmesen hallgatta Bocskarevet. Az volt a benyomása, hogy a biztos értelmes ember, és, úgylátszik, jó elvtárs, akivel sok beszéd nélkül megértik majd egymást.

— Azt hallottam, hogy a múlt évben itt, Katta-Kurgánban, még az ellenség garázdálkodott — szólalt meg Liharev.

— Igen, egy Sáripov nevű angol ügynök személyében. A segítőtársa megszökött, — mondta Bocskarev.

— Ki az?

— Ulugbek, aki Sáripov hóhéra volt és gazdája parancsára szovjet munkásokat gyilkolt.

— Ulugbek? — kérdezte Liharev. — Egy Ulugbek-banda Kelet-Buharában tevékenykedik.

— Talán azonos?

— Nagyon valószínű.

— A hadosztály politikai biztosa azt mondta, hogy a mi hadosztályunkat rövidesen Kelet-Buharába irányítják — mondta Bocskarev.

— Igen — hagyta helyben Liharev. — Ezért is neveztek ki engem ide... — Kis ideig hallgatott, rágyújtott egy cigarettára, azután Bocskarev kérésére Enver pasa leveréséről kezdett mesélni. Éjfél már jóval elmúlt, de még mindig beszélgettek és teáztak. Liharev ekkor véletlenül órájára nézett és búcsúzkodni kezdett.

Bocskarev kikísérte a tornácra. Itt még egyszer elköszöntek egymástól és kezet szorítottak. Liharev azután a dandárparancsnokságra ment, ahol szobát biztosítottak számára.

Bocskarev egy darabig a pitvarban maradt. Még mindig érezte Liharev kicsiny, de izmos kezének erős szorítását. A távozó után nézve boldogan gondolt arra, hogy ennek a szemmelláthatólag rendkívüli embernek a társaságában lehet és előre örült a másnapi találkozásnak.

III

Pjotr Dmitrics Szedov másnap azzal a kellemes gondolattal ébredt, hogy a dandárszövetkezet berendezése elkészült. Szedov arcán megelégedett mosoly suhant át. Örömében hamar felöltözött, gyorsan megreggelizett és a kaszárnyaudvarra sietett. A tiszta és még hűs reggel csendjét elnyújtott lovassági vezényszavak törték meg.

Pjotr Dmitrics látta a nyeregtelen lovak hosszú sorát és a mellettük álló vöröskatonákat. A lóvizsga már megkezdődött és a katonák hosszú láncban vezették el a lovakat a kaszárnyaudvar közepén elhelyezett kis asztalka előtt. Az asztalon egy vastag könyv feküdt, körülötte néhányan álltak. Szedov megismerte Liharevet, Kudrjasovot, Ladigint és még néhány parancsnokot. Pjotr Dmitrics maga is odaindult és a közelből figyelte a lóvizsgát.

Liharev szigorú, sőt, ahogy Szedov látta, haragos arccal, aprólékosan, csaknem egyenként nézte meg a lovakat. Utána mondott valamit a mellette álló pocakos állatorvosnak, aki bosszúsan ráncolta homlokát és bejegyzett valamit a vastag könyvbe.

A vöröskatonák egyik lovat a másik után vezették el az asztal előtt. Pjotr Dmitrics látta, hogy az 1. század őrmestere, egy idősebb, varkocsos kozák, kissé távolabb állt és amint elvezették előtte a lovakat, öklével mindegyiket kissé oldalba ütötte, úgyhogy a lovak fenyegető horkantással, élénken ügettek el az asztal előtt.

Pjotr Dmitrics már éppen indulni készült, amikor az asztalnál hirtelen mozgolódás támadt és valaki ijedten felkiáltott:

— Vigyázat! Rúg!

Szedov csak annyit látott, hogy Liharev mellől mindenki félreugrott és egy nagy pejló, fülét rosszindulatúan hátrakonyítva, hátsó lábával a magasba rúgott. A patkók csillogó ívet írtak le Liharev feje mellett.

— Állj! Vissza! — mondta nyugodt hangon a dandárparancsnok a katonának, egy fiatal kozáknak, aki egész testével a szárakba kapaszkodva fogta vissza a felágaskodó mént.

— Vadállatok ezek, nem lovak! Egyre több a zsákmányolt csődör — mondta az állatorvos, aki előbb elszaladt és most bűntudatos ábrázattal közeledett Liharevhez. — Óvakodjék tőlük, dandárparancsnok elvtárs. A 2. századnál van egy sátán, amelyik

még ennél is rosszabb: rúg is, harap is. Aki ahhoz bot nélkül közeledik, megjárja!

— Úgy látom, ön bottal gyógyítja a lovakat, — mondta bosszúsan Liharev, a mén lábára mutatva. — Nézze, milyen gyulladásos!... Most pedig emelje fel a bal hátsót — mondta a katonának.

A kozák aggodalmaskodva nézett Liharevre.

— A hátsó lábához nem enged nyúlni, dandárparancsnok elvtárs — szólalt meg vonakodva.

— Dehogy nem enged — mondta Liharev szilárd meggyőződéssel. A dandárparancsnok zsebébe nyúlt és kivett egy kis kenyérhéjat.

— Mi a ló neve? — kérdezte a kozáktól.

— Bucefál, de mi csak Borkának hívjuk — felelt a katona.

Liharev megnyugtatóan a ló szemébe nézett, odaadta a kenyérhéjat, üzbég nyelven szólt hozzá, végigsimította a hátán felborzolódott selymes szőrt, aztán gyors, erős mozdulattal felemelte a hátsó lábát.

— Hát persze, hogy gyulladásos! Nézze, doktor! Azonnal küldje be a kórházba. Nem csoda, ha ilyen bánásmód mellett megbokrosodik — mondta Liharev, miközben elengedte a megszelídült csődör lábát és sötét pillantást vetett az állatorvosra.

— Vezesse el! — szólt a kozáknak.

Pjotr Dmitrics csak állt és nézte a lóvizsgát. Még mindig hideg szaladgált a hátán és szíve megtelt lelkesedéssel Liharev iránt. »Vajjon én mit tettem volna, mikor a csődör rúgni kezdett?« — gondolta Szedov és a dandárparancsnok helyébe képzelte magát. »Lehet, hogy elszaladtam volna. De mégsem! Ha magam vagyok, elszaladtam volna, de ha vele együtt vagyok, akkor természetesen ott maradtam volna« — döntötte el magában a kérdést.

— Igy van, magától értetődik, így van! — mondta ki önkénytelenül hangosan, amit gondolt, mégpedig annyira hangosan, hogy a mellette álló Aljosa értetlenül nézett rá. Szedov zavarba jött és hirtelen eszébe jutott, hogy már mennie kell, mert Vecskin, a vállalkozó régóta várja. Eldobta félig elszívott cigarettáját, eltaposta és gyorsan elindult a kaszárnyaudvaron keresztül.

*

Vecskin a szövetkezeti bolt küszöbén üdvözölte Szedovot.

— Alázatos szolgája, Pjotr Dmitrics! — mondta mély meghajlással, mosolyra igazítva dagadt, vörös arcát.

— Erőt, egészséget! — üdvözölte barátságosan Szedov. — Na, hogy áll a munka?

— Kegyeskedjék megnézni. Erre parancsoljon! — Vecskin széles mozdulattal kitárta az ajtót és udvariasan előreengedte Szedovot.

Pjotr Dmitrics belépett a boltba. Friss gyalúforgács, festék és lakk szaga csapta meg az orrát.

Szedov megelégedetten jártatta körül szemét a tágas üzlethelyiségen, a falak mellett sorakozó polcokon és az üvegfal mögött elhelyezett új pénztárfülkén.

— Most erre parancsoljon — hívta Vecskin és kinyitott egy kis ajtót. — Hogy tetszene önnek, ha ide jobbra kerülne az iroda, szembe pedig a raktárbejárat — mutogatta.

Szedov végigjárta a helyiségeket, bekukkantott minden sarokba, megnézett mindent, megszagolta a festéket és végigsimította a falakat.

— Hát mit szól hozzá? — kérdezte Vecskin kezét dörzsölve, mert látta Szedov arckifejezéséről, hogy mindennel meg van elégedve.

— Szép. Nem mondhatok rá semmit, — mondta Pjotr Dmitrics.

— Szóval, elszámolhatunk?

— Természetesen. Menjünk a parancsnokságra.

— Azt nem, bocsásson meg Pjotr Dmitrics, a parancsnokságra nem megyek, — jelentette ki Vecskin határozottan.

— Miért?

— Mert nem szeretnék Afanaszjev elvtárssal találkozni.

— Hát hová menjünk?

— Hozzám nem lehet — mondta Vecskin sajnálkozva. — Az én lakásom, sajnos, nem lakás, hanem szemétdomb, nincs asszony a háznál. Olyan a ház asszony nélkül, mint az ember szem nélkül.

— Akkor gyerünk hozzám.

— Az már más. Nagy örömmel — egyezett bele Vecskin ravasz oldalpillantást vetve Szedovra. — De nincs otthon véletlenül a kedves felesége?

— A feleségem? Miféle feleségem? — csodálkozott Pjotr Dmitrics. — Én nem vagyok nős.

— Hogy-hogy nem? Hát Marina Vasziljevna?

— Marina Vasziljevna? Miket beszél! Mi csak szomszédok vagyunk.

— Kár, Pjotr Dmitrics. Micsoda szép nő! Hát nem, én az ön helyében nem haboznék. Én amint idejöttem és megláttam, azt mondtam, hogy ez aztán igen! És milyen kedves! ... Pedig azt beszélik, hogy önök megházasodtak.

— Butaságokat beszélnek — mondta Pjotr Dmitrics komoran. Aztán bezárta kulcsra az üzlethelyiséget és nagy léptekkel elindult az utcán. Vecskin hasztalan próbált lépést tartani vele.

— Én meg azt hittem, hogy ön családos ember — mondta Szedov, a gyorsan tipegő Vecskin felé fordulva.

A vállalkozó szomorúan felsóhajtott.

— Csak voltam — mondta. — És milyen szép feleségem volt. De hát nem élhettünk együtt.

— Meghalt?

— Nem, ellopták tőlem.

— Kit, a feleségét? — nevetett Szedov. — Hogy lehet az?

— Nem hiszi? Bizonyisten úgy volt. Én moszkvai vagyok, ott lopták el tőlem. És tudom is, hogy ki lopta el. Egy katona, maguk közül való.

— Hát miért nem vette vissza?

— Hiszen, ha lehetett volna! De saját jószántából ment el ... Persze, én voltam a hibás mindenben. Nem tanítottam eleget. Hiszen még valósággal kislány volt. Tizenhétéves. Árva ... — Vecskin elhallgatott. — Emlékszik még, Pjotr Dmitrics, micsoda éhínség volt tizenkilencben.

— Hogyne emlékeznék!

— Hát akkor történt. Az utcáról szedtem fel. Eszméletlen volt. Hazavittem, ápoltam, azután megkértem. Eleinte sehogy se akarta. Azt mondta, öreg vagyok. Hát mondja, öreg vagyok én? Még hatvanéves sem vagyok ... Lelkére beszéltem, tanítottam, de úgylátszik, nem eléggé. Talán itt követtem el a hibát? Ki tudja. És pont akkor bukkant fel az a fiatalember. Nem tudom elképzelni, mikor volt alkalmuk megállapodni. Egy öregasszonyt fogadtam, hogy titokban vigyázzon rá. De nem vigyázott az átkozott boszorkány! Nem tudom, miért szökött hozzá. Hiszen rendes ember vagyok én, pénzem is volna ... — Közben beléptek Szedov szobájába. — De jó magánál, Pjotr Dmitrics — mondta Vecskin és leült az asztalhoz a falakat nézegetve. — Tisztaság és rend.

Ez aztán a rendes lakó. Régóta dolgozik a kereskedelmi részlegnél?

Szedov nem felelt, hanem tintát vett elő a szekrényből és az asztalra tette.

— Hát állítsuk össze a számlát — indítványozta, aztán leült és feltette szemüvegét.

Vecskin csodálkozva nézett rá.

— Hogy-hogy? Ilyen gyorsan, máris a számlát? Nem, tisztelt uram, kereskedők között ez nem szokás, — mondta tagadóan rázva fejét. — Nem ez a módja. Először inni kell rá egyet.

— Én nem vagyok megfelelő ivócimbora — jegyezte meg Szedov. — Bor sincs nálam. Nem tartok itthon. — Belenézett a szekrénybe és egy tányér halvát tett az asztalra. — Tessék, ha szereti, vegyen belőle.

— Azt mondja, hogy nincs bor? — Vecskin Szedovra kacsintott, zsebéből egy üveget húzott elő és sajátságos, széles, kerek mozdulattal az asztalra állította a tányér mellé.

— Ezt ajánlhatom. Mazsolapálinka. A legjobb szer malária ellen. Én állandóan élek vele, azért is nem vagyok beteg.

Szedov felállt.

— Hova megy, Pjotr Dmitrics? — kérdezte ijedten Vecskin.

— Csak egy perc. Keresek valamit, amivel kinyissuk.

— Minek az? Boldogulunk mi anélkül is.

Vecskin megfogta az üveget, óvatosan balkezébe vette és tenyerével ügyesen megütötte az üveg fenekét.

— Tessék! Már kész is! Legyen szíves poharakat adni.

Felhajtottak egy pohárral és csipegettek a halvából.

Vecskin homlokát ráncolta.

— Ez a harapnivaló nem illik hozzá. Hej, ha egy kis káposzta volna!... — Aztán rövid hallgatás után újra megszólalt:

— Hát hogy tetszik önnek a mi kis városunk, Pjotr Dmitrics?

— Mit is mondhatnék! Város — város, egyik olyan, mint a másik.

— Ó, nem, Pjotr Dmitrics! Tévedés! A mi városunknak történelmi múltja van. Makedóniai Sándor maga alapította. Nagy csata volt itt. Utána hatalmas kurgánt[1] hordtak össze. Ezért hív-

[1] Kurgán: sírhalom. *(Ford.)*

ják a várost Katta[1]-Kurgánnak... A csapatok egy része aztán itt maradt. Talán hallotta, hogy van egy kislák, amit Arab-hanénak hívnak? Ott arabok laknak, pogány a lelkük... De miért nem iszik?

— Köszönöm. Nem kérek — utasította vissza Szedov. — Gyerünk, lássunk munkához!

— Mindjárt, Pjotr Dmitrics. De maga olyan rendes ember. Szeretném egyszer kiönteni a lelkemet, — mondta Vecskin, majd megtöltötte poharát és egy hajtásra kiitta.

— Szóval arabok laknak itt — ismételte Szedov. — Érdekes, én nem is tudtam...

— Ki tudja, mi mindent nem tudunk még, Pjotr Dmitrics, — mondta Vecskin atyai hangon és ismét megtöltötte poharát. — Hát tudjuk, teszem azt, hogy hogy fordul majd az életünk? Nem tudjuk. És jó lenne azt is tudni, mi lesz ennek az egésznek a vége.

Szedov felfigyelt.

— Mit akar ezzel mondani? — kérdezte fürkészően.

Vecskin nem felelt, hanem letört egy darab halvát és csendesen rágcsálva nézegette Szedovot apró, zöld szemével.

— Ön hová való, Pjotr Dmitrics? — kérdezte szúrós szemmel.

— Én? Doni kozák vagyok — válaszolt Szedov.

— Úgy... Szóval nem élt rosszul.

— Elég jól éltem.

Vecskin felkacagott. Szedov csodálkozva nézett rá és csak most vette észre, hogy Vecskin felső ajka rövidebb s hosszú, sárga, rozzant léckerítéshez hasonló fogai kilátszanak alóla.

— Szóval élt! — hahotázott Vecskin. — És most? Csak létezik... Hej, Pjotr Dmitrics, áldott jó lélek maga, de én megértem magát. Maga a mi emberünk, üzletember, — mondotta a részeg ember őszinteségével. — Hát mit gondol maga, én ki vagyok? — folytatta mutatóujját felemelve, mintha fenyegetne valakit: — Nekem saját üzletem volt Moszkvában. Én voltam a tulajdonos!... Ismeri Moszkvát?... No, hát akkor talán emlékezni fog egy nagy üzletre a Nyikityinói kapunál: »Vaszilij Szemjonovics Vecskin«... Hej, Pjotr Dmitrics! — folytatta, miközben megtöltötte poharát és egyhajtásra kiitta. — Megmondom én

[1] Katta: nagy.

magának, milyen életem volt nekem: kívánni sem lehetett volna jobbat! A leghíresebb kereskedők voltak az ismerőseim. Maga Praszolov is parolázott velem. És ha időnként szibériai kereskedők jöttek Moszkvába, én voltam az első ember, akihez fordultak. Nélkülem egy lépést sem tettek. És miért? Azért, mert én a női nem szempontjából úgy ismertem egész Moszkvát, mint a tenyeremet. Az összes jobb lányokról nyilvántartást vezettem ...

Szedov türelmetlenül köhintett.

— Mindjárt, mindjárt, Pjotr Dmitrics, csak hadd fejezzem be! — kérte Vecskin. — Hja, a szibériai kereskedők! Ki tudja ma már, hogy mi is volt egy ilyen szibériai kereskedő. Ha Moszkvába jött, két darab ezrest betett a tárcájába, százezret pedig az inge alá, minden eshetőségre! ... A mi társaságunk azután gumirádleren járta be Moszkvát. A sorrend ez volt: amint a kereskedők megérkeztek, legelőször is megreggeliztünk Martyanicsnál. Ez a Vörös Téren volt; ott lent volt a vendéglő, a Tyoplije Rjadin, — magyarázta Vecskin. — Mindenki ivott fél üveggel, evett egy pár tojást, rá egy kis teát, hogy reggel még józanok maradjunk. Innen mentünk a tőzsdére. Ott voltunk mindennap háromig ... Na, jó. Később aztán, akár jól ment az üzlet, akár nem, a Színháztérre hajtattunk Tyesztovhoz ebédelni. Micsoda konyha volt ott! Forrón, serpenyőben tálalták fel a palacsintát. Hát még az előételek! — Vecskin fejét ingatta. — Az ohotnijnadi kereskedők mind Tyesztovhoz küldték áruik legjavát. Tyesztovtól »Jar«-hoz mentünk, a Pityerburgi sétányon. Ide már aztán feltétlenül vittünk lányokat is. Ez már az én dolgom volt! He-he ... Erről én gondoskodtam. »Jar«-nál vidám volt az élet. Cigánybanda ...

— Befejezem már, Pjotr Dmitrics, befejezem — mondotta gyorsan Vecskin, mikor látta, hogy Szedov arca elsötétül és izegni-mozogni kezd a székén. — Hát szóval — folytatta — »Jar«-nál mulattunk egész éjjel és hajnalra a »Mavritaniába« hajtattunk, hogy kijózanodjunk. Ott, akár tetszik, akár nem, megint palacsintára került a sor, meg mindenféle hűsítő italokra. A »Mavritaniából« aztán hazamentünk kicsit pihenni, felfrissülni, megfürödni, utána megint Martyanicshoz. Igy ment ez néhány napon keresztül és csak azután foglalkoztunk az üzlettel ... Ami pedig a mindenféle kilengéseket illeti, az már inkább a »Prágá-« ban történt, az Arbat-étteremben. — Vecskin elmosolyodott. — Eszembe jut egy eset. Éppen január tizenkettedike volt, Tatjana napja. Egy ügyvéd csatlakozott a társaságunkhoz. Szörnyen le-

itta magát és a tengerek királyának szerepében tetszelgett: meztelenül mászott be az akváriumba a halak közé. Micsoda nevetés volt! Persze, a rendőr felírta. No, de pénzzel mindent el lehetett intézni. Bizony, tudtak élni akkoriban. Ha valakinek kedve szottyant valamire, nem sajnálta a pénzt. Ami pedig a lányokat illeti, azt velem beszélték meg, mert a női nemet illetően úgy ismertem Moszkvát, mint a tenyeremet.

— De most már elég volt! Micsoda piszkos dolgok ezek! Hallani sem akarom! — jelentette ki Szedov határozottan és felállt. — Állítsa ki a számlát. Mennem kell az állomásra.

— Jól van, jól van, tisztelt uram — mondotta Vecskin gyorsan. — Ne haragudjék, kérem. Nincs rá semmi oka. — Azzal gyorsan elővett a tárcájából egy tiszta számlaűrlapot. — Hát mennyiről is állítsuk ki, Pjotr Dmitrics? — kérdezte összehúzott szemmel.

— Mennyiről? Hát elfelejtette? — Szedov csodálkozó pillantást vetett rá szemüvegén keresztül. — De hiszen megállapodtunk 1200 rubelben.

— No, igen... Persze! Úgy van, ahogy mondja — felelte Vecskin, de nem nézett rá. — Csak hát, tudja, Pjotr Dmitrics, szeretnék egy kis kérdést feltenni.

Vecskin kutató pillantást vetett Szedovra.

— Hát csak tessék, rajta.

— Hogy is fejezzem ki magam?... A dolog, hogy úgy mondjam, így áll... Ön még fiatal ember. Igen. És önnek élnie kell. Nem igaz?

— Dehát mit akar tulajdonképpen?

— Csak azt akarom... Nézze csak, milyen viseltes a zubbonya. Már egy folt is van rajta. — Vecskin elhallgatott és idegesen izgett-mozgott a széken.

— Tudja mit, beszéljen velem nyíltan — mondta Szedov határozottan. — Ne kerülgesse a dolgot, mint macska a forró kását.

— Pjotr Dmitrics, kedves barátom, nyíltan beszélek. Én már, tudja, ilyen ember vagyok: kimondom, azután többé egy szót se róla! Úgy! Szóval, tegyünk hozzá három darab százast, hogy — mint mondani szokás — legyen mit aprítani a tejbe. He, he! Hiszen mindenki élni akar! És maga sem fog rosszul járni. Bízzék bennem, csak jót akarok!

— Hát erről van szó! — Szedov arca elvörösödött a dühtől,

amint a vállalkozóra nézett. — Nem, ebből a trükkből nem lesz semmi.

Vecskin gonosz arckifejezéssel folytatta:

— De, kérem, Pjotr Dmitrics! Hát azért hajszoltam én, mint egy hajcsár, egész idő alatt a munkásokat? Ezért fáradtam?

— Fáradságáért százalékot kap a munka után.

— A százalékból nem lehet megélni... Hát jó: ön is engedjen, én is engedek: adjon rá kétszázat és felezünk. Érti? A dolog tiszta. Felelek érte... Nos, határozzon, Pjotr Dmitrics! Ugyan, mit sajnálja azt a pénzt? Van a bolsevikoknak pénzük bőven, attól nem lesznek szegényebbek. Vegye el a felét, aztán pont, senki sem tud róla.

Szedovnak elállt a lélekzete.

— Már engedjen meg — szólalt meg egész testében remegve a dühtől és felállt. — Hogy merészel nekem ilyen... gazságot ajánlani? Önmagából indul ki? Nem tudja, mi jár ezért?

Vecskin felállt, előre-hátra hintázta magát, majd lábujjhegyre állt és ujjával Szedov orra alatt hadonászott:

— No, no, no... Igen tisztelt uram! Csak ne fenyegessen. Nem vagyok én olyan ijedős. Önnél nagyobb legényeket is próbáltak már...

Szedov nem hagyta tovább beszélni a vállalkozót, hanem elkapta a gallérját és foga közt mormogva, kifelé taszigálta.

— Engedjen el! — hörögte Vecskin.

Pjotr Dmitrics felrántotta az ajtót és lelökte Vecskint a lépcsőn.

Szedov dühösen szidta, gyalázta Vecskint, aki legurult a lépcsőn és megpróbált feltápászkodni. Szedov így nem is vette észre mindjárt Marinkát, aki abban a pillanatban ért haza.

— Pjotr Dmitrics, mi történt? Miért bántja ezt az embert? Miért fekszik a földön? — kérdezte a lány, aggodalmas pillantást vetve Szedovról Vecskinre.

— Megbotlott! — felelte Szedov élesen, kerülve Marinka tekintetét. Azután ridegen elfordult, becsapta az ajtót és bement a folyosóra.

Marinka csak állt és nézte Vecskint, aki sántikálva nekivágott a kaszárnyaudvarnak.

Marinka bement a szobába.

— Mi történhetett? — tűnődött a lány, a falon túlról hallatszó, gyors lépésekre figyelve. Minden jel arra mutatott, hogy

szomszédját nagyon felingerelte valami. Sehogy sem fért Marinka fejébe, hogy ez a mindig nyugodt, kiegyensúlyozott ember ilyen indulatba jött. Ismét hallgatózni kezdett, de a falon túl most már minden elcsendesedett.

— Megnyugodott — állapította meg Marinka. — Pedig különben csodálatosan kedves ember ez a Pjotr Dmitrics!

•

Mikor Bocskarev másnap belépett Liharev nagy, világos szobájába, első pillantása Aljosa széles hátára esett. A küldönc a nyitott utazóbőrönd fölé hajolva könyveket szedegetett elő és átadta azokat Liharevnek, aki a könyvszekrény előtt guggolva a polcokra helyezte a könyveket.

A szoba közepén üres, fényezett szekrény és egy faláda állott. A ládán egy hegedű feküdt, tokjával együtt. A szobában szanaszét heverő holmik: egy gimnasztyorka, egy körgallér, egy sárgasávos lovaglónadrág, az ágyon heverő cipő, mellette kalapács és szegek, — mindez világosan mutatta, hogy az új lakók éppen most készülnek berendezkedni.

— Mi az, mi az? Rendezkedés? — kérdezte Bocskarev.

Liharev gyorsan a hang irányába fordult.

— A, komisszár elvtárs! — kiáltott fel barátságosan. — Elhatároztuk, hogy rendet csinálunk a lakásban. Mindjárt készen vagyunk.

Bocskarev leült, rágyújtott és némán nézegette a szobát. Aljosa szétrakta a fehérneműt a széken, majd egy szokatlanul élénk mintájú brokát szüzánét vett elő a bőröndből és határozatlanul topogott a szoba közepén, mert nem tudta eldönteni, hová rakja fel. Bocskarev a szemközti falra pillantott és egyszerre fölfigyelt: az ágy fölött függő olajfestmény egy férfit ábrázolt, akinek szürke szeme ismerősnek tűnt... Ki lehet az? Önkénytelenül Liharevre nézett. Az első percben úgy tűnt, hogy az arc ugyanaz. De mégsem, az arckép valaki mást ábrázolt. A széles, ellenzős fehér sapka és a régies szabású katonazubbony más korból való. »Ki lehet ez?« — gondolta. Most már végérvényesen meggyőződött arról, hogy nem Liharev arcképe áll előtte. A fekete képkeretből kipillantó férfiarc vonásai élesebbek voltak, csak nagy, nyugodt szeme emlékeztetett Liharev szemére.

— Dandárparancsnok elvtárs, mondja, kit ábrázol ez a kép? — kérdezte Bocskarev az arcképre mutatva.

— Miért? — kérdezte Liharev mosolyogva.

— Nagyon hasonlít önre, de meg vagyok győződve, hogy mégsem önt ábrázolja.

— Igaza van. Ez az ükapám. Dekabrista[1] volt, Lermontov barátja. I. Miklós közkatonává fokozta le és a Kaukázusba számüzte...

— Érdekes! Hm... — mondotta Bocskarev. Ez a felvilágosítás még nagyobb tiszteletet ébresztett benne Liharev iránt. Bocskarev barátságosan nézett a dandárparancsnokra és rövid hallgatás után megkérdezte: — No és hogy alakult ükapjának a sorsa?

— Elesett a Valerika-folyó melletti csatában, — válaszolta Liharev. — Mellesleg, a halála leírását véletlenül megtaláltam egy másik dekabristának, Lorernek az emlékirataiban... No, de kész is lettünk, a legfontosabbon túl vagyunk. — Liharev felállt és kinyújtóztatta tagjait. — Hát mivel szolgálhatok, Pavel Sztyepanics? — kérdezte Bocskarevtől.

— Oh, semmi, csak úgy benéztem — mondotta Bocskarev. — Erre jártam, hát gondoltam, megnézem, hogyan rendezkedett be, dandárparancsnok elvtárs.

— Egész jól. Csak még szúnyoghálót kell kérnem az orvostól az ablakra. Mennyi itt máris a szúnyog!

— Nem szenved maláriában? — kérdezte Bocskarev.

— Nem. Mi Kelet-Buharában kinint szedtünk. Akár tetszett, akár nem, mindennap be kellett venni három port. Aztán meg nem is tartózkodtunk egy helyben. Állandóan hadjáratok voltak, mégpedig többnyire a hegyekben... De én csak mesélek, — kapott észbe Liharev — és meg sem kérdezem: nem parancsol egy teát? Aljosa mindjárt hozza.

— Nem, már mennem kell — mondotta Bocskarev és felemelkedett. — Hamarosan átjön a parancsnokságra?

— A parancsnokságra? Fél óra múlva.

— Akkor jöjjön át. A szolgálatos azt mondta, hogy posta jött Taskentből... — Bocskarev barátságosan hiccentett Liharev felé és kiment a szobából.

[1] Dekabrista: aki részt vett az orosz nemesi forradalmárok 1825 december 14-i felkelésében. *(Ford.)*

IV

Eltelt két hónap.

Ivan Iljics éppen olvasott, amikor belépett a parancsnoksági küldönc és jelentette, hogy Kudrjasov ezredparancsnok sürgősen hivatja.

Ivan Iljics gyorsan felszedelőzködött, felkötötte kardját és az ezredparancsnokságra indult.

Ladigin kitalálta, hogy miért hívták: a napokban a hadseregparancsnok megszemlélte a dandárt, megelégedésének adott kifejezést és jószerencsét kívánt a rövidesen meginduló hadjárathoz. Ladigin örült ennek, csak egy dolog aggasztotta: Ilvacsev tanulmányi célból elutazott és így századának nem volt politikai biztosa. Már pedig Ivan Iljics úgy vélte, hogy Kelet-Buharában komisszár nélkül nem lehet boldogulni.

Ladigin már beszélt erről Smatovval. Az ezredkomisszár megígérte, hogy gondolkodni fog a dolgon és majd eldönti, hogy kit nevezzenek ki. Azóta azonban már eltelt néhány nap és még mindig nem történt döntés. Ez nyugtalanította Ivan Iljicset.

Amikor Ladigin a parancsnokságra ért, már néhány embert talált Kudrjasovnál. Ott volt Bocskarev és Szedov is. A jelenlévők a falitérképet nézegették és élénken tárgyaltak a küszöbön álló hadjáratról.

Ladigin jelentkezett Kudrjasovnál.

— Ide figyeljen, Ivan Iljics — szólalt meg Kudrjasov. — Holnap indulunk Kelet-Buharába. Karsiig vonattal megyünk. Jelölje ki a vonatparancsnokot!

— Mikor rakodunk, ezredparancsnok elvtárs? — kérdezte Ladigin.

— Pontosan reggel hatkor. Világos?

— Világos.

— A század mindennel el van látva?

— Szó sincs róla — mondta Ivan Iljics határozottan.

Kudrjasov csodálkozva nézett rá.

— Hát mi hiányzik, Ladigin elvtárs? — kérdezte Bocskarev.

— A legfontosabb. Nincs politikai biztosom.

— De van — mondta Szedov.

— Van? — kérdezte Smatov. — Ki az?

— Én!

— Te?! — csodálkozott Bocskarev.

— Hát igen. A szövetkezetet átadtam és kértem beosztásomat Ladigin elvtárshoz.

— Nézd csak, mit nem mond — szólt Bocskarev. — Smatov, mit gondolsz?

— Egyszóval, itt már nincs mit gondolkozni, Pavel Sztyepanics. Úgysem találhatnánk jobb jelöltet.

— Hát akkor legyen úgy — mondta Bocskarev mosolyogva. — Ladigin elvtárs, meg van elégedve?

— Nagyon — jelentette ki Ivan Iljics Szedovra pillantva. — Ezredparancsnok elvtárs, távozhatok?

— Igen. Hová megy most? — kérdezte Kudrjasov.

— Az állomásra. Megtudom, mi van a vagonokkal.

— Helyes, menjen!

Ladigin távozott a parancsnokságról és az istállók felé indult. »Szóval Szedov — gondolta és mosolygott a bajusza alatt. — Szedov kitűnő ember. Most aztán lehet dolgozni...«

Ladigin szembetalálkozott Vihrovval.

— Neked mi bajod? — kérdezte Ivan Iljics aggodalmasan, mert szokatlanul dühösnek látta helyettesét.

— Oh, mindig csak ez a Fedotkin! — mondta bosszúsan Vihrov. — Nem gondoskodik rendesen a lovakról. Kérdezem tőle: — Megitattál? — Megitattam — mondja; amikor aztán ellenőrzöm, látom, hogy a lovak valósággal rávetik magukat a vízre.

— Hát akkor mire vársz? Válassz magadnak másik küldöncöt, — javasolta Ladigin. — Hallottad, mit mondott a dandárparancsnok az értekezleten: a parancsnok küldönce legyen értelmes, bátor, tudjon írni-olvasni, tudjon parancsot továbbadni és általában dolgokat elintézni; legyen minden szempontból jó katona.

— Én már ki is néztem magamnak egyet a fiatalok közül — mondotta Vihrov.

— Kit?

— Szurzsikovot.

— Azt a kis tömzsit?

— Igen, azt.

— Hát akkor beszélj vele! Biztosan vállalni fogja.

— Majd beszélek... És ön messzire megy, Ivan Iljics?

— Az állomásra. Hivatalos ügyben.

— Aha! — bólintott Vihrov megértően, mert jól tudta, mi-

ről van szó. Azután elbúcsúzott Ladigintól és a kaszárnyába ment, hogy beszéljen Szurzsikovval.

A katonák a deszkából összerótt asztal körül álltak. Az asztalon egy szétszedett puska feküdt. Fiatal, napbarnított arcok és kopaszra nyírt fejek hajoltak az asztal fölé. A foglalkozást Csapligin szakaszvezető vezette. Ott volt a századtól Oszadcsij törzsőrmester is, egy nagy kövér ember, aki Csapliginhez hasonlóan, mint továbbszolgáló, visszamaradt. Oszadcsijt a fogatolt tüzérosztálytól helyezték át az ezredhez.

Oszadcsij, amint Vihrovot megpillantotta, vigyázzt vezényelt és jelentést tett.

Vihrov fogadta a vöröskatonák köszöntését, majd meghallgatta Pardát, aki ügyesen összerakta és közben el is magyarázta a puska závárzatát.

— Majcsak fogaszmenni, — fejezte be Parda, miután félretette a závárt.

— Ügyes gyerek vagy, Parda! Jól megtanultad — dícsérte Csapligin. — Hát azt ki tudná nekem megmondani, fiúk, hogy mi történik a závárzat alkatrészeivel, ha a cső eldugul? — Csapligin lassan végigjártatta szemét a figyelő arcokon. — No, mondd meg te, Csernolihov — szólított meg Csapligin egy magas, karcsú, finomarcú katonát.

A katona egy darabig gondolkodott, mondott is vagy két szót, de aztán pirulva elhallgatott.

— Nem tudod? — szólt közbe az őrmester. — Nem 1902. mintájú háromhüvelyes löveg ez, pajtás, ahol minden alkatrész százszor akkora, mint itt. Nahát, Szurzsikov, magyarázd meg neki — fordult egy zömöktermetű katonához, akinek szokatlanul élénk, gyors tekintete mindjárt elárulta a kozákot.

Vihrov meghallgatta Szurzsikov ügyes és szabatos válaszát, majd nevén szólította és félrehívta.

— Eljönne-e hozzám küldöncnek? — kérdezte Vihrov.

— Önhöz? — Szurzsikov nagy, szürke szemét Vihrovra szegezte. — Önhöz elmegyek, de senki máshoz nem mennék, — mondta rövid hallgatás után.

— Miért?

— Hát csak — felelt Szurzsikov nevetve s vállát vonogatta.

— Rendben van. Foglalkozás után nálam lép szolgálatba; majd én szólok az őrmesternek. — Vihrov otthagyta Szurzsikovot és a századirodára ment, ahol Kondratyenko már várt rá.

V

A Katta-Kurgánból való elindulást követő reggelen a dandár élszerelvénye lassan begördült a Karsi állomás teherrakodójára.

— Gyerünk, második század! — kiáltott élénken Oszadcsij őrmester. — Rajta, rajta, vezessétek ki a lovakat! ... Mi az, harmadik vagon, mit késlekedtek? Már megint az első szakasz? Megálljatok csak, majd adok én nektek! ... Gyerünk, gyerünk, gyorsabban!

A katonák kivezették a vagonokból a vidáman toporzékoló lovakat és mindjárt ott helyben, az állomás árnyékában, beverték a földbe a póznákat, és oda kötötték a lovakat. A simára borotvált, kerek, pirosarcú Oszadcsij mindenütt jelen volt. Most éppen a vonat végéről hallatszott dörgő hangja, ahol a kocsisok a taligákat rakták ki. Kölcsönösen segítettek egymásnak.

A századok hosszú sorokban az itatók felé vonultak.

Vihrov szemével kísérte a sűrű porfelhőben eltűnő lovakat, majd a teherpályaudvar teteje alá ment és leült az árnyékban egy gyapotbálára.

Fülledt meleg volt.

A Vihrovval szemközti vagonból a század »arisztokráciája« szállott ki. Elsőnek Kuzmics került elő fontoskodó arccal. Küldönc nem járt neki, tehát magának kellett volna lovát rendben tartania, de mindenki igyekezett a »doktor elvtársnak« kedvébe járni s így hallgatólagos megegyezés alapján a katonák mindig leápolták a lovát.

Kuzmics után Klimov és Pejpa lótáptisztes szállt ki Tyeresko írnokkal együtt, aki az utolsó útszakaszon ebben a vagonban utazott.

A katonák beszélgetve mentek el Vihrov mellett a rakodó vége felé, ahol leterítették köpenyüket és kényelmesen elhelyezkedtek.

Vihrov a harcilétszám-kimutatás összeállításával foglalkozott.

Az út túlsó oldalán, a raktárépületeknél, a kocsisok sorbaállították a befogatlan taligákat. A távolban a tábori konyhák füstöltek, azon túl pedig a pályaudvar ablakai csillogtak.

Vihrov közeledő lépéseket hallott. Fölnézett: Doktenek lépett hozzá. Már eltelt egy esztendő, de Vihrov még mindig nem tudta volna megmondani, miféle ember ez a Doktenek. Valahányszor

szemtől-szembe kellett beszélnie vele, Vihrovot valami nyugtalanító, óvatosságra intő érzés fogta el. Dokteneket az első pillanattól kezdve kellemetlen embernek találta és minden igyekezet ellenére sem tudott felengedni vele szemben... Doktenek megjelenése most is egyszerre elrontotta Vihrov kellemes hangulatát.

— Pihenünk, pihenünk, parancsnok elvtárs? — kérdezte Doktenek szokott, gúnyoros hangján. — Megnéztem az itatást. Micsoda por! Tisztára olyan, mint a hamu. Életemben nem láttam ilyen port. Alig negyed verszt innen az itatóig, de mire a lovak odaértek, már nem barnák, hanem szürkék voltak... Szabad? — kérdezte s már le is ült a gyapotbálára.

— Azt mondják, Karsi erről nevezetes — szólt Vihrov. — Ez Közép-Ázsia legporosabb városa.

— Érdekes dolgokat hallottam az előbb.

— Mit? — kérdezte Vihrov.

— Azt mondják, megjelent Kelet-Buharában egy Szelim pasa nevű török tábornok és majdnem egy egész hadtest török lovasság van vele. Állítólag Kelifa körzetében tartózkodnak.

— Kitől hallotta ezt?

— Itt, mindjárt a pályaudvar mögött áll egy muzulmán csapat, — mutatott Doktenek a pályaudvar felé. — A parancsnokkal beszélgettem. Azt mondja, hogy Buharában komoly erőket vontak össze. Magának Ibrahim bégnek több mint ötezer dzsigitje van: afgánok és baszmacsoknak álcázott angol lovasság.

— Hát aztán! Majd csak elbánunk velük.

— Hát persze, nem újság nekünk. De azért egyetlen dandárral nem sokra megyünk... Nem hallotta véletlenül: a mi egész hadosztályunk Kelet-Buharába megy? Vagy egy része itt marad? — kérdezte Doktenek kíváncsian, gyors pillantást vetve Vihrovra.

— Nem tudom...

Távolról egy mozdony füttye hallatszott.

— Itt vannak a mieink, a második szerelvény — mondta Doktenek, miután felemelkedett és a szemafor felé fordult, amerről az érkező vonat egyre erősödő dübörgése hallatszott.

— Nincs rám szüksége, parancsnok elvtárs? — kérdezte Doktenek.

— Nincs, — válaszolta Vihrov, majd szintén felállt és elment megnézni a lovakat.

•

Kudrjasov és Smatov, akik a második szerelvénnyel érkeztek, abban a pillanatban léptek Liharev elé, amikor már indulóban volt Bocskarevvel együtt a városba. Karsi állomásparancsnokához készültek, hogy megtudják, nem jött-e újabb parancs a dandár részére.

Kudrjasov jelentette, hogy a második szerelvény is szerencsésen megérkezett. Liharev megbízta az ezredparancsnokot, hogy vegye fel az érintkezést az útvonal nagyobb állomásaival és állapítsa meg, hol vannak a 62. ezred vegyes szerelvényei. Közben Aljosa elővezette a lovakat, Liharev és Bocskarev nyeregbe pattant és Aljosával együtt elindultak Karsi felé.

Kietlen, szikkadt, kopár vidék feküdt előttük. Messze, a város falainál néhány ritkás facsoport látszott. Kegyetlenül tűzött a nap. A lovak által felvert forró homok lassan felszállt, mintha köd borította volna a tájat.

A lovasok nyikorgó szekerekkel és hallgatag, turbános, béleltköpenyes lovasokkal találkoztak. Hosszúfülű öszvérek ügettek el mellettük, gyorsan szedték apró lábukat...

Liharevet, Bocskarevet és Aljosát vastag porréteg fedte, mire végre beértek a városba. A szűk utca mindkét oldalán nyomorúságos, lapostetejű vályogviskók húzódtak. A házak előtt, a nagy hőség ellenére, piszkos, koromfekete, ócska condrákat viselő gyerekek játszadoztak. Bocskarev jobbra-balra nézelődött, szemügyre vette a szembejövőket és csodálkozva figyelte az általános nyomort és nincstelenséget. »Rosszul, nagyon rosszul élnek itt az emberek, — gondolta magában. — Kolduszegény ország ez...«

Töprengésének Liharev hangja vetett véget.

— Nézd csak, Pavel Sztyepanics, ez a karsii bég egykori palotája — mutatott egy hatalmas, vályogtéglából épült házra.

A széles árokkal és magas, csipkézett várfallal körülvett palota régi várkastély benyomását keltette.

Liharevék áthaladtak a várárok hídján és megálltak a hatalmas, szűette fakapu előtt. A mély kapufülkéből lábtekercses, bajuszos vöröskatona lépett elő.

Liharev kérdésére a katona jelentette, hogy a helyőrség parancsnoka otthon van. Az őr azután, vállát nekitámasztva, látható erőfeszítéssel kinyitotta a nagy kapu fél szárnyát. A kapu mögött széles boltív tűnt elő. A boltíven túl újabb árok és híd lát-

szott. A palotát vastag falak — duválok — vették körül, lőrésekkel és csipkézett saroktornyokkal.

Liharev és társai ellovagoltak a boltív alatt, azután váratlanul dús növényzetű, árnyas kertben találták magukat.

Ez annyira meglepő volt, hogy Bocskarev csak ámult-bámult. Egy darabig némán nézelődött, mintha varázslatot látna. Az, amit látott, valóban olyan volt, mint egy álom. Az üde levegőt bódító virágillat járta át, a fákon madarak csicseregtek. Csobogó patakok és kristálytiszta nagy tó hivogatták a belépőt. A tó fölé hatalmas fák lombja borult, tükrén fekete hattyúk uszkáltak. Az arcsa-fákkal szegélyezett fasor a palota kék mozaikkal kirakott, hatalmas kapujához vezetett.

— Hát ehhez mit szólsz? — kérdezte halkan Liharev, fürkésző oldalpillantást vetve Bocskarevre.

— Tudod, Vjacseszlav Nyikolajevics, nem akarok hinni a szememnek. Valóságos csoda ez — felelt Bocskarev ugyanolyan halkan.

Mindnyájan leszálltak a lóról és Aljosa elvezette a lovakat az istállóba. A patkók keményen csattogtak a boltíves kapu és a kert közötti, sima kőlapokkal borított udvaron.

— Most pedig mutatok neked valamit, Pavel Sztyepanics — mondotta Liharev, azután kézenfogta Bocskarevet és a kapuhoz vezette.

A boltív alatt sötét fülke látszott, amelyet vastag, rozsdás, karvastagságú rács fedett.

— Hát ez mi? — kérdezte Bocskarev.

— Ez a zindán: a bég börtöne.

— Semmit sem látok, — jelentette ki Bocskarev, aki hiába meresztgette szemét a sötétben.

— Várj csak — mondta Liharev — mindjárt kiemelem a rácsot. Csak vigyázz, be ne üsd a fejedet.

Meggörnyedve lementek az alacsony, gödörszerű, földalatti helyiségbe.

A helyiség nedves szagot árasztott.

Egy gyufa halvány fényénél mohos fal tűnt elő a homályból; a falba láncok voltak erősítve.

A helyiség mélyén egy kút keskeny szája feketéllett.

— Hát a kút mire való? — érdeklődött Bocskarev.

— Ez a zindánhoz tartozik. A kútban az életfogytiglan elítéltek ültek.

Bocskarev egyik gyufát a másik után gyujtogatta, hogy a mély kútba belelásson.

A zindán fenekéről emberi koponya vicsorgatta fogait.

— Nézd csak — szólalt meg Bocskarev —, mi fehérlik ott?

— Csontok... Amikor 1920-ban rohammal elfoglaltuk ezt a palotát, volt itt néhány rab — magyarázta Liharev. — Az egyiknek annyira megnőtt a haja, hogy már derekáig ért, a szakálla pedig egészen elborította a mellét. Ez az ember csonttá-bőrré soványodott és csak négykézláb tudott járni. Nem emlékezett rá, hogy mikor és miért dobták a kútba. Egy másik rab esztendőkön át ült egy olyan szűk vasketrecben, hogy még a lábát sem tudta kinyújtani... Azt beszélik, hogy a palota falába élve befalaztak egy regőst, aki dalaival a bég ellen tüzelte a népet.

Bocskarev borzongva lépett ki a levegőre.

— Bizony, nem hiába harcoltunk itt, — szólalt meg mélyen elgondolkozva.

Liharev és Bocskarev szótlanul haladt végig a kerten és a kettős lépcsőn, majd belépett a palotába.

A mozaikkal borított, fülkékkel tagolt, nagy teremben két parancsnok ostáblát játszott. Egyikük, aki háttal ült az ajtónak, hátranézett, ráncos, feketebajuszos, kövér arcára csodálkozó kifejezés ült ki, amint Liharevet megpillantotta. Az ámulatot azonban hamarosan öröm váltotta fel, mintha ragyogás és mosoly töltötte volna be az egész termet.

— Vjacseszlav! — kiáltott fel a parancsnok felemelkedve. — Mit látnak szemeim?! — Hát visszajöttél?... Mi szél hozott erre, barátom? — lelkendezett, majd szélesen kitárta karját és falábával kopogva Liharev elé sietett.

— Medvegyev!... Szervusz, öreg fiú! — örvendezett Liharev.

A két férfi megölelte és megcsókolta egymást.

A fiatal parancsnok, aki Medvegyevvel játszott, összeszedte a figurákat és szerényen eltávozott.

— Vjacseszlav Nyikolajevics, drága barátom, éppen most gondoltam rád! — mondta Medvegyev és szeretettel nézegette Liharevet. Medvegyev észrevette, hogy bajtársa meglepett pillantást vet rokkant lábára.

— Ne is beszéljünk róla! — jegyezte meg bosszúsan Medvegyev. — A kutya Ibrahim golyója tépte le. Mikor te elutaztál, Lokájba mentünk. A lábam ottmaradt... Igérték, hogy küldenek egy műlábat. Egyelőre hársfalábbal, nyírfabottal sántikálok. Lóra ülni nem tudok, ezért neveztek ki állomásparancsnoknak.

Medvegyev egy lépést hátrált és újra megszólalt:

— Szóval visszajöttél!

Liharev sovány arcán mosoly suhant át.

— Úgylátszik, igen.

— És mi vagy te most?

— Dandárparancsnok a tizenegyedik hadosztálynál.

— Szívből gratulálok.

— Engedd meg, hogy bemutassam dandárunk politikai biztosát, — mondotta Liharev Bocskarevre mutatva.

— Nagyon örvendek! — mondta Medvegyev kezet szorítva Bocskarevvel, majd újra Liharevet ölelte meg. — Mennyire örülök!... Na, de most gyerünk gyorsan mosakodni!

Medvegyev átbicegett a szomszéd szobába, ahonnan szappant és törülközőt hozott, azután vidám beszélgetés közben a kertbe mentek.

Liharev és Bocskarev derékig levetkőztek, kirázták porlepte gimnasztyorkájukat és megelégedetten prüszkölve, megmosdottak a hideg vízben...

— Hanem kedves vendégeim, igazán nem tudom, mire foglak ültetni benneteket, — szólalt meg Medvegyev gondterhesen. — Székek ugyanis nincsenek nálunk. A bégnek nem volt szüksége székre. Nektek, buharaiaknak ez ugyan nem újság. Gyerünk hát!

Beléptek egy süppedő, szőnyegekkel borított szobába.

Medvegyev az egyik sarokból előszedett és a szőnyegre dobott egy nyaláb selyempárnát.

— Üljetek le, elvtársak, — mondta barátságosan.

— Most pedig beszéljünk a hivatalos dolgokról — szólalt meg Liharev, miután Bocskarevvel együtt leült a szőnyegre. — Nem érkezett hozzád valami parancs a dandár részére? — kérdezte Medvegyevtől.

— Eddig nem — válaszolt Medvegyev. — Tegnap este Pavlov hívott fel a közvetlen vonalon és a Blinovszki-lovasdandárral kapcsolatban adott parancsokat.

— Blinovszki-dandár? Miféle dandár az? — kérdezte Liharev.

— A Kaukázusból jött. Éjjel rakodtak ki. Még nem láttam a dandárparancsnokot, de hamarosan meg kell érkeznie — felelte Medvegyev, majd ő is leült velük szemben.

— Úgy... No és általában milyen a helyzet Kelet-Buharában? — érdeklődött Bocskarev.

— A helyzet feszült. Az Amu-Darjánál megjelent Szelim pasa, török tábornok, Enver nagybátyja, vagy ezer lovassal. A Blinovszki-dandár veszi majd fel a harcot Szelim pasával. Nektek pedig, azt hiszem, a főellenséggel, Ibrahim béggel kell megverekednetek.

Liharev elmosolyodott.

— Ibrahim régi »ismerősünk«. Hol van most Ibrahim?

— Lokájban.

— És nagy erőkkel rendelkezik?

— Körülbelül háromezer fővel.

Az ajtó felől csoszogás hallatszott. Egy mezítlábas öregember lépett be, kezében nagy réztálcával, rajta porcelán teáskanna, csészék és mazsola. Az öreg némán meghajolt és a szőnyegre tette a tálcát, majd kis abroszt terített a vendégek elé, rárakta, amit behozott és kiment.

— Hát mesélj, mi újság ezen kívül? — kérdezte Liharev, miközben teát töltött magának és Bocskarevnek.

Medvegyev gyors pillantást vetett rá.

— Újság van bőven, — szólalt meg némi hallgatás után. — Csak egyszerre nem jut minden az eszembe... Stop! Ismered te Groszmant? Az én helyettesem volt. Vöröshajú, német származású ember...

— Hát hogyne ismerném! Persze, hogy ismerem, — felelte Liharev.

— Kinevezték osztályvezetőnek a hadtestparancsnokságon.

— Ennek örülök.

— Csak ne örülj túl korán.

— Miért?

— Valami dolgom akadt vele a multkorában. Hát képzeld, alig nyújtott kezet. Foghegyről beszélt velem. Nagyon fennhordja az orrát, jobb, ha elkerülöd. Nem számít, hogy együtt szolgáltál vele.

— Hát így állunk? Erre csak egy régi igazsággal válaszolhatok: a beképzeltség és nagyképűség a jelentéktelen ember tulajdonsága; ezen nem érdemes megsértődni.

— De még nem fejeztem be — folytatta Medvegyev. — Pavlov elkergette Groszmant.

— Igen? És miért? — csodálkozott Liharev.

— Talpnyalásért. Pavlov tudvalevőleg nem tűri a hízelgőket. Először nagyon finoman figyelmeztette, hogy a hízelkedés nem méltó egy parancsnokhoz. Groszman azonban, úgylátszik, nem értette meg. A dolog aztán a következőképpen történt: Kagánban, a hadtestparancsnokságon, van egy kis kert. Nos, Pavlov egyik este lement a kertbe sétálni. Groszman az ajtónál állt és egy széket tartott a kezében. Pavlov csak megy-mendegél, aztán nekitámaszkodik egy fának. Groszman odarohant a székkel: »Nem parancsol leülni, hadtestparancsnok elvtárs?« Pavlov arca elsötétült: »Micsoda maga, barátom? Parancsnok, vagy lakáj?« — kérdezte. — Persze, Groszman még aznap megkapta a parancsot, hogy vegye át az öszvéroszlop ügyeit. Most valahol ezen a környéken szállítja öszvérein az élelmiszert.

— Bizony, Pavlov ilyen ember... — nevetett Liharev.

A szomszéd szobában kemény lépések, sarkantyúpengés hallatszott és valaki határozott, erős hangon érdeklődött, hogy hol lehet az állomásparancsnokkal beszélni.

Ebben a pillanatban középkorú, merésztekintetű, nagybajuszú, magas férfi lépett be a szobába; erős jodoformszagot hozott magával.

A férfi kardját megmarkolva, Liharevhez lépett.

»Nyilván a Blinovszki-dandár parancsnoka« — gondolta Liharev és önkénytelenül felemelkedett, hogy üdvözölje a belépőt.

— Jónapot, parancsnok elvtárs! — köszönt az újonnan érkező harsány hangon, miközben amúgy is kidülledt szemét még jobban kimeresztette és kezét betyárosan félrecsapott, sárgaellenzős, színes lovassági sapkájához emelte.

— Kihez van szerencsém? — kérdezte Liharev.

— Drozdov vagyok, az öszvér-oszlop főparancsnoka.

— Bocsánat, nem jól értettem, milyen oszlop? — kérdezte Liharev, aki nem hitt a fülének.

— Öszvér! — ismételte Drozdov félreérthetetlenül, sar-

kantyúját pengetve. — Most érkeztünk meg. Hol parancsolja, hogy elhelyezkedjünk?

»Nem kell az ördögöt a falra festeni« — gondolta Medvegyev nevetését visszatartva, miközben kíváncsian mustrálta a harcias külsejű parancsnokot.

— Nem jó helyre fordult, főparancsnok elvtárs — mondotta Liharev udvariasan, nevetését leküzdve. — Itt az állomásparancsnok, — mutatott Medvegyevre.

— Stop! — szólalt meg Medvegyev, kezét felemelve. — Amennyire én tudom, az öszvér-oszlop parancsnoka Groszman elvtárs.

— Úgy is van — hagyta helyben Drozdov — de Groszman elvtárs beteg. Maláriás. Átmenetileg én helyettesítem.

— És önnek mi a szolgálati beosztása?

— Állatorvos-felcser.

— Úgy!... Hm! És hány öszvére van?

— Másfélezer darab.

— Hohó! Komoly szám... Nos hát akkor... — Medvegyev megmondta, hogy hol kell elhelyezni az oszlopot. Drozdov katonásan tisztelgett és sarkantyúit pengetve, távozott.

Alig halt el lépéseinek zaja, Medvegyev felszabadult, harsány nevetésben tört ki.

— Főparancsnok!... Én meg először azt hittem, hogy a Blinovszki-dandár parancsnoka!... És kiderül, hogy öszvérekről van szó! Jaj, meg kell pukkadni! — kacagott, bőségesen omló könnyeit törölgetve.

— Csakugyan, mennyire tévedhet az ember, — mosolygott Liharev. — Én azt hittem, hogy a dandárparancsnok. Nem hiába mondják: ruha teszi az embert...

Még beszélgettek egy darabig, majd Liharev és Bocskarev elbúcsúzott Medvegyevtől. Megígérték, hogy elindulásuk előtt még meglátogatják, aztán visszalovagoltak a dandárhoz.

Már sötétedett, amikor az állomásra értek. Elhatározták, hogy meglátogatják a 61. ezred pártgyűlését.

A gyűlést az állomás mellett, egy kis erdőcskében tartották meg. A katonák leterítették körgallérjukat és arra feküdtek. Egyesek fatuskón kuporogtak, mások a fák alsó ágaira ültek. Smatov az asztalnál állt és az egybegyűltek felé fordulva, halk hangon beszélt.

A biztos mellett Kudrjasov, Ladigin és egy vitorlavászonsapkás katona ült a padon.

A petróleumlámpa halvány, lágy fényt vetett a feszülten figyelő Szedov arcára, aki az asztal végénél helyezkedett el és kissé hajlott testtartással irogatott valamit egy darab sárga, durva papirosra.

— Egyszóval, elvtársak, nagyon nehéz hadjárat előtt állunk — mondotta Smatov. — Fiatal katonáink nagyobb része nem rendelkezik tapasztalatokkal a hegyi harcokban. Meg kell nekik mondani, hogy a dandárnak magas hegyvidéken, szűk hegyi ösvényeken kell átvonulnia, ahol földcsuszamlásokkal és a szakadékokban leselkedő, bújkáló ellenséggel kell számolni. Egyszóval nagy kitartásra, hatalmas fizikai és erkölcsi erőfeszítésre, magasfokú éberségre van szükség... Különös figyelmet kell fordítani ilyen körülmények között a lovak kímélésére. A kommunisták kötelessége, hogy állandóan példát mutassanak a fiatal katonáknak. Ha elfáradtatok, ne adjátok jelét! Annál élénkebben mozogjatok! Lelkesíteni kell a katonákat. A pihenőkön a kitartásra, elszántságra kell terelni a szót. Emlékeztek Zamosztyéra? Úgy látszott, hogy a helyzet reménytelen, de csüggedésnek nyoma sem volt, senki sem vesztette el a bátorságát. A lovashadsereg ki is vágta magát a bekerítésből. És nemcsak kivágta magát, hanem meg is verte az ellenséget.

Smatov elhallgatott. A sötétségből valaki egy darab papirost nyújtott az asztal felé.

Smatov átvette a cédulát, széthajtotta és a lámpa fényénél elolvasta.

— Elvtársak — szólalt meg, amikor kiegyenesedett — javaslat érkezett, hogy válasszuk be az elnökségbe Liharev dandárparancsnok elvtársat és Bocskarev komisszár elvtársat. Ki támogatja a javaslatot?... Helyes, a határozat egyhangú. Kérem az elvtársakat, foglalják el helyüket.

Smatov elhallgatott, amíg Bocskarev és Liharev elfoglalta a helyét, azután így folytatta:

— Elvtársak! Néhány nap múlva Kelet-Buhara földjére lépünk. Nem rövid portyára, hanem hosszú időre megyünk. Lehet, hogy néhány évet is el fogunk ott tölteni. Az ország nagyon elmaradott, a nép műveletlen, elnyomták a bájok, hercegek és a cári hivatalnokok. Ellenünk erős agitációt folytattak a multban

és fognak a jövőben is folytatni. Mi tehát a mi elsőrendű feladatunk? Meg kell mutatnunk a lakosságnak, hogy a mi Vörös Hadseregünk, a mi szovjet rendszerünk a nép gyermeke, hogy mi felszabadítjuk őket a százados elnyomás alól. Egyszóval, úgy kell bánni a dolgozókkal, mint testvéreinkkel. Tiszteletben kell tartani a lakosság szokásait. Valamennyi századbiztos tartson a hadjárat folyamán megbeszéléseket és figyelmeztessen mindenkit, hogy a fegyelemsértést és a túlkapást, ha kell, a legszigorúbb eszközökkel is meg fogjuk akadályozni. Világos? Hát jó... Most pedig még pár szót kell szólnom az éberségről. Tartsuk szem előtt, hogy az imperialisták fenik a fogukat Turkesztánra, Buharára. Mindenki tudja, hogy Közép-Ázsia csak úgy hemzseg a kémektől és mindenféle hírszerzőktől. Jól nézzünk körül tehát, elvtársak a környezetünkben. Mindnyájan tudjátok, hogy a 3. dandárnál elfogtak egy külföldről ideküldött angol hírszerzőt, aki Vityenberg néven szolgált nálunk és kiderült, hogy... minek is hívták?...

— James Dicksonnak — súgta Kudrjasov.

— Igen. James Dicksonnak hívták és az angol hadsereg kapitánya volt, — ismételte Smatov. — Ki gondolta volna, hogy hírszerző? A szakaszát nem vezette rosszul. Elő is léptették. Még a pártba is majdnem befurakodott. És csak véletlenül került hurokra. Ki állhat jót azért, hogy a hadosztálynál már nincs több ilyen hírszerző? Végül kifejezést kívánok adni annak a meggyőződésemnek, hogy Bugyonnij katonái becsülettel teljesíteni fogják a felsőbb parancsnokság által eléjük tűzött feladatokat és makulátlanul hordozzák végig Kelet-Buharán a mi vörös zászlónkat... Befejeztem, elvtársak. Ki kíván hozzászólni?

A sötétben üldögélő katonák közül valaki megmozdult: Csapligin lépett az asztalhoz.

— Szabad hozzászólnom, komisszár elvtárs?

— Beszélj, Csapligin elvtárs, — mondotta Smatov.

Csapligin kétkézzel megigazította derékszíját és megköszörülte a torkát.

— Arról akarok beszélni — kezdte nyugodt, tárgyilagos hangon — hogy most nálunk, ugye, vannak fiatal parancsnokok, akik nemrég érkeztek az ezredhez és tavaly még nem voltak Buharában. Egy példát akarok felhozni, figyelmeztetésképpen, hogy máskor ilyesmi, ugye, ne forduljon elő. A dolog így történt: Ta-

valy beszélgettem egy napszámossal. »Hány éve szolgálsz a bájnál?« — kérdeztem. »Tíz éve.« — »És mennyit kerestél az alatt?« — »Semmit«. — »Hát akkor miért nem vagy a mi oldalunkon?« — »Ti ugyanolyan bájok vagytok — mondotta — hiszen mindent elszedtek tőlünk.« — »Hogy-hogy elszedünk? — kérdeztem. — De hiszen mindenért megfizetünk.« — »És kinek fizettek? Az akszakál-bájnak fizettek, aki elszedi tőlünk az utolsó kévét is, a pénzeteket pedig zsebrevágja és aztán odaadja a baszmacsoknak.« Látjátok, elvtársak, milyen komédiát játszottak velünk? Én ezt akkor jelentettem a századparancsnoknak, aki el is rendelte, hogy közvetlenül a dehkánok kezéhez kell fizetni. Ettől kezdve az egész ezred így járt el. Én most csak figyelmeztetni akartam mindenkit, hogy a jövőben ne ismétlődjék meg a hiba . . . Most van még egy kérdés, a helyi lakossággal kapcsolatban. Emlékeztek ugye, hogy tavaly eleinte bizalmatlanok voltak hozzánk. Mikor azután megismertek a dolgozók, mind a mi oldalunkra álltak. Megérkezésünk után az első napokban felderítőben voltam. Meglátok egy fiút. »Baszmacs bár?« — »Vannak itt baszmacsok?« — kérdezem. A fiú így felelt: »Kurganimiz jok, bilganimiz jok!« Vagyis: »Semmit sem láttam, semmit sem hallottam.« Én pedig saját szememmel láttam, amint a baszmacsok nagy porfelhő közepette ellovagoltak.

— Hát miért nem akarta megmondani? — kérdezte egy hang a sötétből.

— Nem olyan egyszerű! Mi elmegyünk, ő pedig ottmarad. A baszmacsok azután visszajönnek és levágják a fejét. Mindenki élni akar . . . Én akkor szörnyű dühbe gurultam. De később gondolkozóba estem. Szóval most is csak figyelmeztetni akarom az új elvtársakat, hogy bele kell élni magunkat a lakosság helyzetébe és nem szabad mindenért megharagudni. Majd megismernek bennünket és azok, akik dolgozók, a mi pártunkra állnak. Csak nagyon udvariasan kell velük bánni és alkalomadtán segíteni is kell rajtuk. Az újságban is olvastam, hogy pártunk mit kíván tőlünk ebben a kérdésben. De erről a komisszár elvtárs már beszélt és nem akarom még egyszer elmondani. Ami pedig a fiatal katonákkal való megbeszéléseket illeti, részemről, elvtársak, vállalom, hogy mindennap legalább egyszer elbeszélgetek velük. Csak ezt akartam mondani. — Csapligin megigazította derékszíját és, óvatosan átlépve az ülő katonák lábán, helyére ment.

A gyűlés késő estig tartott. Utolsónak Bocskarev szólalt fel. Még egyszer hangsúlyozta a hadjárat nehézségeit és fokozott éberségre hívta fel a párttagokat.

VI

Medvegyev feltevése beigazolódott: Liharev másnap megkapta a parancsot, hogy vonuljon be Kelet-Buharába és kezdje meg Ibrahim bég baszmacs bandáinak felszámolását.

A dandár május 16-án hajnalban indult el Karsiból a hosszú hadjáratra.

A dandár útja kihalt sztyeppén át vezetett; a fű már kiégett, elsárgult. Az úttól jobbra és balra, itt is, ott is felperzselt kislákok romjai látszottak, Enver pasa multévi rémuralmának nyomai. Kopár, kihalt és néma volt a vidék...

A hegylánc, amely a hadjárat kezdetén még valahol messze a láthatár szélén kéklett, a második nap végére már annyira közel került, hogy a gerinceket és szakadékokat puszta szemmel is ki lehetett venni.

A dandár átvonult Guzár városon, elhaladt a gyászos, kopár mecsetek előtt, amelyek már Dzsingisz kán korában is ott álltak, majd a hegyek közé ért és május 20-án elérte a Vaskaput.[1]

A táj hirtelen megváltozott. A nagy hegyek csúcsait gomolygó felhők borították.

A menetoszlop egy mély szakadékban haladt. A katonák némán nézelődtek jobbra-balra és szokatlanul halkan beszélgettek. A környék vigasztalan, kietlen benyomást keltett.

A dandárnál csak két olyan ember szolgált, aki már járt erre: Liharev és Aljosa.

Liharev szokott helyén, Bocskarev mellett lovagolt és Kelet-Buharáról mesélt.

— Az ókorban Kelet-Buharát Baktriának nevezték, — mondta Liharev. — Legnagyobb városa Balh volt. Ez a város a mai Termez helyén állott. Afgán monda szerint Balhot Ádám építette az almával való rosszul sikerült kísérlete után.

[1] A Vaskaput a hódító Timur építtette a XIV. században. Valamikor a Vaskapu zárta el Kelet-Buhara bejáratát. Ma már csak a neve maradt fenn az egykori Vaskapunak.

— Te tréfálsz! — mondotta Bocskarev szigorú pillantást vetve a dandárparancsnokra.

Liharev elmosolyodott.

— Hiszen én is hozzátehetem, hogy »a monda szerint«, Pavel Sztyepanics. Állítólag ezen a vidéken élt Ábrahám, mielőtt Kánaán földjére költözött... — Rövid hallgatás után Liharev így folytatta: — De hát ki tudja a régmúlt évszázadok valóságos történetét? Idővel a legendákat kezdték igaz történetnek tekinteni. A századok folyamán pedig sok minden felismerhetetlenül megváltozott. Mit mond neked például ez a név, hogy Samuramet? Semmit! Pedig valójában így hívták Szemirámiszt. Asur-Beni-Habál pedig Szardanapállá alakult át. És sok más hasonló változás történt. Ott van például Dzsingisz kán története.

— Ő errefelé is hadakozott? — kérdezte Kudrjasov, aki Liharev mögött lovagolt.

— Dzsingisz kán? Igen. Kétszáz versztnyire délre fekszik Termez városa. Dzsingisz kán elfoglalta és földig rombolta. Ez hétszáz évvel ezelőtt történt. Termez elestének részleteit egyébként ismerjük. A kézművesek kivételével az egész lakosságot kardélre hányták. Azt mesélik, hogy egy fiatal lány könyörgött az életéért és cserébe egy gyöngyöt ajánlott fel, amit lenyelt. Dzsingisz kán megparancsolta, hogy vágják fel a hasát és vegyék ki a gyöngyöt. Azután abban a feltevésben, hogy mások is hasonlóképpen járhattak el, mindenkinek felvágatta a hasát, élőknek és holtaknak.

— Micsoda kegyetlenség! — jegyezte meg Kudrjasov.

— Bizony, az itteni lakosság körében még ma is él Dzsingisz kán embertelenségének emléke. Dzsingisz kán elpusztította és meghódította Buharát.

— Szabad valamit kérdezni, dandárparancsnok elvtárs? — kérdezte Kudrjasov.

— Tessék!

— Azt hallottam, hogy azok a mongolok, akik Dzsingisz-kánnal jöttek, elszakadtak tőle és ezen a vidéken telepedtek le. Igaz ez?

— Látja, Kudrjasov elvtárs, erre nehéz válaszolni. Mindenesetre van Kelet-Buharában egy tartomány: Lokáj, amelynek lakói lokájiaknak nevezik magukat és azt állítják, hogy Dzsingisz kán egyik vezérének, Lokájnak a katonáitól származnak.

— Úgy, úgy Vjacseszlav Nyikolajevics, mesélj csak a lokájiakról is! — vágott közbe Bocskarev. — Engem, bevallom, jobban érdekelnek a mai lokájiak, mint a történelmi multjuk.

— Ide akartam én is kilyukadni, — mondotta Liharev. — Kezdjük azzal, hogy a lokájiak örököltek bizonyos jellemvonásokat őseiktől. Ők Kelet-Buhara legjobb lovasai. Minden lokáji gyermekkorától kezdve vakmerő lovassá képezi magát. Olyan meredélyeken, ahol mi kantáron vezetjük le lovainkat, a lokáji vágtában ereszkedik le.

— A bajga-lóversenyt nagy tiszteletben tartják, ugye? — kérdezte Bocskarev.

— De még mennyire! Ez náluk a lósport legkedveltebb fajtája. A kecskéért folyó harci játékban fiatalok, öregek vetélkednek egymással, törzs törzs ellen, nemzetség nemzetség ellen áll ki versenyre. Nincs ünnep, nincs esküvő bajga nélkül... A jó lovat és a jó fegyvert a lokáji mindennél többre tartja a világon. A lokáji férfi leánykéréskor, egyéb ajándékokon kívül, ősi szokás szerint, kardot vagy puskát ajándékoz apósának.

— És milyen náluk az élet, milyenek a szokások? — érdeklődött Kudrjasov.

— Először is meg kell jegyezni, hogy Kelet-Buhara sok törzsénél igen erősek a vallási előítéletek. A tadzsikok köpenyükön, ingükön, tübetyejkájukon hímzett talizmánokat viselnek. A talizmánokat még a lovak sörényébe és farkába is belefonják... — Liharev cigarettára gyújtott és így folytatta: — A vallási fanatizmus, az írástudatlanság, a feudális-patriarkális viszonyok, a bégek zsarnoksága és a bájoktól való évszázados gazdasági függőség — mindez együttvéve valami sajnálatos passzivitást, a »végzet«-ben való megnyugvást alakított ki a legelmaradottabb törzseknél.

— Hát mi majd azzal kezdjük, hogy megpróbáljuk bennük az aktivitást felébreszteni, — mondotta Bocskarev. — Megmutatjuk nekik, hogy ők éppen olyan emberek, mint mi. És milyen a dehkánok helyzete, Vjacseszlav Nyikolajevics? Mekkora földdel rendelkeznek.

— A dehkánok? Kelet-Buharában minden föld a bájok tulajdona. A dehkánok csak kisbérlők, saját földjük nincs. Életük olyan nyomorúságos, hogy azt nem is lehet elmondani. Ha majd odaérünk, magad is meglátod.

— És általában milyen a nép?

— Ó, nagyszerű emberek! — mondotta Liharev felélénkülve, felcsillanó szemmel. — Bevallom, én nagyon megszerettem őket. Oroszországba kerülhettem volna, de itt maradtam, mert be akarom fejezni a megkezdett munkát... A lokájiak, no hogy is mondjam, tulajdonképpen nagy gyerekek. Szándékosan nem hagyták őket fejlődni. De erre a népre fényes jövő vár... És milyen vendégszeretők, milyen udvariasak! Igaz, barátaik megválasztásában nagyon igényesek, különösen a lokájiak, de a barátságuk rendkívül őszinte és odaadó. Amellett az adott szó szent előttük. Ha ígérsz valamit, tedd is meg, mert különben a lokáji szemében elveszted a becsületedet. Maguk a lokájiak rendkívül megbízhatóak igéreteik teljesítésében.

— Nemeslelkű nép, — jegyezte meg Kudrjasov.

— De miért nem látom Smatovot? — kérdezte Bocskarev Kudrjasov felé fordulva.

— Elment a vonatot[1] megnézni...

A nap lenyugodott. A szakadékban egyre sötétebb lett. Távol, a havas hegycsúcson megcsillant az utolsó napsugár, azután az is kialudt. Az árnyékok egyre jobban elmélyültek. A hegyek sötét, fekete tömeggé olvadtak össze. Felragyogtak a csillagok. A Tejút, mint ezüst csík szántotta végig a sötétzöld égboltot.

Liharev cigarettatárcája után nyúlt, de ebben a pillanatban elől, ahol az élosztag haladt, tűz villant fel és puskalövés száraz dörrenése visszhangzott a hegyek között.

Az oszlopot izgatott várakozás kerítette hatalmába. Ez a lövés azt mutatta, hogy a láthatatlan ellenség figyeli, követi a dandár minden lépését és hogy a hegyek valami ismeretlen veszélyt rejtenek magukban.

A feszültség nemcsak az embereken, hanem szemmelláthatólag a lovakon is úrrá lett. A lovak biztatás nélkül is gyorsabban lépkedtek, azzal a puha, ruganyos lépéssel, amelyikből oly könnyű vágtába ugrani.

A szakadékban sűrűn dörrentek a puskalövések. Nemsokára kattogva megszólalt a géppuska is.

Liharev lesoványodott arcára kissé gondterhes kifejezés ült ki. Nyakát nyújtogatta és szemét meresztgette arrafelé, ahonnan a lövések hallatszottak, iparkodott valamit kivenni a sötét-

[1] A »vonat« szót itt katonai értelemben használjuk (trén). *(Ford.)*

ségben, de semmit sem látott. Erre magához hívta Kudrjasovot és megparancsolta, hogy vezesse tovább az oszlopot, maga pedig Bocskarevvel az élosztaghoz ügetett.

Vihrov, aki Szedov mellett lovagolt, már az első lövéskor összeszedte minden lelkierejét. »Szóval, kezdődik — gondolta magában. — Ez az újoncok tűzkeresztsége, majd meglátjuk, hogy mutatkoznak be.« Vihrov ellenállhatatlan vágyat érzett, hogy előre siessen, oda, ahol sűrűn ropogtak a puskák, de jól tudta, hogy nem szabad helyét elhagynia. Ezért csak megpróbálta, hogy kardja könnyen jár-e hüvelyében és kigombolta pisztolytáskáját.

A lövöldözés megszűnt.

Az oszlop éle felől egy vágtató ló hármas ütemű dobbanása hallatszott. A törzs parancsnoka jött hátra és közölte az ezredparancsnok parancsát, hogy nem szabad lemaradni, hanem szorosan fel kell zárkózni az első századokhoz. Ladigin érdeklődött, hogy ki lőtt. A törzsparancsnok elmondta, hogy az élosztag lőtt, mert lesben álló ellenségre bukkant. Egy katona megsebesült. A törzsparancsnok még egyszer figyelmeztette a katonákat, hogy zárkózzanak fel és továbbvágtatott a hátrább menetelő harmadik század felé.

A szakadék egyik kanyarulatánál a sötétben néhány katona alakja látszott. Vihrov közelebb érve látta, hogy egy földön fekvő ember fölé hajolnak, aki gyenge hangon nyögdécsel. Hallotta Liharev halk szavait is: »Nincs semmi baj. Csak légy türelmes, barátom, mindjárt jobban leszel...«

— Ivan Iljics, melyik század adta a felderítő osztagot? — kérdezte Szedov.

— Az első. Miért?

— Szóval az én katonáim közül sebesült meg valaki, — állapította meg Pjotr Dmitrics gondterhesen. Azzal visszafogta lovát, megfordult és eltűnt a sötétben.

Ladigin tudta, hogy Szedov téli állomáshelyükön az első század újoncaival foglalkozott és ezért nem csodálkozott, hogy Pjotr Dmitrics mindmostanáig saját századának tekinti az első századot.

Az oszlop folytatta útját.

Ladigin halk hangokat hallott a háta mögött és figyelni kezdett.

— Szerintem, Fjodor Kuzmics, egy halálos lövés jobb, mint egy haslövés, — mondta egy rekedt hang.

— Az biztos! — állapította meg határozottan a felcser. — A haslövés reménytelen dolog. Mit lehet itt kezdeni vele? Azonnal kórházba kellene szállítani, hogy tamponálják. No de mit lehet itt csinálni az isten háta mögött, ahol hegyek vannak, vinné el az ördög. Miféle tamponálásról lehet itt szó? — hangsúlyozta Kuzmics felsőbbségesen a »tamponálás« szót.

A beszélgetők elhallgattak.

A hold lenyugodott a hegyek mögött. Koromsötét lett. Lassacskán elült minden éji nesz. A tücskök már nem cirpeltek, a madarak nem csiripeltek. Csak tompa lódobogás és hébe-hóba egy-egy ló nyerítése visszhangzott a szakadékban.

A dandár egyre magasabbra és magasabbra kapaszkodott fel. Az út szerpentinben emelkedett a hegygerinc felé.

A rövid éjszaka hamarosan véget ért. Az ég világosodni kezdett. A pirkadat előtti derengésben kibontakoztak a hegyek homályos körvonalai.

Vihrov türelmetlenül nézegetett előre. Sok társával együtt úgy érezte, hogy ott, a magasban sötétlő gerincen túl, végre feltárul majd előtte a titokzatos ország, Kelet-Buhara, amelyre annyiszor gondolt Katta-Kurgánban... De mikor érik el ezt a gerincet? Hiszen egyre újabb és újabb, meredekebb és járhatatlanabb hegyek tornyosulnak előttük.

Az egyik pihenő alatt Szedov utolérte a századot.

— No, mi újság? — kérdezte Ladigin.

— Azt mondja az orvos, hogy életben marad — közölte Pjotr Dmitrics örömmel. — Az orvos szerint ritka eset. A golyó nem érintette a beleket...

— Hová lett a sebesült?

— A vonatnál van. Vakmerő fickó volt! De ő maga a hibás, mert parancs nélkül előrerohant... Egy pillanat, Ivan Iljics. Vihrov, kinek van egy kis vize? Adjatok már egy kortyot!

— Krutuhához fordulj! Nála van a tartalék-kulacs, — mondotta Ladigin.

Szedov elvette a kulacsot, jót húzott belőle és megtörölte a bajuszát.

— Mi újság a vonatnál? Nem jártál arra is? — kérdezte Ladigin.

— A vonat alig mászik. Nem csoda ezen a meredek emelkedőn. Igaz is, Marina nővért fel kellett ültetni az egyik taligánkra, mert nem tud lovagolni.

— Mi történt vele? — kérdezte Vihrov aggódva.

— Megütötte a sebesült lábát. Ahogy arra lovagolok, látom, hogy valaki sántikál. Odanézek: Marina Vasziljevna! Alig tudtam rábeszélni, hogy üljön fel egy kocsira. Azt mondja, úgyis elég nehéz a lovaknak.

— Csodálatos lány. — jegyezte meg csendesen Ladigin.

— Az! Hanem zsákmányt is ejtettünk — közölte Pjotr Dmitrics.

— Miféle zsákmányt, komisszár elvtárs? — érdeklődött Krutuha.

— Egy mént szereztünk a baszmacsoktól. Olyan, mint egy oroszlán! Csodálatosan szép.

— Az én lovam meg kész szerencsétlenség — jegyezte meg Ivan Iljics.

— Mi bajod vele?

— Nem való a hegyek közé. Angol telivér. Az ilyen ló csak versenyre jó... Nézd, hogy remeg, csak úgy lógatja a fejét... Tavaly is, amikor Giljánba mentünk, kicsi híján a szakadékba zuhant...

A gerinc felől vezényszó hallatszott. Az oszlop ismét megindult. A dandár még néhány versztet kapaszkodott felfelé, azután felért a gerincre és ott hosszú-pihenőt tartott.

Megvirradt. Elől, a széles szakadékban már megcsillant a napsugár, bár a nap még nem látszott.

Vihrov nagyon álmos volt ugyan, de a szeme elé táruló kép annyira lenyűgözte, hogy felmászott egy közeli sziklára és megvárta a napfelkeltét.

A láthatár szélén, ahol rózsaszínű felhők szálltak gomolyogva a kéklő égbolt felé, hirtelen lángvörös sugarak áradtak szét és felragyogott a tűzben égő napkorong; a közeli hegyek csúcsain arany és bíborszínek csillogtak.

Még magasabban, a háttérben, égbenyúló hegyek hóborította ormai rajzolódtak ki a mélykék égbolton.

A sziklás, zárt völgyet, ahol a dandár pihenőre rendezkedett be, még árnyék borította.

A nap egyre magasabbra emelkedett, a köd felszakadt és

Vihrov szeme előtt kibontakozott a nagyszerű hegyvidék fenséges panorámája. Ameddig a szem ellátott, égbenyúló hegyóriások tornyosultak, mintha valami óriási földrengés dobálta volna egymásra őket.

A magasban hangtalanul rohanó vízesések csillogtak, mint fehér vattacsomók, alattuk pedig tágas, zöld havasi legelők terültek el.

Ez a csodálatos kép megragadta és lenyűgözte Vihrovot. A hatalmas természet ősi vadságában bontakozott ki szeme előtt. A hegyeket ünnepi csend ülte meg, mintha köröskörül varázsos álomba merült volna a táj.

Sehol semmi sem mozdult, csak egyetlen sárga pillangó röpdösött virágról virágra a magas, övig érő fűben. Rengeteg volt a virág. Sötétkék, világoskék és violaszínű harangvirág, fehér havasi gyopár, égőpiros kövirózsa és krizantémra emlékeztető havasi szekfű pompázott mindenütt.

Távolabb, ahol a völgy még jobban összeszűkült, közvetlenül az út mellett, két óriási, hegyes sziklacsúcs meredt az ég felé. Mint gigászi őrszemek állottak a meredek sziklafal fölött, mintha a hegyek mögött elterülő ország bejáratát őrizték volna.

Csillogó Páncélban Nagy Sándor félelmetes falanxai vonultak itt végig valamikor. Századok mulva Dzsingisz-kán hadai jártak erre kis kócos lovaikon. Utána a kegyetlen Tamerlán lovainak patkói csattogtak ugyanezen a sziklás úton. Mindez már régesrég elmerült a múlt idők tengerében, csak a két sziklacsúcs, a Vaskapu maradványai őrzik mindmáig a letűnt századok emlékét.

Vihrov jobbra-balra nézelődött, szemlélődött. Bárhova pillantott, mindenütt hegyek tornyosultak az ég felé. Ezüstösszürke és violaszínben játszó hegyek, krétahegyek és mészkőhegyek, de csak hegyek és semmi más, végnélküli, beláthatatlan sorban. Amint Vihrov elnézte a tájat, úgy érezte, hogy messze-messze elszakadt attól a világtól, amelyben eddig élt. Ez a nyomasztó érzés az első percben annyira elhatalmasodott Vihrovon, hogy önkénytelenül sötét gondolatok támadtak lelkében. De amikor újra maga elé nézett és meglátta a fénylő napot és különösen a legelésző lovak lábainál alvó katonákat, ezek a gondolatok mindjárt eltűntek és Vihrov haragudott önmagára pillanatnyi gyengeségéért.

— Milyen gyönyörű ez, parancsnok elvtárs! — szólalt meg mögötte egy halk hang.

Vihrov hátranézett. Szurzsikov is felkapaszkodott a sziklára és a kilátásban gyönyörködött.

— Miért nem alszik? — kérdezte Vihrov csodálkozva.

— Hát lehet aludni, ahol ilyen gyönyörűt láthat az ember? — mutatott Szurzsikov a messzeség felé. — Nálunk, a Tyereknél is vannak szép vidékek, de ilyet még életemben nem láttam.

— Nem szokott maga véletlenül verseket írni? — kérdezte Vihrov.

— Verseket? — csodálkozott Szurzsikov. — Nem, még soha — felelte. — Miért?

— Csakúgy kérdeztem. Na gyerünk aludni...

Vihrov lemászott a szikláról és századához ment.

Az egyik taligán Marinka aludt mélyen, félig-nyitott szájjal, beteg lábát kinyújtva. A kocsi mellett Griscsuk, a cigányképű kocsis feküdt. Az ezredet el sem lehetett volna képzelni a kövér Griscsuk nélkül, aki híres volt rendíthetetlen nyugalmáról. Most göndör, kissé már őszülő szakállát az ég felé fordítva, a hátán feküdt.

Vihrov tovább ment, megtalálta Kondratyenkót és mellé feküdt.

*

A nap már áthaladt a delelőn. A szakácsok régen kiosztották az ebédet. A katonák a nyergeken babráltak: egyik a már megszáradt pokrócot rakta helyre, a másik a köpenyt málházta fel.

A gazdasági részleg taligái körül Osztasov, a kistermetű, bajusztalan szállásmester pattogott, hadonászott. Rövid bőrbekecsét balvállára vetette, mint valami huszármentét; így viselte télen-nyáron. Pillanatnyilag éppen a lótáptisztesekkel veszekedett. Szokott hadaró hangján, dühösen így kiabált:

— Hogyne! Hogyisne! Már megmondtam, hogy egy fonttal sem adok többet. Erre mérget vehettek... Micsoda? Engem akartok tanítani, engem, aki a lengyel fronton tíz napon át ezredparancsnokként működtem! Még be is csuktak ezért a tíz napért. Úgy bizony! Nem vagyok ám én mai gyerek, komám... Hát csak ne erőszakoskodjatok, úgysem adok többet!

— Te mit lármázol? — kérdezte nyugodt hangon az odalépő Smatov a szállásmestertől.

— Hát hogyne kiabálnék, komisszár elvtárs, — hadarta Osztasov. — Csak tegnap adtam ki mindegyiknek lovanként tíz font árpát és már megint kérnek. Pedig már itt vagyunk, kérem, Derbentben.

— Derbentben? Megnézted a térképen, hogy micsoda lejtőn kell leereszkedni, hogy odajussunk?

— Nem, nem néztem, — mondta Osztasov határozatlanul.

— No látod! Hát csak nézd meg! Neked is jobb, ha a taligák üresek. Nem? Mit gondolsz?

Osztasov gyors mozdulattal igazított egyet a sapkáján.

— Hát az igaz, komisszár elvtárs — mondotta bűntudatos mosollyal. — Hogy nem jöttem rá erre magam is?

— Ilyenek vagytok ti, fiatalok... A szemes takarmányt tehát add ki. Magam is beszélni akartam az ezredparancsnokkal, hogy az egész takarmányt ki kell osztani... Az elvtársak figyelmeztessék a katonákat — folytatta Smatov a lótáptisztesekhez fordulva — hogy norma szerint etessék a lovakat. Majd én is ellenőrizni fogom. Az egészért azonban önök a felelősek.

— Legyen nyugodt, komisszár elvtárs — szólalt meg vékony hangon Pejpa lótáptisztes, — minden rendben lesz.

Smatov bizalmasan karonfogta Osztasovot és félrevonta.

— Hozzád van még egypár szavam, — mondta Smatov és közben figyelmesen, határozottan Osztasov szemébe nézett. — Mondd meg nekem, miért ordítozol folyton? Nem tudsz nyugodtan beszélni?

— Komisszár elvtárs, már második éjszaka le sem húnytam a szemem. Ezért kissé heves voltam.

— Ez nem mentség, — vetette ellen Smatov komor arccal. — Jegyezd meg, amit mondok, — folytatta és gépiesen begombolt egy gombot Osztasov gallérján. — Jegyezd meg: az alárendeltekkel való ordítozás a határozatlanság jele. Egy parancsnok pedig nem lehet határozatlan. Kiabálni csak az szokott, aki nem bízik magában. Megértetted?

— Megértettem, komisszár elvtárs.

— A fáradtságra pedig ne hivatkozz! Végy példát a dandárparancsnokunkról, aki sokkal többet dolgozik, mint te és mégsem hallottad, hogy csak egyszer is kiabált volna valakivel... Igaz? Na látod. Általában szedd össze magad, mert így nem leszünk jóban.

Smatov elővette cigarettatárcáját.

— Gyújts rá! — kínálta Osztasovot.

A szállásmester kivett egy cigarettát.

Smatov is rágyújtott, intett Osztasovnak és a tűzhöz lépett. A katonák a tűz körül ültek.

Liharev a szétterített térkép fölé hajolva, gyufával méricskélte a további útvonalat. Jurcsiig és Ragárig, ahol az ezredeknek el kellett helyezkedniök, még körülbelül kétszáz verszt volt hátra, de az út nehézségeit figyelembe véve, Liharev úgy gondolta, hogy ez felér ötszázzal is. A dandárnak egy meredek lejtőn kellett a mély völgykatlanba leereszkednie. Liharev a legnehezebb útszakasznak a bajszuni szakadékot tartotta, ahol nem volt víz. Ott nagy hőségben, egy menetben majdnem hatvan versztnyi utat kellett megtenni.

— Már tudom, hogy fogjuk csinálni, — mondta magában Liharev. — Bajszunban pihenőt tartunk és másnap friss erővel megyünk át a szakadékon. — Liharev eldobta a gyufát és a közeledő lépések hallatára fölpillantott.

— Dandárparancsnok elvtárs, nem iszik teát? — kérdezte Aljosa, majd lehajolt és a bádog teáskannát a körgallérra tette.

— Jól van — helyeselt Liharev. — De előbb vezesd ide a lovat, amit éjjel elfogtunk. Meg akarom nézni.

— Mi az? — kérdezte Bocskarev felébredve. Felkönyökölt, előhúzta zsebkendőjét és megtörölte verejtékező arcát. — Nézd csak, mennyire tűz a nap, — mondotta, miközben eltette zsebkendőjét.

— Ez még semmi! Majd ha leereszkedünk a hegyek közül, akkor lesz csak igazi hőség.

— Nézd csak, már hozzák — mutatta Bocskarev. — Jaj, de gyönyörű ló!

Aljosa szoros száron nagy, aranyszőrű mént vezetett elő.

A mén magasra tartotta fejét és kevélyen emelgette vékony, ruganyos lábát. Széles szügyén erős izomkötegek hullámoztak.

Aljosa odavezette a lovat és erős kézzel pontosan Liharev elé állította, mintha odaszögezték volna. A mén horkanva fújtatott, rózsaszínű orrlyukai kitágultak. A nemes állat bizalmatlanul sandított az ismeretlen emberekre, többször beleszimatolt a levegőbe és izgatottan kapált lábával.

— Még szokatlan neki. Idegen szagot érez rajtunk, — je-

gyezte meg Aljosa. — És milyen vad! Egy kantárt már elszakított. Kész szerencsétlenség!

— Próbáld meg ügetésben — szólította fel Liharev.

Aljosa kissé megengedte a szárat, de a csődör kitépte magát kezéből, felágaskodott, vadul vicsorgatta fogait és farkát felborzolva, pár lépést tett a hátsó lábán.

— Bucefál! — lelkesedett Bocskarev.

— Szép, — ismerte el Liharev. — Nézd csak, micsoda pata!

— És milyen láb! És milyen nyak!

— Vadállat ez, nem ló, — állapította meg Liharev. — A katonák sárkánynak hívják az ilyent. Figyeld meg, milyen hatalmas szügye van... Biztos valamelyik kurbasi lovagolta. Nézd csak, mit csinál!

Liharev körüljárta a lovat, amelyik ezalatt mellső lábát magasra emelve kapálta a földet.

— Próbáljuk meghatározni, hogy milyen fajta, — mondotta Liharev. — Nem karabair, nem jomud és nem ahaltekin... Szerintem, perzsa argamak telivér. Az alakja és a színe is erre vall. Igen, kétségtelenül perzsa ló, — ismételte Liharev szilárd meggyőződéssel. — A régi krónikások és költők így írtak róla: »Gyors, mint a szarvas, bátor, mint az oroszlán, tüzes és kitartó; a szőre, mint az aranyló napsugár, vagy a pirkadó hajnal...« Megjegyzem, valami regényben olvastam hollófekete argamakokról is, — jegyezte meg Liharev nevetve, — de hát az író lelke rajta. Az argamak mindig aranyszőrű... — Liharev közelebb lépett a csődörhöz, lehajolt és felemelte az első lábát, hogy megnézze a patkolást.

— Magadnak tartod meg? — kérdezte Bocskarev.

— Nem. Én az én pejlovamat nem cserélem el semmiért. Hanem van egy javaslatom.

— Éspedig?

— Adjuk ezt a lovat annak, aki a legrégibb Bugyonnij-katona a dandárban. Kinek van nálunk a leghosszabb szolgálati ideje?...

— Kinek? Van egy veteránunk, aki még Bugyonnij partizáncsapatában szolgált.

— Ki az?

— A 61. ezred második századának parancsnoka, Ivan Iljics Ladigin elvtárs, — mondotta Bocskarev.

— Nahát, ez nagyszerű — örvendezett Liharev. — Ladiginnak mellesleg angol paripája van, amelyik itt nem válik be.

Liharev segédtisztjét szólította és odahivatta Ladigint.

Közben a csődör körül a fiatal dzsigitek tarka csoportja verődött össze. Körüljárták a lovat, megtapogatták a lábát, megsimogatták a hátát, megölelték, körültáncolták és hangos szóval hadonászva tárgyalták a ló tulajdonságait. Az egyik dzsigit, egy fiatal legény, aki ismerősnek tűnt Liharev szemében, habozás nélkül belenyúlt a mén szájába, hogy megnézze a fogait.

— Nos? Jó ló? — kérdezte Liharev tadzsik nyelven a fiatal dzsigittől.

— Nagyon jó, dandárparancsnok elvtárs, — felelte a dzsigit oroszul.

Liharev felvonta szemöldökét.

— Honnan tudsz te oroszul? — kérdezte csodálkozva.

— Hiszen ez Parda, — szólt közbe Bocskarev. — Már második éve van az ezrednél.

— Parda? — Liharev kíváncsian mustrálta a fiatal lokájit és próbált visszaemlékezni, hogy honnan ismeri. — Ahá, szóval ő az! — mondotta nevetve. — Derék fiú vagy. Hallottam, hogy milyen hősiesen viselkedtél!

Most Ladigin közeledett a csoporthoz. Megvárta, míg Liharev befejezte, amit mondani akart, azután szabályszerűen jelentkezett.

— A következőről van szó, Ivan Iljics, — mondotta Liharev és gyengéd pillantást vetett Ladiginra: — A dandárkomisszár és én elhatároztuk, hogy megajándékozzuk önt, mint a legrégibb Bugyonnij-katonát és mint kiváló parancsnokot. Fogadja el tőlünk ezt a lovat ajándékul — mutatott a nyugtalankodó csődörre, amelyet Áljosa kantárjánál fogva, szorosan tartott.

— Dandárparancsnok elvtárs! Nekem akarja adni? — kérdezte Ladigin, aki nem hitt a fülének. Mélyen elpirult. Azután közelebb lépett, komoly szakértelemmel szemügyre vette és felbecsülte a lovat. — Nem lehet, dandárparancsnok elvtárs... Ilyen lovat... Az lehetetlen! A lovat önnek kell megtartania...

— A kérdés el van döntve, Ladigin elvtárs — jelentette ki Liharev határozottan. — Áljosa, add át a lovat a századparancsnoknak!

— Hát igazán köszönöm..., Azt sem tudom, hogy köszönjem meg. Ilyen gyönyörű ló! — lelkesedett Ivan Iljics, amint átvette a szárat. Arcán túláradó öröm csillant meg és szinte megtántorodott izgalmában, amint megfogta a csődör kantárát.

— Ajánlom, hogy nevezze Tur-Ajgirnak, — mondotta Liharev.

— Tur-Ajgirnak? Mit jelent az, dandárparancsnok elvtárs? — érdeklődött Ladigin.

— Volt egyszer egy ilyen nevű mén. Kitartása, gyorsasága és főleg a gazdája iránti odaadása messze földön híressé tette.

— Hát ez csakugyan nagyon barátságos jószág! — jegyezte meg Aljosa.

Ivan Iljics nem tudta, mit feleljen, ezért szó nélkül elvezette a lovat századához.

Liharev és Bocskarev hosszan kísérték tekintetükkel Ladigint és mosolyogva összenéztek.

— Nézd csak, jön valaki, — szólalt meg Bocskarev.

Mezítlábas, sovány, magas öregember lépett halkan hozzájuk. Napszítta, szikár testét alig födte ruha, csak egy bárányból lógott csupasz testéről. Fején ócska turbánt viselt. Kezében embermagasságúnál hosszabb, görbe botot tartott. Egész megjelenése olyan volt, mintha valami ősrégi könyv elsárgult lapjairól lépett volna ki.

Mellette levágott farkú és fülű, fehér juhászkutya ballagott csendesen.

— Ezt az embert ismerem, — mondta Liharev. — Helybeli pásztor. Tavaly ő vezette az ezredet olyan helyeken, ahová rajta kívül ember még nem tette a lábát.

Az öreg sietség nélkül közelebb lépett, méltóságteljes mozdulattal végigsimította sárguló szakállát és kezét melléhez érintve, némán meghajolt.

Liharev néhány szót szólt a pásztorhoz. Az öregember arca felélénkült. Szúrós szemmel vizsgálgatta Liharev arcát, többször egymásután bólintott, azután mindkét kezével botjára támaszkodva, lassan törökülésbe ereszkedett.

Liharev leült vele szemben. Beszélgetni kezdtek.

Bocskarev látta, hogy Liharev arcára gondterhes kifejezés ült ki. Mikor pedig a pásztor suttogóra fogta a hangját, Liharev bosszúsan csóválta a fejét. Az öreg végül is felállt, higgadt

méltósággal elköszönt a parancsnoktól és kutyáját szólítva, lassú léptekkel távozott.

— Amennyire megértettem, nem sok jót mondott — jegyezte meg Bocskarev.

— Nem — felelt Liharev változatlanul gondterhes arccal. — Ibrahim bég kegyetlenül elbánt mindenkivel, aki tavaly bármiben is segítségünkre volt. A legtöbbet kivégezték és fejüket elrettentő példaként mutogatják országszerte. A baszmacsok vezérei mindenkit kényszerítenek: esküdjenek meg a Koránra, hogy nem fognak nekünk segíteni... Nagy kár, hogy csapatainknak ki kellett vonulniok Kelet-Buharából, miután Enver pasát megvertük.

— És miért kellett kivonulniok?

— Mert rossz volt a termés. Nem jutott élelem a katonák számára. Ezeken a hegyi utakon nem lehetett ennivalót és takarmányt ideszállítani. Választani kellett tehát: vagy éhezésre ítéltük volna a népet, vagy ki kellett vonulnunk... Ha ez nem jön közbe, a tél folyamán nagy munkát végezhettünk volna a lakosság körében.

— És tavaly nem folyt valami munka? — kérdezte Bocskarev némi gondolkodás után.

Liharev bosszúsan ráncolta homlokát.

— Ugyan milyen munkát végezhettünk volna? — legyintett. — Néhány rövid gyűlést tartottunk. Tulajdonképpen vágtában futottunk át Bajszuntól Baldzsuánig, ott megvertük Envert, aztán visszatértünk Karsiba. Kelet-Buharában sok olyan város van, ahol még nem is láttak vöröskatonát. Ilyen például Jurcsi városa is, ahová most megyünk... — Liharev megnézte az óráját. — Na, ideje, hogy hamarosan elinduljunk, — mondotta. — Gyerünk, Pavel Sztyepanics, igyunk egy csésze teát, mielőtt folytatjuk utunkat...

A szekerek zörögve haladtak a köves úton. A kocsisok szidták, biztatták a fáradt lovakat.

— Sokra becsülöm én, lelkem, az orvostudományt, — mondta a nagyorrú Griscsuk kocsis, szakállas arcával a mellette ülő Marinka felé fordulva. — Orvostudomány nélkül nekem már réges-régen végem lett volna. Úgy bizony. Veszett kutya harapott meg engem egyszer. Úgy hívták, hogy Polkán... Óh, hogy gebednél meg, te lusta dög! — kiáltott fel Griscsuk és ostorával jót

húzott a baloldali lóra. — Figyelje meg, nővérke, mennyire nem öntudatos ez a ló! Egyáltalán nem húz, csak tetteti magát. És még izzad is, a hatás kedvéért. Ilyen ravasz dögöt.

— És hogy harapta meg magát a veszett kutya? — kérdezte Marinka, aki kíváncsian várta a megkezdett elbeszélés folytatását.

— Hogy hogy harapott meg? Nagyon egyszerűen. Tizennyolcban szabadságot kaptam, mert megsebesültem. Én Gyegyilovóból való vagyok, Tula környékéről. Talán hallott is a falumról? Hát szóval hazautaztam. Az egész vagyonom egy viskó volt, meg ez a Polkán... A feleségemet még akkor, a háború alatt, elvesztettem. Elmentem a bátyámhoz. Add ide, mondom neki, a Polkánt, mégsem lesz annyira unalmas. Hát így éltem-éldegéltem egy hétig. Akkor látom, hogy a kutya nem akar enni. Hát ez meg mit jelent? Éppen jött a bátyám látogatóba. Mondom neki: Beteg ez a Polkán. Ő meg csak nevet. »Jaj — aszongya —, micsoda szerencsétlenség! Nem akar enni a kutyuska! Sokat zabált és most nem eszik. Gyorsan hívj doktort, hogy adjon neki orvosságot.« Így csúfolt engem és elment. De mégis csak rosszul végződött a dolog, lelkem. Látom én, hogy a Polkán egészen furcsán viselkedik. Hol vinnyog, hol egész éjjel jön-megy a kunyhóban, szimatol minden sarokban, hol meg naphosszat csak fekszik...

Hát, egyik éjjel aztán valami egészen furcsa vonítást hallok. Felriadtam. Sütött a hold... Nézem, mi történt? Hát valami idegen kutya áll a viskó közepén. De milyen különös állat: a szőre felborzolva, lógatja a fejét, a szájából csorog a nyál, szeme tűzben ég... Meg se ismertem mindjárt az én Polkánomat. »Polkanuska — mondom — mi bajod?« Ő meg csak rámveti magát, neki a lábamnak! És csak marja, marja!... Most már aztán én is rájöttem, hogy miről van szó és teljes erővel fejbevertem az öklömmel! A kutya csak megrándult és már vége is volt. De már későn: a lábamat összevissza marta, csakúgy patakzott a vér. Fogom magam, futok a bátyámhoz. Ő meg azt mondja: »Baj van: a kutya, úgylátszik, veszett volt.« Erre elhívtuk a javasasszonyt. Most már tudom, hogy ez nem volt okos dolog, de akkor még nem láttam tisztán. Hát így... A javasasszony el is jött, aztán kezdett engem gyógyítani. Ráolvasott a merőkanálra, az óperenciás tengerről, meg a varázsszigetről, meg a hétfejű sárkányról motyogott. Aztán ebből a vízből adott inni nekem. A

maradékot a szénre lottyantotta. Mindezt szívvel-lélekkel csinálta, aztán így szólt: »Most már egész biztos meggyógyulsz.« Azzal elvett száz rubelt és elment.

— És mi köze ennek az orvostudományhoz? — kérdezte Marinka mosolyogva.

— No várjon csak! — Griscsuk sokatmondó pillantást vetett rá és így folytatta: — Szóval másnap reggel felkeltem és akkor rájöttem, hogy ez mind nem ér semmit. Fogtam a botomat és elmentem a kórházba. A kórház húsz versztnyire van tőlünk. Hát tudja lelkem, pont jókor jöttem. Amint megérkeztem, a doktor éppen készült valahová. Már a kocsiban ült. De én azért mindent elmondtam neki, úgy, ahogy történt. Ő meg azt mondja: »Jól tetted Griscsuk, hogy nem hagytad magad ostobaságba belevinni. Úgylátszik, öntudatos ember vagy.« Engem aztán, a sehonnai nyomorultat, azonmód elvittek Moszkvába, abba a kórházba, ahol azokat gyógyítják, akiket a veszett kutya mart meg. Ott ki is gyógyítottak... Hanem most aztán nővérke, leszállok mert látja, nagyon meredek az út, — mondotta Griscsuk és korát meghazudtoló fürgeséggel leugrott a taligáról.

— Én is leszállok, — jelentette ki Marinka, de amint a lábát megmozdította, fájdalmasan felkiáltott és meg kellett fogózkodnia a taliga oldalába.

— Hová megy? Csak maradjon a helyén! — kiáltotta Griscsuk szigorú arccal.

Ember, állat lihegve kapaszkodott felfelé. A lovak teljesen kimerültek: fejüket mélyen lelógatva, vérbeborult szemmel, megmegcsúszva botladoztak s közben gyakran meg is álltak. Átizzadt, beesett oldaluk zihálva süllyedt és emelkedett minden lélekzetvételnél.

— Gyerünk, gyerünk! — biztatta Oszadcsij vidáman a katonákat. — Fel a hegyre vagy ittragadunk?... Előre, sasok![1] Indulj!

A katonák nekigyürkőztek: ki a küllőt markolta meg, ki a taligát tolta. Végül is, egymást biztatva, felhúzták a kocsikat a hegygerincre.

— Hé, bújsz elő onnan! Hallod-e? Mászol le rögtön, az anyád istenit! — kiáltott dühösen Oszadcsij, amint az egyik tali-

[1] A Vörös Hadseregben a jó katonákat sasoknak szólítják. *(Ford.)*

gán, egy ponyva alatt, egy fejet pillantott meg. A fej megmozdult és Tyeresko írnok álmos képe került elő.

— Mit lármázol, őrmester? — kérdezte dühösen.

— Mássz le, azt mondom! — kiáltotta Oszadcsij belevörösödve.

— És ha beteg vagyok?

— Szállj le! Ismerjük az ilyen szimulánsokat! Gyerünk hát!

— Miről van szó? — kérdezte az arra járó Szedov, egy pillantást vetve a taligára.

— Képzelje, biztos elvtárs, — mondta Oszadcsij indulatosan, — a lovak majd összeesnek, ez pedig kocsikázik, mint egy gróf. Rákiáltottam, hogy szálljon le, de még kifogásokat keres: azt mondja, hogy beteg!

— Szálljon le! — szólt rá Szedov kurtán Tyereskóra.

— Hát jó, leszállok — engedett Tyeresko és könnyedén leugrott a taligáról. Azután megállt, körülnézett, kijelentette, hogy nincs rosszabb, mint hegyre mászni — és végül is felkapaszkodott a gerincre.

A nap lement. A gerincről gyönyörű kilátás nyílt az alattuk elterülő hegyvidékre. A második század, amely eddig Kudrjasov parancsára a vonatnál segített, most ügetésben megelőzte a taligákat.

— Jól fékezzetek! — kiáltott Oszadcsij, amint elhaladt a taligák mellett.

A kocsisok láncot kötöttek a hátsó kerekekre és még egyszer átvizsgálták a lószerszámot.

Előlről vezényszó hallatszott. A vonat elindult, nagy távközöket hagyva az egyes taligák között.

— Nahát, nővérke, indulunk — mondta Griscsuk. — Uram, segíts...

A kocsis megrántotta a gyeplőt. A kocsi döcögve indult meg a köves, göröngyös úton.

Gyorsan alkonyodott, de még látni lehetett a mély völgykatlanba vezető keskeny út végnélküli szerpentinjeit.

Marinka, aki a naplementét figyelte, nem vette mindjárt észre a lába alatt tátongó szakadékot. Mikor meglátta, hogy a kerekek közvetlenül a szakadék szélén gördülnek, megborzongott. »Na most — gondolta a leány — úgy látom, végünk van és én még nem is feleltem Mitya utolsó levelére.« Egy perc múlva azonban elszégyelte magát. »A többiek is erre mennek — gondolta, — és

természetesen, egyikük sem fél. Hát gyáva vagyok én? Nem. Tehát nekem sem szabad félnem...«

A nap már lement. A szakadék felől hideg szél fújt. A hegyek minden kanyarnál összébbszűkültek, az út egyre meredekebb lett. Marinkának időnként az volt a benyomása, hogy az előttük haladó taliga eltűnik egy mély, keskeny tárnában.

A hold feljött a hegy mögül és csalóka fényt borított a tájra. Köröskörül sötét szakadékok tátongtak és égbe meredő csúcsok tornyosultak.

A kiugró sziklákhoz tapadó ködgomolyagok mintha kővé vált, torz emberalakok és szörnyetegek lettek volna.

Már több mint egy órája ereszkedtek lefelé a meredek lejtőn. Az egyik kanyar után patak csobogása hallatszott és lent, a mélyben tüzek villantak fel. A tüzek hol fellobogtak, hol elaludtak.

— Még jó, hogy éjjel megyünk itt lefelé, nővérke, — jegyezte meg Griscsuk, hosszú hallgatás után — nappal még félelmetesebb lett volna. Mi a véleménye?

— Én is úgy gondolom, — helyeselt Marinka. — Jaj, hát ez mi? — kérdezte ijedten, amint a taliga hirtelen nekilódult egy lejtőnek.

— Hőhe! — kiáltott Griscsuk, majd nekivetette lábát a lábtartó deszkának, hátradőlt és erősen meghúzta a gyeplőt, hogy a lovakat megállítsa.

Marinka látta a holdfényben, hogy az előttük haladó taliga átgördült a szakadék fölött vezető kis hídon.

— Hőhe, hő! — kiáltotta Griscsuk. — Hő, átkozottak!

A taliga nagy sebességgel futott rá a mindeń eresztékében recsegő-ropogó kis fahídra; kerekeit egy hajszál választotta el a palló szélétől. A híd után azonban sík területre jutottak és az út egyszerre kiszélesedett.

— Jaj, azt hittem, mindjárt lezuhanunk! — sóhajtott fel Marinka megkönnyebbülten.

Griscsuk gyors pillantást vetett a lány sápadt arcára.

— Hát igazán, lelkem? Lehetséges ez? Ott bizony összetörtük volna magunkat, — mutatott nyugodtan a mellettük húzódó szakadékra. — Na, fogja meg egy kicsit a gyeplőt. Megnézem, mi is történt. A kocsis leszállt a taligáról és a hátsó kerék körül babrált valamit. — Hát persze, elszakadt a lánc. De hogy szakadhatott el? — kérdezte magától.

— Ki az? Griscsuk? — kérdezte a sötétben Oszadcsij.
— Én vagyok.
— Nos, mi van veled?
— Minden rendben.
— Vedd le a láncot. Most már sík területen vagyunk.
Griscsuk levette a láncot és felugrott a taligára. A lovak elindultak. Hamarosan vályogfalak és sötét, lombos fák tűntek elő. A vonat beérkezett Derbentbe.

VII

Két napbarnított arcú leány ült színes köntösben a sötét szőnyeggel leterített terraszon. A lányok tarka szüzánét hímeztek. Egy fiatal, de már fonnyadó arcú nő mellettük guggolt és gyorsan forgatta a terraszon felállított varrógépet; a nyakában függő érmek meg-megcsörrentek, amikor előrehajolt.

A nagy hőség ellenére a magas vályogfalakkal körülvett, szép kis udvarban hűvös volt. Egy százesztendős, ágas-bogas áloe, néhány banackfa és a tearózsa-bokrok sűrű lombja mély árnyékot vetett a terraszra. A kertben áthaladó kis öntözőcsatorna alig hallhatóan csörgedezett.

— Milyen boldog vagy te, Lola-hon! — törte meg a kék tübetyejkás szép lány a csendet.

Lola barátnőjére emelte fekete szemét. Szemefehérje enyhén sárgás színben játszott. Kis, szabályos orra, lágyvonalú, kerek álla vonzóvá tette finom kis arcát, amely most csodálkozó kifejezést öltött.

— Miért gondolod, Oljam-bibi, hogy boldog vagyok? — kérdezte.

— Nemcsak én gondolom, hanem Szajrom-hon is, — mutatott Oljam-bibi a varrógépnél dolgozó fiatal nőre.

— Mi az én boldogságom titka, Szajrom-hon? — kérdezte Lola.

— Az édesapád, dzsányecska,[1] — felelte Szajrom-hon kissé szomorúan. — Biztos vagyok benne, hogy ő téged nem ad hozzá valami öregemberhez, mint velem tették. ... Jaj, lányok, nem is tudom, hogy lehet így élni, — folytatta kis szünet után. —

[1] Dzsányecska: lelkecském.

(228. oldalhoz)

Mindenki tudja, hogy nálam szebben senki sem hímez egész Prizsurhányban, és az én Rahmankulom mégis azt mondja, hogy lusta vagyok. Hát lusta vagyok én? Látástól-vakulásig görnyedek a munka fölött. Egy hónap alatt három szüzanét hímeztem ki, de ez sem elég neki ... Öreg kancának csúfol. Pedig csak húszéves vagyok. Hát én vagyok az oka, hogy tönkretette a szépségemet? Az én hibám, hogy ilyen hamar megöregedtem? Most aztán Hodzsa-Milkából vett egy lányt magának és azóta rám se néz, meg a többiekre sem, hanem csak szid és bottal fenyeget. Hát élet ez, lányok? — Szajrom-hon elhallgatott, de szeméből nagy könnycseppek potyogtak.

— A gazdag ember jól él, — jegyezte meg Oljam-bibi.

— Nem kell nekem gazdag öregember! Legyen szegény, de fiatal! — mondta Szajrom-hon könnyek között.

— Apám azt mesélte, hogy Oroszországban egészen másképp élnek, — szólalt meg Lola, maga alá húzva rózsássarkú, meztelen lábát. — Ott nem veszik és adják a nőket, hanem akik megszeretik egymást, összeházasodnak.

— Boldog orosz nők, — sóhajtott Szajrom-hon.

Mindnyájan elhallgattak.

»Igen, engem az apám nem ad el öregembernek« — gondolta Lola. Ragyogó szemében szeretet és bánat csillant meg, amikor apjára gondolt. Az öreg Abdu-Fattó az utóbbi időben betegeskedett és Lola aggódott apjáért, akit nagyon szeretett. Abdu-Fattó még reggel elment a bazárba és azóta sem került elő, bár a nap állása szerint már régen elmúlt dél. Ez nagyon nyugtalanította a leányt.

Abdu-Fattót nemcsak a lánya, hanem a dehkánok is nagyon szerették. Az öreg az Októberi Forradalom után tért vissza Oroszországból, ahol sáncmunkát végzett.[1] Miután Buharába költözött, csakhamar kinevezték a jurcsii vilájet[2] kázijává[3], mert tudott írni, olvasni. Ebben az állásban kiérdemelte a dehkánok tiszteletét, mert más bírókkal ellentétben sohasem fogadott el ajándékot a parasztoktól és pártatlanul ítélkezett, akár bájról, akár egyszerű teaszedő munkásról volt szó. Ezért aztán Abdu-Fattó el is vesztette elöljáróinak kegyét és Nigmatulla denaui

[1] A cári kormány 1916-ban széleskörű mozgósítást hajtott végre Közép-Ázsiában sáncmunkára és egyéb munkára.

[2] Vilájet: körzet.

[3] Kázi: bíró.

bég elmozdította állásából. Azóta saját művelésű gyümölcskertjének csekély jövedelméből élt. Az elmúlt években elvesztette feleségét, mert egy kuruzsló kezelte, de Abdu-Fattó nem nősült meg még egyszer, hanem egyetlen leánya nevelésének szentelte életét. Lányát nagyon szerette és lassacskán maradéktalanul átadta neki csekély tudását.

»Apa biztosan Gajbullához ment — igyekezett Lola megnyugtatni magát. — Igen, úgylátszik, a teaboltossal barátkozik...«

Gondolatait az utcáról behallatszó, kétségbeesett női zokogás zavarta meg.

— Már megint Mualim-bibi sír, — mondta csendesen Szajrom-hon a hangokra figyelve. — Tegnap temette el utolsó gyermekét. Egy csöpp ennivaló sincs a házában... És hogy kiáltozott, könyörgött szegény, hogy őt is temessék el.

— Úgy kell neki, — mondta Oljam-bibi. — Tudod, miért ölték meg a férjét?

— Miért?

— Mert segített a hitetleneknek, akik mindnyájunkat le akartak gyilkolni. Ibrahim bég ezért fejvesztésre ítélte.

— Ez mind nem igaz, — mondta Lola hevesen, miközben ferde szemöldöke haragosan megrándult és keskeny orrlyukai megremegtek. — Senki sem akart bennünket megölni. Régebben, amikor az oroszoknál még padisah volt, az megparancsolta a katonáinak, hogy irtsák ki népünket, de most az oroszok elűzték padisahjukat. Ez az igazság. Apa mondta, ő pedig csak tudja. Azt mondja, hogy az oroszoknak van egy nagy emberük. Olyan nagy, amilyen még sohasem volt. Ez az ember azt akarja, hogy az egész világon az igazság uralkodjék és hogy mindenki boldog legyen.

— Szóval szerinted a bég helytelenül járt el? — kérdezte csendesen Oljam-bibi, — pedig ő szent ember.

— Ide figyelj, dzsányecska, — mondta Lola. — Ha nem akarod, hogy csorgónyálú vénemberhez adjanak hozzá, akkor ne hidd el, amit az apád mesél. Hallod? Csak aztán ne fecsegd el másnak, hogy miket hallottál tőlem.

— Már miért fecsegnék? — mondta Oljam-bibi, vállát vonogatva.

— Jól van, lányok, ne beszéljünk már ezekről a szomorú dolgokról, — szólalt meg Szajrom-hon, — úgyis olyan szomorú az

élet... Lola-hon, szavalj nekünk a »Farhád és Sirin«[1]-ből, — kérte a leányt.

— Jól van, — egyezett bele Lola szívesen. — Hol is hagytuk abba a multkor? Ki tudja?

— Farhád a tükörbe néz és távoli szerelmeséhez szól, — felelte Oljam-bibi.

— Ahá! — kiáltott fel Lola. — Nos hát, figyeljetek!

A leány fejből kezdte szavalni a verset.

Csillagszemű szép szerelmem, hol maradsz?
Alighogy megismertelek, már elhagysz!
Kis őzikém, gyere vissza, úgy várlak,
Fáj a szívem, majd eleped utánad.
Mardossa a lelkemet a fájdalom,
Nem kél többé vidám ének ajkamon.
A szerelem már elvette az eszem,
Tenélküled szenvedés az életem.
Boldogságom, mint a szellő messze száll,
Összetörlek, kicsi tükör: becsaptál!

Az ajtón erősen kopogtak.

— Apa! — kiáltott fel Lola örömmel, majd megigazította rózsaszínű köntösét és a kapuhoz futott; fekete hajfonatai röpdöstek utána.

Oljam-bibi gyorsan lefátyolozta magát és elhagyta az udvart.

— Megállj! — szólt utána Szajrom-hon. — Menjünk együtt.

Abdu-Fattó udvariasan kiengedte a kapun a lefátyolozott nőket és belépett az udvarra. Abdu-Fattó magas, sovány, sasorrú, nyírott fehérszakállú öregember volt.

— Édesapám, miért olyan szomorú? Mi a baj? — kérdezte Lola, mikor meglátta a bánatos kifejezést az idős ember szép arcán. — Ha akarja, szavalok egy kicsit a »Farhád és Sirin«-ből, — ajánlotta.

Abdu-Fattó tagadóan intett fejével.

Lola tánclépésben beszaladt a házba, lekapta a falról a bubnát[2] és énekelni, táncolni kezdett, hogy apját felvidítsa.

Abdu-Fattó arcán gyengéd mosoly suhant végig, de szomo-

[1] »Farhád és Sirin« Navoi Keleten nagyon népszerű költeménye. Aliser Navoi (1441—1501) a legnagyobb üzbég klasszikus költő.

[2] Bubna: kerek kézidob. Több kelet-i országban ezzel kísérik az éneket és táncot. *(Ford.)*

rúsága nem múlt el. Még mindig a bazárban látottak és hallottak hatása alatt állt. Látta az elítéltek fejét, amit a nép elrettentésére közszemlére tettek ki és hallotta a dzsarcsi-kikiáltó bejelentését, hogy Ibrahim bég ljaskárbasi, buhari serif, meghirdette Lokáj szent háborúját a hitetlenek ellen.

— Ata[1], mondja el nekem, miért olyan szomorú — szólt Lola apját becézve. — Mondja hát el! Hiszen mindent el szokott mondani nekem.

Abdu-Fattó felsóhajtott.

— Jaj, kislányom, — szólalt meg kezét Lola fejére téve. — Sok vér fog lefolyni a Szurhánon. Ibrahim bég becsapta Lokájt...

Lola értetlenül nézett apjára, de most hirtelen különös, örvendező hangokat hallott. Érezte, hogy arca kipirul, szíve gyorsabban dobog.

A csodálatos, felvillanyozó, szívből jövő kiáltások egyre gyorsabban terjedtek és hamarosan az egész vidéket betöltötték.

— Mi ez? — kérdezte Lola felvillanó, ragyogó szemét atyjára szögezve.

— A kizilaszkerek[2], — felelte Abdu-Fattó megindult hangon.

Lola tapsolni kezdett, majd a duválhoz futott, macskaügyességgel felmászott a kerítésre és egy fatörzsre támaszkodva, kinézett az útra.

A nyárfák között lovasok tűntek elő. Innen még egészen kicsiknek látszottak, Lola azonban jól látta őket. Legelől, vörös-kék jelvények alatt, szürke lovon ülő katonák haladtak. Válluk mögött megcsillant valami. Onnan hallatszottak a lelkes kiáltások, amelyek először annyira meglepték Lolát. Azután pejlovon, majd barna, fekete és ismét szürke lovon lovagló kizilaszkerek jöttek. A lovak hátára kis kerekekkel ellátott, hosszú tárgyak voltak felmálházva.

Az oszlop, amint a nádfedelű bazárhoz ért, jobbra elkanyarodott és a domb felé haladt, amelynek tetején a régi időkben a jurcsi bégek vára állott.

A zenekar hangjai egyre távolabbról hallatszottak és végül teljesen elhaltak. Szürke porfelhő szállt az ég felé...

Forrón tűzött a nap. A kiégett földek fölött tikkasztó hőség ömlött el. A szűk utcán, amelynek végén a nádfedeles bazár ál-

[1] Ata: atya.

[2] Kizilaszkerek: szószerint vöröskatonák. Így hívták abban az időben Buharában a Vörös Hadsereg harcosait.

lott, lármásan tolongott a tarkaöltözetű tömeg. A járókelők turbánt, színes köpenyt, nemezföveget, vagy prémmel szegett, hegyes sapkát viseltek.

Az utca két oldalán teásboltok és kis üzletek sorakoztak. A kereskedők törökülésben ültek a földön. Az emberek jöttek-mentek, adtak, vettek és szenvedélyesen alkudoztak. A tömeg között félmeztelen, rongyokba burkolt vízhordók szaladgáltak. Az úton lucerna- és lóhereasztagokkal megrakott szekerek gördültek végig.

Gajbulla teaboltos véleménye szerint a vásár szokatlanul jól sikerült. Ő maga összes mazsoláját eladta, amit a teához szokott felszolgálni és már kétszer átszaladt a szomszéd boltba, hogy készleteit felfrissítse.

»Dicsőség Allahnak! — gondolta Gajbulla és izgalmában az arcán virító szemölcsöt vakargatta. — Ha minden pénteken ilyen lesz az eredmény, akkor megvehetem a második szamovárt is.« Ez a gondolat annyira bőkezűvé tette, hogy ingyen vendégelte meg teával az öreg Nazár agát, a fiatal Tasmurát apját. Ez volt az a Nazár aga, aki hitt a derviseknek és félt, hogy a hitetlen kafirok elrabolják a feleségét. Ezért besoroztatta fiát földesurának, Musztafakul bégnek a csapatába

Nazár aga, miután megitta teáját, a bazár felé tekintgetett. Mellette szünet nélkül hömpölygött a tömeg. Üzbég és tadzsik beszéd hallatszott.

— Hé, Tasmurát, Tasmurát! — kiáltott Nazár aga, amikor meglátta fiát a tömegben.

Az ifjú üdvözlésképpen felemelte kezét. Ekkor a távolban furcsa, ismeretlen hangok harsantak fel. Ugyanezeket a hangokat hallotta Lola is.

Köröskörül mindenki megmerevedett és figyelni kezdett.

Az utca végén a tömeg félrehúzódott. Barna lovon néhány lovas vágtatott végig az utcán.

A felderítő osztag átügetett a vásártéren, majd jobbra kanyarodott és megállt az árkon átvezető kis hídon.

A távolban, a mersadéi úton hatalmas lovascsapat tűnt fel. A magas nád még elfödte a lovasokat, csak az összecsavart zászló és a hegyes, hímzett kék csillaggal díszített, kifakult nyári sapkák látszottak.

A 61. ezred a hadjárat nyolcadik napján bevonult Jurcsi városába.

Pjotr Dmitrics Szedov Ladigin mellett lovagolt és érdeklődve

nézegetett körül. Látta a napbarnított arcú, szótlan dehkánokat, akik kíváncsian, de egyszersmind rémült arckifejezéssel nézték a katonákat. »Miért vetnek ilyen pillantásokat ránk? — töprengett Szedov. — Úgylátszik, alaposan rájuk ijesztettek.« Mikor Szedov másfelé fordult, tekintete Nazár aga gonosz pillantásával találkozott... Nazár aga már a zenekar első hangjaira el akart szaladni, de kíváncsisága mégis legyőzte nyugtalanságát. Mindenáron látni akarta azokat az embereket, akiknek gonoszságukban farkuk és szarvuk nőtt. Mégis csak érdekes dolog lesz mindent elmesélni az asszonynak, mielőtt őt is elrabolják. Időközben az ezred leszállt a lóról. Nazár aga meggyőződött róla, hogy a vöröskatonáknak nincs sem patájuk, sem farkuk. Láthatólag szarvuk sem volt. »Megálljunk csak, hát hogy is áll ez a dolog?« — elmélkedett Nazár aga. Megdörzsölte szemét és újból figyelmesen megnézte a katonákat. Hiába, ezek közönséges, mindennapi emberek, fiatal, tagbaszakadt legények, még hozzá, úgylátszik, nagyon jókedvűek. Alig szálltak le lovukról, egy szőke, szép szál kozák máris odalépett Nazár agához és vállát veregetve, vidáman így szólt: »Jó egészséget, babáj!« Nazár aga rémülten ugrott fel, mert azt hitte, hogy most mindjárt elhurcolják és kettéfűrészelik, de a kozák nevetve tovább ment és bajtársaival kezdett beszélni.

A vöröskatonák elindultak; lovaikat kantárszáron vezették. Az oszlop egyik része jobbra kanyarodott, a másik rész áthaladt a bazár teteje alatt és a távolról idelátszó karaván-szeráj[1] felé indult.

•

— Vjacseszlav Nyikolajevics, azt hiszem, helyes volna kihasználni a vásár napját és gyűlést tartani, — vetette fel Bocskarev a gondolatot. — Láttad, mennyire meg vannak ijedve az emberek?

— Tartsunk gyűlést! Okvetlen tartsunk, — helyeselt Liharev. — Csak tudod mit? Először mosakodjunk meg! Nézd, milyen porosak vagyunk!

A parancsnokok leguggoltak az árokparton, megmosakodtak és már éppen indulóban voltak, amikor Smatov lépett be. A biztos arca annyira feldúlt volt, hogy Bocskareven nyugtalanság vett erőt.

— Mi van veled? — kérdezte Bocskarev.

[1] Karaván-szeráj: vendégfogadó.

— Egy férfi megölte a feleségét, — mondta Smatov.

— Megölte?! Miért? — kiáltott fel egyszerre Liharev és Bocskarev.

— Tulajdonképpen semmiért! — Smatov elmesélte, hogy Rahmankul báj feleségei felmásztak a duválra, hogy meghallgassák a zenét. A báj kisfia figyelmeztette őket, hogy jön a gazda. A nők szétrebbentek, de egyikük megkésett, mert kendője beleakadt egy ágba. A báj egyenest a nő szívébe döfte kését, megölte.

— Valósággal a szemem láttára ment végbe az egész, — mesélte Smatov. — Mire odaszaladtam, már nem is lélekzett. Pavel Sztyepanics, dandárparancsnok elvtárs, letartóztathatom a gyilkost? — kérdezte Smatov, nehezen uralkodva felindulásán.

— Nem lehet, — mondotta Bocskarev szilárd hangon.

— De hiszen, gyilkos!

— Igazad van: gyilkos! — hagyta helyben Bocskarev. — Figyelembe kell azonban venni a környezetet. Ennek a népnek a törvénye — a sariát — feljogosítja a férjet felesége megölésére. A mi feladatunk az, hogy ezeket a jogtalanságokat és ezt a kegyetlen vadságot megszüntessük. Várj tehát, amíg megszervezzük a forradalmi bizottságot és megszilárdítjuk a szovjethatalmat... A forradalmi bizottság széleskörű jogokat fog kapni.

Smatov csodálkozva nézett a dandárparancsnokra.

— Forradalmi bizottság? De hiszen ön lesz a forradalmi bizottság elnöke.

— Nem. Mihelyt a helyzet megszilárdul, csak a hadsereg képviselőjeként veszek részt a forradalmi bizottság munkájában, az elnököt pedig majd a helyi lakosság választja.

— Nos, Pavel Sztyepanics, nekünk mennünk kell — mondta Liharev, órájára pillantva.

— Szabad valamit kérdeznem, dandárparancsnok elvtárs? — kérdezte Smatov.

— Tessék!

— Mikor megyünk tovább?

— Most beszéltem Kudrjasovval: két napig helyben maradunk és pihenünk, azután kiküldjük a felderítőket s majd meglátjuk, mit csinálunk — válaszolt Liharev.

A két parancsnok élénken beszélgetve távozott.

A kikiáltó végiglovagolt a vásáron, összeütötte réztányérjait és fennhangon kihirdette:

— Adamljár! Dehkanljár! Madzsitka kelinljár! Katta-komandir gapiradzsak![1]

A nép tódult a mecset felé. Gajbulla is bezárta teásboltját és Nazár agával együtt a gyűlés színhelyére sietett. Liharev és Bocskarev már a mecsetnél volt. A kapu előtt az akszakál, egy kövér, szakállas, fénylőpiros arcú öregember irányította a tömeget.

— Juszup aga, Kurbán ata, Radzsáb mulló[2], szólította a dehkánokat, — erre-erre, tessék leülni! — Az akszakál kézenfogta azokat az öregeket, akiket tekintélyesebbnek tartott, pár szót szólt hozzájuk és udvariasan elkísérte őket a kapu előtt kiterített színes szőnyegre.

Az egyszerűbb emberek lábukat maguk alá húzva, a földön ültek. Ezek között volt Gajbulla és Nazár aga is.

— Mit gondol, tisztelt uram, nem lesz az bűn, ha meghallgatunk egy hitetlent? — súgta Nazár aga Gajbullának.

A teaboltos elgondolkozott, megvakarta az arcán lévő szemölcsöt és úgy nyilatkozott, hogy a sariát ezzel kapcsolatban semmit sem mond, viszont egy új embert mindig érdekes meghallgatni.

A tömeg csaknem betöltötte a mecset előtti teret. Az emberek a földön, vagy a szekereken ültek; sokan a fákra is felmásztak, hogy jobban lássanak.

— Kezdjük meg, — mondta Bocskarev, majd felment a mecset előcsarnokához vezető magas lépcsőkön, megállt és felemelte a kezét.

— Urtakljár! Elvtársak! — kezdte beszédét. — Üdvözlöm a dolgozó dehkánokat az összes dolgozók vezére, Lenin elvtárs nevében és a Vörös Hadsereg nevében. A Vörös Hadsereg azért van itt, hogy segítsen megszabadítani benneteket a bégektől, a bájoktól és az ő szolgáiktól, a baszmacsoktól.

Bocskarev ezután arról beszélt, hogyan éltek a dehkánok az emir uralma alatt. Megemlékezett a zindánban ártatlanul sínylődő és kivégzett emberek ezreiről. Kitért arra, hogyan nyomták el az emirek, bájok és cári hivatalnokok a dolgozó népet, beszélt a nép emberhez nem méltó, örömtelen életéről.

Liharev végigjártatta szemét az egybegyűlteken. Észrevette, hogy a kapu közelében ülő, fehér selyemturbános aggastyán gyű-

[1] Emberek! Parasztok! Gyertek a mecset elé! A nagyfőnök fog beszélni!
[2] Itt nem a mulláról van szó. A »mulló« kifejezéssel az olyan embert szólítják, aki a medreszen — a mohamedánok vallástudományi iskoláján — tanult.

(233. oldalhoz)

fölettel méregeti Bocskarevet és szomszédjához hajolva súgdos annak fülébe.

— Az emir, a bégek és a bájok becsapnak benneteket, — folytatta Bocskarev. — Fiaitokat fenyegetésekkel, beugratással csapataikba kényszerítették, hogy harcoljanak ellenetek, boldogulásotok ellen, amit a Vörös Hadsereg védelmez... Dehkánok, értsétek meg: mi, bolsevikok csak jót akarunk nektek, azt akarjuk, hogy magatoknak dolgozzatok, nem pedig a bájoknak és bégeknek. Emlékezzetek, hogyan dolgoztatok látástól vakulásig a ketmennel és az omáccsal. Térdig vízben állva műveltétek a rizs- és gyapotföldeket, a szúnyogok szívták véreteket és az emir is véreteket szívta. Amikor begyűjtöttétek a termést, elvették tőletek adóba, kamatba, öntözés fejében, nektek semmi sem maradt.

Bocskarev elhallgatott és elfogta egy széparcú, sasorrú öregember együttérző tekintetét. Bocskarev megköszörülte torkát és tovább folytatta:

— És hogy élt az emir, hogy élnek a bégek? Vajjon sokat dolgoztak? Ők dolgoztak a rizs- és gyapotföldeken? Ők álltak térdig a vízben, a piszokban? Őket csípték a szúnyogok? Nem! Ők selyemköpenyben jártak, tucatjával tartottak feleséget, méneseik, kertjeik, palotáik voltak, sok földet mondhattak magukénak. És most a baszmacsok azt akarják, hogy az emir üljön vissza a nyakatokra...

Az emberek némán, komor arccal hallgattak. Csak itt-ott látszott a szemekben helyeslés, de az ilyenek is félve néztek körül és lebocsátották szempillájukat, hogy senki se olvashasson gondolataikban.

— Dehkánok! — folytatta Bocskarev. — Az orosz nép, a dolgozók segédkezet nyújtanak nektek! Mi azért jöttünk ide, hogy veletek együtt leszámoljunk a baszmacsokkal és lehetővé tegyük, hogy szabad földön folytassátok békés munkátokat.

Bocskarev várakozó pillantással elhallgatott. Az emberek halk hangon suttogni kezdtek egymás közt.

— Hát jól beszél a mi komisszárunk, — jegyezte meg Csapligin, aki a katonák között állt a gyűlés ideje alatt.

— Azt hallottam, hogy több esztendőt töltött Közép-Ázsiában — jegyezte meg Vihrov.

A gyűlés véget ért. Bocskarev kérdést intézett a dehkánokhoz, hogy a város lakói közül kit látnának a legszívesebben a helyi

hatóság élén. A dehkánok csaknem egyhangúlag Abdu-Fattót, Lola atyját nevezték meg.

Abdu-Fattó Bocskarev kérésére felállt. A dandárbiztos csodálkozva és őszinte örömmel ismerte fel benne azt a széparcú öregembert, aki a gyűlés során együttérzéssel bólintott és mosolygott felé.

A tömeg szétoszlott.

Mikor Liharev és Bocskarev hazatérőben befordult egy szűk sikátorba, egy feketeszakállú dehkán jött velük szembe. A dehkán Bocskarevhez lépett, félénken körülnézett, majd halkan így szólt:

— Jaksi! Dzsuda jaksi, katta-komandir![1]

Közben mosolygott, kezét mellére tette, azután eltűnt az egyik duvál mögött.

— Látod, — mondotta Liharev Bocskarevnek, — már most, a legszörnyűbb baszmacs terror ellenére is, sok a barátunk. De annyira meg vannak félemlítve, hogy nyíltan egy szót sem mernek szólni.

— Igen, nekem is ez volt a benyomásom a gyűlésen — helyeselt Bocskarev.

Liharev és Bocskarev belépett a fedett bazárba. Bár a nap már lenyugvóban volt, a bazárban még sok ember tolongott. Liharev és Bocskarev az édességárusok felé indult. Itt zöld mandulát, diót és zsírral készült halvát lehetett vásárolni.

Szemben velük fehérturbános, brokátköpenyes, magas öregember lépkedett. Mögötte két erős, napbarnított, tübetyejkás legény haladt. Egyiknek vékony pálcák voltak az öve alá tűzve.

Az öreg hébe-hóba megállt, odahajolt a földön guggoló árusokhoz és ellenőrizte a súlyokat.

— Hát ez kicsoda? — kérdezte Bocskarev csodálkozva.

— Ez az isán-raisz. Ő felügyel a bazár rendjére, — felelt Liharev.

Az isán-raisz közben némán rámutatott az egyik már ellenőrzött árusra. A két legény gyorsan megragadta a csaláson rajtakapott bűnöst, hasára fektette és botozni kezdte. Miután a megszabott számú ütést rámérték, némán visszaültették helyére. A megfenyített árus, aki a büntetés végrehajtása alatt is megőrizte némaságát, úgy ült a helyén, mintha mi sem történt volna és érdeklődve tekintgetett körül.

[1] Jól van, jól van, nagyfőnök!

— Ezek csakugyan patriarchális viszonyok, — jegyezte meg Bocskarev mosolyogva.

— Vegyünk egy kis diót! — ajánlotta Liharev. — Én nagyon szeretem a diót. Hát te?

Liharev lehajolt egy tübetyejkás öreghez, aki előtt kis halom dió hevert a földön.

— Mennyi? — kérdezte Liharev.

— Bir kodak,[1] bir tanyga, — válaszolt az öreg kimérten.

— Mind megveszem.

A vékony, ráncosnyakú öregember tagadóan intett a fejével.

— Mind nem lehet, — jelentette ki.

— Miért?

— Hát mit áruljak akkor estig?

— Az igaz, — jegyezte meg Liharev elfojtott nevetéssel... — Akkor a felét kérem.

Az öreg fogta a mérleget, amely kis darab zsinegből és két deszkalapból állott: az egyik lapra súly helyett egy már ismert súlyú kődarabot rakott, a másik lapra pedig ráöntötte a diót.

— Látod, — mondta Liharev, mikor már tovább indultak az árusok sorai között, — a dolog úgy áll, hogy a bazár itt olyasvalami, mint egy klub: az ismerősök kicserélik egymással híreiket és elpletykálnak mindenféléről. Persze, csak úgy ülni nem kellemes dolog. Ezért mindenki magával hoz vagy öt font szárított szőlőt vagy diót és egész nap azt árulja. A bevétel talán kitesz 30 kopejkát. De a legfontosabb az időtöltés.

— Hát igen... — csóválta fejét Bocskarev. — Szomjas vagyok, — fűzte hozzá. — Micsoda hőség!

Liharev azt ajánlotta, hogy menjenek el a teamérésbe. Bocskarev helyeselte a gondolatot és megjegyezte, hogy meg tudna inni egy szamovár teát.

Hamarosan beléptek a teamérés gyékénytetős tornácára.

Gajbulla azt sem tudta, hová ültesse előkelő vendégeit és nagy hévvel sürgött-forgott körülöttük.

— Üdvözlet önöknek és házuk népének, — köszönt mély meghajlással és kezét melléhez érintette. Azután lerakta a teáskannát és a csészéket a kis szőnyegre, majd elszaladt valahová és egy tálkában szárított barackot hozott.

— Jaksi, jaksi, kok-csáj, — mondta, miközben kedveskedő mosollyal, örvendező arccal kiszolgálta vendégeit.

[1] Bir kodak: egy kodak. Kodak — súlymérték: 0,8 kg.

Gajbulla nem tudta, mivel járhatna még vendégei kedvében: elővette hát a dutort[1] és pengetni kezdte, de énekelni egyelőre nem mert.

— Nézd csak, Pavel Sztyepanics, ott van a mi Pardánk, — mutatott Liharev a szemközti teamérés felé.

Bocskarev odanézett. Valóban Parda ült a teamérésben és, miközben teáját szürcsölte, érdeklődéssel nézegette az előtte elhaladó embereket. A teamérésben más vendégek is voltak, többek között Tasmurát is. A fiatalember a teamérés másik végében, a szamovár mellett helyezkedett el és kíváncsian nézegette Pardát. Érdekelte, vajjon ez az ember »hitetlen« vagy muzulmán-e. Ruhája szerint kafirnak kellett lennie, arca és magatartása azonban muzulmánra vallott... »Muzulmán — mondogatta magában Tasmurát. — Lám a csészét is úgy tartja a kezében, mint mi. De vajon miért állt össze a hitetlenekkel? Ezt meg kell tudnom.«

Tasmurát Musztafakul kurbasi parancsára jött lakóhelyére, Jurcsiba, hogy értesüléseket szerezzen. Ezért ócska berdán-puskája helyébe új angol puskát és töltényeket ígértek neki.

Tasmurát, miután eldöntötte magában, hogy az őt érdeklő férfi csak muzulmán lehet, elhatározta, hogy megismerkedik vele. Felkelt tehát és leült Parda mellé.

— Aga, kérem, ön nem muzulmán? — kérdezte Tasmurát udvariasan, miközben nagy szemét Pardára függesztette.

— De igen, lokáji vagyok, — mondta Parda büszkén. — De micsoda beszéd az, hogy aga? Ha nem tévedek, egykorú vagyok veled.

— Miért állt össze a hitetlenekkel? — kérdezte Tasmurát, Parda megjegyzését a füle mellett elengedve.

— Miféle hitetlenekkel?

— Hát ezekkel, — mutatott Tasmurát a piacon járkáló vöröskatonákra. — Hát nem tudja, hogy ezek rabságba akarják hajtani asszonyainkat, minket pedig ketté akarnak fűrészelni?

Parda mosolyogva nézett Tasmurátra.

— A kizilaszkerek? Hát ezt meg honnan vetted? Hiszen ezek a mi testvéreink. Miértünk harcolnak a baszmacsok ellen.

— A baszmacsok ellen? — ismételte Tasmurát dühösen. — Nem szívesen hallok ilyen beszédet egy muzulmán szájából. Hogyan illetheti az iszlám harcosainak szent nevét ezzel a mocskos

[1] Dutor: keleti pengetős hangszer.

szóval? Nem baszmacsok ők, hanem gózok: az iszlám szent harcosai!

— Ki mondta ezt neked?

— Rahmankul báj. Ő mindent tud. Musztafakul bég is ugyanezt mondta.

Parda elnevette magát.

— Az ő szavuk, mint az országút sara, bemocskolja az igazságot. Aki nekik hisz, az nem góz, hanem hosszúfülű öszvér! — mondta ingerülten.

Tasmurát sötét pillantást vetett Pardára.

— Mit? Öszvér? Hát így kell beszélni? Allah majd megbünteti az ilyen beszédért. Még hallgatni is bűn — mondta elfordulva.

— Allah megbüntet? Én már második éve beszélek így, de eddig még valami okból nem büntetett meg .. Megállj csak, mi vagy te? Nem bajbácsa? — kérdezte Parda, hirtelen támadt ötletnek engedve.

— Nem. Teaszedő vagyok.

— Különös, hogy egy teaszedőtől ilyen buta beszédet kell hallanom. Hm ... Te talán tiszteled is a bájokat?

— Hát hogyne tisztelném? Ha a báj nem volna, már régen éhenhaltam volna. A báj adja apámnak árendába a földet, amit megművelünk.

— Az igaz. De azután a báj el is szedi tőletek a termést. Még sohasem gondoltál arra, hogy miért van a bájnak földje és miért nincs neked?

— De igen, gondoltam. Allah a bájoknak adta a földet.

— És neked miért nem adott?

— Mert én nem vagyok méltó rá.

— Jaj, pajtás, de tudatlan ember vagy te. Még hogy nem vagy méltó! Nem vagy te méltatlan, csak becsaptak téged a bájok, érted? Becsaptak... Tudd meg, hogy nemsokára nem lesznek többé bájok. A földet, a vizet, az állatokat, az ekéket azok fogják megkapni, akik dolgoznak. Ezt tanítja Lenin.

— Lenin? Ki az a Lenin?

— Egy nagy ember, aki éjjel-nappal csak arra gondol, hogyan lehetne minden szegény embert boldoggá tenni.

Tasmurát elgondolkozott, majd vállát megrándítva így folytatta:

— Hogy vehetném el más ember földjét? A sariát tiltja az ilyesmit.

— A sariát? Tudod-e, hogy ki írta a sariátot? Te írtad? Vagy én? Vagy ő? — bökött Parda ujjával a kissé távolabb ülő koldus felé. — Dehogy is! A sariátot a bájok állították össze. Ők már kezdetben megkaparintottak maguknak minden földet, azután hoztak egy törvényt, a sariátot, hogy vissza ne vegyék tőlük mindazt, amit összeloptak. Annyira ostoba vagy, hogy nem érted meg, mennyire lóvá tettek?... Te, meg én, meg az apáink, meg a nagyapáink munkánkkal csak a bájok gazdagságát gyarapítottuk. A bájok híztak, mi pedig a tányérjukat nyaltuk... Nézd! — kiáltott rá Parda és gyors mozdulattal hátratolta fején a nyári sapkát, amely elfödte a homlokába beégetett kis kék csillagot. — Látod, én rabszolga voltam. És régebben magam is azt hittem, hogy Allah szabta rám ezt a sorsot. De azok, akiket te hitetleneknek nevezel, felnyitották a szemem. De nemcsak nekem. Ott, a hegyeken túl, már mindenki tudja, hogy mi az igazság. Azok már nem akarnak és nem is fognak többé a bájoknak dolgozni... Ahelyett, hogy ostobaságokat beszélnél, jobban tennéd, ha beállnál közénk. Majd együtt bánunk el a baszmacsokkal.

— Bűn hallgatni, amit mondasz, — jegyezte meg Tasmurát hosszas hallgatás után. Azután felállt, biccentett Pardának és hazament.

Parda szomorúan, részvevően nézett utána.

Tasmurát az udvaron találta apját. Nazár aga egy marék szalmával csutakolta öreg öszvérét. Ott volt, a cölöphöz kötve, lenyergelve, Tasmurát horpadt-hátú, lekókkadt fejű pejlova is. Tasmurát a lovat Musztafakul bég csapatában kapta az ócska berdán-puskával együtt.

Mikor az öszvér meglátta Tasmurátot, fényes szemével felé sandított és síma, kis patájával kapálni kezdte a földet.

Tasmurát odalépett, lepényt vett elő a derekára kötött kendőből, letört belőle egy darabot és odaadta az öszvérnek.

— Na mi van, fiam? — kérdezte Nazár aga. Közben a marék szalmával tovább dörzsölte az öszvér lágy szőrét.

A fiú hallgatott.

Az öreg jobban szemügyre vette

— Mi bajod, beteg vagy? — kérdezte aggodalmas pillantást vetve fia elborult arcára.

— Nem apám, egészséges vagyok — felelte Tasmurát, — de mindenféle híreket hallottam...

— Milyen híreket, fiam?

— Azt mondják, hogy a hegyeken túl a nép nem dolgozik a bájoknak, meg hogy minden ember egyenlő — felelt Tasmurát apja szemébe nézve.

— Ostobaságokat beszélsz! — mondta az öreg dühösen. — Hát meg lehet tagadni a munkát a bájoknak? Hát nem maga Allah rendelte így? — Allah nevének említésekor az öreg eldobta a szalmát, rövid imát mondott és tenyerével végigsimította arcát és szakállát.

— Látom már, hogy az átkozott dzsadid[1]-métely fertőzött meg téged, — tette hozzá indulatosan. — Mit akarsz, talán az újfajta élethez támadt kedved? Elfelejtetted, hány fej hullott ezért a porba? Azoknak a feje, akik az új életről beszéltek! Te csak élj úgy, ahogy apáid és nagyapáid éltek és hallgass! Különben Allah megbüntet és börtönbe kerülsz.

Tasmurát nem felelt, hanem fogta a lovát és elköszönt apjától. A Babatag felé indult, ahol Musztafakul kurbasi várt rá Tascsi aulban. A kurbasi nemrég kapta meg Ibrahim bég parancsát, hogy csatlakozzék Ibrahim csapataihoz s együtt vonuljanak Dzsan-Cseka kislákba ...

Tasmurát útja a piacon át vezetett. Amint elhaladt a teamérés előtt, ismét meglátta Pardát, aki Abdullával és Ráhimmal, a két rézműves fivérrel beszélgetett. — »Pedig igazat mond: a bájok kapzsiságának lángját könnyekkel nem lehet eloltani«, — gondolta magában Tasmurát, amikor észrevette Pardát, aki barátságos fejbólintással üdvözölte. A fiatal tadzsikot azonban kétségek fogták el, hogy talán bűnt követ el, ezért a köpenyére varrt talizmánhoz nyúlt és elhatározta, hogy nem is gondol többé arra, amit Pardától hallott. Alig haladt azonban két lépést, már ismét ezek a dolgok jártak a fejében. Tasmurátot egészen hatalmába kerítette az az újszerű, boldog érzés, hogy ő is olyan férfivá válhat, mint ez a lokáji.

Parda ezalatt Abdullával és Ráhimmal beszélgetett.

— Mikor fogy már ki a türelmetek? — kérdezte. — Hát jól éltek talán?

— Hogy jól élünk-e? A lehető legrosszabbul, — mondta halkan Ráhim, nyugtalan pillantást vetve a szamovár mellett ülő kövér, turbános férfira. — Dehát mit tehetünk? A bájok füle mindenüvé elér. Aki egy szót szól, halál fia. Jaj a dehkánoknak, mert

[1] Dzsadidnak nevezték ebben a korban a régi rend ellenségeit.

két tűz közé szorultak. Tavaly Pajzáva kislákon átvonultak a kizilaszkerek és, bár csak rövid pihenőt tartottak és máris továbbmentek, a baszmacsok mégis faggatóztak: »Miért adtatok enni a hitetleneknek?« És jött a verés, a bírság, a kivégzés. Egy öregembert megbotoztak, ruháit letépték. Úgy elverték, mint a kétfenekű dobot.

— Hát miért tűritek?

Ráhim vállat vont és nem szólt semmit.

— Igy van megírva a sors könyvében, — mondta Abdulla megfontoltan. — A gazdagokat és szegényeket is isten teremtette. Az egyik húst eszik, a másik az eldobott csonton rágódik. Igy volt ez, amióta a világ világ.

— Nem, nem, nincs igaza. Én ebbe nem nyugszom bele, — háborodott fel Ráhim bátyja szavain.

Ebben a pillanatban Doktenek lépett be a teamérésbe.

— Az ördögbe hát, ez is tele van! — mondta bosszúsan és dühös pillantást vetett a szamovár körül ülő vendégekre — Na, lódulj! — lökte odébb Abdullát.

— Miért viselkedik így, parancsnok elvtárs? — kérdezte Parda szemrehányóan.

— Micsoda? — Doktenek megvetően mérte végig Pardát. — Minden pojáca engem akar tanítani?

Parda elsápadt.

— Én nem vagyok pojáca. Én ember vagyok, — mondta kimérten.

Doktenek fenyegetően közelebb lépett.

— Engem mersz tanítani? Most már mars innen! — kiáltotta dühösen.

Parda némán felállt, fizetett és távozott.

A fiatalembert fojtogatta a sértett önérzet. Azelőtt, amikor még rabszolga volt, akit mindenki szidott, ütött és gúnyolt, az ilyesmit természetesnek tekintette. De mióta a századhoz került, egyenlőnek érezte magát a többi emberrel. Az új bajtársakkal kialakult szívélyes viszony felkeltette benne az emberi méltóság tudatát és érzékennyé tette a sértésekkel szemben.

»Miért nevezett engem Doktenek pojácának? — töprengett. — Miért alázott meg?« A megsértett büszkeség kínzó érzése új erővel lángolt fel benne. Arca égett a haragtól, fogait keményen összeharapta, keze ökölbe szorult. Mégegyszer végiggondolta a dolgot, azután elment Szedovhoz.

Pjotr Dmitrics éppen a tükör előtt ült és borotválkozott.

— Komisszár elvtárs, Doktenek parancsnok megsértett engem, — mondta Parda izgalomtól remegő hangon.

Szedov félretette a borotvát és figyelmesen szemügyre vette a fiatal lokájit.

— Mit beszélsz? Megsértett?... Egy pillanat! Hogyan sértett meg?

A fiatalember részletesen elmondta a történteket.

— Megállj csak — szólt Pjotr Dmitrics — szóval azt felelted neki, hogy te nem vagy pojáca, hanem ember?

— Azt.

— Ügyesen feleltél!... Hát jól van, majd utánanézek a dolognak, — mondta Szedov elkomorodó arccal. — Ne emészd magad, ember vagy. Még hozzá nem is akármilyen ember! Most pedig eredj és küldd hozzám Kondratyenkót.

Parda elment.

»Lám csak, hogy fejlődnek az emberek! — gondolta Szedov, miközben újra beszappanozta az arcát. — Alig egy éve még rabszolga volt, minden báj beleköthetett, most pedig már nem tudja a sértést elviselni. Derék fickó! Doktenekre pedig majd lesz gondom. Fel kell vetni az elbocsátása kérdését.«

— Óh, az ördögbe is! — kiáltott fel az arcához kapva.

— Megvágta magát, komisszár elvtárs? — kérdezte részvevően a belépő Kondratyenko.

— Nem csoda, mikor ilyen emberekkel van dolgom! — fakadt ki Pjotr Dmitrics mérgesen. Azután letépett egy darabka papirost, leragasztotta vele a kis sebet és elmesélte Kondratyenkónak Parda esetét Doktenekkel.

— A vöröskatonák nem szeretik Dokteneket, — mondta a fiatal parancsnok. — Egy jó szó nem hagyja el a száját. És milyen beképzelt!...

— Egy pillanatra! Ki foglalkozik nálad Pardával?

— Én magam segítek neki.

— Te magad? Hát ez kitűnő! No és milyen embernek találod?

— Komisszár elvtárs, hiszen tudja: Parda nagyszerű fickó. Becsületes, egyenes ember. És milyen tehetséges! Három hónap alatt megtanult írni-olvasni.

— És hogy szerepel a politikai foglalkozásokon?

— Nagyon aktív.

— Elő kell készíteni a párttagságra, — mondta Szedov rövid gondolkodás után.

— Természetesen! — vágta rá Kondratyenko. — Nekem is ez az elképzelésem.

— Hát akkor járj el ennek megfelelően. És ha majd eljön az ideje, én fogom elsőnek ajánlani... Még egy pillanatra! Most mit csinálsz?

— A szakaszhoz készülök. Most rendezzük be a szállásunkat.

— Nagyszerű! Akkor együtt megyünk és én is megnézem.

Pjotr Dmitrics megtörölte a borotváját, megmosta az arcát és Kondratyenkóval együtt távozott.

VIII

Ibrahim bég bozontos szemöldökét ráncolva, némán hallgatta a símaarcú, széles pofacsontú, kövér Mumin-mirzát, aki éppen most érkezett vissza Afganisztánból. Mumin-mirza a buharai emír levelét olvasta fel. A jurtában sok kurbasi, uléma, isán és mulla gyülekezett össze.

Egy pislákoló olajmécses halvány fényt vetett a sötét, szakállas arcokra, a miseruhához hasonló, színes brokát köpenyekre és a fehér turbánokra.

»... Örömmel értesítünk továbbá benneteket arról — olvasta Mumin-mirza —, hogy Allah meghallgatta imáinkat: elefántvontatású nehéztüzérséget, meg húsz ezred afgán és angol lovasságot küldtünk az Amu-Darja partjaihoz. Magunk is követjük ezeket majd a főerőkkel.

Az iszlámért küzdő hős harcosoknak magas méltóságokat adományozunk, elküldjük az okleveleket és az ajándékokat. Ibrahim bég őnagyméltóságát, ezt a kiváló férfiút, Buhara szent földjén harcoló seregeink főparancsnokát saját aláírásunkkal és pecsétünkkel ellátott kéziratos Koránnal, drágaköves markolatú Mauser-pisztollyal, hindosztáni selyem turbánnal és angol vászonnadrággal tüntetjük ki...«

Mumin-mirza elhallgatott, gyors pillantást vetett Ibrahim bégre, ivott egy korty teát az előtte lévő csészéből, majd folytatta az olvasást.

»Olyan hírek is jutottak fülünkbe, hogy a muzulmánok közül

sokan meginogtak és átálltak a hitetlenek oldalára. Ezeket irgalom nélkül pusztítsátok el. Allah megjutalmaz érte.

Nagy örömmel vettük tudomásul, hogy Mirza-Szaid, aki most a vörösök között a mi érdekünkben dolgozik, sok segítséget nyújtott. Adjátok át Mirza-Szaidnak oklevelünket: előléptetjük őt tábornokká.

Küldjetek minél több marhát és pénzt.

Mumin.

Most nincs több mondanivalóm: Allah többet tud, mint mi.

Szaid-Alim emír«

Mumin-mirza befejezte az olvasást, néhányat köhentett és összetekerte a firmánt.

Ibrahim bég felemelte fejét és már szóra nyitotta a száját, de ebben a pillanatban kívülről gyors lódobogás hallatszott.

A ló vágtában közeledett, patái hármas ütemben dobbantak a földre.

A lódobogás apró, gyors ügetésbe ment át, azután a sátor közelében megszűnt. Kívülről hangok hallatszottak, majd valaki félrehúzta a szüzánét: Mirza-Szaid lépett be a jurtába. Mirza-Szaid testes, középkorú férfi volt, akinek durva vonású, napbarnított, telt arcát fekete körszakáll keretezte.

— Nehezen jutottam ide, — mondta a kölcsönös üdvözlések után erős hangon. — A szári-asszi-i helyőrség parancsnoka folyton arról faggatott, hogy hol vannak a baszmacsok. Én azonban rámordultam, mint egy dühös komondor. Azt mondtam, hogy haldoklik a feleségem és idevágtattam.

Mirza-Szaid megigazította a turbánját és leült a szőnyegre.

— Milyen híreket hozott? — kérdezte Ibrahim bég az újonnan érkező felé fordulva.

— Rossz híreket, bég-bova. A dehkánok ingadoznak. Sokan már a vörösök felé kacsingatnak és tájékoztatják őket csapataink hollétéről.

— Kik ezek a renegátok?

— Névről ismerem őket, — felelte Mirza-Szaid. Egy darabig kotorászott a derekára kötött kendőben, előszedett egy négyrét hajtott papírlapot, kihajtogatta és a bég elé tette. — Ezek között a renegátok között a legszámottevőbb Abdu-Fattó, a jurcsii forradalmi bizottság elnöke — folytatta Mirza-Szaid. — Ez az ember beszédet tartott az utolsó vásáron és felhívta a népet, hogy

ne támogassák a mi csapatainkat. Ugyanott a megbélyegző »baszmacs« szóval illetett bennünket.

— Erről hallottunk, — jegyezte meg Ibrahim bég komoran. — Mit tud még mondani?

— Abdu-Fattó a hitetlenek parancsnokával barátkozik. Ezt a parancsnokot Liharevnek hívják. Liharev gyakran jár Abdu-Fattóhoz és értesüléseket szerez tőle csapatainkról. Abdu-Fattó nagyon veszélyes ember a mi szempontunkból.

— Végezni kell vele.

— Ez nehéz dolog, bég-bova, mert Abdu-Fattó a helyőrség közelében lakik.

— Az nem számít. Vannak nekünk alkalmas embereink. Hívjátok be Ulugbeket.

Csári-Eszaul kurbasi, aki a bejárat mellett ült, felállt és kiment a jurtából.

— Nos, mi van még? — kérdezte Ibrahim.

— Dzsár-Tyepe és Karljuk kislákok lakói megtagadták az élelmet csapatainktól és elűzték a dzsigiteket.

— Úgy! — kiáltott fel a bég elvörösödve. Dühében minden vér a fejébe tódult-és keze ökölbe szorult, mintha fojtogatna valakit. — Átkozott kutyák! Ezért megfizetnek! ... Az emír ellen lázadoznak? Akit isten állított az ország élére?! Hát jól van! Folyjon patakokban a vér, de én majd megtanítom őket engedelmeskedni!

— Bég, megengedi, hogy megmondjam a véleményemet? — kérdezte egy afgánmódra felcsavart turbánt viselő férfi. Amikor közelebb lépett, a tűz megvilágította csaknem bronzszínűre lesült arcát és hatalmas állkapcsát; erről fel lehetett ismerni, hogy külföldi.

— Beszéljen, Sou-Szaib, — szólította fel Ibrahim bég.

— Nekem az a véleményem — kezdte beszédét az angol tiszt —, hogy a helyi hatóság kebelében dolgozó barátaik nem fordítanak kellő gondot arra, hogy kivonják a lakosságot a bolsevikok befolyása alól. Meg kellene parancsolni barátaiknak: ne engedjék, hogy az emberek a gyűlések, vagy hogyishívjákok keretében érintkezzenek az oroszokkal. Higgyék el, ha a széles tömegek megtudják, hogy mit akarnak a bolsevikok, akkor nehéz lesz harcolni ellenük.

A jurtában helyeslő susogás hallatszott.

— Mindenki hallotta? — kérdezte Ibrahim bég és fenyegető tekintetét parancsolóan végighordozta az egybegyűlteken. — Ve-

gyék ezt úgy, mint az én parancsomat. Most pedig mindenki elmehet. Barátunkkal, Sou-Szaibbal fogunk beszélgetni... De hol van Ulugbek? — kérdezte a távozóktól.

— Itt van, bég-bova, — mondta Csári-Eszaul.

— Várom!

Ulugbek belépett a jurtába.

— Ulugbek! — szólította meg Ibrahim a belépőt. — A buharai emír őmagassága érdemeiért az ezredesi rangot adományozta önnek.

A hóhér kezét mellére téve, némán meghajolt.

— Most pedig az iszlám nevében új feladatot kell elvégeznie. Allah és én nem fogunk megfeledkezni önről. Dzsár-Tyepe és Karljuk kislákok elfordultak az emír fényes orcájától. Meg kell őket büntetni... Azonkívül könyörtelenül le kell számolni az átkozott renegátokkal. Az első közöttük Abdu-Fattó, a jurcsii forradalmi bizottság elnöke. Végre tudja ezt hajtani?

Ulugbek sötét szeme megvillant bozontos szemöldöke alatt.

— Én mindent végre tudok hajtani, bég-bova, — mondta rekedt, színtelen hangon.

— Jól van. Legyen készenlétben. Majd szólok, ha eljön az idő. Most távozhat.

Ulugbek meghajolt és kilépett a jurtából.

•

Liharev nagyon megörült, hogy Abdu-Fattó személyében nemcsak őszintén odaadó, hanem rendkívül értelmes emberre is akadt. Az öreg rövid idő alatt megbízható segítőtársakat választott magának és így olyan felderítő hálózatot épített ki, amely állandóan ellátta Liharevet megbízható hírekkel mindarról, ami a környéken történt.

Liharev éppen visszaérkezett egy ellenőrző körútról, amelynek során végigjárta a hegyi kislákokban hátrahagyott helyőrségeket. Szokás szerint most is első dolga volt, hogy felkeresse a forradalmi bizottságot. Remélte, hogy Abdu-Fattónak sikerült megtudnia, hol tartózkodik Ibrahim bég, aki azóta, hogy a dandár Jurcsiba érkezett, visszavonult a hegyekbe.

Abdu-Fattó otthon volt. Liharevet megkülönböztetett tisztelete jeléül saját kedvenc helyére, a szandál[1] mellé ültette és elárasztotta kérdésekkel.

[1] Szandál: lábmelegítő.

Liharev elmesélte, hogy a második dandár, amelyik néhány nappal ezelőtt vonult át Jurcsin Gyusambe[1] felé, megütközött Ulugbekkel és megverte őt. Maga Ulugbek néhány nukerrel a Babatag felé menekült.

Az öreg némán hallgatott és helyeslően bólogatott, közben, szokása szerint, nyírott fehér szakállát simogatta és időnként meleg, baráti pillantást vetett Liharevre.

Mikor a dandárparancsnok elhallgatott, Abdu-Fattó elmondta, hogy levelet kapott Ibrahim bégtől.

— Levelet? — kérdezte Liharev. — És mit ír Ibrahim?

Az öreg felállt és papucsával csoszogva átment a szomszéd szobába, ahol egy vasveretes ládában tartotta a forradalmi bizottság iratait.

Liharev egyedül maradt és gondolataiba merült. Eszébe jutott Bocskarev javaslata, hogy építsenek Jurcsiban dandárszínházat. »Az ötlet nagyon jó, — gondolta magában. — Így szoros kapcsolatot teremthetnénk a lakossággal és a katonák is kipihenhetnék a hadjáratok fáradalmait, szórakozhatnának... Minél előbb meg kell építeni a színházat...« Gondolataiba mélyedve nem is sejtette, hogy figyelik. Pedig, a fal mögött megbújva, Lola egy repedésen át szemével követte minden mozdulatát.

Ez már nem az a kíváncsi, fürkésző pillantás volt, amivel Lola eleinte nézegette a szép szál oroszt. Igaz, tulajdonképpen nem is volt nagyon szép férfi, de szigorú vonásai mögött Lola erős egyéniséget sejtett. Liharev Farhádra emlékeztette. Ahogy ránézett, kedvenc versének sorait suttogta:

... Üdvözlégy Sahzádé! Élj boldog életet!
Meghajlok előtted, hű szolgálód leszek,
Érkezésedre vár otthonom, palotám,
Eljön a nap, mikor Te leszel a hakán,[2]
Tied lesz minden itt: drágakincs, ékszerek,
Porcelán és selyem, csillogó fegyverek...

Igen, a falon túl egy új, élő Farhád ült, akiről annyi jót hallott atyjától. De milyen szerény az öltözéke! Fehérre fakult gimnasztyorkája a legtisztább női együttérzést és gyengédséget

[1] Gyusambe: ma Sztalinabád városa.
[2] Hakán: kán, uralkodó.

ébresztette fel Lolában, aki neki ajándékozta gondolatban Sirin minden gazdagságát.

Lola hirtelen megremegett. Úgy érezte, hogy Liharev szeme rászegeződik. Ijedtében behúnyta szemét. Mikor újra felnézett, a dandárparancsnok elfordította a fejét. »Csak nem látott meg a falon keresztül?« — gondolta a lányka mosolyogva. Közben apja lépett be a szobába, kezében egy papírlappal.

Liharev jól beszélte a tadzsik nyelvet, de a tadzsik írást nem tudta elolvasni. Abdu-Fattó ezért feltette szemüvegét, leült a dandárparancsnok mellé és maga kezdte olvasni a levelet.

Ibrahim bég azt írta, hogy a házisz, vagyis a szent háború törvénye szerint minden igazhitű, aki az ellenséghez átpártol, halállal lakol. Ezért a bég, mint írta, Abdu-Fattót fejvesztésre ítélte. Befejezésül azonban Ibrahim bég bűnbocsánatot helyezett kilátásba, sőt ajándékokat is igért a bűnösnek, ha elfordul a hitetlenektől és szolgálatokat tesz a baszmacsoknak.

— Hát ezt írja nekem a vén lokáji tolvaj, — mondta Abdu-Fattó, amint elolvasta és összehajtotta a levelet.

— És ön semmit sem felelt neki?

— Nem is áll szándékomban.

— Tudja, én azt ajánlom, hogy költözzék közelebb a helyőrséghez, — mondta Liharev némi hallgatás után. — A parancsnoksággal szemben van egy ház, oda költözhetne.

Abdu-Fattó azt felelte, hogy megfontolja a parancsnok tanácsát, de aggodalomra addig sincs ok, mert a baszmacsok úgysem mernek behatolni egy olyan városba, ahol nagy helyőrség állomásozik.

Abdu-Fattó ezután arról számolt be, hogy mi történt Liharev távollétében. Ibrahim bég azt a hírt terjesztette, hogy a Vörös Hadsereg azért vonult be Buharába, mert Oroszországba akarja hurcolni az összes fiatal nőket.

— És hol van most Ibrahim? — kérdezte Liharev.

— Éjszakára két embert várok vissza a Babatagról. Azt hiszem, hogy jó híreket fognak hozni.

— Az jó volna ... Erről jut eszembe, Abdu-Fattó, amit már rég meg akartam kérdezni: honnan ered ez a név, hogy Babatag — Öreghegy? — kérdezte Liharev.

— Ezt a hegyet már néhányszáz éve így hívják. Van nekünk egy legendánk egy szent emberről ...

— Mesélje el! — kérte Liharev.

— Szívesen, — egyezett bele az öreg és belefogott a mesébe.

...A ködös ősidőkben, mielőtt még Dzsingisz-kán átvonult Buharán, ezeket a hegyeket átok sújtotta. Az egész állatszaporulat az utolsó bárányig elpusztult. A nép menekült a hegyvidékről, mintha lepra fertőzte volna meg a tájat. Ekkor történt, hogy a magas hegygerincen letelepedett az öreg Baba, aki kegyes életének jutalmául csodatevő hatalmat nyert. És az öreg csodát is tett: megszűntette a betegséget, amely a juhokat pusztította.

Mikor a szent ember meghalt, a hegygerincen temették el és egy nehéz követ hengerítettek a sírjára. Azóta hívják ezt a hegygerincet Házret-Babának, a környező hegyeket pedig a szent öreg hegyének: Babatagnak.

A nép szentként tiszteli az öreg Házret-Babát. Kora tavasszal, amikor a sokezer jószágot kihajtják a hegyekbe, bőven ömlik az áldozati bárányok vére az öreg remete sírjára.

— Ezért hívjuk ezeket a hegyeket Babatagnak, — fejezte be Abdu-Fattó elbeszélését. — Hogy aztán csakugyan így történt-e, azt nem tudom.

— Há-át igen — jegyezte meg Liharev vontatottan. — Nos én most talán el is megyek, ön pedig küldjön értesítést a dandárparancsnokságra, mihelyt az emberei megérkeznek. Akkor Bocskarevvel együtt idejövünk. Viszontlátásra, Abdu-Fattó.

Liharev felállt és kezet nyújtott.

— Allah iszmirladik![1] — mondta Abdu-Fattó és kikísérte Liharevet a kapuig.

Lola, mint egy gyík siklott ki rejtekhelyéről, átfutott a kis udvaron és felmászott a duválra.

A leány látta, hogy Liharev kilép a kapun és átmegy az utca árnyékos oldalára, az évszázados tál-fák alá. Lola erősen dobogó szívvel mindaddig követte tekintetével Liharevet, amig csak el nem tűnt a zöld lombok közül kiemelkedő fehér mecset homlokzata mögött.

A leány még azután is sokáig ott maradt állva. Feldúltságának, izgalmának maga sem tudta volna okát adni.

— Mi van veled, kislányom? — szólalt meg Abdu-Fattó a kerítés mellett. — Mindenütt kereslek, te pedig idebújsz?

Lola lemászott a duválról és némán apjához simult.

Abdu-Fattó gyöngéden hátrahajtotta leánya fejét és nagy, fekete szemébe nézett.

[1] Isten óvja!

(247. oldalhoz)

— Ne rejtsd el az arcodat, kislányom. Elég öreg vagyok én már ahhoz, hogy mindent megértsek — mondta megértő mosollyal...

Liharev elhaladt a mecset mellett és a piac felé vette útját.

A nap már régen áthaladt a delelőn. A hőség lassan enyhült. Az útszéli tál-fák hosszú árnyékot vetettek.

Liharev szembetalálkozott Gajbulla teaboltossal, aki öszvérháton közeledett. Az öszvér barnás-szürke porfelhőt vert fel patáival. Gajbullán nem volt ing, hanem durva szövésű, ócska, csíkos köpeny borította meztelen testét.

Amint megismerte Liharevet, már messziről ráköszönt és mindkét kezét mellére szorította.

— Száljam-alejkum, aga! — üdvözölte Gajbulla barátságosan a dandárparancsnokot, mikor közelebb ért és megállította szamarát.

— Száljam! — köszöntötte Liharev üvözlő kézmodulattal és igyekezett kikerülni a sűrű porfelhőből.

— Várjon egy kicsit, aga, — kérte Gajbulla, aki gyorsan lemászott öszvéréről és egy tele marék mandulát vett elő a hurdzsumból. — Fogadjon el tőlem egy kis mandulát. Magam szedtem a hegyekben, — fűzte hozzá. — Kóstolja meg!

Liharev kotorászni kezdett a zsebében és két tanygát húzott elő.

Gajbulla barátságos arcán sértődött kifejezés jelent meg.

— Nem, nem, nem kell nekem pénz — tiltakozott és tagadóan rázta fejét. — Ez ajándék.

Liharev elvette a mandulát és megköszönte Gajbullának, aki láthatólag örült a találkozásnak és mindenáron el akarta mondani a dandárparancsnoknak, hogy ő is, meg egész szülőfaluja, Tahtamin kisiák is, jól ismerik már a nagy főnököt és szívélyes magatartása miatt nagyon szeretik.

Liharev még egyszer megköszönte Gajbullának a mandulát, azután átment az utcán és az árnyékos, fedett bazárba lépett. A bazár magasabban fekvő és használatlan balszárnyán, ahol azelőtt átutazó afgán kereskedők árulták portékájukat, most a könyvtár és az egészségügyi részleg nyert elhelyezést.

— Dandárparancsnok elvtárs! — kiáltott egy ismerős női hang.

Liharev körülnézett. Marinka egy gőzölgő szamovárt törölgetett.

— Szamovár? — kérdezte csodálkozva Liharev. — Hát ezt honnan szedte, nővér?

— Ladiginé, a második század parancsnokáé. Csak megőrzésre adta át nekem. Amikor visszatérnek a hegyekből, nálam szoktak teázni, — magyarázta Marinka mosolyogva. — Jöjjön beljebb, dandárparancsnak elvtárs — tessékelte a nővér barátságosan. — Igazán, jöjjön be! Málnalekvárt kap, ha meglátogat.

— Málnalekvárt? Hát azt meg honnan tudott itt szerezni?

— Még a régi készletekből maradt.

— Hát tudja, az ilyesmit bűn volna visszautasítani, — jegyezte meg Liharev. — Kelet-Buharában málnalekvár! Hm... Hiszen ez valóságos csoda.

Liharev közben felment az alacsony lépcsőkön és a lányhoz lépett.

— Ez a szobája? — kérdezte, a nyitott ajtó felé mutatva.

— Igen, ez a fogadószoba. Az orvos vasárnap itt szokta fogadni a beteg dehkánokat. Jöjjön beljebb, kérem, dandárparancsnok elvtárs.

— Hát jó, kíváncsi vagyok, hogy rendezkedett be, — mondotta Liharev, majd átlépte a küszöböt és belépett a tiszta, kis szobába. A szoba közepén asztal állott, körülötte egy fekvőhely és két szék, a falon pedig egy gyógyszerszekrény.

— És ez hová vezet? — mutatott Liharev a szemközti ajtóra.

— Ott lakom én. Nézze meg, kérem, hogy rendeztem be a szobámat.

Liharev kinyitotta az ajtót és benézett a szomszéd szobába.

— De hiszen nővér, maga szebben lakik, mint én! Lám csak, mit jelent az asszonyi kéz. Kényelem, tisztaság és rend — mondta mosolyogva, amint végignézett a gondosan megvetett ágyon, az asztali lámpán, amelyet papirosból készített, szép lámpaernyő borított és a falra felszegezett, újságból kivágott képeken. — De nem veszélyes az, hogy egyedül lakik itt a főutcán? Vigyázzon, nehogy éjjel kirabolják.

— Nem fognak kirabolni, dandárparancsnok elvtárs. Nézze meg ezeket a reteszeket — nevetett Marinka.

— Nem, nem, csak tréfáltam — jegyezte meg Liharev. — Hiszen maga régi katona. Mióta is szolgál a hadseregnél?

— Tizennyolc óta.

— Tizennyolc óta? Hány éves maga tulajdonképpen?

— Sok, dandárparancsnok elvtárs. Nemsokára huszonegy leszek.

Liharev elnevette magát.

— Hát már csakugyan öregszik, úgy látom — jegyezte meg gyors pillantást vetve Marinkára. — Úgy hallottam, meg is sebesült?

— Igen. Tavaly.

— Milyen körülmények között?

— Egy körülzárt házban. Szóval, ott sebesültem meg — mondta Marinka, pirosra gyúlt arccal. — De foglaljon helyet az asztalnál, dandárparancsnok elvtárs, ne vigye el az álmomat.

A leány gyorsan terítőt tett az asztalra, azután pléhbögréket és lekvárt helyezett rá, mentegetőzve, hogy nincsenek poharai. Végül behozta a szamovárt.

— Nagyszerű! Igazán szívesen megiszom egy csésze teát — mondta kezét dörzsölgetve Liharev, miközben otthonosan elhelyezkedett. — Elég erősre kérem ...

Mikor a bögre teát megitta, felállt és kijelentette:

— No, ezután állandó vendége leszek, nővér.

— Nagyon helyes. Különben láttam, hogy a teamérésbe jár, márpedig ott mindenféle ember megfordul és még összeszed valami betegséget.

— Hát akkor holnap is eljövök a komisszárral.

— Csak jöjjön, kérem — mondta Marinka szívélyesen.

Liharev kilépett az utcára és az öntözőárkon átvezető hídra kanyarodott. Gajbulla teamérése előtt elhaladva megállt egy nagyobb domb tövében, amely itt csaknem függőlegesen emelkedett a magasba. »Lám, micsoda nagyszerű hely a színház számára, — gondolta, amint szemügyre vette a domb és a piac közötti sík területet. — Jobb helyet igazán nem lehetne találni. Csak egy kicsit kell ásni a domb tövében és kész a színpad. Beszélnem kell Bocskarevvel.« Liharev már tovább akart menni, amikor lépéseket hallott a háta mögött. Hátrafordulva látta, hogy Kuzmics egy félelmetes kinézésű kutyát vezet pórázon. A kutya farka és füle le volt vágva.

— Hát ezt honnan szerezte? — kérdezte Liharev.

— Megszelídítettem, dandárparancsnok elvtárs — felelt Kuzmics méltóságteljesen. — Pedig nagyon vad jószág egyébként. Miskának hívják.

Liharev lehajolt, hogy megsimogassa a kutyát.

A kutya dühös morgást hallatott, felborzolta szőrét és fogait csattogtatta.

— Semmi baj. Csak ne féljen, dandárparancsnok elvtárs. Ilyen ez a kutya, de majd megbarátkozik. Ha bele is kap az ember lábikrájába, később azután megszelídül, az biztos.

— A maga lábába is belekapott?

— Hát persze! Ilyen kutyáknál ez már így szokás, az biztos... Dandárparancsnok elvtárs, én valamikor láttam az első turkesztáni ezrednél, hogy ezeket a kutyákat hírvivőknek használják. Azt mondják, hogy nagyon jól beválnak. Az a gondolatom támadt, mi lenne, ha mi is beszereznénk ilyen hírvivőket.

— De honnan szerzi a kutyákat?

— Ó, ha parancsolja, egy nap alatt egész tucattal fogok. Egy jó kövér birkafarok után ezek a kutyák akárhová elmennek. Ha megmutat nekik egy darabot, még a háztetőre is felmásznak.

— De azért belekapnak az ember lábikrájába?

— Hát ez már velejár, az biztos. De ennyit hajlandó vagyok elszenvedni.

— Igazán mondom, felcser elvtárs, hogy a gondolata kitűnő. Foglalkozzék vele. Sok kutyára persze, nincs szükségünk. De vagy ötöt beidomíthatna. Megérné a fáradságot!

— Meglesz, dandárparancsnok elvtárs! Szabad távoznom?

— Menjen, felcser elvtárs.

— Gyerünk, Mihail! — hívta Kuzmics a kutyát az alkalomhoz illő komolysággal és meghúzta a pórázt.

A kutya farkcsonkját csóválva, engedelmesen szaladt a felcser után.

Liharev egy darabig szemmel követte őket, azután mosolyogva elindult a dandárparancsnokság felé.

IX

Vihrov és Szurzsikov az udvaron ültek a sötétben, a terebélyes karagács-fa alatt és csendesen beszélgettek. A társalgás az égitestekről folyt.

Nedves, fülledt, párás éjszaka borult a városra. A század nemrég tért vissza egy portyázásról, a fáradt lovak nagyokat fújtattak a lóállásnál.

— Szóval a holdon nincs élet? — kérdezte Szurzsikov az égre nézve.

— Nincs. A holdon nem is lehet élet — magyarázta Vihrov — mert nagyon alacsony a hőmérséklet... »Megálljunk csak, hány fok is van ott? — töprengett magában. — Lám, nem emlékszem, az ördög vigye el. Elfelejtettem!«

Ha Vihrov tudta volna, hogy az asztronómiáról kell majd beszélgetnie, persze, kikereste volna a könyvtárból a megfelelő könyvet. Vihrov nagyon szívesen beszélgetett ezzel a tanulnivágyó, fiatal kozákkal, akiben valami titkos erőt érzett. Már többször gondolt arra, hogy megkéri Ladigint, küldje Szurzsikovot hadiiskolára, mint korábban Mityka Lopatint. »Ebből a katonából ember lesz« — gondolta magában.

— Én azt hiszem, hogy egyszer majd kitalálnak olyan repülőgépeket, amelyekkel az égitestek között is lehet közlekedni — mondta Szurzsikov.

— Nincs kizárva, hogy ez még a mi életünkben valóra válik — hagyta helyben Vihrov.

— És hogy gondolja, parancsnok elvtárs... — folytatta Szurzsikov, de már nem tudta befejezni a mondatot.

A mersádéi úton gyorsan közeledő lódobogás hallatszott.

Mind a ketten a kapuhoz futottak.

Néhány lovas mint az árnyék suhant el előttük, teljes vágtában.

— A parancsnokságra mentek — állapította meg Szurzsikov. — Vajjon kik lehettek?...

Az éjszaka csendjét éles kürthang törte meg.

— Riadó! — kiáltott Vihrov és kardját felkapva elszaladt, hogy Ladigint és Szedovot felébresssze.

A katonák lázas gyorsasággal fegyvert ragadtak, a lóállásokhoz futottak, feldobták a nyerget és a gyülekezőhelyre vezették az ijedten horkantó lovakat.

Az első és a második század éppen azon a kis téren gyülekezett, amelyet Liharev a színház számára nézett ki.

A sötétben felhangzott Ladigin hangja.

— Nos, mindenki együtt van? — kérdezte. — Minden szakaszból öt fő itt marad! Hol van Oszadcsij?...

— Itt vagyok, parancsnok elvtárs! — jelentkezett az őrmester.

— Ön itt marad, mint helyettesem.

— Igenis — mondta Oszadcsij, érezhetően elégedetlen hangon.

— Mi történt, parancsnok elvtárs? — kérdezte halkan Vihrov.

— A baszmacsok Dzsár-Tyepe kislákban fosztogatnak, — felelt Ivan Iljics hangosan... — A falu segítségére sietünk...

A századhoz egy lovas közeledett. Vihrov a sötétben megcsillanó fehér gimnasztyorkáról felismerte Liharevet. A dandárparancsnok vézényelt.

A sorok megbomlottak: a századok hármas oszlopba fejlődtek fel. A lovak patkója élénken csattogott. Az elől lévők már vágtába ugratták lovaikat. Sűrű porfelhő gomolygott a lovasok nyomában.

•

Szörnyű lárma és kiáltozás töltötte be az egész kislákot. A sötétben gyermekek jajgattak és sírtak, nők futkostak.

— Istenem, istenem, miért akartok megölni? Irgalom! Ne öljetek meg minket, szerencsétleneket! Hiszen semmit sem vétettünk! — könyörgött kétségbeesett hangon egy ősz öregasszony, kezét vérző mellére szorítva.

De Ibrahim bég jól tudta, hogy kit küldött a faluba. Dzsár-Tyepe ellen Ulugbek vezetése alatt egy afgán horda támadt, amelyet még Enver pasa verbuvált össze hétpróbás banditákból. Ulugbek kiadta a jelszót, hogy senkinek sincs kegyelem, csak a bájokat nem szabad bántani.

A házaknál javában folyt a fosztogatás. Napbarnított, szakállas férfiak vállukra vetett angol karabélyokkal rontottak be a viskókba, megragadták a veretes ládákat és magasra emelve, a földhöz vágták azokat. Utána kapzsiságtól reszkető kézzel turkáltak a szegényes holmik között, aranyat, ékszereket, selymet, szövetet kerestek.

Más banditák a pokrocókat, takarókat és szőnyegeket hordták ki és málházták fel lovaikra. Ismét mások sikoltozó, dulakodó nőket vonszoltak kifelé.

— Öljétek őket! Vágjátok az átkozott kutyákat! Nincs irgalom azoknak, akik az emírt elárulták! — kiáltozott Ulugbek állati dühvel.

Ulugbek már sajátkezűleg levágta az akszakál fejét, akivel régi számadása volt. Most vértől borítva szaladt házról házra és

mindenütt meggyújtotta a halomba hordott lim-lomokat. Hamarosan lobogó, ropogó, fenyegetően sistergő lángnyelvek csaptak az ég felé.

A tűz fénye mindent megvilágított. Láthatóvá váltak a szanaszét heverő, lefejezett holttestek, a hullák görcsösen megmeredvedett, elkékült ujjai. A mecset előtti téren két szakállas bandita egymást fojtogatta, mert nem tudtak megosztozni a zsákmányon.

Zokogás, nyögés, kiabálás hallatszott mindenünnen...

A falu végén puskalövések dördültek el. Az utca végén lovasok tűntek elő és lovuk nyakára dőlve, szélsebesen vágtattak be a kislákba.

A baszmacsok a falu túlsó vége felé sereglettek, de itt a második század ütött rajtuk, amely Liharev parancsára bekerítette a falut.

Legelől, kivont karddal, Ladigin vágtatott a Tur-Ajgiron.

A két tűz közé szorult baszmacsok vad, rekedt hangon kiáltoztak. Bugyonnij katonái rájuk vetették magukat, lovaikkal letiporták az ellenséget, ütötték-vágták, ahol érték. A banditák a dűválok felé húzódtak, hogy a kerteken keresztül meneküljenek, de a Bugyonnij-katonák kardja itt is utólérte őket.

Parda egy dühtől eltorzult arcot pillantott meg a tömegben.

— Ulugbek! — kiáltott fel a fiatalember. — Parancsnok elvtárs, itt van Ulugbek! — mutatott kardjával Parda a hatalmas termetű Ulugbekre, aki hátát a duválnak vetette és görbe afgán szablyájával dühödten védekezett a támadó vöröskatonák ellen.

— Meg ne öld! Élve fogd el! — kiáltotta Ladigin.

Szurzsikov gyorsan lecsatolta nyergéről a hajítókötelet, a végére hurkot kötött és széles lendülettel, ügyesen eldobta. A kötél a bandita nyakára hurkolódott.

— Ügyes gyerek vagy, kozák! — dicsérte Ladigin.

Ulugbek megtántorodott és elejtette kardját. Néhány katona leszállt a lováról, menet közben hüvelyébe dugta kardját és odarohant, hogy megkötözze a banditát. Ulugbek azonban még küzdött, bár már nehezen szedte a lélekzetet.

— Fogjátok, fogjátok meg, fiúk! — kiáltotta valaki.

— Kapd el a fejét!

— De harap a bitang!

Most minden sietség nélkül Aljosa lépett oda, némán lecsavarta Ulugbek turbánját és azzal hátára kötötte kezét.

Bocskarev és Liharev leszállt lováról és meglátta az utcán heverő, lefejezett holttesteket.

— Nézd csak, mit műveltek a gazemberek! — mondta Bocskarev, fejét csóválva.

A közelben hangos kiáltozás és lábdobogás hallatszott. Aljosa és Parda kézen fogva vezette Ulugbeket. Majdnem az egész második század követte őket.

— Dandárparancsnok elvtárs, jelentem, a főgazembert elfogtuk, — jelentette Aljosa.

— Ki az?

— Ulugbek.

— Ulugbek?

— Igen.

— Felakasztani! — parancsolta Liharev, sokatmondó pillantást vetve Bocskarevre.

— Nos, mire várnak? — kérdezte a dandárparancsnok az értetlenül álldogáló vöröskatonáktól. — Vetkőztessék le!

Aljosa hang nélkül letépte Ulugbekről vörös köntösét.

— Kegyelem! — hörögte Ulugbek.

— Kegyelem? — kérdezte Liharev. — És te kinek kegyelmeztél? — mutatott a szanaszét heverő hullákra. — Elvtársak, teljesítsék a parancsot!

Ulugbek elsápadt.

— Kegyelem! Kegyelmet kérek! — szólalt meg ismét és dulakodni kezdett őreivel.

— Megálljunk, — mondotta a dandárparancsnok és a hóhér szemébe nézett. — Hát jó. Megkegyelmezek neked, ha megmondod, hol van Ibrahim. Nos? Beszélj!

Ulúgbek fejét leszögezve hallgatott.

— Akkor vigyétek! ...

— Hát jól van, beszélek. Megmondom ... Mindent megmondok, parancsnok, csak ne öljenek meg, kegyelmezzenek nekem.

— Hol van Ibrahim? — kérdezte Liharev közelebb lépve.

A hóhér körülnézett és halkan dünnyögött valamit.

— Mi az? Mit beszél? — kérdezte Bocskarev.

— Azt mondta, hogy Ibrahim bég a Babatag-hegységben van, a Házret-Baba gerincnél. Ötszáz dzsigit van vele, — felelte Liharev. — Hát jól van, — folytatta a bandita felé fordulva. — Te most velünk jössz, de ha hazudtál, a lovakkal tépetlek szét...

Liharev odahívta Ladigint és megparancsolta neki, hogy vegye őrizetbe Ulugbeket.

— Lovat ne adjon neki! Csak menjen gyalog, — mondotta. — A baszmacsok nyakukra hurkolt kötéllel hajtják foglyaikat. Hadd próbálja ki most ő is.

Liharev azután bejelentette, hogy a csapat háromórás pihenőt tart s utána a Babatag felé indul. Odahívta az ezredorvost és elrendelte, hogy nyújtson orvosi segítséget a sebesült dehkánoknak.

— Vjacseszlav Nyikolajevics, én először elhittem, hogy csakugyan fel akarod akasztatni Ulugbeket — mondta Bocskarev, amikor egyedül maradtak.

— Ugyan, mit képzelsz! — kiáltott fel Liharev. — Csak meg akartam ijeszteni.

— Azért ezt meg fogom magyarázni a katonáknak, mert egyik-másik azt hitte, hogy komolyan fel akarod akasztatni.

— Helyes, — mondta Liharev. — Gyere, üljünk le, Pavel Sztyepanics, egészen elzsibbadt a lábam.

Mindketten leültek a duvál tövébe.

— Most pedig mondok neked valamit, — folytatta Bocskarev. — Feltétlenül szükségesnek tartom, hogy komoly segítséget nyújtsunk a kisláknak.

— Természetesen! Mégpedig a legrövidebb időn belül. A legjobb lesz, ha így járunk el: Smatov és Kudrjasov holnap megérkezik a csapatokkal Jurcsiba, hacsak valami nem tartja vissza őket a hegyekben. Mindjárt elrendeljük, hogy jöjjenek ide és segítsenek a falubelieknek.

— Helyes. Így is fogunk tenni, — egyezett bele Bocskarev. — Most pedig menjünk végig az udvarokon. Nézzük meg, mit csinálnak az emberek.

Mindketten felkeltek és az utca végére siettek, ahol a katonák a tüzet oltották.

•

Marinka az első kürtszóra az istállóba szaladt, hogy lovát felnyergelje, de Koszoj ezredorvos úgy rendelkezett, hogy maradjon otthon, mert ő maga és helyettese a gyülekezőhelyre siettek.

Marinka tehát ottmaradt és miután szemével sokáig kísérte a csapatot, hazatért, meggyujtotta a lámpát és olvasni kezdett. Mikor egy fejezetet már elolvasott, valahonnan, — úgy rémlett

neki, hogy a parancsnokság felől — egymásután két lövést hallott.

Marinka eloltotta a lámpát és kiment az utcára. Vakító holdfény világította meg a várost. Az utcán egy ember futott Marinka felé és kezével integetett. Mikor a leány jobban szemügyre vette, felismerte Griscsukot.

— Gyorsabban, gyorsabban, lelkem! — mondta sietősen, amint közelebb ért.

— Mi történt? — érdeklődött Marinka aggodalmaskodva.

— Az ügyeletes küldött. Úgylátszik, megöltek valakit a forradalmi bizottságban! — mondta Griscsuk izgalomtól elfúló hangon.

Mire Marinka Abdu-Fattó házának kis udvarába ért, az már tele volt vöröskatonákkal, akik a szufa körül tolongtak.

Oszadcsij, a járőrparancsnok, egy magas, fiatal katonának a jelentését hallgatta, aki lábhoz tett puskával összefoglalta a történteket.

— A dolog úgy történt, őrmester elvtárs, — kezdett hozzá — hogy ott álltunk a kapunál Misutával és a forradalmi bizottság épületét őriztük. Egyszercsak a sarok mögül sírást, sóhajtozást hallottunk.

— Ki lehetett az?

— Olyasmi volt, mintha valami gyerek lenne. Erre odamentünk, az illető pedig a bokrok közé ugrott, aztán usgyi... Mi meg szaladtunk utána száz lépésnyire, vagy talán többre is. Aztán megálltunk, alaposan körülnéztünk, de nem volt ott senki. Erre visszatértünk s akkor láttuk, hogy egy ember mászik át a duvalon. Rákiáltok: »Állj!« Az ember lóra vetette magát és elszáguldott. Rálőttem. Azt hiszem, fel is kiáltott.

— Megsebesítette, — mondta Misuta, egy alacsonytermetű, kövér, bekötött arcú katona.

— Igen. Láttuk, hogy valami baj van, — folytatta a hórihorgas. — Be is jöttünk az udvarra és megláttuk ezt... — mutatott a szufára.

Megint mindenki odanézett.

A szanaszéjjel hányt párnák és pokrócok között Abdu-Fattó lefejezett teste nyugodott.

— A házat megnézték? — kérdezte Oszadcsij.

— Még nem.

— Akkor nézzük meg! Talán még más valakit is megöltek.

A katonák elindultak, hogy alaposan átkutassák az udvart.

A kapunál lépések hallatszottak. Afanaszjev lépett be; öreg arca nyugtalanságot tükrözött. A kapuban megállt, futólag az órájára pillantott és körülnézett.

— Mi történt, őrmester? — kérdezte, amint Oszadcsijt észrevette.

— Megölték a forradalmi bizottság elnökét, Afanaszjev elvtárs — jelentette az őrmester.

— A forradalmi bizottság elnökét?! Mit beszélsz! Hol fekszik?

Oszadcsij a szufára mutatott.

Afanaszjev odament, lehajolt és megnézte a holttestet.

— Ó, a gazemberek! Hogy mit műveltek! ... Egy ilyen férfit meggyilkolni! — mondta lesujtva. — De bocsáss meg, hol a feje?

— Azt elvitték.

— Hogy-hogy elvitték?!

— Ez már így szokás a baszmacsoknál.

Gyors léptekkel Misuta sietett Afanaszjevhez.

— Afanaszjev elvtárs, jelentem, hogy a vályogházban találtak egy kislányt, — jelentette Misuta, kezét bekötözött fejéhez emelve.

— Csak nem ölték meg a lányát is? — riadt meg Afanaszjev ...

... Lola Marinka karjában zokogott. A kislány hol hozzásimult Marinkához, hol ki akarta szakítani magát öleléséből, mintha el akarna szaladni valahová.

— Apa! Hol van apa!? Mondjátok, mit csináltak vele? — kérdezgette elakadó lélekzettel, könnyeitől fuldokolva és kezét melléhez szorítva.

— Nővér, ne mondja meg neki! Nem lehet megmondani! — szólt Afanaszjev Marinkához színtelen hangon. — Kérdezze meg, hol az anyja.

— Már kérdeztem. Azt mondja, hogy apján kívül senkije sincs.

— Hm ... El kell vinni valahová. Nem venné magához egyelőre?

Marinka részvevő hangon szólt Lolához:

— Édesapád megsebesült, kislányom. Kórházba vitték. Oda, ahol a beteg emberek feküsznek. Érted? — kérdezte Marinka

gyengéden a kislánytól, miközben fejét és vállát simogatta. — Ne sírj, gyermekem, nyugodj meg! Menjünk el innen, kedvesem! Most nem maradhatsz itt.

Lola alig hallotta, hogy mit szóltak hozzá. Gyötrő aggodalom fogta el: vajjon igaz-e, hogy apja csak megsebesült?

De Marinka olyan meggyőzően beszélt, hogy a kislány végül is hitt neki és elment vele.

Afanaszjev, aki az állomásparancsnokot helyettesítette Jurcsiban, mindjárt bizottságot rendelt ki, hogy leltározzák Abdu-Fattó vagyonát és őrséget állított a kapu elé.

— Ha a parancsnokság visszaérkezik, majd intézkedik a további eljárás felől, — mondta, majd megnézte óráját és halkan köhentett.

■

Liharev, még mielőtt a Babatag felé elindultak, alaposan tanulmányozta a térképet. A dandárparancsnok a helyzet átgondolása alapján arra a meggyőződésre jutott, hogy Ibrahim bég a rajtaütés után csak déli irányban vonulhat vissza. Ezért csapatát mindjárt kettéosztotta és elrendelte, hogy Ladigin vágja el a Házret-Baba gerinctől az Amu-Darja felé vezető utat.

Ivan Iljics megparancsolta, hogy itassák meg a lovakat, azután Ulugbeket átadta az első századnak és megindult a Szurháni völgy mentén.

A század lépésben haladt az úton. A lovak nyerítettek, a sok patkó csattogott a kemény talajon. A hegyekben a sakálok üvöltöttek, sírtak és kacagtak, a rizsföldön a békák brekegtek.

A katonák a csaknem állandó éjszakai portyázásoktól kimerülten elaludtak a nyeregben.

Vihrov látta, hogy egy szundikáló lovas halad el mellette. A ló nem érezte a kantárszárat s így meggyorsította lépteit. A lovas, a ló lépésének ütemére hintázva, már túljutott az oszlop élén, megelőzte Ladigint és a mellette haladó Szedovot. Nyomában két másik alvó katona is kivált a sorból. Vihrov parancsot akart adni, hogy ébresszék fel őket és hátranézett a századra, de az első sorban is mindenki mellére horgasztott fejjel aludt.

— Hé! Micsoda felderítés ez? — kiáltott rájuk Ivan Iljics. — Hé, ébredjetek fel! ...

Jobbról, a fák közül oromzatos, saroktornyokkal megerősített kastély romjai tűntek elő a holdfényben. A kastély felől el-

nyújtott sóhajtás hallatszott. Utána mintha valaki erősen tapsolt volna, majd pedig szaggatott, recsegő kacagás hangzott fel a romok közül.

— Mi ez? — kérdezte Kuzmics felfigyelve.

Klimov érdeklődéssel hallgatta a hangokat.

— Ugylátszik, a manó rikoltozik, — mondta a trombitás kis hallgatás után és nagyot köpött a vállán keresztül.

— A manó? — kérdezte a felcser, de a trombitás a hangjából észrevette, hogy Kuzmics nevet magában. — Hát maga már látott manót életében, Vaszilij Prokopics?

— Én nem láttam, de az öregapám azt mesélte, hogy a bátyja látott egyet, — felelt az öreg.

— Hacsak nem hazudott, — szólalt meg a mellettük elhaladó Csapligin szakaszvezető. — Csak az uhu rikoltott.

— Az uhu? És ki sóhajtott?

— A bagoly.

*

Bojtorjánnal benőtt, sivár romhalmaz, — ez volt minden, ami Nigmatulla denaui bég palotájából megmaradt. Ma már csak baglyok, uhuk, skorpiók és denevérek éltek a romok között.

1920 őszén, amikor Buharában kitört a forradalom, a menekülő emir megszállt Denauban, ebben a palotában. A nemesség a környező kislákokból ideterelte a szép nőket és serdülő lányokat, akiket azután magukkal hurcoltak Afganisztánba. Az emirrel együtt futott Nigmatulla is. A nép haragja a hűbérúr ősi fészkére sujtott le: a palotát felgyujtották és rombadöntötték. Így áll ott azóta is, mint az átkozott mult gyászos emléke...

A század tovább haladt a völgyben. A csillagok halványan pislákoltak. Az út mellett húzódó, hatalmas nádas fölött enyhe szél suhant át. Minden jel arra mutatott, hogy közeledik a hajnal.

Ivan Iljics elhatározta, hogy pihenőt rendel el. Tulajdonképpen Szedov vetette fel a gondolatot, mert nyugtalankodott, hogy a katonák és a lovak kimerülnek. »Ki tudja, mi vár ránk a Babatagon!« — gondolta Pjotr Dmitrics.

Lassan megvirradt. Ebben a hajnali órában még nem volt forróság. Az üde, reggeli levegő kellemesen felfrissítette az embereket. Enyhe, hűvös árnyék borította a vidéket. A nap lágy aranyszínnel vonta be a havas csúcsokat.

Elől, a távolban, hatalmas faóriások dús, zöld lombkoronája

tűnt elő. Közöttük messziről kis házacskák látszottak. Az út mellett széles, tisztavizű patak csobogott.

— Nézd, Ivan Iljics, milyen csodálatos hely. Életemben nem láttam még ilyet, — jegyezte meg Szedov a kislákra mutatva.

— Csakugyan. Úgylátszik, itt jól élnek az emberek, — állapította meg Ladigin. — Hát tartsunk pihenőt egy órácskára, aztán gyerünk tovább. — Ladigin vezényszavára a század leszállt a lóról.

A fáradt, porosarcú vöröskatonák az árnyékba vezették a lovakat. Pejpa lótáptisztes két bajtársával elindult, hogy megkeresse az akszakált. A többiek a patakban mosakodtak, vagy ott, helyben lefeküdtek és mély álomba merültek.

Ladigin felállította az őröket, aztán leterítette a körgallérját és Szedovval együtt lefeküdt.

Mind a ketten elaludtak...

— Há-át igen, — mondta Klimov vontatottan, nyújtózkodás közben. — Minden szép itt, csak inni nem lehet.

— Ki erről, ki arról beszél, de maga, Vaszilij Prokopics mindig csak ugyanarról, — jegyezte meg Kuzmics.

— Hát aztán? Én már öregember vagyok. Nagyon megszoktam a jó kis vodkát, — mondta Klimov. — Valamikor a testőrségnél, a huszárezrednél mindig adtak egy-egy pohárkával. Így aztán lelki szükségletemmé vált ez a pohárka vodka. Most mit csináljak nélküle? Megsűrűsödik, kihűl a vérem. Amikor a derekam felé csordogál, kiabálni szeretnék örömömben. Az a kis pohárka olyan jól felpezsdíti a véremet.

— Klimov apó, én láttam, hogy az idevalósiak maguk készítenek maguknak vodkát, — mondta egy nyárisapkás, fiatal katona, Klimov mellé ülve.

— Micsoda?

— Úgy bizony. Fognak egy szűknyakú agyagkorsót és telerakják mazsolával. Aztán vizet öntenek rá, bedugaszolják és a napra teszik.

— No és aztán?

— Hát aztán az csak erjed, erjed... — mondta a katona széles kézmozdulatokkal kísérve szavait.

— És?

— És azzal kész is.

— És mondd csak, kérlek, sokáig erjed? — kérdezte az öreg trombitás ajkát nyalogatva.

— Azt már nem tudom. Nekem semmi közöm az egészhez. Engem nem érdekel.

— Magának már ideje volna, Vaszilij Prokopics, hogy megkapja az obsitot, ha úgy fáj a dereka — jegyezte meg nevetve Kuzmics.

— Hogy a kemence mellett kukoricát morzsolgassak? Elment az esze, Fjodor Kuzmics? — förmedt barátjára a trombitás. — Én még akármelyik fiatallal felveszem a versenyt. Ki tudja jobban fújni a trombitát, mint én? — kérdezte az öreg fokozódó indulattal. — Ha akarja, itt leteszem a trombitát a fűbe és minden dallamot kihozok belőle, csak úgy az ajkammal, anélkül, hogy hozzányúlnék. Maga meg az obsitról beszél! Amikor én... Az ördögbe is, kár erre szót fecsérelni! — mondta dühös kézlegyintéssel. — Én életem utolsó percéig szolgálni fogok! Ha pedig már a koporsóban fekszem, magam fújom el magamnak a búcsúztatót!... — Klimov köhögni kezdett és kezével melléhez kapott. — Pfuj, csak ez nem hagy békét, az átkozott — mondta, miután lélekzethez jutott és köpött egyet. — Ez mind tavalyról való, amikor Bazár bég, vinné el az ördög, belémlőtt...

— Nyugodjék meg, Vaszilij Prokopics, — mondta Kuzmics jóindulatúan, kisebb szünet után, — hiszen csak tréfáltam, kár volt megharagudnia. Mind a ketten öregek vagyunk már és, úgylátszik, együtt halunk meg.

A trombitás barátjára nézett és nem szólt semmit.

A közelben izgatott kiáltozás támadt.

Félig lefátyolozott, magas, szép lány lépett Ladigin elé.

— Ket! El innen! Menjetek innen! — kiáltozta, kezével is hadonászva.

— Mi az? Miről van szó? — kérdezte Ladigin elkomorodva. — Milyen öntudatlan ez a nép! Miért küldesz el bennünket?

— Menjetek! El innen! — folytatta a leány. — Itt nem jó! Mahau! Mahau! — ismételte nyomatékosan.

Ladigin és Szedov összenéztek.

— Nem értem, mi az a »mahau«, — mondta Ivan Iljics vállvonogatva.

A fiatal leány egészen félrehúzta fátylát: szép, finom arcán Ladigin szörnyű vörös keléseket pillantott meg, amelyek egész állát is ellepték.

— Itt valami baj van, — mondta Ivan Iljics Szedovnak, majd Pardát hivatta.

A fiatalember, aki Kondratyenko és Vihrov mellett aludt, felkelt és gyorsan a parancsnokhoz futott.

— Kérdezd meg, mit beszél, mert én nem értem, — mutatott Ladigin a lányra, aki feszült figyelemmel nézett Pardára.

Ebben a pillanatban két ősz öregember lépett ki a fák közül. Duzzadt, vörös arcukat gennyes kelések borították. Mögöttük behorpadt orrú, fekete szakállú ember közeledett.

— Mahau! Mahau! — ismételték orrhangon.

Parda elsápadt.

— Parancsnok elvtárs, baj van! Borzasztó hely ez! Ragály...

Szedov jóindulatú arcán rémült kifejezés jelent meg.

— Vigyázz, a leprások falujába kerültünk! — szólalt meg.

— Leprások? ... Trombitás, riadó! — kiáltotta el magát Ladigin.

A falu csendjét felverte a trombita hangja.

A katonák talpraugrottak és lovukhoz futottak. Sejtették, hogy mi történt és miért kell elhagyniok ezt a gyönyörű, árnyas helyet...

— No ezt jól kifogtuk, Pjotr Dmitrics! Bevallom, nagyon megrémültem, — mondta Ladigin Szedovnak, amikor a század elhagyta a kislákot. — Még jó, hogy figyelmeztettek. Kár volt rákiabálnom arra a lányra. Szegény teremtés, ilyen fiatal és szép, és beleesett ebbe a szörnyű ragályba.

— Meg kell tudnunk, nem érintkezett-e valaki a leprásokkal, — mondta Szedov.

Ivan Iljics megállította a századot és kikérdezte a katonákat.

Kiderült, hogy Pejpa lótáptisztest megkínálták a kislákban egy bögre aludttejjel. Pejpa kövér arca elsápadt. Kuzmics egy lapos üvegből valami rózsaszínű folyadékot öntött Pejpa kezére.

— Hová tetted a szemed? Hát nem láttad, kitől fogadsz el ennivalót? — dörmögte a felcser, dühös pillantást vetve szemüvegén keresztül Pejpára. — Látod, mire vezet a mohóság!

Pejpa megvonta a vállát.

— Hát mit tudhattam én, doktor elvtárs? Egészséges embernek látszott — mentegetőzött.

— Egészségesnek! Mától kezdve karanténben[1] vagy és egy hónapig elkülönített sátorban fogsz lakni, az biztos.

[1] Karantén: egészségügyi vesztegzár. *(Szerk.)*

— Nem lehetne, doktor elvtárs, inni is ebből? — kérdezte Pejpa, mert érezte, hogy ideges remegés vesz erőt rajta.

— Inni? — vonta fel a felcser bozontos szemöldökét. — Hát már egészen elvesztetted az eszed? Ez szublimát. Vagyis méreg. Mindjárt kinyúlnál tőle. Idenézz — mutatott a halálfejes címkére. — Hát jól van, adok neked egy másik orvosságot, ámbár szűkében vagyok.

Azzal elővett a táskájából egy kis üvegcsét, kihúzta a dugót és kiöntött belőle egy félpohárkával.

— Na, idd ki egy hajtásra.

— Mi ez, doktor elvtárs? — kérdezte Pejpa.

— Finomított borpárlat.

Pejpa megitta, krákogott egyet-kettőt és bólintott.

— No, milyen volt? — érdeklődött Kuzmics.

— Jó! Kérek még egy kicsit.

— Elég volt. Na jól van, indulj! — mondta a felcser a már messze járó század felé pillantva.

— És ön, doktor elvtárs?

— Még összeszedem a táskámat. Csak eredj, eredj, itt már semmi dolgod.

Pejpa felugrott a lovára és elvágtázott. Kuzmics rákiáltott pejparipájára, amely nyugtalanul előreszaladt. Kuzmics a magas nád tövében leült a fűre.

A felcser nem látta, hogy a kissé félrehajtott, vékony fűszálak mögül egy vörössapkás, töltényhevederes, szakállas férfi haragos tekintettel figyeli.

Kuzmics kotorászni kezdett a táskájában, előhúzott egy darab száraz lepényt, újból megtöltötte a kis pohárkát és szeretettel nézegette.

— Aj-jaj-jaj! És mindezt nélkülem? — szólalt meg szemrehányóan egy jólismert hang.

A felcser felnézett: szeme Klimov gúnyos pillantásával találkozott.

— Hát maga visszafordult? — kérdezte Kuzmics.

— Hát persze! Tovább menjek, mikor nincs ott a barátom? Veszélyes helyeken járunk, Fjodor Kuzmics. Nem hallotta, hogy a 62. ezredben egy katona ugyanígy lemaradt az alakulatától és azóta nem látták többet? ... Hát ez micsoda: kórmegelőző kezelés? — bólintott a trombitás a pohárka felé.

— Igenis, az.

— Én is aggódom, hogy még megbetegszem.

— Hát tessék! Itt van!

— És maga?

— Én úgyis megleszek.

— Egészségére, Fjodor Kuzmics! Maga rendes ember — mondta Klimov bajusza alatt mosolyogva. Azután reszkető ujjakkal megfogta a pohárkát, valamit suttogott és lehajtotta az italt.

Kuzmics lóra szállt.

A két jóbarát megsarkantyúzta a lovát, hogy utólérje a századot.

Hajnal már rég elmúlt. A levegő átforrósodott: fülledt hőség ülte meg a vidéket.

Az útról, ahol a század haladt, szép kilátás nyílt az öntözőárkokkal átszelt völgyre, az elszórt csoportokban kéklő nyárfaligetekre, a kislákok és aulok sötét foltjaira, a zöld lucerna- és lóheretáblákra és a kiégett, elsárgult rétekre... Jobbkéz felől sötét hegyek emelkedtek. Ugyanazon az oldalon, a Gáza-szoros mellett, nagy magasságban, egy csillogó, havas csúcs rajzolódott ki a kéklő égbolton. Balkézre a Szurháni-völgy terült el. Mögötte, a párás, ködös távolban homályosan látszottak a Babatag nyúlványai.

Elől, ahol a hosszú sorban húzódó, sárgás dombok látszólag teljesen elzárták a völgyet, hirtelen hatalmas porfelhő támadt.

Ladigin szeméhez emelte látcsövét. Az Ak-Kapcsigáj szakadékból, amely felé a század haladt, legyezőszerű alakzatban baszmacsok vágtattak elő. A színes köpenyek és fényes fegyverek megcsillantak a napfényben. Az élen lófarkas, tarka zászlót vittek.

— Baszmacsok — mondta Ivan Iljics, messzelátóját leengedve.

— Hol? — kérdezte Szedov.

— Ott, a kertektől balra. Ellenünk jönnek.

— Sokan vannak?

— Vagy kétszáz fő. Támadjunk?

— Természetesen.

Ladigin harsányan vezényelt és vágtába ugratta Tur-Ajgirt.

A század dübörgő kozákrohammal vágtatott utána. A lovasokat sűrű porfelhő borította. Vihrov hallotta a baszmacsok vad csatakiáltását és felállt a kengyelben. A baszmacsok visszafogták lovukat és fejükön át lerántották vállukról puskájukat.

— Parancsnok elvtárs, hívják! — kiáltott Szurzsikov Vihrov felé fordulva.

Ladigin kiáltott valamit és kardjával a kertek felé mutatott, ahol a sudártörzsű barackfák között vörösturbános lovasok tűntek elő. »Oldalba akarnak kapni bennünket«, — gondolta Vihrov. Háta mögött Kondratyenko fiatal arcát és felcsillanó szemét pillantotta meg; intett neki és vágtában elindult a kertek felé. Mikor megérezte, hogy lova minden izmát megfeszíti, teljes vágtába ugratta a paripát.

Hátul valami kiabálás hallatszott. Vihrov hátranézett. Két lépéssel mögötte, széles kaukázusi pengéjét kengyeléhez szorítva, Szurzsikov vágtatott. Mellette Kondratyenko és Parda sarkantyúzta lovát. Magas porfüggöny gomolygott a nyomukban.

Vihrov, miután egy széles árkon átugratott, két duvál között találta magát, egy keskeny átjáróban. Mintegy ködfátyolon keresztül piros turbános, gonosz, szakállas arcokat pillantott meg. Egy napbarnított afgán lövésre emelt puskával vágtatott feléje. Vihrov előre akart törni, de nem tudott, mert lova Kondratyenko és Parda lovai közé szorult. A baszmacs célbavette. Ebben a pillanatban oldalról Szurzsikov ugratott előre. Kardja megvillant és lesújtott az ellenség puskájára. A lövés eldördült, de a golyó Vihrov mellett fütyült el. Egy másik kardcsapással Szurzsikov valósággal kettéhasította a baszmacsot: a penge a kulcscsonttól övig hatolt az ellenség testébe. A baszmacsok vadul törtek előre. A lovak nyerítve ágaskodtak. A porban ütésre emelt karok, görbe szablyák, izzadt arcok, kiáltásra nyíló szájak és fogvicsorgató lovak suhantak el a harcosok szeme előtt. A pengék a magasba lendültek és lesújtottak az ellenségre ...

A por lassan oszladozni kezdett. Vihrov csak ekkor vette észre, hogy a baszmacsok eltűntek. A lódobogás egyre távolabbról hallatszott.

— Huh, de elfáradtam — jegyezte meg Szurzsikov, miután kardját megtörölte és hüvelyébe dugta. — De hol vannak a fiúk? — szólt körülnézve.

Vihrov is szétnézett: egyedül voltak.

— Mikor arrafelé vágtattunk, láttam, hogy valaki lovastul belefordult az árokba — mondta Kondratyenko. — Úgylátszik, a szakasz nem tudott átugratni a széles árkon. Emlékezzenek csak vissza, még utánunk is kiáltottak valamit.

— Még szerencsénk, hogy ilyen port vertünk fel: a

basmacsok bizonyára azt képzelték, hogy egész század támadt rájuk — jegyezte meg Szurzsikov. — No, hiszen, adtak is volna nekünk, ha tudják, hogy mindössze négyen vagyunk!

Parda némán leszállt a lováról, egy fához kötötte, és jó gazda módjára egy csomóba hordta a zsákmányt.

Hat angol puskát, két berdán-puskát és néhány kardot szedett össze.

— Ezt is elvisszük? — kérdezte Vihrovtól az út mellett fekvő bársony zászlóra mutatva, amelynek rúdján egy ezüst kéz volt kifaragva.

— Csak vigyük — válaszolt Vihrov, aki ekkor még természetesen nem tudhatta, hogy néhány év mulva ezt a zászlót egy moszkvai múzeumban fogja viszontlátni.

— Parancsnok elvtárs, mi baja? — kérdezte Szurzsikov aggódó hangon, Vihrov vérző kezére mutatva.

— Ó, semmiség! — mondta Vihrov. — Az a feketeszakállas a fejemre akart sújtani, de én kivédtem a kardommal. Végül is a könyökömet találta el. — Vihrov csak most érezte, hogy a karja nagyon fáj.

— Bekötözöm — ajánlotta Szurzsikov.

— Van pólya?

— Akad nálam.

Szurzsikov leszállt a lováról, kivette zsebéből a sebkötöző csomagot és ügyesen bekötözte Vihrov karját.

Miután szétosztották a zsákmányt, elindultak a kertek alatt. A völgyet porfelhő borította, de azért látni lehetett, hogy a völgyben, egyenként és kis csoportokban, lovasok vágtáznak barna lovakon.

— Ni csak, az ott Csapligin — kiáltott fel Kondratyenko. — Hívd csak ide, Parda!

Parda éleset füttyentett. Csapligin hátranézett, majd megfordította nagy, barna kancáját és feléjük vágtatott.

Vihrov elszörnyedt, amikor Csapligint meglátta. A szakaszvezető sovány arcán két mély, ferdén húzódó seb tátongott. A szétszakadt gimnasztyorka alól kilátszott véres nyaka és melle. Csapligin annyira sáros volt, mintha belökték volna az árokba és utána meghempergették volna az út porában.

— Mi történt, Csapligin elvtárs? — kérdezte Vihrov csodálkozva.

— El sem akarom hinni, parancsnok elvtárs, hogy életben maradtam — felelte Csapligin élénk fejcsóválás közepette.

— Dehát mi történt?

— Kicsi híján vízbefúltunk, parancsnok elvtárs — mondta Csapligin mosolyogva, miközben elővillantak fehér fogai. — Mikor maguk átugrattak az árkon, én jobbra kanyarodtam a szakasszal. De arrafelé az árok még szélesebb volt, úgyhogy a mi lovainkkal nem lehetett átugratni. Meg kellett kerülnünk az árkot. Akkor láttuk, hogy az első szakasz üldözi a baszmacsokat. Még mi is idejében érkeztünk. Egyszercsak észreveszem, hogy egy tagbaszakadt, vörösszakállas, aranyosköpenyes baszmacs leugrik a lováról és beszalad az egyik udvarba. No, gondoltam magamban, ez már komoly dolog. Ez csak valami kurbasi lehet. Én is leszálltam a lóról és utána! De alighogy beszaladok az udvarba, a baszmacs rámemeli a Mauserját: pukk! De mellé talált. Előrántom a puskámat, csakhogy valami történhetett vele, mert a töltény nem csúszott bele. A baszmacs, aki már ellövöldözte a töltényeit, rámvetette magát. Birkózni kezdtünk. A baszmacs meg akart fojtani, de látta, hogy nem boldogul. Erre belelökött a vizesárokba. Vagy nyolc puddal nehezebb volt nálam. A fejem a víz alá került! Már bugyborékolni kezdtem, mikor egy derék dehkán, hála az égnek, kétmenjével végigvágott a baszmacs hátán. Különben elpatkoltam volna. Mert bikaerős volt a vöröshajú betyár, majd átharapta a kezemet.

— Figyeljünk csak! Trombitajel! — szólalt meg Kondratyenko.

— Gyülekező! — kiáltott fel Vihrov. — Hát akkor vágta! Utánam!

Vihrovék a dombok felé vágtáztak, ahonnan a trombita sürgető hangját hallották.

A jólismert mozdulatokból, abból, hogy a géppuskások felugráltak és gyorsan tüzelőállást foglaltak el, a többi katona pedig futva helyezkedett el a géppuskák mellett és menetközben kapta elő puskáját, Vihrov látta, hogy a század védelemre rendezkedik be. »Hát ez meg mit jelent? Miért védekezünk?« — töprengett Vihrov. Mindent megértett azonban, amikor Ivan Iljics a Babatag felé mutatott. A hegy felől sűrű porfelhőbe burkolva, szélsebesen nagy csapat lovas közeledett. Most már szabad szemmel is látni lehetett a csapat élén vágtázó, kék köntöst és fehér

turbánt viselő lovast. A napsugár megcsillant lovának aranyveretes szerszámján. A lovas Ibrahim bég volt.

•

Liharev már megkezdte szakaszával az átkelést a Szurhánon, amikor a távolból géppuska-sorozatokat hallott. A hang után megállapította, hogy a völgyben tombol a harc. Liharev azt is megállapította, hogy Ivan Iljicsnek nagy baszmacs-bandával kellett szembekerülnie, mert különben ez a tapasztalt és vitéz parancsnok nem rendezkedett volna be védelemre és nem használta volna a géppuskákat.

Liharev megtárgyalta a helyzetet Bocskarevvel, közölte vele elgondolását és úgy határozott, hogy a lövések irányában folytatják útjukat. A csapat élesen elkanyarodott nyugat felé és ügetésben elindult a Szurháni völgy mentén.

Ulugbek, nyakában a kötéllel, a század mögött futott és hörögve kapkodott levegő után. A foglyot két katona kísérte: Litvinyenko, fiatal, jókedvű legény, aki nagy tréfacsináló hírében állott a szakasznál és Merkulov, továbbszolgáló rajparancsnok, harminc év körüli doni kozák. Mindketten bosszúsak voltak, hogy nekik kellett a banditát őrizniök s így most nem vehettek részt a baszmacsok elleni harcban.

A két katona komor hangulatban beszélgetett és időnként hátranézett a botladozó Ulugbekre.

A Litvinyenko nyergéhez erősített kötél hirtelen megfeszült és megrándult. A fiatal katona megállította lovát és hátranézett. Ulugbek mozdulatlanul feküdt a földön.

— Merkulov! — szólalt meg Litvinyenko. — Nézd már, még meghal.

A kozák odalovagolt, kihúzta kardját és megütögette a bandita vállát.

Ulugbek felnyögött.

— Nem, még él. De lehet, hogy haldoklik — mondta Merkulov, majd megcsattantotta puskája závárzatát. — Megállj csak, te vipera, most agyonlőlek!

A hóhér nem mozdult, de lehúnyt szempillái alól élesen figyelte őreit.

— Mit cicázunk vele. Agyon kellene lőni — ajánlotta Litvinyenko.

Merkulov csodálkozva nézett rá.

— Mit képzelsz?! — kiáltott rá Litvinyenkóra. — Azt nem lehet: hiszen felelünk érte.

— Szóval, maradjunk itt miatta?

— Miért maradnánk? Te vigyázz rá, én pedig addig ellovagolok jelentést tenni.

Merkulov valóban ellovagolt, hogy utólérje a csapatot.

Litvinyenko nyergéből lehajolva nézegette a bandität.

»Úgylátszik, megszorult a hurok. A végén még csakugyan meghal. Felelünk érte, hát nézzük meg« — gondolta magában.

Litvinyenko leszállt a lováról, kezébe fogta a szárat és leült Ulugbek mellé. Mielőtt azonban a bandita nyakához ért volna, Ulugbek öklével szörnyű erővel halántékon ütötte, felugrott, nyeregbe vetette magát és elvágtatott.

A visszatérő Merkulov eszméletlen állapotban találta Litvinyenkót. A levegőbe lőtt, hogy felriassza a századot. Köröskörül azonban már elkezdődött a lövöldözés, minden katonára szükség volt, s így Liharev nem engedte, hogy Ulugbeket üldözzék, már csak azért sem, mert a szökevény azóta már messze járt. Míg a csapat fedve-rejtve maradt, a dandárparancsnok Bocskarevvel és segédtisztjével felmászott egy kis dombra. A hepe-hupás dombon mindenfelé tarka öltözetű lovasok vágtáztak, de legnagyobb részük az Ak-Kapcsigáj szakadéknál csoportosult. Liharev megállapította, hogy ott van a harc súlypontja.

— Hátulról fogunk rajtukütni, Pavel Sztyepanics — mondta a dandárparancsnok, távcsövét levéve szeméről. — Először azonban tájékoztatnunk kell Ladigint, hogy tűzzel támogasson bennünket.

— Hát küldjünk oda valakit! — mondta Bocskarev.

— Mehetek én, dandárparancsnok elvtárs? — kérdezte Zsitov segédtiszt, fiatal, csinosarcú parancsnok, aki nemrég vonult be egy parancsnokképző tanfolyamról.

Liharev gyors pillantást vetett rá.

— Derék dolog, Alekszej Szemjonics — mondta Liharev. — Csak vigyázzon, hogy meg ne öljék!

— Mit számít az én életem, dandárparancsnok elvtárs! Hiszen a forradalom ügyéről van szó — mondta Zsitov lelkesen.

— Na, jól van! — Liharev szeretetteljesen megveregette Zsitov vállát, majd hivatalos hangon elmagyarázta, hogy hol akar támadni és mi Ladigin feladata.

Zsitov leszaladt a dombról, lóra kapott és vágtában indult

el a kiszáradt, köves patakmederben. Mikor már két versztnyi utat megtett, felkaptatott egy kis halomra és meggyőződött róla, hogy jó irányban haladt. Most nyílt terepen kellett félversztnyi utat megtennie. Zsitov nem sokat gondolkodott, hanem vágtába ugratta lovát. A baszmacsok azonban rögtön észrevették és többen nekirugaszkodtak, hogy elvágják az útját.

— Tohta! Tohta![1] — kiáltozták, vadul lövöldözve.

Zsitov úgy repült lován, mintha szárnyai nőttek volna. Már látta a kőrakások mögött rejtőző vöröskatonák nyári sapkáit; a katonák integettek felé és valamit kiáltottak is neki. Csak néhány lépésnyire volt tőlük, amikor hirtelen úgy érezte, hogy egy hegyes vasujj fúródik a hátába. Lova megbotlott és végighempergett a földön. A baszmacsok előtörtek a szakadékból és diadalordítással vágtattak Zsitov felé.

— Elvtársak! Segítség! Ide hozzám! — kiáltotta Zsitov, miközben megpróbált kiszabadulni a vadul rúgkapáló ló teste alól. A katonák futva siettek segítségére. A dombtetőn kattogva szólalt meg a géppuska. A baszmacsok visszafordultak és vágtatva menekültek a szakadék felé.

— Zsitov? Hát te hogy kerülsz ide? Mi történt? — kérdezte Ivan Iljics, miközben felsegítette Zsitovot.

Zsitov felállt és halk, szaggatott hangon átadta Liharev parancsát. Percről percre jobban elsápadt, majd megtántorodott és Ivan Iljicsbe kapaszkodott.

— Mi van veled? Megsebesültél? — kérdezte Ladigin, amikor meglátta, hogy Zsitov mellét hatalmas vérfolt borítja el.

Zsitov már nem felelt, csak lerogyott a parancsnok lábához, majd hátrahanyatlott és teljes hosszában elnyúlt.

— Nézd meg, hol a seb — fordult Ladigin az odasiető Kuzmicshoz.

A felcser leült Zsitov mellé.

— Átlőtték a mellét — jelentette ki, miután megvizsgálta.

— Súlyos sebesülés?

— Nem. Felépül.

— Hát csak vigyázz rá és gyógyítsd meg! — mondta Ivan Iljics, azután megragadta kardját és felmászott a dombra, ahonnan Szedov kiáltott neki valamit.

Liharev megverte Ibrahim béget s aztán, noha az elcsigá-

[1] Tohta: állj!

(273. oldallioz)

zott lovak kezdtek kidőlni, néhány órán át üldözte a dél felé menekülő baszmacs-hordát a Szurháni völgy mentén.

— Üldözzük Ibrahimot, elvtársak! Kergessük! — biztatta Liharev a katonákat szokott, vidám hangján. — Üldözzük, ha csakugyan Bugyonnij-katonák vagyunk! Legyünk folyton a sarkában, ne engedjük lélekzethez jutni! ...

A lovak végső erejüket megfeszítve is alig bírtak már vágtatni; lesoványodott oldaluk sűrűn emelkedett és süllyedt, amint lihegve kapkodtak levegő után.

— Vjacseszlav Nyikolajevics, azt hiszem, ideje volna abbahagyni az üldözést, mert a katonák mind lemaradoznak — mondta Bocskarev és a messze hátramaradó lovasokra mutatott.

— Csak még egy kicsit, Pavel Sztyepanics — mondta Liharev olyan arckifejezéssel, mintha valami nagy szívességet kérne. — Majd ott kifújjuk magunkat — mutatott előre kivont kardjával a nádas között előbukkanó Tak-Tugáj kislákra. — De kár, hogy a lovak nem bírják! Szerettem volna megfürösztení Ibrahimot az Amu-Darjában! ... nézd csak, nézd, milyen fürge az a fickó! — mutatott a kurta afgán ködmönt viselő, feketeszakállas baszmacsra, aki ugyanolyan színű fehér lovon lovagolt, mint a turbánja. Ez a baszmacs lépten-nyomon útjukat állta és Mauserjából tüzelve fedezte a menekülőket.

— Aljosa — kiáltott Liharev a küldöncének — gyere, csípjük el ezt a fickót!

Liharev jól megsarkantyúzta és teljes vágtába ugratta erős pejlovát. Közötte és a feketeszakállas lovas között (a lovas Musztafakul bég volt), gyorsan csökkent a távolság. Előttük, már egészen közel, feltűntek a kislák házai.

Liharev lova sípolva vette a lélekzetet; látszott, hogy csak ereje végső megfeszítésével bírja a vágtát, de a kurbasi fehér ménje is lankadni kezdett.

Liharev egy percre sem vette le szemét Musztafakul széles hátáról. Már látta a baszmacs vastag, hájas, ráncos, feketére sült nyakát. Kardját magasra emelte és a jobb kengyelre nehezedett, hogy lesújtson a baszmacsra. Musztafakul nem is pompázhatott volna többé fehér lován, ha a dandárparancsnok lova e pillanatban meg nem botlik és hörögve össze nem rogy. Musztafakul hátranézett, előrántotta Mauserjét, célbavette Liharevet és kieresztett egy sorozatot.

— Megölték a dandárparancsnokot! Megölték! — kiáltották a katonák, mert látták, hogy Liharev lassan lefordul a nyeregből.

•

Liharev széttárt karral feküdt a hátán, azon a helyen, ahol a golyó leterítette. Koszoj ezredorvos, Bocskarev és Aljosa körülötte ültek.

A katonák lépésben vonultak be a kislákba, leszálltak lovukról és zsibbadt lábukat nyújtogatták. Egyik-másik száron vezette lovát fel-alá. A jurták mellett cölöpöket vertek le, hogy a lovakat kiköthessék. Csapligin frissen osztogatta parancsait, mert ő látta el a századnál az ügyeletes őrmester tisztjét.

— Mégis, mi a véleménye, doktor? Életben marad? — kérdezte Bocskarev aggódó hangon, szemét Koszojról Liharevre, majd Liharevről ismét Koszojra szegezve.

Az orvos vállát vonogatta. Fiatal arca határozatlan kifejezést öltött.

— Mit mondjak, komisszár elvtárs? — szólalt meg. — Ilyen sebek a mi körülményeink között halálosak... Hány éves a dandárparancsnok?

— Huszonkilenc.

— Hát ez persze kissé változtat a dolgon. Fiatal szervezet. De azért nem állhatok jót érte. A sebek nagyon komolyak. A lába, mondjuk, összeforr. De a feje? A koponyacsont erősen megsérült. Taskentbe kell szállítani, de vajjon kibírja-e ilyen utakon?... Természetesen minden lehetőt elkövetünk, de az eredményért nem kezeskedem.

A közelben gyors lépések hallatszottak. Ladigin Bocskarevhez sietett és közölte vele, hogy Sirabád felől nagy lovasoszlop közeledik.

— Kik azok? — kérdezte Koszoj, nyugtalan pillantást vetve Ivan Iljicsre.

— Talán Rahmán-dathó,[1] — találgatta Bocskarev. — Tudomásunkra jutott, hogy Rahmán csatlakozni készül Ibrahim béghez. Messze van még?

— Nem. Talán másfél versztnyire. Én védőállást foglaltam el és kiküldtem a felderítőket, de véleményem szerint nem basmacsok közelednek. Menjünk fel ide, komisszár elvtárs és

[1] Dathó: tábornok.

nézzük meg, erről a dombról jól odalátunk — mutatott Ladigin a közeli kurgánra, melynek tetején, a sír körül, hosszú rudakon fehér vászondarabok függtek.

Bocskarev Ladigin kíséretében felment a kurgánra. A sztyeppe felől szabályos alakzatban hatalmas oszlop közeledett. Most már szabad szemmel is ki lehetett venni a katonák napbarnított arcát, a fehér sapkaellenzőket, a kék fövegeket és az élénken ügető lovak rövidrevágott farkát.

Bocskarev látta, hogy Vihrov, akit a felderítőkkel küldtek ki, az oszlop parancsnokához vágtat, néhány szót vált vele, majd visszaküld egy katonát; hogy jelentést tegyen.

— Komisszár elvtárs — szólalt meg Ladigin — Doktenek szakaszparancsnok nyomtalanul eltűnt.

— Talán elesett?

Ivan Iljics megvonta a vállát.

— Mikor tűnt el?

— Azután, hogy először támadásra indultunk.

— Meg kell indítani a nyomozást.

— Meg fogom indítani.

A katona, akit Vihrov hátraküldött — Ladigin felismerte Szurzsikovot — Bocskarevhez vágtatott.

— Dandárkomisszár elvtárs, jelentem, a mieink közelednek — jelentette Szurzsikov, kezét feszesen sapkájának ellenzőjéhez emelve.

— Kik azok?

— A keletbuharai hadseregcsoport parancsnoka és a tizes uszmányi ezred.

Az oszlop lépésben vonult be a kislákba. Az élen zömök, vállas, középkorú, telt pirosarcú, nyírott-bajuszos férfi lovagolt.

Amikor a Bugyonnij-katonák szálláskörletéhez ért, nehézkesen leszállt lováról. Most látszott, hogy alacsony termetű, de szélesvállú és nyilvánvalóan igen erős.

Bocskarev, aki Vihrovtól tudta, hogy ez a férfi a hadseregcsoport parancsnoka, elébe sietett és bemutatkozott.

— Okulics — mondta a hadseregcsoport-parancsnok erős, telt hangon és kezet nyújtott Bocskarevnek.

— Mi történik itt? — kérdezte, a komisszárra emelve szelíd szürke szemét.

Bocskarev röviden jelentést tett a helyzetről.

Okulics levette sapkáját és kendőjével megtörölte verejtékező homlokát.

— Szóval Liharevet megölték? — kérdezte.

— A dandárparancsnok nem halt meg, csak súlyosan megsebesült.

— Bocsásson meg, parancsnokuk jelentette, hogy Liharev elesett.

— Először azt hittük, mert elvesztette az eszméletét.

— Úgy-úgy! Hát ez már jobb. Liharev kiváló parancsnok. Ismerem 1920 óta ... Vannak veszteségeik?

— Vannak, hadseregcsoport-parancsnok elvtárs. Három halottunk van és tizenhat sebesültünk.

— És a baszmacsoknak?

— Nem számoltuk, hadseregcsoport-parancsnok elvtárs. Majdnem negyven verszten át üldöztük, kaszaboltuk őket, számlálgatni nem volt idő.

— Hm ... — Okulics elmosolyodott. — A dolog így áll: mit számolgassuk a betyárokat, inkább majd felkerekítjük egy kicsit a számot! Felhívom a figyelmét, komisszár elvtárs, hogy nekünk megbízható adatokra van szükségünk. De nálunk még akadnak szájhősök, akik egy csetepaté után azt jelentik, hogy százat megöltek, kétszázat megsebesítettek. Hm! Hm!

— Nálunk ilyesmi nem fordul elő.

— Ilyesmi nem is illenék a Bugyonnij-katonákhoz ... Nos, hát, elvtársak, térjenek vissza Jurcsiba, pihenjék ki magukat, mi pedig majd friss erőkkel üldözzük a baszmacsokat. Igyekezni fogunk utólérni Ibrahimot, hogy ki ne menekülhessen Afganisztánba — mondotta Okulics, majd az odalépő sovány, magas, vékonybajuszos ezredparancsnokra pillantott. — Igaz, önök még nem tudják, hogy a Blinovszki-dandár megverte Szelim pasát — folytatta. — Szelim pasa nem Enver, de azért kétségbeesetten küzdött.

— Beleszorították az Amu-Darjába — jegyezte meg az ezredparancsnok nevetve.

— Bizony, hideg fürdőt vett őkelme. Ez talán majd helyrebillenti az eszét ... Remélem, többet nem lesz kedve idejönni — fejezte be Okulics nevetve. — Hát akkor lóra! — adta ki a parancsot az ezredparancsnoknak. — Üldözzük a baszmacsokat.

Okulics keményen kezetszorított Bocskarevvel, gyógyulást kívánt Liharevnek és lovához lépett.

Az ezred csendesen, lépésben megindult a Szurháni völgy mentén. Később ügetésbe csaptak át. A felszálló por csakhamar elfedte az oszlopot...

X

Abdu-Fattó tragikus halálának hire gyorsan elterjedt egész Priszurhányban. Ha Ibrahim bégnek az volt a szándéka, hogy ezzel a gyilkossággal megfélemlítse a népet, akkor éppen az ellenkezőjét érte el annak, amit akart. A kislákokban súgtak-búgtak az emberek. A dehkánok sajnálták ezt a becsületes, igazságos férfit és — bár még csak félve mertek beszélni róla — kezdték kétségbevonni, hogy Ibrahim bég helyesen járt el.

Sok embert, akiket a baszmacsok hosszú időn át be tudtak csapni, gondolkodóba ejtett Dzsar-Tyepe és Karljuk kislákok elpusztítása, ahol a baszmacsok köztudomás szerint csak a bájok vagyonát kímélték. Gondolkodóba ejtette az embereket az is, hogy a Vörös Hadsereg segítséget nyújtott az elpusztított két falu népének, s végül azok a kudarcok is megtették hatásukat, amelyek Ibrahim béget az új szovjethatalom elleni harcában érték.

Már a baszmacsok csapatain belül is éjszakánként összesúgott-búgott néhány nuker és csak akkor hallgattak el, ha a kurbasi alakja feltűnt.

A nők is megtárgyalták egymás között a dolgokat.

— Rendes emberek ezek az orosz katonák — mondta Szajrom-hon. — Kisfiam elment sétálni és csak késő este jött haza. Kérdezem: »Hol voltál?« — »A kizilaszkereknél, vendégségben — feleli. — Teát ittam, cukorral.« Látjátok, ilyen emberek ezek...

Egyik augusztusi nap hajnalán az őrjárat Jurcsi város kijáratánál fiatal dzsigiteket tartóztatott fel, akiknek erős, átizzadt lovait vastagon belepte a por.

— Kik vagytok? — kérdezte a járőrparancsnok, gyanakvó szemmel méregetve a lovasokat.

— A nagy főnökhöz jöttünk — mondta Tasmurát.

— Miért?

— Vezessenek hozzá, neki majd megmondjuk, miért jöttünk — jelentette ki Tasmurát határozottan.

Bocskarev már megszokta, hogy Buharában semmin sem szabad csodálkozni, ezért mikor Tasmurát leakasztotta nyergéről

a hurdzsumot és egy emberi fejet húzott ki belőle, nyugodtan megkérdezte:

— Ez kicsoda?

— Musztafakul bég — válaszolt a fiatalember.

Tasmurát és négy bajtársa nem akart otthonába visszatérni s így e naptól kezdve a 61. ezrednél szolgáltak.

Liharev egy hónapon át élet és halál között lebegett. Azokban a ritka pillanatokban, amikor magánál volt, mindig Marinkát látta maga mellett. A lány az ágy mellett ült és olvasott. Egy alkalommal azonban Liharev nem látta Marinkát. Helyén egy ismeretlen, hosszú fekete hajfonatos, idegen lány ült, aki szintén olvasott valamit, éppúgy, mint Marinka. Liharev csodálkozva nézte telt, meg-megrebbenő, piros ajkát. »Ki lehet ez? — gondolta magában. — Milyen csodálatos lány! Vajjon honnan került ide?«

Lépések hallatszottak. A lány fölnézett és szeme találkozott Liharev örvendező pillantásával. A lány egy pillanatra zavarba jött és arcát kezébe rejtette, de mindjárt leküzdötte félszegségét és áhítatos, odaadó szerelemmel nézett a sebesültre. Finom arcán mosoly suhant át.

Marinka belépett a szobába. Csodálkozva és örömmel pillantott Loláról Liharevre. A távollétében beállott fordulat meglepte Marinkát.

— Nos, hogy érzi magát, dandárparancsnok elvtárs? — kérdezte a beteghez lépve.

— Jól... jól — mondta Liharev erős hangon. — Hát Zsitov hogy van? És hol van?

— Zsitov? Már régen a csapatnál van... Jaj, de boldog vagyok! Nagy örömet szerzett nekem, dandárparancsnok elvtárs! — kiáltott fel Marinka, majd lehajolt Liharevhez és kezét a beteg mellére tette. — Nem, nem, csak ne mozogjon, kérem — folytatta, mikor Liharev megmozdult. — Mozognia nem szabad: a lába és a feje megsebesült.

Liharev arca eltorzult, mert éles fájdalom hasított a combjába.

— Mi az, csonttörés? — kérdezte bosszúsan.

— Igen, de az orvos azt mondja, hogy jól összeforrt.

— Mondja, nővér, sok veszteségünk volt abban a csatában?

— Nem, csupán néhány sebesült. De csak ön sebesült meg súlyosan.

— Hej, nővér! Ha tudná, hogy mennyire unom a fekvést! — mondta Liharev, szemmel kísérve a feketehajú leányt, aki csendesen kiment a szobából.

— Legyen türelmes, dandárparancsnok elvtárs, hisz most már nem sok van hátra — mondta Marinka gyengéden, azután széket hozott és leült Liharev mellé.

— Ki ez a lány? — kérdezte Liharev.

— Lola.

— Lola? Miféle Lola?

— Abdu-Fattó lánya. Szép kislány, ugye, dandárparancsnok elvtárs?

Liharev sovány arca végtelen csodálkozást árult el. Kezét bepólyált fejéhez emelte, mint aki egy meglepő kérdésen gondolkodik.

— Abdu-Fattó lánya? — kérdezte megdöbbenve.

— Igen.

— De hogy került ide?

— Összeismerkedtünk.

— Rendben van, de hogy engedhette közénk az apja?... Egyáltalán nem értem a dolgot. És még hozzá fátyol nélkül. És orosz ruhában.

— Azt én ajándékoztam neki.

— Mégis különös... És hol van Fattó?

— Beteg, dandárparancsnok elvtárs — felelte Marinka, mélyen elpirulva...

— Beteg? Mi baja?

— Papatács...[1]

— Szóval Lolának hívják? — kérdezte Liharev elgondolkozva.

— Igen.

»Lola — hegyi tulipán — fordította le a nevet magában Liharev. — Ez a kislány csakugyan olyan finom, mint egy virág.«

Koszoj doktor lépett be a szobába.

— No, hogy vagyunk? No lám, most már rendbejövünk! — szólt az orvos vídáman, majd Liharevhez lépett és megfogta a pulzusát. — Nagyon jó — jelentette ki Koszoj, mikor elengedte Liharev kezét. — Hát szívből gratulálok, dandárparancsnok elvtárs... Nagyszerű szíve van. Őszintén megmondom, másvalaki aligha maradt volna életben az ön helyében.

[1] Papatács vagy afgán tífusz: helyi betegség.

— Szívemből köszönöm, doktor.

— Nekem nincs mit köszönnie, dandárparancsnok elvtárs. Itt van, akit köszönet illet — pillantott Koszoj Marinkára. — Egy álló hónapon keresztül itt ült az ágya mellett, úgyszólván nem is aludt. Pompás lány ez!

Liharev gyengéd mosollyal nézett Marinkára.

— De most már minden rendben van — jelentette ki Koszoj. — Pár nap múlva levesszük a kötést a fejéről. A lábával még várni kell egy kicsit... Megbocsát, dandárparancsnok elvtárs, de műtétem van.

— Tessék, doktor, nem akarom feltartani — mondta Liharev.

Koszoj kisietett a szobából.

Liharev megfogta Marinka kezét és erősen megszorította.

— Nagyon köszönök mindent, kedves nővérke — mondta Liharev, gyengéden magához vonta Marinkát és megcsókolta.

Egyikük sem hallotta, hogy az ajtónál valaki felsóhajtott.

Lola állt a küszöbön, sápadt arccal, kezét leeresztve.

Lába előtt, a földön szétszóródva hevertek a tearózsák.

Lola csak állt, azután csendben betette az ajtót és elindult a duvál mentén. »Hát persze, szereti Marinkát — gondolta a leány keserű szívvel. — Marinka orosz és csodálatosan szép, én pedig semmit sem jelentek neki!«

A szomszéd ház udvarán a zenekar Suppé Pique Dame-jának nyitányát tanulta be és a klarinét ebben a pillanatban éppen a legszomorúbb akkordokat játszotta. Lola torkát görcsös sírás fojtogatta; szeméből könnyek törtek elő, de büszkesége nem engedte sírni és a visszafojtott könnyek, mint hatalmas kövek nehezedtek a szívére.

A leány szobájába sietett, amelyet Marinkával osztott meg, az ágyra borult és zokogott...

Liharev most, hogy teljesen magához tért, minél előbb meg akart tudni mindent, ami betegsége alatt a dandárnál történt. Marinka mesélt neki, de közben magán érezte Aljosa féltékeny pillantását, aki eljött meglátogatni a dandárparancsnokot, mihelyt megtudta, hogy jobban van.

Liharev érdeklődött, hogy mennyire jutottak a színház építésével és nagyon megörült, amikor hallotta, hogy az építkezés jól halad és a munkálatokat Klimov trombitás vezeti, aki kitűnő ácsnak bizonyult.

(278. oldahoz)

Marinka a beszélgetésben elmerülve észre sem vette, hogy Klimov az ajtónál áll és integet neki. Liharev látta meg először Klimovot.

— Nővér, hívják — szólalt meg.

Marinka felállt és az ajtóhoz lépett.

— Idefigyelj, kislányom — suttogta Klimov — csakugyan jobban van a dandárparancsnokunk?

— Csakugyan. Mit kíván, Vaszilij Prokopics?

— Ezt hoztam a dandárparancsnok elvtársnak — mondta és átadta a háta mögött tartott mankókat. — Magam csináltam.

— Nagyon jó, köszönöm... És ki szórta el ezeket a virágokat?

— Azt nem tudom, nem láttam. Kislányom, a fiúk érdeklődnek, hogy hamarosan felkelhet-e a dandárparancsnokunk?

— Most már hamarosan. Két hét múlva.

— Nagyszerű. Hát akkor add át ezeket és mondd meg, hogy Klimov csinálta.

— Feltétlenül. Nyugodt lehet, Vaszilij Prokopics.

— Aztán el ne feledd!

A trombitás biccentett Marinka felé és elindult az utcán. Meg akarta osztani bajtársaival az örömhírt. Első kötelességének tartotta, hogy felkeresse Kuzmicsot és egyúttal derékfájás elleni kenőcsöt kérjen tőle.

A felcsert azonban nem találta otthon. Az ajtón lakat függött. Klimov, aki ismerte a kulcs helyét, kinyitotta a zárat és belépett a szobába. A szoba közepén lécekből összeácsolt asztal és két kis szék állott. Egy paplannal leterített ágy és egy kis szekrény egészítette ki a szoba berendezését. A falon vadászpuska lógott. »Minek neki puska? — gondolta a trombitás és végigsimította kezével az ágyat. — Talán vadászni akar?... Megálljunk csak, hát a macska hol van?« — A trombitás körülnézett, még az ágy alá is bekukucskált. A macska nem volt sehol... A macskát Kuzmics »szerezte«. Az utóbbi időben »alkalmi fuvarok« fordultak meg Gyusambe és Karsi között. Egy-egy ilyen alkalmi fuvar rendszerint egy szekérkaravánból és egy lovasszakaszból állott. A bajszuni szakadékban a baszmacsok csaknem mindig lesből rátámadtak a szállítmányra, de a karaván vagy saját erejéből keresztülverekedte magát, vagy a legközelebbi helyőrségből érkezett egy csapat a segítségére. Így érintkezett Kelet-Buhara a külvilággal. Az újságok és levelek két-három hónapig

jöttek, részben az elképzelhetetlenül nehéz útviszonyok miatt, részben pedig azért, mert az »alkalmi fuvarok« ritkán jártak.

Egyszer egy szekérkaraván, amelyik Karsiból Gyusambe felé haladt, Jurcsiban pihenőt tartott. Éppen vásár volt és a kocsisok elszéledtek körülnézni. Kuzmics is odament, hogy egy kicsit elterelje az átutazókkal. Az egyik kocsin hirtelen megpillantott egy gazdátlan macskát. A macska nyilván ennivaló után kutatott, azért ugrott fel a kocsira. A felcser általában szerette az állatokat, de a macskák iránt egészen kivételes vonzalmat érzett. Nem sokat töprengett, fogta a macskát és hazavitte. A macska hamar beletalálta magát az új helyzetbe és idővel bizonyos ragaszkodást árult el Kuzmics iránt, aki gyakran vakargatta a fületövét.

Klimov nem találta meg a macskát és nem tudta mivel agyonütni az időt barátja hazatéréséig. Kutatni kezdett hát a kis szekrényben a derékfájás elleni kenőcs után. Volt ott mindenféle üvegcse, tégely és doboz. A címkéken olyan cikornyás nevek díszelegtek, hogy a trombitás dühösen horkantott és lemondóan legyintett. Már éppen be akarta csukni a szekrény ajtaját, amikor egy hátul elhelyezett nagy üveg vonta magára a figyelmét.

A trombitás kivette az üveget, egy darabig forgatta a kezében és nézegette a címkéjét.

— »Törökszesz« — olvasta Klimov és nem akart hinni a szemének. — Tyüh, te kutya! — kiáltott fel a trombitás. — Na megállj csak, Fjodor Kuzmics! Megállj, csak kerülj a szemem elé. Ebből meg kell kínálnod. Iszunk a dandárparancsnok egészségére.

Addig is visszatette az üveget a helyére.

A falon túl csendes, panaszos vonítás és kaparászás hallatszott.

Klimov először nem jött rá, hogy a szomszéd házikóba bezárt kutyák vonítanak. Kiment a szobából, elgondolkozva állt meg a küszöbön és elhatározta, hogy megnézi a kutyákat.

A sötétben, egy résen keresztül, csak három villogó szempárt látott.

A trombitás levette a fareteszt és kinyitotta az ajtót.

— Na gyertek, komák, ugráljatok egy kicsit! — kiáltotta vidáman.

A kutyák, mint az őrültek, rontottak ki a kalyibából, ráugráltak a trombitásra, megnyalták a kezét, száját és bajuszát, körül-

táncolták. Itt volt a hatalmas testű, nagyfejű, szürke Miska, a vörösszőrű Bég és a fehér Sznyezsok.

— Jól van már, jól van! Elég lesz! Hagyjatok már békét — kiáltott Klimov. — Nem halljátok? Hát kinek beszélek? Mentek vissza rögtön! Ha hazajön a gazdátok, majd kapok én tőle.

A kutyák azonban a legcsekélyebb hajlandóságot sem mutatták arra, hogy visszatérjenek a fogságba. Túláradó örömükben vad, eszeveszett ugatásba kezdtek.

— Hát vigyen el benneteket az ördög — mondta a trombitás. — Ugráljatok kedvetekre... »De miért nem jön már ez a Fjodor Kuzmics?« — gondolta bosszúsan, fejét csóválva. Visszament a szobába, egyet-kettőt köhintett és megállt a szekrényke előtt. A kísértés olyan nagy volt, hogy a trombitás már kinyújtotta kezét az ajtócska felé, de mindjárt vissza is rántotta.

Tudjuk azonban, hogy ha az ember nagyon megkíván valamit, mindig megtalálja a szükséges ürügyet. Így történt ez Klimovval is: rövid fontolgatás után határozott mozdulattal kivette az üveget, megtöltött egy kis pohárkát szesszel és gyors mozdulattal felhajtotta.

— Ó, ó, ó! Ez már igen! — kiáltott fel megelégedetten és nagyot fújt. — Lám, hogy igaz a mondás: aki megiszik egy pohárkával, más emberré válik. De azért az a más ember sem bűn nélkül való, mert az is inni akar — mondta magában és megismételte az adagot.

Azután leült az asztalhoz és maga elé tette az üveget.

— Szervusz, Mihail! Áldás, békesség! — mondta a trombitás a kutyának, amelyik éppen belépett a szobába és leült vele szemben az ágy mellé. — Hát miért vagy egyedül? A barátaid hová lettek?

Miska kényszeredetten mosolygott és elítélően csóválta farkát, — legalább is a trombitás így látta.

— Mi az, te elítélsz engem? — kérdezte a trombitás részegen. — Rosszul teszed, kutyuskám! Nagy bűn az öregebbet megszólni. Inkább válassz valaki fiatalabbat. Nekem már úgysem sok van hátra... Különben is, ez a kis vodka lelki szükségletemmé vált — motyogta, miközben egy újabb pohárkával töltött magának.

Kuzmics, lakásához közeledve hallotta, hogy valaki rekedt hangon, hetykén énekel:

... Jobbról előre, indulj, szakasz!
Csak fel a fejjel, húzd ki magad!
Mint hű barátot, kíméld a lovat...

»Ki lehet az?« — gondolta a felcser nyugtalankodva. Most már tisztán hallotta, hogy az ő szobájában énekel valaki. Sietve kinyitotta az ajtót és belépett a szobába.

Az asztalnál — otthonos kényelembe helyezkedve — Klimov ült. Előtte állt a félig üres üveg.

Kuzmics egy pillantást vetett a címkére és felsóhajtott.

— Vaszilij Prokopics! Mit jelentsen ez? He? Magát kérdezem! — kiáltott vészjósló hangon.

Klimov csak legyintett, aztán öklével az asztalra csapott és válaszképpen rázendített a Preobrazsenszkij-indulóra:

Ismernek minket törökök és svédek...

— Vaszilij Prokopics, magához szóltam! — kiáltott rá a felcser belevörösödve és ő is az asztalra csapott öklével. — Micsoda viselkedés ez! Nincs magában tisztesség!? Megitta majdnem az egész szeszt! Amit én újévre tartogattam! — Azzal elkapta az üveget, visszatette a szekrénybe, Klimovot pedig elárasztotta szidalmakkal és fenyegetésekkel: agylágyulást, szívszélhűdést és delirium tremenst helyezett kilátásba.

A felcser kissé megnyugodott, mikor jól lepocskondiázta a trombitást, de Klimov újból olajat öntött a tűzre, mert bajuszát pödörgetve kijelentette, hogy ilyen nagyszerű italt még életében nem ivott.

— Anakoréta![1] — rivallt rá Kuzmics, aki valahol hallotta ezt a szót, de az értelmével nem volt tisztában.

A trombitásnak, mikor ezt a szót meghallotta, minden részegség kiszállt a fejéből.

— Micsoda? Hogy? Minek nevezett? — kérdezte vészjósló suttogással és felállt az asztaltól.

— Anakoréta, kutyafajzat! Ez maga! — kiáltott a felcser az ajtó felé pillantva.

— Anakoréta? Kutyafajzat? Ezért palacsintává lapítom!

Az ajtónyílásban Ladigin alakja tűnt fel.

[1] Anakoréta: remete.

— Micsoda lárma ez? — kérdezte a két jóbarättól.

— Hát hogyne lármáznék, parancsnok elvtárs — mondta Klimov sértődötten és a felcserre mutatott. — Ilyen szavakat használ, hogy aszongya — bocsánatot kérek — hogy anakoréta, meg kutyafajzat.

— Maga részeg?

— Dehogy vagyok! Egy cseppet sem!

— Hát akkor mi történt itt, felcser elvtárs? — fordult Ivan Iljics most már Kuzmicshoz.

— Semmi különös, parancsnok elvtárs, csak valami apróságon veszekedtünk.

— Elég szégyen. Ilyen idős emberek és az egész kislákot felverik a lármájukkal. Vigyázzanak magukra! Még egyszer elő ne forduljon!

— Igenis, parancsnok elvtárs — mondta Klimov szerényen, mert meglepte barátja nagylelkűsége és furdalta a lelkiismeret.

— Kié ez a puska? — kérdezte Ladigin.

— Szedov komisszár elvtársé — válaszolt Kuzmics. — Elkértem tőle, mert vadkacsára akarok vadászni.

— Egyedül akar vadászni menni?

— Nem.

— Na jól van. De amikor elindul, szóljon az ügyeletesnek, nehogy feleslegesen riadót fuvasson... Szóval, barátaim, máskor ne kiabáljanak és ne veszekedjenek!

Ladigin eltávozott.

— Fjodor Kuzmics, tudja, hogy a dandárparancsnokunk szépen gyógyul? — próbált Klimov beszélgetést kezdeni.

— Tudok róla — mondta Kuzmics sötéten és némán tovább rendezgette üvegcséit és tégelyeit.

»Olyan vagyok, mint egy disznó — gondolta magában Klimov őszinte megbánással. — Hogy is történhetett ilyesmi velem, vén szamárral? És milyen nagylelkű ember ez a Kuzmics. Én pedig árulkodtam rá a parancsnoknak.«

— Fjodor Kuzmics! — szólalt meg a trombitás, zavarában bajuszát pödörgetve. — Ne haragudjék, Fjodor Kuzmics! Bocsásson meg, egyetlen pajtásom! Ahogy zsoldot kapok, magának adom ezért az üvegért.

— Nem kell nekem a maga pénze, Vaszilij Prokopics. Nem a pénzről van itt szó, hanem a tisztességről. Bizony! Nem illik önhatalmúlag mindenhez hozzányúlni... Ha azt hiszi, hogy a

szeszt sajnálom magától, akkor téved, az biztos. Nem a szeszt sajnálom én, hanem a maga szívét féltem. Olyan a maga szíve, mint a birka farka, csak remeg és akadozik. Magának nem szabad sokat inni, mert különben... — a felcser nem fejezte be a mondatot, hanem az ablakhoz lépett.

Kívülről, egyre közelebbről, vad ugatás hallatszott. Az ablakon egy borzas, vörös gombolyag repült be és lehuppant a szoba földes padlójára. A kutyák vadul ugattak és ugrándoztak az ablak alatt.

— Nézze, Fjodor Kuzmics, a macskája megdöglött — mondta Klimov és a mozdulatlanul fekvő, zsemlyeszínű macskára mutatott.

— Miért döglött volna meg? Nem döglött az meg — jegyezte meg Kuzmics, majd felemelte a macskát és fülét pihés melléhez illesztette. — Csak elájult, megrémült a kutyáktól.

— Elájult? Hát a macskák is el tudnak ájulni?

— El bizony. Akár többször is. Most adunk neki egy kis valérián-cseppet és minden rendbejön.

Kuzmics néhány valérián-cseppet cseppentett egy pohárkába, vízzel felhígította és a macska szájába öntötte.

— De vajjon ki engedte ki a kutyáimat? — kérdezte felegyenesedve és gyanakvó pillantást vetett barátjára.

— Én engedtem ki, Fjodor Kuzmics — ismerte be Klimov, de nem mert ránézni a felcserre. — Megsajnáltam őket. Hiszen úgy ülnek magánál a sötétben, mint a rabok.

— Ez a rendje. Fegyelemnek kell lenni. Hiszen idomítom őket. Nálam minden előírt rend szerint folyik — mondta a felcser fontoskodva.

A felcser kiment, visszakergette a kutyákat a helyükre, majd visszatért és hívta Klimovot, hogy menjenek együtt vadászni.

A trombitás azt felelte, hogy nagyon szívesen elkísérné barátját, de a színház-építéshez kell mennie.

— Maga is tudja, Fjodor Kuzmics — mondta a trombitás — hogy kora reggeltől addig dolgozunk, míg a nagy hőség be nem áll és mihelyt újra megenyhül a levegő, megint dolgozunk estig. Hogy menjek hát magával? Szavamat adtam Bocskarev elvtársnak, hogy szeptember tizenötödikére elkészülünk a munkával. Most már csak két hetünk van hátra.

Ekkor a felcser meghívta a trombitást vacsorára, mert ő,

Kuzmics, mint régi vadász, természetesen el fog ejteni néhány vadkacsát vagy vadlibát.

Klimov ugyan alaposan kételkedett benne, hogy Kuzmics azelőtt valaha is vadászott volna, de azért szívesen elfogadta a meghívást és gyengéd pillantást vetve a kis szekrénykére, eltávozott...

Kuzmics Gajbulla teaboltost vitte magával a vadászatra, akivel már régebben megállapodott. Gajbulla kérte Kuzmicsot, hogy mutassa meg neki a puskát. A teaboltos megvizsgálta a fegyvert, amelyet, ki tudja, miért, berdánpuskának, berdánkának hívott és nyelvével csettintve így szólt:

— Aj-jaj-jaj! Jaksi multuk! Kop jaksi! Sokba került?

A puska ára ámulatba ejtette az öreg Gajbullát.

— Kétszázhuszonöt rubel! Aj-jaj-jaj! És visz harminc százsenyre?

— Még tovább is. Harminc az semmi! — mondta Kuzmics meggyőződéssel, bár maga sem tudta, hogy mennyire visz a puska, mert életében most indult először vadászatra.

A városból kiérve, elindultak a nádason keresztül vezető, kitaposott ösvényen. Miska farkcsontját csóválva futott előttük és olyan büszkén nézegetett jobbra-balra, mint aki tudatában van feladata fontosságának.

Később a sűrű nádas ritkulni kezdett. A távolban vadkacsa és vadliba-rajok rebbentek fel; árnyékuk végigsuhant a víz sima tükrén. A nehézkesebb fácánok alacsonyabban röpködtek. De mire Kuzmics előrántotta puskáját, már eltűntek a nád között.

— Mana, mana! — suttogta Gajbulla a felcser karját megragadva és előre mutatott, ahol a mocsár egyik szigetén két hangosan krúgató daru illegette magát. A darvak furcsán csattogtatták szárnyukat, ügyetlenül ugráltak hosszú, bütykös, karószerű lábukon és jobbra-balra forgatták nagy csőrüket.

— Gyerünk, kérem, lősz a berdánkából, — suttogta Gajbulla izgalomtól elfúló hangon.

— Ugyan miért lőnék rájuk? — vetette ellen Kuzmics. — A darut nem esszük meg, feleslegesen pedig nem szabad ölni.

A felcser hirtelen megremegett és kis híján elejtette puskáját. A bokrok közül hangos röfögéssel fiatal vaddisznó ugrott elő.

— Nézd, malasz! Lőni!!! — kiáltotta Gajbulla magánkívül.

A felcser gyorsan célzott, lőtt és — elhibázta a célt. Gajbulla rosszalóan csóválta a fejét.

— Aj-jaj-jaj — sopánkodott — a tied berdánkád kicsi roszszul lőni...

A közelben nagy vadlibaraj szállt fel. Kuzmics újból célzott és lőtt a második csőből. Úgy látta, hogy az egyik vadliba zuhanni kezdett, de aztán összeszedte magát és, bár kissé lemaradt, követte a rajt.

— Essél már le! Essél már le! Hiszen megöltelek! — kiáltott Kuzmics magánkívül, öklét rázva. Essél le, ördög bújjon beléd! — A felcser a vadliba után vetette magát, de mindjárt derékig süllyedt a mocsárban.

— Kicsit út nincs, — mondta Gajbulla és segített a felcsernek kimászni a szilárd talajra. — Kell az utat jól ismersz, akkor lehetsz menni.

A vadliba közben csakugyan leesett. Miska vadul utánavetette magát, rá sem hederítve az utána siető, nyögdécselő Gajbullára, aki köpenye szélét kezébe fogva, nekiiramodott az ösvényen. Kuzmics is utánuk akart szaladni, de csizmája mázsás súlyú volt a rátapadt sártól, úgyhogy a felcser nagyot sóhajtva helyén maradt.

Ebben a pillanatban szétváltak a vékony nádszálak, egy erős kar megragadta Kuzmicsot gimnasztyorkája nyakánál fogva és bevonszolta a nádasba. Néhány elfojtott kiáltás és dulakodás zaja hallatszott, aztán minden elcsendesedett...

•

Késő este volt. Liharev elbocsátotta a mellette ülő doktort és megmondta Marinkának, hogy most már egészen jól érzi magát, úgyhogy Marinka is pihenőre térhet. Liharev talán csak azért beszélt így, mert titokban remélte, hogy újra megláthatja Lolát, aki esetleg eljön Marinkát felváltani. Ezt azonban nem vette biztosra, mert már tudta, hogy Lola csak két-három esetben, alkalmilag helyettesítette a nővért.

Marinka nyugodalmas jóéjszakát kívánt és miután figyelmeztette a szolgálatos egészségügyit, hogy gyakran nézzen be a dandárparancsnokhoz, eltávozott.

Liharev egyedül maradt. Kezét feje alá téve feküdt és igyekezett nyugodtan átgondolni mindazt, amit a nap folyamán hallott. Koszoj doktor beszámolt neki arról a munkáról, amit a dandár a baszmacsok által kifosztott és felperzselt kislákokban végzett. A katonák, Kudrjasov és Smatov vezetése alatt nemcsak

segítettek a dehkánoknak újra felépíteni a falut, hanem a dandár kiselejtezett lovait még szét is osztották köztük.

Ezek az intézkedések megmutatták, mennyire hazug Ibrahim bég propagandája és fokozták a Vörös Hadsereg iránti rokonszenvet.

Liharev azt is hallotta, hogy két század Bocskarev vezetése alatt harcba keveredett Rahmán-dathó egyik erős bandájával, a csatában megverte és a Vahs folyóba szorította az ellenséget. A napokban várták Bocskarev visszatérését Jurcsiba. Liharev örömmel gondolt arra, hogy nemsokára találkozhatik a komisszárral és hosszasan elbeszélgethet vele mindenről. Ez a gondolat olyan jóleső érzéssel töltötte el, hogy sebesülése óta először, nyugodt álomba merült. Tünedező öntudatában még felmerült Lola képe, aztán mosollyal ajkán, elaludt.

Marinka, miután Liharevtől elbúcsúzott, nem ment mindjárt haza. Most, amikor Liharev gyógyulásához nem fért többé kétség, a leány tudatára ébredt szörnyű kimerültségének. Megállt az ajtó mögött, kezével nekitámaszkodott az ajtófélfának és elgondolkozott. Egy hónapon át csak a hatalmas feszültség, az az elhatározás adott neki erőt, hogy megmenti ennek az embernek az életét, bármibe kerüljön is. Az a tudat is fokozta elszántságát, hogy az orvos nem bízott Liharev felépülésében. És mégis sikerült megmenteni! Vajjon neki köszönhető-e? Talán igen. Néhányszor, amikor Liharev szíve már-már megállt, gyorsan kámforinjekciót adott neki, amitől a beteg újra feléledt... Milyen jó érzés is segíteni valakin. Különösen olyan emberen, mint Liharev. Vajjon miért szereti mindenki? »Aranyszívéért, tiszta lelkéért, azért, mert törődik az emberekkel« — válaszolt önmagának Marinka habozás nélkül. Kis ideig még nem mozdult, de aztán felsóhajtott és hazament.

A félhomályban egy emberi alak tűnt fel az utcán.

Marinka megtorpant. Megismerte Batuhnyenko karmestert. Az algebra-leckék már rég véget értek, mert Marinka egyszer megmondta Batuhnyenkónak, hogy ne jöjjön többé hozzá.

Marinka ki akart térni, de Batuhnyenko elállta az útját.

— Mi az? Mindig csak sétál? — kérdezte a karmester, önelégülten pödörgetve tömpe kis orra alatt meghúzódó vékony, fekete bajuszát.

— Ki mint él, úgy ítél — vágott vissza Marinka, hasonló hangnemben.

— Miért? Én dolgozom.

— Én is dolgozom... Engedjen tovább!

— Hallgasson meg, nővér! Mi történt tulajdonképpen? — mondta gyorsan Batuhnyenko. — Miért ilyen barátságtalan? Hiszen nem engedtem meg magamnak, úgy emlékszem, semmit...

— Ahogy maga emlékszik... Bocsássa el a karomat!

— Nem, engedje meg!

— Semmit sem engedek meg.

— Hallgasson meg!

— Hallani sem akarok semmit.

Így suttogtak, mint két összeesküvő és észre sem vették, hogy valaki megközelítette őket a sötétben és kihallgatta beszélgetésüket.

— Nővér, nagyon kérem, hallgasson meg!

— Hát mi az? Beszéljen, de gyorsan!

— A vőlegényére vár? Az ugyan nem jön ide, én tudom.

— Miért?

— Van is annak kedve ebbe az istenhátamögötti lyukba költözni.

— Az ízlések különbözők.

— Az igaz. Magának, persze, tetszik itt. Tudom ám én, hová jár a dandárparancsnok teázni!

Egy hatalmas ütés leterítette Batuhnyenkót.

— De miért?! — kiáltott fel a karmester, arcát tapogatva.

— A régi és az új dolgokért és még három esztendőre előre — mondta egy férfi a sötétben elváltoztatott hangon. — És ha még egyszer megpróbálod zaklatni, levágom a fejedet!

Marinka a hang irányába fordult, de a férfi már eltűnt a duvál mögött.

— Hát ezt nem hagyom annyiban, — mondta Batuhnyenko fenyegetően. — Nővér, maga sem látta, hogy ki volt az?

— Egy rendes ember.

— Szóval ismeri?

— Nem. De véleményem szerint helyesen járt el. Az ilyeneket, mint maga, csak így lehet megtanítani — vágta oda Marinka és nevetve tovább ment.

Amint a házához ért, nyugtalanság fogta el, mert a szobája ablaka sötét volt. Lola rendszerint késő éjszakáig szokta tanulni a leckét, amit Marinka feladott neki. Mikor azonban Marinka az ajtót is nyitva találta, már nemcsak nyugtalankodott, hanem ko-

molyan aggódni kezdett. Gyorsan belépett a szobába és felgyújtotta a lámpát.

Lola, arcát a párnába fúrva, feküdt az ágyon.

Marinka a kislányhoz lépett.

— Mi van veled, dzsányecska? — kérdezte Marinka gyengéden, Lola vállát megérintve.

Lola nem felelt, de válla megremegett a zokogástól, amit hiába próbált visszatartani.

— Mi van veled? Mi történt, kicsikém? — kérdezte Marinka nyugtalankodva, mert nem értette, miért sír Lola.

Azelőtt is előfordult, amikor Lola apja haláláról értesült, hogy Marinka vigasztalhatatlan állapotban találta a kislányt, de idővel Lola megnyugodott. Marinka orosz nyelvleckéi és új barátnőjével kialakult szívélyes viszonya fokozatosan elvonták figyelmét a szomorú emlékektől.

Most azonban Marinka ismét könnyek között találta Lolát.

— No, no, kedvesem, nyugodj meg hát, no — vigasztalta Marinka. — Mi történt tulajdonképpen?

Lola hirtelen felemelkedett és eltaszította barátnőjét. Marinka valósággal visszahőkölt, mert sohasem látott még ilyen haragot a kislány finom arcán.

Lola lihegve és könnyeit nyeldesve, mereven nézett Marinka szemébe és indulatosan beszélni kezdett. Haragjában nevetségesen eltorzította és tadzsik szavakkal keverte az orosz beszédet.

Marinka megdöbbenve, tágranyílt szemmel hallgatta a leányt. Bár nem értett meg mindent, lényegében mégis ki tudta venni, hogy Lola miről beszél.

Lola szemére vetette Marinkának, hogy becsapta. Hát lehetséges az, hogy valaki, aki már szeret egy férfit, egy másikkal csókolózzék? Marinka maga mondta, hogy az lehetetlen, — hát akkor miért csinál ilyeneket?

— Ó atyám! hát erről van szó? — nevetett és sírt Marinka egyszerre és megölelte, megcsókolta Lolát. A leány azonban kitépte magát Marinka karjai közül és tovább fújta a mondókáját, miközben könnyei potyogtak és kisgyermek módjára nyitott szájjal kapkodott levegő után.

Marinka türelmesen magyarázgatta barátnőjének, hogy nincs igaza. Elmondta, hogy Liharev csak úgy csókolta meg, mintha a bátyja lenne, és hogy ebben nem volt semmi rossz.

— Megcsókolt téged az édesapád, dzsányecska? — kérdezte Marinka hirtelen.

Lola bólintott.

— Miért kaptál csókot?

— Ha szorgalmasan dolgoztam.

— No látod, engem is azért csókoltak meg.

— Szóval mindig csókot kap az, aki szorgalmasan dolgozik?

Marinka vállat vont, mert nem tudta, mit feleljen erre a nehéz kérdésre.

Marinkát erős kopogás mentette ki zavarából. Az első század felcsere kért kölcsön néhány pólyát a felderítésre induló szakasz részére. Marinka teljesítette a kérést, aztán visszatért Lolához, aki már az ágyban feküdt.

Marinka gyorsan levetkőzött eloltotta a lámpát és megkérdezte Lolától:

— Dzsányecska, odamehetek hozzád?

— Jöjjön, Marin-hon — felelte Lola.

Marinka bebújt a takaró alá.

Egy darabig némán feküdt, arcán érezte Lola friss lélekzetét, azután megkérdezte:

— Te hoztad a rózsákat?

— Én.

— Szereted őt?

Lola felsóhajtott.

— Szeretem — mondta kis idő múlva.

Azután még beszélgettek egy darabig, majd megölelték egymást és mélyen elaludtak.

XI

Kuzmics kezén-lábán összekötözve feküdt a földön. Arca halálsápadt volt, szeme lehúnyva. Egész teste fájt, sajgott és különösen ízületeiben érzett hasogató fájdalmat. Eszébe jutott, hogy szaladt, hurokkal a nyakán, lélekzetéből kifogyva, mezítláb a ló után. Azután, úgylátszik, elvesztette az eszméletét és csak most tért magához. Elviselhetetlenül szomjazott. Száraz nyelvével megnyalta kicserepesedett ajkát és kinyitotta szemét. Feje fölött nem túl magasan, megpillantotta a sötétzöld égboltot és halványan pislákoló csillagokat. Kuzmics fázott és ebből arra következtetett,

hogy a magas hegyekben van. Fejét elfordította és körülnézett. A közelben, látszólag egész közel, havas csúcsok csillogtak a holdfényben. Lejjebb jurták és csendesen álldogáló lovak sötét körvonalai rajzolódtak ki a fehér háttérben. Valahonnan füst és sült ürühús kesernyés illata szállt Kuzmics felé. A közelben két ember beszélgetett. A felcser figyelni kezdett, hamarosan megértette, hogy róla folyik a szó. Azt hitték róla, hogy magasrangú parancsnok. Másnapra várták Mahmud-Ali kurbasi érkezését, aki látni akarta és beszélni kívánt vele. A hangok elhallgattak. Később egy magastermetű férfi lépett hozzá. Kuzmics megismerte Ulugbeket és behúnyta szemét. A hóhér föléhajolt és gonosz, suttogó hangon mondott is neki valamit. Egy darabig várt, még mellette maradt, azután elindult a jurták felé.

»Hát a dolog rosszul áll — gondolta magában Kuzmics. — Jól beleestem, az biztos! Innen aztán ki nem kerülök élve. — Megpróbálta eltépni kötelékeit, de nem sikerült... — Milyen szorosra kötöztek a bitangok, az ördög vinné el őket... Vajjon mit csinál az én Vaszilij Prokopics barátom? Lehet, hogy alszik és nem is sejti, hogy én már a halál torkában vagyok. Talán nem is volt igazam, mikor szidtam az öreget: mindenkinek van valami gyöngéje...« Kuzmics azután arra gondolt, hogy mi vár rá és elhatározta, hogy elvisel minden szenvedést, de nem mond semmit, ha faggatni kezdik.

Az ég szürkülni kezdett. Körösközül minden elcsendesedett, csak valahonnan a szakadékok mélyéből hallatszott a patak csobogása.

Kuzmics megrezzent, valaki megérintette a vállát. Felnézett: egy tetőtől-talpig beburkolt, sötét alak hajolt fölé.

— Ki az? — kérdezte.

— Halkabban, halkabban, elvtárs! — suttogta egy női hang. — És is fogoly vagyok.

— Fogoly?

— Igen. Katta-kurgáni vagyok. Eladtak, ide kerültem.

— És mit csinálsz itt?

— A kurbasi felesége vagyok.

— Mahmud-Alié?

— Nem. Az én férjem Turszun kurbasi. Ő vásárolt meg engem.

— Gyermekeid vannak?

— Nincsenek.

— És hogy hívnak?
— Darjának.
— Dása, oldozd fel a kötelékeimet. Megszökünk.
— Innen nem lehet megszökni. Csak egy út van és azt őrzik. Arrafelé pedig — mutatott Dása a sötétség felé — szakadék van, ahol összezúznád magad. Idefigyelj, a baszmacsok meg akarnak ölni.
— Egyszer mindenkinek meg kell halnia.
— Az igaz. Te parancsnok vagy?
— Igen. Azaz nem. Doktor vagyok.
— Igazán? Azt hallottam, hogy az orvosokat nem ölik meg.
— Miért?
— Kényszerítik őket, hogy gyógyítsák betegeiket.
— Ördögöt fogom gyógyítani őket!
— Csak ígérd meg és akkor talán meg tudsz szökni. Hallgass rám, igazat beszélek. Mondd, hogy doktor vagy, illetve, ahogy ők mondják, tabib. Akkor engem is megmenthetsz. Egyszer megszöktem, de elfogtak, megvertek. S-s-s! — Dása ujját ajkára tette — hallod? Valaki jön. Hát viszontlátásra, elvtárs! Tarts ki, ne csüggedj!...
A nő gyorsan eltűnt.
Ismét Ulugbek jött. Leguggolt a felcser mellé és öklével teljes erejéből az arcába vágott.
— Hurokra kerültél, átkozott! — mondta rekedten, bűzös lehelletét Kuzmicsra bocsátva. — Hallgatsz? Majd meglátom, hogy fogsz hallgatni, amikor karóba húzlak!
— Fekvő embert ütsz meg, te hitvány! — mondta a felcser, megnyalva sérült ajkát. — Majd megmutatnám én neked, az anyád teremtését, csak ne lennék megkötözve.
— Még a szád is jár! — kiáltott a hóhér, majd felállt, csizmájával belerúgott Kuzmicsba és eltűnt a sötétben.
Kuzmics, egyedül maradva, helyzetén kezdett töprengeni. Gondolatai később Dásához tértek vissza. Hirtelen fel akart pattanni, de a kötelek nem engedték.
— Megálljatok csak, megálljatok csak! — dörmögte. — De hiszen ő az, biztosan. Hogy is nem találtam ki rögtön. Persze, hogy ő. Dásának hívják és Katta-Kurgánból való. Hej, hogy nem kérdeztem meg tőle! Beszélhettem volna neki a nagyapjáról. Most már nem is fogja megtudni.

•

Reggel két vad külsejű baszmacs szörnyű átkozódások közepette Mahmud-Ali jurtájához vonszolta Kuzmicsot. Ott megoldották lábán a kötelékeket és a kurbasi elé állították. A kurbasi magas, még fiatal, lelógó bajuszú, kidülledt szemű, sárgás arcú férfi volt. Fehér turbánt, rövid afgán ködmönt, csalánszövetből varrott, buggyos nadrágot viselt. A nadrág szára tevebőrből készült, hegyesorrú, sárga csizmájába volt begyűrve. Kövér hasán szorosra kötött, széles selyemkendőt viselt. A jurta körül még néhány szakállas, selyem- és brokátköpenyes férfi gyűlt össze.

— Ki vagy? — kérdezte Mahmud-Ali, végigmérve a felcsert.

Kuzmics hallgatott.

— Hívjátok a tolmácsot — rendelkezett a kurbasi.

A tolmács-eunuch, egy alacsony, csupaszképű, kiálló pofacsontú férfi futva közeledett.

— Mondd meg neki a következőket — szólalt meg Mahmud-Ali. — Ha elmond mindent parancsnokai terveiről, akkor megkegyelmezek neki és szolgálatomba fogadom. De ha hallgat, akkor kivégzem.

A tolmács lefordította.

— Mondd meg a kurbasidnak, hogy a főnökség terveit nem ismerem — mondta Kuzmics. — Az én dolgom a gyógyítás, mert doktor vagyok. Tabib. Érted?

Mikor a tolmács lefordította Kuzmics szavait, Mahmud-Ali barátságos pillantást vetett a fogolyra. Mahmud-Ali ugyanis már második hónapja szenvedett nemi betegségben és nem tudott lóra ülni. A helybeli tabib ráolvasással gyógyítgatta, de ez valahogy nem segített. Most nagyon megörült, hogy egy orosz orvos került a kezébe. Mindjárt meg is parancsolta, hogy vegyék le Kuzmics kezéről a kötelékeket.

— Tied fogsz gyógyítani kurbasi — mondta a tolmács. — Tied gyógyítasz rosszul, tied így ülsz. — Itt a tolmács kézmozdulattal segített magán úgy, hogy jobb öklét balkezének nagyujjára helyezte. — Tied gyógyítasz jól, kapod tanyga.

Kuzmics mogorván hallgatott.

Ekkor Ulugbek lépett Mahmud-Alihoz és valamit suttogott neki, közben gonosz pillantást vetett Kuzmicsra.

Mahmud-Ali tagadólag intett fejével. Betegsége annyira kínozta, hogy mindenbe belement és először életében úgy határozott, hogy megkegyelmez a fogolynak és majd csak akkor számol vele, ha már meggyógyult.

Kuzmics ettől a naptól kezdve mindenféle füvekkel gyógyítgatta a kurbasit, de a tolmács útján mindjárt megmondta neki, hogy a gyógyulás csak két hónap múlva várható. Mahmud-Ali ebbe is belenyugodott.

Kuzmicsnak turbánt, bélelt köpenyt és papucsot adtak, sőt szemüvegét is visszakapta, amit korábban elvettek tőle.

A felcser méltóságteljes arccal egész nap a bázis környékén csatangolt. Különféle füveket és gyökereket gyűjtögetett, amelyeknek gyógyító hatásáról persze semmit sem tudott. Ezeket megszárította a napon és utána porrá törte.

Kuzmicsnak Dásával nem sikerült többé találkoznia. Turszunt, aki géppuskás volt, sebesülten szállították be a bázisra s azóta nem engedte el maga mellől feleségeit...

*

Marinka úgy gondolta, hogy helyesen jár el, amikor másnap elmondta Liharevnek, hogy békült ki Lolával. Nem felejtette el megemlíteni a rózsákat sem.

— Én azért mégsem értem, nővér, hogy Lola miért haragudott magára — mondta Liharev.

— Hogy miért? — Marinka lehalkította a hangját. — Mert szerelmes magába, dandárparancsnok elvtárs, rám pedig féltékeny volt.

Liharev elmosolyodott.

— Szerelmes? Belém? Nem értem, mit szerethetne rajtam. És mikor szeretett volna belém? Ostobaság! Nem, nővér, maga tréfál velem! Az lehetetlen!

— Dandárparancsnok elvtárs, mi nők nagyon jól megértjük egymást.

— Mit akar ezzel mondani?

— Azt, amit már mondtam.

Liharev vállat vont.

— És maga, nővér, szentül meg van győződve erről?

— Igen.

Liharev hosszan hallgatott.

Amikor Marinkát kérdezgette, hitte is, nem is, amit hallott. Liharev nagyon megszerette Buharát, Lola pedig ezt a csodá-

[1] Bázisnak nevezték azokat a helyeket, ahol a baszmacsok a lőszert tartották és ahová családjukat vitték.

(295. oldalhoz)

latos, napsütötte országot személyesítette meg a szemében. Nem, ez csak tévedés lehet — gondolta. — Ilyen bájos, finom, ragyogó leány nem ragaszkodhatik hozzám. Ki vagyok én? Egy háborúban eldurvult katonája a forradalomnak... De ha mégis igaz? — tette föl magában a kérdést. — Hátha megtaláltam a boldogságomat? — Ettől a gondolattól a szívverése is elállt és hatalmas erőt érzett magában. Szeretett volna lóra kapni és az ellenséggel harcolva, kivívni a boldogságát.

— Dandárparancsnok elvtárs, mi baj van? Egészen elsápadt! — mondta Marinka részvevően és ellenőrizte Liharev érverését. — Csillapodjék, nem szabad felizgatnia magát.

Liharev szomorú pillantást vetett Marinkára.

— Jaj, nővér, maga nem tudja elképzelni, milyen kín nekem mozdulatlanul feküdni — mondta.

A napok gyorsan múltak. Liharev mindennap orosz nyelvre oktatta Lolát. Liharevnek minden tetszett, amit Lola csinált, vagy mondott. De legjobban mégis az tetszett neki, hogy Lola maga is igyekezett örömét megsokszorozni. Ha megkérte, hogy szavaljon a »Farhád és Sirin«-ből, mindjárt teljesítette kérését. Ha a lány énekét akarta hallgatni, szobájában nyomban felcsendült Lola vékony, ezüstös hangja.

A lány mozdulatainak páratlan kecsessége, éles esze és túláradó élénksége elbűvölte és fellelkesítette Liharevet, aki végtelen örömet érzett, ha Lola a közelében volt. Amint elnézte a leányt, el tudta képzelni, mivé fejlődhetik — megfelelő segítség mellett. Ezért elhatározta, hogy komolyan foglalkozik a taníttatásával és alkalomadtán elküldi Lolát Taskentbe.

Liharev egyszer, beszélgetés közben, Abdu-Fattó hogylétéről érdeklődött Lolánál. A lány nem tudta könnyeit visszatartani: sírva fakadt. Így tudta meg Liharev, hogy Abdu-Fattó meghalt. Ez a hír, amit környezete oly gondosan igyekezett eltitkolni előtte, nagyon megrendítette. Lola kérésére Liharev megígérte, hogy meg fogja bosszulni Fattó halálát.

XII

Vihrov átvette a második század parancsnokságát Ladigintól, akit kineveztek az ezredparancsnok helyettesévé. Az új századparancsnok keresztülvitte, hogy Szurzsikovot hadosztály-isko-

lára vezényeljék. Ennek maga örült a legjobban, mert tudta, hogy helyesen cselekedett.

Vihrov és Szurzsikov Gajhulla teamérésében ültek és a parancsnokságról érkezett szolgálati jegyet olvasták. Az írásban az állt, hogy Szurzsikov Mihail Joszifovics vöröskatona, a szolgálati jegy vétele után azonnal induljon Termeszbe, a hadosztályiskolára.

— Hát sok sikert kívánok a tanulásban, Mihail Joszifovics — mondta Vihrov mosolyogva. — Ha visszajöttél, még szolgálsz egy kicsit, aztán rendes iskolára küldünk.

— Nagyon hálásan köszönöm, parancsnok elvtárs — felelte Szurzsikov csillogó szemmel.

— Nekem semmit se köszönj! Köszönd a szovjethatalomnak, amely mindenki előtt megnyitotta a tanulás útját... Volt az én szakaszomban még a lengyel fronton egy borzas fickó, Mityka Lopatin, donyeci bányász; ő már nemsokára vissza is jön hozzánk, mint parancsnok.

— Ön már beszélt erről a Mityka Lopatinról. Mondta, hogy jó katona.

— Meséltem? Az meglehet...

Vihrov kiitta teáját és még egy csészével kért Gajbullától.

Az utcán Klimov trombitás közeledett; lesoványodott, megöregedett arcán meglátszott nagy bánata. Máskor hetykén felfelé sodort bajusza is szomorúan lekonyult, álla borotválatlan volt.

— Vaszilij Prokopics! — kiáltott rá Vihrov. — Jöjjön, igyék meg velünk egy csésze teát.

A trombitás odajött és leült.

— Mi van magával, Klimov bácsi? Miért olyan szomorú? — kérdezte Szurzsikov.

A trombitás mélyet sóhajtott.

— Miért vagyok szomorú? Azért, fiam, mert egy jó bajtársat vesztettem el... Olyan jó ember volt... Én pedig még veszekedtem is vele. Hányszor felbosszantottam.

— Amíg tied, nincs értéke, ha elveszted, búsulsz érte — mondta Szurzsikov.

Vihrov nem vett részt a beszélgetésben, mert jól tudta, milyen viszony volt a két öreg között.

— Aznap engem is hívott az én Fjodor Kuzmicsom, hogy menjek vele vadászni — mondta Klimov — de én, vén bolond, nem mentem. Ha elmegyek, talán nem fulladt volna meg. Még

ha hősi halált halt volna, golyótól vagy kardtól találva, mint öreg katonához illik! De, hogy az én Fjodor Kuzmicsomnak az iszapba kellett fulladnia!

Klimov nagy sóhajtozással elfordult. Vihrov úgy látta, hogy a trombitás gyors mozdulattal letörölte könnyeit.

— Miféle vásár ez, ahol nincsenek emberek — jegyezte meg Klimov, szemmelláthatóan másra kívánva terelni a szót.

— Ma nincs vásár. Csak a teamérések vannak nyitva — mondta Szurzsikov. — Nézzen csak oda, parancsnok elvtárs — mutatott Szurzsikov az útra.

A mersádéi úton vagy két tucat porlepte lovas tűnt fel, különböző színű lovakon. A lovasok némán haladtak el a teamérés előtt. Mögöttük nyikorgó, felmálházott szekerek haladtak. A szekereken zsákok, ládák, petróleumkannák, egy kötelekkel lerögzített pianinó és vastag újságkötegek voltak láthatók. A lovak fáradtan lógatták fejüket és lustán legyezték magukat farkukkal. Az egyik szekéren kéknadrágos, fiatal parancsnok ül egy zsákon. Új gimnasztyorkájának sárga sujtása megcsillant a napfényben. Vihrov szemöldöke csodálkozva rándult meg, felugrott és nyakát nyújtogatva, alaposan szemügyre vette a fiatal parancsnokot.

— Lopatin!!! — kiáltott fel Vihrov oly hangosan, hogy Gajbulla elejtette a teáscsészét.

Klimov el sem tudta képzelni, mi történt, mikor a régi bajtársak összeölelkeztek. Egymás szavába vágtak, majd újból összeölelkeztek.

— Fordulj meg hát, hadd nézzelek meg jobban! — mondta Vihrov, mikor már kissé lehiggadtak. — Lám csak, mi lett belőled! Egészen más ember vagy. Jól van! Jól van! — ismételte Vihrov vidáman, amint régi barátját mustrálgatta. — De mégsem, megállj csak. Mondd csak, te vagy az, vagy nem te vagy az.

— Mintha mégis az volnék — mondta Dmitrij Lopatin nevető szemmel. — Miért? Nem hasonlítok? Gondolja, parancsnok elvtárs, hogy megváltoztam?

— Nem, az arcvonásaid olyasfélék maradtak, csak sokkal komolyabb kiadásban. De a nyelvedet kicserélték. Emlékszel még, milyen kezdetlegesen fejezted ki magad?

— Hát az már a mondák világába tartozik. Hogy mit kaptam én az ilyen kifejezésekért! Az irodalmat Birgyin, volt ezredes tanította nálunk.

— Ismerem, feketeszakállas.

— Az, az. Ő volt a mi szakaszunk parancsnoka. A legkisebb hibát is rendreutasítás követte. Időnként az ebédlőbe is lejött és megnézte, ki hogy eszik, hogy tartja a kést és a villát. Aprólékosan pontos ember volt.

— Mi van Hetman trombitással?

— Teljesen megvakult, az unokája vezeti kézenfogva. De nem válik meg a szolgálattól, ő fújja a trombita-jeleket.

— Lámcsak! És Dgebladze komisszár hogy van?

— Hát nem tudja?

— Nem. Mit?

— Még 1921-ben megölték a banditák Ukrajnában, Tripoljében. A tanfolyamhallgatók dandárjával járt arra.

— Dgebladzét megölték? Micsoda veszteség! Milyen kiváló ember volt... És Kamnyev?

— Meghalt. Most Georgij Vasziljevics Zsukov az iskolaparancsnok.

Annyira elmerültek a beszélgetésben, hogy nem is vették észre, amikor Klimov eltűnt. Az öreg trombitás szeretett örömet okozni az embereknek, azért habozás nélkül elfutott Marinkáért.

— Hát ön hogy van, parancsnok elvtárs? — kérdezte Lopatin, rajongó pillantást vetve Vihrovra.

— Átvettem a második század parancsnokságát.

— És Ladigin elvtárs hogy van?

— Kinevezték ezredparancsnok-helyettessé. Ilvacsev pedig még tavasszal elutazott tanulni.

— Azt tudom, Marinka megírta.

— Úgy... Hát mondd csak, mi újság a nagyvilágban?

— Hát itt nem kapnak újságot?

— Két-három hónap késéssel kapjuk.

— De hisz akkor teljesen elmaradtak a világtól — jegyezte meg Lopatin rosszalóan. — Bulgáriában kitört a forradalom!

— Mit beszélsz?

— Bizony! Forradalmi tömegfelkelés tört ki Dimitrov elvtárs vezetésével. Itt vannak nálam a friss újságok — mondta Lopatin és mindjárt előhúzott egy csomó újságot a táskájából. — Fővárosi lapok, szeptemberiek, tehát alig kéthetesek. Olvassa csak, parancsnok elvtárs: munkás-paraszt felkelés Szófiában, a kommunista párt irányítása mellett, a fasiszta Cankov-kormány el-

len... Vagy itt a másik cím: »Heves földrengés Japánban.« No, ez már kevésbbé érdekes.

Vihrov felcsillanó szemmel nézte az újságokat.

— Idehallgass, Mitya — szólalt meg — add nekem ezeket az újságokat. Elviszem az ezredkomisszárnak, aki gyűlést készül tartani.

— Tessék. Szívesen odaadom a köz érdekében — egyezett bele Lopatin készségesen és odaadta az újságokat.

— Hát így — mondta Vihrov elgondolkozva. — Most pedig gyerünk az ezredparancsnokhoz! Megkérem, hogy nevezzen ki az én helyettesemnek.

— Nincs ott nálam idősebb?

— Nincs. Csupa fiatal. De nagyszerű fiúk. Mellesleg, van a századunknál egy donyeci gyerek is, Kondratyenko. Tegnap vezényelték el Katta-Kurgánba. No, fogd a táskádat és gyerünk az ezredparancsnokságra.

Vihrov fizetett Gajbullának és megmondta Szurzsikovnak, hogy nemsokára a századnál lesz, azután, vidám beszélgetésbe merülve, elindult Lopatinnal az ezredparancsnokság felé.

— Parancsnok elvtárs, volna egy nagyon komoly kérdésem. Megengedi? — kérdezte Lopatin.

— Természetesen. Miről van szó?... Beszélj hát, beszélj — bátorította Vihrov Lopatint, mikor látta, hogy habozik és nem meri feltenni a kérdést. Hogy megnőtt ez a gyerek! — gondolta Vihrov magában. — És micsoda fellépése van! Nagyszerű fickó!

— Mondja meg nekem, parancsnok elvtárs, de őszintén, Bugyonnij-katonák módjára: hogy élt itt Marinka? — kérdezte Dmitrij Lopatin.

— Van valami okod kételkedni benne?

— Én nem kételkedem — mondta Lopatin határozottan, szőke szemöldökét ráncolva — de mégis érthető, csaknem három éve nem láttuk egymást...

— Hát idefigyelj, Lopatin elvtárs — szólalt meg Vihrov rövid gondolkodás után. — De megálljunk csak! Hiszel nekem?... Jó. Hát idefigyelj: Marinka csodálatos, páratlan lány. És én tűzbe teszem érte a kezem. Igaz, Batuhnyenko próbált udvarolni neki.

— Ó, a szépfiú! Akit Vrangeléknél fogtak el a zenekarával együtt!

— Azt állítja, hogy önként jött át.

— Igen, mikor már sarokba szorították. No és mi volt vele?

— Alapos leckét kapott. Bizony, jól megleckéztették. Most általában egy versztnyire kikerüli Marinkát. De egy hétig bekötözött fejjel járt — mondta Vihrov és titokban megdörzsölte jobbkeze fejét.

— Szóval megverték? És ki?

— Igazán nem tudom... Mondd csak, te az egész utat szekéren tetted meg?

— Csak az utolsó szakaszt. Mersádéig a turkesztáni ezred egyik osztályával jöttem. Karmazsinvörös, ellenzőnélküli sapka, szürke lovak. Kitűnő parancsnokuk van, Kuc elvtárs.

— Kuc? Ismerem. Tavaly a muzulmán különítmény parancsnoka volt Nyugat-Buharában.

— Hát velük utaztam. Ők kísérték át a szekérkaravánt a Bajszuni szakadékon, aztán elkanyarodtak a hegyek felé. Azt mondták, hogy valami baszmacs-bázisokat keresnek.

— Mitya, odanézz — szólt rá Vihrov.

Kitárt karral Marinka futott vagy talán inkább röpült elébük.

— Hát majd gyere a parancsnokságra. Megvárlak! — kiáltott Vihrov barátja után.

Vihrov visszanézett az öntöző-árok hídjáról.

Marinka és Lopatin összeölelkezve, mozdulatlanul álltak az út közepén.

Vihrov szomorúan elmosolyodott és felsóhajtott, mert eszébe jutott Szásenyka, aztán folytatta útját az ezredparancsnokság felé.

Kiderült, hogy a szekérkaravánnal öt új ember is érkezett az ezredhez. Még a nyár elején szörnyű ellenség, a trópusi malária támadta meg az ezredet, valamint a többi Kelet-Buharában állomásozó alakulatot is, noha fokozott kinin-adagokkal védekeztek ellene. A századoknál csak minden harmadik ember maradt egészséges. A géppuskások szinte kivétel nélkül megbetegedtek, ezért a többi katonák közül kellett gyorsan géppuskásokat kiképezni. Kudrjasov ezredparancsnok éppen a géppuskás tanfolyam megszervezésének kérdésével foglalkozott, amikor, a nagy hőségben verejtékezve, belépett Tyeresko szolgálatos írnok és jelentette, hogy utánpótlás érkezett.

— Igazán? — örvendezett Kudrjasov. — Talán géppuskások?

— Úgy látom, nem egyszerű emberek, ezredparancsnok elvtárs, de ki tudja?

— Miért nem tudakolta meg? Gombolja be a gallérját!... Hívja be őket!

Elsőnek egy sovány, még fiatal, hajlotthátú férfi lépett be. Ócska, láthatóan nem testére szabott, kék zubbonyt és élénkzöld nadrágot viselt; nadrágja magasszárú, felkunkorodó orrú, félretaposott csizmájába volt begyűrve. Dús, lángvörös haja kikandikált tarkójára csapott sapkája alól. A sapka valamilyen egyenruha tartozéka lehetett. A vöröshajú férfi pattanásos orrán szőrcsomó virított.

Mögötte még négy ember lépett be, kopogó csizmával, félig katonai egyenruhában. Az emberek némán felsorakoztak az ezredparancsnok előtt.

— Honnan érkeztek, elvtársak?

— Ezredparancsnok elvtárs, jelentem, mozgósított cirkuszi artisták vagyunk, Taskentből — jelentette katonásan a balszárnyon álló, alacsonytermetű, bajuszos férfi, aki szemmelláthatóan már korábban is volt katona.

»Nesze neked, géppuskások« — gondolta magában Kudrjasov, majd felállt és az érkezők elé lépett.

— Ön mihez ért? — kérdezte a balszárnyon álló embertől.

— A szőnyeggel dolgoztam.

— Mi az, hogy szőnyeggel?

— Hát amikor felterítik a szőnyeget az arénára, ott én voltam a főnök.

— Volt katona?

— Igenis.

— Géppuskás?

— Nem.

— Hát ön? — kérdezte Kudrjasov a következőt.

— Bűvész vagyok.

— És ön?

— Akrobata.

— Ön?

— Zsonglőr.

Kudrjasov megállt a vöröshajú előtt, aki vigasztalan arckifejezéssel nézett rá.

— Mi már találkoztunk valahol? Hogy hívják? — kérdezte Kudrjasov.

— Firszovnak hívnak.

— Firszov? Nem a Lovashadseregnél szolgált?

— Nem, civil vagyok.

— Akkor tévedtem. Mihez ért?

— Hasbeszélő és hangutánzó vagyok.

— Mit utánoz?

— Kutyaugatást, kakaskukorékolást, tyúkkotkodácsolást... A lónyerítést még nem tudom utánozni. De lehet, hogy...

— Ne mondja! — vágott közbe Kudrjasov tettetett csodálkozással. — Micsoda tehetségek vannak! És a géppuskát tudja-e utánozni? — fordult udvariasan Firszovhoz.

— Mit?

— Azt kérdezem, hogy a géppuskát tudja-e utánozni?

— A géppuskát még nem tanulmányoztam — válaszolt Firszov és tagadóan rázta a fejét.

— Ú-úgy — dünnyögött Kudrjasov, titokban mosolyogva. — Hát akkor mutassa be a kotkodácsolást!

Firszov egy pillanat alatt átváltozott, kotkodácsolni kezdett és gyorsan lebegtette könyökben behajlított karját, mint ahogy a tyúk borzolja tollait.

Kudrjasov harsogó nevetésben tört ki.

— Hogy az ördög vigye el! Hát ez igazán nagyszerű! Mintha csak a tyúkketrecbe kerültem volna. Becsületszavamra — mondta és zsebkendőjével törölgette potyogó könnyeit. — Hát persze, a cirkusz kitűnő dolog. Én is szeretek cirkuszba járni. Csakhogy itt, elvtársak, front van, nem pedig cirkusz.

— Úgy van — felelt a volt katona.

— Ingyenélőkre pedig nincs szükségem — folytatta Kudrjasov elkomorodva. — Igy hát, barátaim, az istállóba kell menni, lovat ápolni. Az őrmester majd megmutatja.

Smatov, aki eddig az ajtó mögött állt és az egész beszélgetést végighallgatta, most belépett az irodába.

— Neked már nincs szükséged az elvtársakra? — kérdezte Kudrjasovot.

— Nincs, csak még nem osztottam be őket századokba.

— Osszuk be majd később — ajánlotta Smatov és jelentőségteljesen nézett az ezredparancsnokra.

— Jó — egyezett bele Kudrjasov. — Menjenek, elvtársak, várjanak egy kicsit az ügyeletes szobájában. Azután majd intézkedem.

— Mihail, komolyan akarok beszélni veled — mondta Smatov, amikor egyedül maradtak.

Kudrjasov fölfigyelt.

— Hát csak rajta, Afanaszij Szergejics — mondta Kudrjasov és leült.

— Miért neveted ki az embereket? — tette fel a kérdést Smatov.

— Mikor nevettem ki?

— Amikor ráparancsoltál, hogy kotkodácsoljon.

— De hisz ez a mestersége.

— Itt az nem helyénvaló. Rosszul tetted! Igen, rosszul tetted Mihail. Úgy látszott, hogy gúnyolódsz.

— Bocsáss meg, Afanaszij Szergejics, hol volt ebben gúnyolódás?

— Ne vitatkozz, Mihail. Hibás vagy. Majd te is belátod. Ezeket az embereket pedig jól tudjuk használni. Röviden az ezredklubban fognak dolgozni.

— És ki fog lovat ápolni?

— A klubban nagyobb szükség van rájuk... Hallgass végig nyugodtan.

Smatov leült, mint aki hosszú beszélgetésre készül.

— Tudod, hogy az étkezés itt nem mindig kifogástalan. Az emberek már második éve egyoldalúan táplálkoznak. Főzelékféle errefelé úgyszólván nincs is. Igaz? A víz sokszor keserű. Hőség van, malária van. Az újságokat két-három hónap késéssel kapjuk. Röviden: nagyon nehéz a helyzet.

— Nekem mondod ezt?

— Neked könnyíteni kell az emberek helyzetén. Törődni kell velük. Én hozatnék Katta-Kurgánból néhány zsák vetőburgonyát.

— Kondratyenko éppen odautazott.

— Hát adj le neki egy táviratot. Még nem juthatott túl Bajszunon.

— Helyes. Megteszem.

— De ez még nem minden. Arany hullott az öledbe, de te el akarod tékozolni.

— Nem értem, mire célzol.

— Mire célzok? Színházi embereket kaptál és azt mondod: »Istállóba velük! Lovat ápolni!« Ha nincs elég ember, inkább magam ápolom le a lovakat, de ezeket az artistákat munkába állítom: hadd szórakoztassák, hadd vidítsák fel a katonákat...

— Helyes — mondta Kudrjasov.

Smatov szemrehányóan nézett rá.

— Látod, most már egyetértesz, — állapította meg. — De miért adtad ki a jelszót, hogy »istállóba velük«? Te, Mihail, általában rendes ember és jó parancsnok vagy, de időnként meggondolatlanul jársz el.

Az ajtón kopogtak.

— Szabad — kiáltott Kudrjasov.

Tyeresko írnok lépett be és jelentette, hogy sürgős levelet kézbesítettek a hadosztályparancsnokságról.

Smatov felbontotta a borítékot és miután elbocsátotta az írnokot, szótlanul olvasni kezdte a kapott utasítást.

A hadosztálybiztos, hivatkozással a vonatkozó kormányrendeletekre, utasította a dandárt, hogy készítsen nyilvántartást a földnélküli dehkánokról s azután haladéktalanul kezdje meg, a forradalmi bizottságok útján, a buharai emír egykori birtokainak és a bégek földjeinek felosztását. Az utasítás előírta azt is, hogy nyújtsanak segítséget a dehkánoknak a vetésben és hogy — a lehetőséghez képest — osszanak ki lovakat az ezrednél kiselejtezett lovak közül azoknak, akiknek nincs.

— Nos, mit írnak? — kérdezte Kudrjasov.

Smatov elmondta, hogy mi van az utasításban.

— Nagyon helyes — állapította meg Kudrjasov. — Ezzel hatalmas csapást mérünk a baszmacsokra. Mikor veszed kézbe a dolgot? Vagy megvárod Bocskarevet?

— Miért várnék? Hiszen nem is tudjuk, mikor tér vissza. Mindjárt indulok a forradalmi bizottsághoz és megbeszélem a dolgot.

— Hogy tetszik neked a forradalmi bizottság új elnöke?

— Nem rossz ember, de persze, nem Abdu-Fattó, — mondta Smatov indulóban.

— Igaz is — jutott még eszébe — meg akartam mutatni neked Grickónak, a lovászomnak a levelét. Megkért, hogy tisztázzam le neki. A levél bizonyos fokig visszatükrözi a katonák hangulatát.

Smatov egy negyedrét hajtott papirost vett ki a táskájából, szétsimította és odaadta Kudrjasovnak.

— Olvasd el ezt a részt — mutatott a piros ceruzával megjelölt sorokra.

»... A kunyhók itt olyanok, mint nálunk a legrosszabb gazda istállója. Ezeket a viskókat agyagból tapasztják össze vagy két arsin magasságban és felül náddal födik be.

A tyúkok itt nagyon vadak. Az egyik megcsípett a derekam alatt, úgyhogy két napig gyalog jártam, mert nem tudtam lóra ülni.

A hőség kibírhatatlan, derékig ér a hó, víz pedig nincs sehol . . .« — olvasta Kudrjasov.

— Látod, milyen kétségbeesett lelkiállapotba jutott ez az ember — mondta Smatov. — Mindent összezavar: a hófödte hegyeket, a hőséget és a vizet. Te pedig csak beszélsz bele a világba . . . Nahát, akkor megyek a forradalmi bizottságba, megtárgyalom a dolgokat.

Smatov biccentett Kudrjasovnak és eltávozott.

Az utcán néhány lovassal találkozott. A fehérellenzős, kék sapkák árnyékot vetettek a feketére lesült arcokra. Egyik lovas pompás szürke mént vezetett kantáron.

— Melyik ezredből, elvtársak? — kérdezte Smatov, mikor a katonákhoz ért.

— A tizedik uszmányiból, parancsnok elvtárs — felelt a bajuszos rajparancsnok, aki kantáron vezette a lovát. — Okulics elvtárs hadseregcsoport-parancsnok parancsára hozzuk ezt a csődört az önök dandárparancsnokának.

— Szép ló — mondta Smatov, mikor a rózsásorrú arab telivért szemügyre vette.

— Magáé Ibrahim bégé volt. Davljat-Kok-nak — Kék Kincsnek[1] hívják, — magyarázta a rajparancsnok. — Nincs párja ennek a lónak, parancsnok elvtárs. Ismeri azt a szakadékot a Babatagon, a Házret-Baba gerincnél? Ez a ló azt is átugrotta, pedig mindenki tíz versztnyit került azon a helyen. Nézze ezeket a patákat. Ez a ló, ha felágaskodik, egyhelyben megfordul a hátsó lábán. Szóval igazi kék kincs.

— Hogy jutottak hozzá?

— A ménesből, parancsnok elvtárs. Ibrahim, mikor menekült előlünk, a ménesben hagyta ezt a lovat pihenni, maga pedig egy másikra ült. A helybeliek aztán megmutatták, hogy ez a ló a Davljat-Kok.

— Igazán gyönyörű ló — állapította meg Smatov és barátságosan megveregette a csődör fényesen csillogó nyakát. Azután megmutatta a rajparancsnoknak, hogy merre menjen a dandárparancsnokságra, maga pedig a forradalmi bizottságba indult.

[1] Híres, fehérszőrű, kékes árnyalatú telivér arab csődör.

A forradalmi bizottság elnöke azonban nem volt a helyén Mirza-Szaid, aki a jóbarát álarcában megkaparintotta a kerületi közellátási biztosi állást, azt mondta, hogy az elnök Dzsár-Tyepe kislákba utazott és csak estére tér vissza.

Smatov visszautasította a felajánlott piláfot és megüzente az elnöknek, hogy másnap reggel feltétlenül fel fogja keresni. Azután elköszönt Mirza-Szaidtól és visszament az ezredhez.

XIII.

Majdnem két hónap telt el azóta, hogy Kuzmics fogságba esett. Mahmud-Ali kurbasi állapota nem javult és már ferde szemmel nézett a felcserre.

Kuzmics ezalatt alaposan megismerte a baszmacs-bázis fekvését és meggyőződött arról, hogy szökni nem lehet. Mahmud-Ali tábora egy jóvízű forrás közelében, egy hegycsúcs alatt állott. A csúcs felé csak egy út vezetett és azt erős őrség őrizte. A csúcson túl mintegy száz százseny mélységű szakadék meredezett, amelynek fele teljesen függőleges volt; a szakadék fenekét hatalmas, megkövesedett ujjakhoz hasonló, hegyes sziklák borították.

Ulugbek gonoszul nevetett, ahányszor a felcserre nézett. Kuzmics egyik reggel frissen kihegyezett karót pillantott meg jurtája mellett, amelyet látszólag csak véletlenül hagyott ott valaki.

»Kutyául áll a dolog, az biztos — gondolta magában a felcser. — Meg akarnak kínozni a gazemberek.« Kuzmics elhatározta, hogy — Latipovhoz hasonlóan — ő sem adja magát kínzói kezébe, hanem a szakadékba ugrik. Aznap azonban már késő volt és estére jurtája mellé őrséget állítottak.

Kuzmics sokáig nem tudott elaludni ezen az éjszakán. Nyitott szemmel feküdt és gondolatai visszaszálltak a multba. Egész élete elvonult lelki szemei előtt. Látta magát, mint kisfiút, más, hozzá hasonló csibészek társaságában, amint uborkát loptak a szomszéd kertjéből. Látta magát kamaszként, amint éjszakai útra indul és látta magát, mint katonát, az orosz-japán háború harcterein. A legtisztábban azonban Klimovval való barátságának emlékei rajzolódtak ki emlékezetében. »Hej, Vaszilij Prokopics — gondolta magában a felcser keserűen — maga nem is fogja megtudni, hogy milyen hősi halált halt régi bajtársa, Fjodor Kuzmics.«

Kuzmics meg volt győződve arról, hogy nem hoz szégyent a Vörös Hadseregre és hősiesen fog meghalni. »Ha karóba is húznak — gondolta magában — akkor sem fogok megmukkanni, az biztos...« A felcser bátran nézett szembe sorsával, de azért haja égnek meredt a turbánja alatt. Gondolatai később ismét az életére terelődtek és újból végigvonult előtte a mult. Bár szörnyű halál várt rá, reggel felé mégis elaludt. Ott ült a kunyhója mellett, a kis földhányáson. A nyitott ablakon keresztül hallotta anyját a varrógépen zakatolni. Ott ült és várt, hogy anyja elinduljon a boltba és ő is hajthassa a varrógépet. Ez volt a legkedvesebb szórakozása gyermekkorában, bár sokszor kikapott érte. Anyja végül is elment, mire Fegyka a géphez futott, a kereket holtjáratra állította és boldogan megindította a varrógépet. Gyorsabban! Gyorsabban! Már nem is varrógép az, amit hajt, hanem vonat és ő nem a mezítlábas Fegyka többé, hanem mozdonyvezető. Tra-ta-ta-ta, tra-ta-ta-ta, dübörgött a vonat. A varrógép azonban hirtelen olyan erőset kattant, hogy Fegyka megijedt és ijedtében felébredt. Lódobogást, kiáltozást, puskalövéseket hallott; a közvetlen közelben géppuska tüzelt, Kuzmics úgy, ahogy volt, turbánban, köpenyben kirohant a jurtából. A hajnali ködben mindenfelől vörössapkás lovasok vágtattak elő. Kardjuk megvillant és lesújtott a baszmacsokra. Az egyik katona, amint Kuzmicsot meglátta, felé hajtotta magas szürke lovát.

— Megállj, elvtárs! Ne ölj meg, ne vágj le, — ordított Kuzmics kétségbeesett hangon... — Én tabib vagyok, tabib! Vagyis doktor, az ördög vigye el.

— Hogy kerültél ide? — kérdezte a katona, határozatlanul lebocsátva kardját.

— Fogoly vagyok, elvtárs. Igazán! Fogságba ejtettek.

— Mit hazudik ez a fehérgárdista kutya? — szólt közbe egy másik katona, Kuzmicsra támadva. — A pofáján látszik, hogy generális.

— No, jól van. Vezessük a parancsnok elé! Majd ott tisztázzák a dolgot.

A katonák, miután végeztek a baszmacsokkal, a jurták mellett csoportosultak.

— Fiúk, hallottátok, elfogtunk egy fehérgárdista tábornokot — mondta az egyik.

— Hol van?

— Ott viszik.

Kuzmicsot, akinek még a turbánja is félrecsúszott, két katona vezette.

— Ki vagy? — kérdezte fenyegetően egy fiatal parancsnok, amint az izgalomtól szinte fuldokló Kuzmicsot eléállították.

— Parancsnok elvtárs... Én csak... hogy is mondjam... Igazán mondom, egy szóval...

— Értelmesen beszélj! — szakította félbe a parancsnok.

— Én doktor vagyok, parancsnok elvtárs, igazán, fogságba ejtettek.

— Ismerem én az ilyen jómadarakat! Másnak próbálj hazudni!

— Parancsnok elvtárs, de hiszen én ismerem is önt — mondta Kuzmics, felragyogó arccal.

A parancsnok csodálkozó pillantást vetett rá.

— Ismersz? — kérdezte és a körülötte álló katonákra nézett. — Hm, hm, érdekes! Hát mondd meg a nevemet, ha ismersz!

— Kuc elvtárs. Tavaly nagy bajból húzott ki minket Giljánban. Azután, talán emlékszik, a homoksivatagba is együtt mentünk.

— Melyik ezredből való?

— A hatvanegyedikből. A második századból.

— Mi a szolgálati beosztása?

— Doktor. Azaz felcser.

— Hogy hívják a századparancsnokot?

— Ladigin elvtárs.

— Másik neve?

— Ivan Iljics.

— Engedjétek szabadon.

Kuzmics kinyújtóztatta elzsibbadt karját.

A jurták felől gyors léptekkel, szinte futva, fiatal, sudár, kerekarcú nő közeledett.

A nő kifulladva állt meg a katonák előtt.

— Végre... Végre... — mondta elfúló hangon, örömkönnyek között. — Kedves, drága barátaim... Ó, hinni sem merem... Köszönöm, köszönöm... Drága jó fiúk!

— Ki ez a nő? — kérdezte Kuc csodálkozva.

— Fogoly. Katta-Kurgánból — mondta Kuzmics, aki hangjáról megismerte Dását. — Egy vasutas unokája. Ismerem.

Lépések közeledtek. Egy feketeszakállas pásztor lépett elő.

Meztelen testén bárányból subát viselt. Katonák kísérték. Kezében görbe botot tartott.

Kuzmics azonnal felismerte a pásztorban Ulugbeket.

— Parancsnok elvtárs, jelentem, elfogtuk ezt az embert — jelentette egy magastermetű, hegyesre pödört bajuszú katona.

— Azt mondja, hogy pásztor, de menekült előlünk, alig értük utól! — vágott közbe egy másik alacsony katona.

— Nem pásztor ez, hanem főgonosztevő: Ulugbek! — kiáltott közbe Kuzmics.

— Megálljunk csak, felcser! Én jobban ismerem ezt az embert, mint maga — jelentette ki Kuc.

Kuc Ulugbekhez lépett és szúró pillantással mérte végig.

— Idenézzetek, elvtársak — fordult Kuc a katonák felé. — Itt áll előttetek a farkas bárányborba bújva. Ez az ember a buharai emír főhóhérja. Gyilkos, embernyúzó! Gaztetteinek se szeri, se száma. Ő volt, aki agyonlőtte Katta-Kurgánban az aktivista dehkánokat, mintha menekülő baszmacsok lettek volna! Ő ölte meg a járási bizottság elnökét, Izmailov elvtársat. Ő gyújtotta fel, rabolta ki és pusztította el az emír ellen lázadó kislákokat.

Ulugbek gyors mozdulattal kiugrott a katonák gyűrűjéből, eldobta botját és a jurták közé szaladt, a völgybe vezető út felé.

— Fogjátok meg! Csípjétek el! — kiáltoztak a katonák.

Ulugbek lihegve futott az ösvényen, de hallotta maga mögött a katonák csizmáinak dobogását. Szemből is vörössapkás lovasok közeledtek. A hóhér félreugrott, megállt a szakadék szélén, egész kicsire húzta össze magát, megfordult és az üldözésére siető Kuzmicsra vetette magát.

— Hová?! Megálljl!! — kiáltott rá a felcser rettenetes hangon, majd széles lendülettel és iszonyú erővel Ulugbek halántékára sújtott öklével.

A hóhér visszahőkölt, megtántorodott és a szakadékba zuhant. Súlyos teste egy pillanatig a szakadék fölött lebegett, kezével rémülten a levegőbe kapott, azután kétségbeesett kiáltással eltűnt a mélyben...

— Kutyának kutyául kell megdöglenie — mondta egy nagybajuszú katona, amint lenézett a szakadékba.

Kuzmics és Dása néhány nap múlva egy szekérkaravánnal Jurcsiba érkezett.

A felcser kíváncsian nézelődött és csodálkozva látta a távol-

léte alatt bekövetkezett változásokat. »Lám, lám, mi mindent csináltak a fiúk, — gondolta magában. — Nagyszerű gyerekek ezek, az biztos!« Gondolatait Dásával is közölte és megmutatta neki a nyári színház szép épületét, a színpadot és a hosszú padsorokat.

— Mi minden lesz itt még, Fjodor Kuzmics — mondta Dása. — Vasutat fognak idevezetni, házakat, áruházakat építenek.

Nemsokára a bazár teteje alá értek. A korábban üres bódék helyén hatalmas cégtábla függött. »Állami áruház« — volt ráírva arab és orosz betűkkel; rajta egy karaván, egy vonat és egy hajó képe. Bár hétköznap volt, sok dehkán tolongott a pultok körül.

— Lám csak! Mit mondtam? — kiáltott fel Dása, nevető kék szemével Kuzmicsra pillantva.

— Hát jól berendezkedtek, az biztos! — ismerte el a felcser. — Állítsd meg a lovakat, elvtárs, mi itt leszállunk, — szólt Kuzmics a kocsishoz.

Mindketten a felcser háza felé indultak, mert Kuzmics itt akarta elhelyezni Dását, amíg valami úti alkalmatosságot szerez.

Útközben sok dehkánnal találkoztak. Kuzmicsnak feltűnt, hogy majdnem mindegyik ünnepélyes arckifejezéssel járt-kelt.

— Ünnep van ma? — kérdezte Dásától.

— Nincsen — felelte Dása, miután fejben utána számolt. — De három nap múlva ünnep lesz: az Októberi Forradalom évfordulója.

Nemsokára bekanyarodtak a duvál mögött és a felcser házához értek.

Klimov ásóval a kezében szorgoskodott a virágágy körül. Amikor Kuzmicsot meglátta, elejtette az ásót és sóbálvánnyá meredt. A trombitás keze megmozdult, mintha keresztet akarna vetni. A következő pillanatban a két jóbarát egymás nyakába borult...

Gyorsan váltottak pár szót, fel-felkiáltottak és boldogan veregették egymás vállát.

— Láttam ám a színházunkat, Vaszilij Prokopics! Nagyszerűen megépítették! — mondta Kuzmics, miután néhány rövid szóval beszámolt sajátmagáról.

— Bocskarev elvtárs meg van elégedve — mondta Klimov sugárzó arccal.

— Biztosan... Mi van itt, hogy az emberek ma ilyen vidámak? — érdeklődött a felcser.

— Hát hogyne lennének vidámak? Földet kaptak, annak örülnek. Két héttel ezelőtt osztották szét a földet és akinek nem volt lova, annak a mi katonáink szántották fel.

— És mi az, amit itt kapálnak?

— Burgonyaföld. Kondratyenko elvtárs küldött vetőburgonyát.

— Hogyan — télire akarnak vetni?

— Nem, egyelőre csak előkészítik a talajt.

— Hát a kutyáim, hogy vannak?

— Semmi bajuk... Élnek. Fjodor Kuzmics, egyet azonban nem értek. Maga megnősült? — kérdezte halkan a trombitás, szemével intve a távolabb álldogáló Dása felé, aki szerényen félrevonult, hogy ne zavarja a jóbarátok találkozását.

— Mit képzel, Vaszilij Prokopics? — mondta a felcser zavartan. — Vénségemre nősüljek meg?! Ez a nő is fogságban volt. Én szabadítottam ki a baszmacsok kezéből. A baszmacsok ugyan őrizet alá helyeztek, de éjjel letépertem az őrt, úgy bizony, aztán annyira feldühödtem, hogy a főgazembert, Mahmud-Kacsájt is megöltem. Így aztán a nőt is kiszabadítottam. Közben a turkesztáni ezred is segítségemre sietett.

— Milyen harcias ember maga, Fjodor Kuzmics! Meglátszik, hogy tapasztalt katona, — lelkesedett Klimov.

— Ó, semmi az egész — vágott szavába a felcser méltóságteljesen. — Hiszen emlékszik, Vaszilij Prokopics, a lengyel fronton egymagam intéztem el a csendőrök védelmi állásait.

— Bizony, maga a mi hősünk, Fjodor Kuzmics.

— Nincs itt szó hősiességről — jegyezte meg a felcser — de az biztos, hogy én, mint öreg katona, megállom a helyemet.

Kuzmics odahívta Dását és bemutatta neki a trombitást. A felcser azután megmondta Dásának, hogy rendelkezzék a lakásával, mint saját otthonával.

Maga Kuzmics az ezredparancsnokságra indult jelentkezni. Ott egyúttal engedélyt kért Smatovtól, hogy pénzt gyűjthessen Dásának a hazautazásra.

Smatov megadta az engedélyt és elsőnek maga járult hozzá a gyűjtéshez.

Estére Kuzmics visszatért lakásába és 30 cservonyecet tett Dása elé.

— Ó, hogy tehet ilyet, Fjodor Kuzmics! — szólalt meg Dása pirulva. — Igazán, nem is fogadhatom el.

— Szó sincs róla, Darja Sztyepanova — mondta a felcser fontoskodva —, hiszen maga tulajdonképpen kárt szenvedett. Már pedig nálunk, Bugyonnij-katonáknál törvény az, hogy a károsultakat támogassuk. Úgy bizony. Tegye hát el a pénzt és szót se többet róla. Karsiban vegyen magának ruhát, meg mindenféle női holmit, amire szüksége van, hogy annak rendje-módja szerint kerüljön haza...

Vagy két nap múlva találtak alkalmi fuvart. Kuzmics, aki a távbeszélő-ügyeletestől tudomást szerzett a dologról, idejében kikísérte Dását a piacra.

— Nagy kérésem van magához, Darja Sztyepanovna — szólalt meg Kuzmics izgatottan, miközben a szekérkaraváira vártak Gajbulla teamérésében.

— Figyelek, Fjodor Kuzmics — felelte Dása és figyelmesen nézett Kuzmicsra.

— Szóval a dolog így áll: magyarázta a felcser — mint maga is tudja, annakidején megígértem a nagypapájának, hogy kiszabadítom magát a baszmacsok kármai közül. De nem jól sikerült a dolog, mert magam is fogságba estem. Én arra kérem, ne áruljon el engem, mert különben kiderülne, hogy nem voltam méltó a munkásosztály bizalmára.

— Jól van, jól van, Fjodor Kuzmics. Tudom én, hogy kell beszélni — nyugtatta meg Dása mosolyogva.

A szekérkaraván megérkezett. A felcser megalkudott a kocsissal és felültette Dását a kocsira.

— Hát viszontlátásra, édes, jó Fjodor Kuzmics, — búcsúzott Dása, majd a felcserhez simult és megcsókolta.

A szekerek elindultak a mersádéi úton. A lovaskíséret pár percre megállt a teamérésnél, majd ügetésben utólérte a szekereket.

Kuzmics hosszan integetett a karaván után és látta, hogy az egyik szekérről egy kis fehér kendő lebeg válaszképpen. »Hát ennek is vége — gondolta szomorúan a felcser — soha-soha többé nem látjuk egymást, az biztos... Hiába, csak nem jó az agglegénynek. Öregségére nincs senki, aki megsajnálja... Hej, ha hűsz évvel fiatalabb volnék...«

Kuzmics nagyot sóhajtott.

— Szép nő, nagyon szép — mondta Gajbulla mély együttérzéssel, miután egész idő alatt részvéttel figyelte a felcsert.

A szekérkaraván egyre jobban távolodott és csakhamar az utolsó kocsi is eltűnt a kanyarban.

Kuzmics megfordult és fejét lehorgasztva vágott neki az utcának.

XIV

Az 1924-es év harcok és hadjáratok közepette szinte észrevétlenül múlt el. Liharev január első napjaiban visszatért a Belauti-hegyekből Jurcsiba. A hegyekben először a Gáza-szorosban, azután pedig Szang-Gordák kislák alatt keveredett harcba Isán bandájával. A banda üldözése közben Liharev csapata a felhők magasságánál is magasabbra hágott a kietlen hegyvidéken. A dandárparancsnok minden veszteség nélkül vezette át csapatát azokon a meredélyeken, ahol a baszmacsok lovastul zuhantak le a szakadékba. Liharev mindaddig lankadatlanul üldözte Isán bandáját, míg le nem szorította a Szurháni völgybe, ahol a banda a harmadik lövészhadosztály egyik századával került szembe és megadta magát.

Liharev most szobájában ült az asztalnál és a buharai törzsi kurultáj[1] anyagát tanulmányozta. Az ülést résztvevői vázolták azokat a hatalmas változásokat, amelyekkel a szovjethatalom életüket könnyebbé tette és forró köszönetet mondtak a Vörös Hadseregnek a baszmacsok kiirtása érdekében tett energikus intézkedéseiért.

A felszólalók javasolták, hogy a kurultáj kiáltványban szólítsa harcba a lakosságot a baszmacsok ellen. Liharev ekkor már tudta, hogy a felhívás élénk visszhangot váltott ki a nép körében: számos törzs csapatokat szervezett a baszmacsok elleni harcra. Liharev arra gondolt, hogy most, a régi és az új világ közötti kemény harcban, minden eddiginél jobban megszilárdult az üzbég és a tadzsik nép barátsága a nagy orosz néppel.

A kurultáj megadásra szólította fel Ibrahim béget is, de a bég azt felelte, hogy mindaddig küzdeni fog, amíg az emír vissza nem tér. Ezután a 3. dandár alakulatai, önkéntes tadzsik csapatokkal együtt, Lokájban, Nárin kislák mellett, erős támadást intéztek ellene. Az ötezer főnyi banda szétszóródott. Háromszáz

[1] Kurultáj: gyűlés.

baszmacs, akiket egy meredek szakadék széléhez szorítottak, lovastul lezuhant a szakadékba és halálra zúzta magát.

Ibrahim bég a vereség után a Babatag-hegységbe húzódott vissza.

»Jól van — gondolta magában Liharev — akkor majd ott csípjük el őket.« Mindjárt elővette ceruzáját és egy kis darab papirosra felvázolta az Ibrahim bég bekerítésére irányuló hadművelet tervét.

Ebben a pillanatban vékony, hosszú ujjak födték be a szemét.

— Lola? — kérdezte.

A leány nem felelt, de arcát gyengéden Liharev arcához szorította.

— Nos, mi az, kedvesem? — kérdezte becéző hangon Liharev és gyengéden lefejtette Lola kezét szeméről.

— Úgy unatkozom, Farhád.

— Lola drágám, hányszor megmondtam már, hogy este ne járkálj egyedül — mondta Liharev szemrehányóan. — Tudod, hogy ez veszélyes dolog.

— Én nem félek.

— De nem szabad ilyesmit csinálnod.

— Én semmitől sem félek — ismételte Lola csökönyösen és szenvedélyesen Liharevhez simult.

— Lola, ülj le! Komoly beszédem van veled.

A lány leült és kérdő tekintettel figyelt Liharevre.

— Lola — kezdett hozzá Liharev rövid gondolkozás után. — Taskentben él a nővérem. Te hozzá utazol és tanulni fogsz.

Lola egy darabig némán nézett Liharev szemébe. Arca ijesztően elsápadt.

— Nem, nem! — kiáltotta a lány könnyek között. — Nem akarom! Nem megyek sehová!

— Mi az? Hát nem akarsz tanulni?

— Nem akarok elszakadni tőled!

— Lola édes, értsd meg, ennek így kell lennie. El fogsz utazni Taskentbe — jelentette ki Liharev határozottan.

— Ezt kívánod tőlem?

— Igen. Később majd én is odamegyek és akkor nem válunk el többet egymástól.

— Soha?

— Soha!

A lány hallgatott.

— Hát jó. Igazad van, Farhád — szólalt meg újra. — Tudom, hogy csak jót akarsz nekem, nincs értelme, hogy vitatkozzam veled. Elutazom. — A lány engedett, alávetette magát a férfi akaratának, de szíve majd meghasadt.

»Hát nem bájos? — gondolta magában Liharev. — És milyen hamar beleélte magát a megváltozott életkörülményekbe! . . .«

— Én a napokban a hegyekbe megyek — mondta Liharev — s ha majd visszatérek, elhatározzuk, hogy mikor kell indulnod.

— Már megint a hegyek közé mégy? Hiszen alig, hogy visszaérkeztél! — kiáltott fel a lány, mert mélységesen aggódott szerelme életéért.

Liharev arcán futó árnyék suhant át.

— Lola, én katona vagyok, a csatatéren a helyem — jelentette ki. — Ezt magad is jól tudod . . .

— Igaz, igaz . . . De kérlek, vigyél engem is magaddal.

Liharev tagadóan intett fejével és elkomorodott. Az elmúlt négy hónap alatt jól megismerte a lány jellemét és tudta, hogy időnként hajthatatlan szilárdságot kell tanúsítania vele szemben.

— Kérlek, nagyon kérlek! — ismételte Lola könyörögve.

— Nem, nem jöhetsz velem — felelte Liharev. — Nem lehet . . . itt maradsz és amíg visszatérek, megtanulod ezt a részt, — mutatott ujjával az asztalon fekvő nyitott könyv megfelelő részére.

— Ezt már tudom — vetette ellen a lány, amint Liharev válán keresztül belenézett a könyvbe.

— Tudod? Mikor tanultad meg?

— Marinkával tanultam. Mikor Marinka olvasta a könyvet, nekem is megtetszett és megtanultam.

— Úgy? Hát ez dicséretes dolog.

Liharev kíváncsian nézett Lolára. A lány szenvedélyesen hozzásimult, átölelte a nyakát, erősen megcsókolta a száját, azután gyorsan elfordult és kiszaladt a szobából.

Liharev fejét csóválta. »Én csakugyan megtaláltam a boldogságomat« — gondolta magában mosolygó arccal.

*

— Parancsnok elvtárs, Kondratyenko visszaérkezett — jelentette Oszadcsij Vihrovnak, amikor az ezredparancsnokságon találkoztak.

Vihrov napbarnított arcán örvendező csodálkozás tükröződött.

— Megérkezett? Hol van?

— Ott, a színháznál — mutatta az őrmester.

Vihrov látta, hogy a parancsnokok mind Kondratyenkóhoz sietnek. Kondratyenko bőröndjét kezében tartotta: mosolyogva felelgetett a bajtársak kérdéseire.

— Hát Iszák Palicsnál voltál? — kérdezte egy magastermetű, nyárisapkás parancsnok.

— Persze, hogy voltam. És képzeld, abrosz volt az asztalon.

— És mit adtak enni?

— Mindent, annak rendje-módja szerint. Először levest, azután pecsenyét.

— Burgonyával?

— Micsoda kérdés? Természetes, hogy burgonyával. Harmadik tál ételnek pedig tésztát adtak.

A parancsnokok összenéztek és irigy szemeket meresztettek szerencsés bajtársukra.

Akkoriban mindenki, aki kiküldetésben Kagánba érkezett, kötelességének tartotta, hogy felkeresse Iszák Palicsot. Ez az ember éttermet nyitott a hadtestparancsnokság mellett, mégpedig zenés éttermet, amelyben harmonikával, hegedűvel és tamburával felszerelt »zenekar« játszott.

— És a zenekar is játszott? — kérdezte egy másik parancsnok Kondratyenkótól.

— Mondom, hogy minden úgy volt, ahogy illik — felelte Kondratyenko. — Vacsorára pedig halat adtak és még valamit, magam sem tudom, hogy mit.

— Jóízű volt?

— Nagyon.

— Hát moziban voltál?

— Voltam.

— Mit láttál?

— A »Medveesküvőt«.

— Érdekes volt?

— Igen. Egész jó...

— Az ördögbe is, de jól megy némelyiknek! — mondta egy hang irigyen.

Kondratyenko meglátta Vihrovot, elébe ment és jelentette, hogy megérkezett.

— Gyerünk a századhoz — indítványozta Vihrov — mert itt úgyis csak szétszednek téged.

Mindketten elindultak a kaszárnyába.

— Van nálam valami az ön számára — mondotta Kondratyenko és mindjárt kihúzott néhány levelet a tarsolyából.

— Hohó! Egyszerre hat darab! — örvendezett Vihrov, miután átnézte a borítékokat és felismerte rajtuk Szásenyka gömbölyded betűit, majd gondosan zsebébe csúsztatta a leveleket. Azután érdeklődött Kondratyenkótól, hogy sok új dolog van-e Katta-Kurgában. Kondratyenko elmondta, hogy a városra nem is lehet ráismerni. Megnyíltak az állami üzletek. Új filmszínház épült és szép parkot létesítettek. Azt is elmesélte, hogy Karsitól Bajszunig utászalakulatok dolgoznak az úton: kijavítják a nehezen járható szakaszokat és hidakat építenek.

— Karsitól Guzárig már járnak a teherautók — mondta Kondratyenko — de azt hallottam, hogy a parancs szerint az év végéig ki kell építeni az autóutat Gyusambéig.

Már a kaszárnya elé értek, amikor a parancsnokságról egy küldönc utólérte őket és jelentette Vihrovnak, hogy az ezredparancsnok azonnal kéreti.

Vihrov Kudrjasovhoz sietett, aki parancsot adott neki, hogy századával azonnal induljon Kara-jagács-acsik kislákba, ott csatlakozzék a kislákban állomásozó 3. századhoz és várja be a további parancsokat.

Vihrov másokkal együtt, gyakran feltette magában a kérdést: mi indíthatta az embereket arra, hogy ezt a falut a Babatag északi részén felépítsék? A kislák neve: Kara-jagács-acsik — Fekete-keserű falu — önmagáért beszélt. A magas hegyekben, egy domboktól körülvett kopár, sík földdarabon magános, fekete fa állott. A fa gyökerei között kesernyés vízű forrás eredt. Szorosan a forrás mellett vagy harminc vályogkunyhó épült.

A helyőrség ellátásának nehézségei, az egyoldalú, gyenge táplálkozás, a rossz víz, a tikkasztó nyári hőség és a jeges téli szelek miatt mindenki kellemetlen kötelességnek tekintette, ha ebbe a sivár, gyászos faluba került helyőrségbe. Ezért Vihrov sem mutatott különösebb örömöt, mikor a parancsot megkapta.

Két óra múlva a század már felfelé kapaszkodott a Szurháni völgyön.

Jobbkéz felől, a folyón túl kirajzolódott a kék égboltozaton a hóborította Babatag napsütötte vonulata. A tiszta levegőben szabad szemmel meg lehetett különböztetni az egyes szakadékokat és repedéseket.

A lovak vidáman lépkedtek, patájuk alatt meg-megloccsant a déli melegben megolvadt hólé.

A század Regárban töltötte az éjszakát, majd áthaladt a Karatag-Darján és öt óra tájban már a Kara-jagács-acsikba vezető meredek, behavazott lejtőn kapaszkodott felfelé. Vad, jeges szél fújt a katonák arcába.

— Ó, hogy az ördög vinné el — dörmögött Kuzmics, kipirult arcát kabátja gallérja mögé rejtve. — Csontig fúj ez az átkozott szél.

— Fogja ezt, Fjodor Kuzmics, csavarja magára — nyújtotta oda meleg kötöttkendőjét Klimov.

— És maga?

— Nekem nem kell.

— Hát köszönöm, Vaszilij Prokopics. Nekem érzékeny a fejem és a fülem. — A felcser elfogadta a kendőt és úgy magára csavarta, hogy csak a szeme, pisze, vörös orrának hegye és égnek meredő bajusza látszott ki alóla.

A csapat felkapaszkodott a gerincre, ahonnan már sima út vezetett tovább. Itt a szél is kevésbbé fújt.

A menetoszlop, mint hosszú, fekete szalag kanyargott a vakítóan fehér hótakarón. A felderítő osztag és az oszlop éle között kutyák tartották fenn az összeköttetést. Miska, akit Kuzmics a falka parancsnokának tett meg, mindig legelől szaladt és nem engedte a többi kutyákat maga elé, mintha csak tudta volna, hogy ő a parancsnok. A többi kutyák már ismerték Miska hatalmas fogait, úgyhogy ellenállás nélkül engedelmeskedtek neki és csak tiszteletteljes távolból követték.

A szűk ösvényen haladó oszlop felért a domb csúcsára. A katonák szeme előtt egy kis völgy tárult fel: ebben a völgyben feküdt a hóborította kislák.

— Ez Kara-jagács-acsik, Pjotr Dmitrics — mondta Vihrov a mellette lovagló Szedovnak.

— Mintha megváltozott volna — jegyezte meg Pjotr Dmitrics.

— Hát hogynel Természetesen! Hiszen utoljára nyáron jártunk erre.

— Nyomorúságos hely ez, parancsnok elvtárs — fakadt ki Lopatin, Vihrovhoz csatlakozva.

— Bizony az. Talán nincs is rosszabb hely egész Buharában.

A kislákból már régen észrevették őket. A helyőrséghez tartozó vöröskatonák a falu szélén verődtek össze és onnan nézegették a közeledő lovasokat.

Vihrov látta, hogy Parda és Tasmurát, a két felderítő, valamit mondott az egyik lapos ház tetején álló sovány, bajuszos férfinak, akiben Vihrov később Bjeleckijt, a 3. század politikai biztosát ismerte fel. Vihrov a biztos felé vágtázott.

— Jó napot, Dmitrij Vasziljics! — üdvözölte vidáman, majd kengyelében felállva, kezet szorított Bjeleckijjel.

— Mi ez? Váltás? — kérdezte a biztos örömmel.

— Nem, csak további parancsig maradunk itt.

— Azt hittem, váltás, — jegyezte meg Bjeleckij és csalódottan simogatta dús, vöröses, pödrött bajuszát.

— Úgy hallottam, hogy hamarosan jön a váltás is — mondta Vihrov, hogy bajtársát megnyugtassa.

— Bizony jó volna. A katonák teljesen lerongyolódtak és az élelmezés is rossz.

— Rossz?

— Kizárólag kecskehús, de az is édeskevés.

— És mi van a századparancsnokkal? — kérdezte Vihrov.

— Már második hete fekszik. Malária... Mit csináljunk? Szállj le a lóról, megmutatom a helyeteket... Á! Jó napot, Pjotr Dmitrics, — üdvözölte Bjeleckij az odaérkező Szedovot. — Üdvözöllek barátom, nagyon-nagyon örülök, hogy láthatlak...

*

Bjeleckij megmutatta, hol lehet a századot beszállásolni, azután egy ablaktalan, kormos mennyezetű házikóba vezette Vihrovot és Szedovot. Itt volt a parancsnokság.

— Felhívom a figyelmeteket, elvtársak — mondta Bjeleckij — hogy mi itt mindennap önképzőköri estét tartunk. Reméljük, hogy ezen ti is tevékenyen részt fogtok venni.

— Önképzőköri est? — csodálkozott Vihrov. — És mit csináltok ott tulajdonképpen?

— Az a rend alakult ki, hogy én, vagy valamelyik parancs-

nok a katonákkal foglalkozik, a többi parancsnok pedig ott gyűlik össze. Előadásokat, beszámolókat tartunk. Ma például mesedélután lesz.

— Miféle mesedélután? — érdeklődött Szedov.

— Hát mindenkinek valami érdekes dolgot kell elmesélnie a saját életéből.

— Ezt jól kifundáltad, Dmitrij Vasziljevics — ismerte el Vihrov. — Különben meg kellene itt halni az unalomtól...

— A dehkánok is részt vesznek az összejöveteleken — fűzte hozzá Bjeleckij.

— A dehkánok?

— Azok. Aktívánk van. Például az akszakál, Ata-Palván, őszinte, odaadó emberünk. És még néhány. Majd látni fogjátok őket, ha összejövünk...

Bjeleckij szavai beigazolódtak. Amikor a parancsnokok este összejöttek a pislákoló olajmécses körül, középkorú, magas férfi lépett a szobába turbánban, bélelt köpenyben. Külsőleg kissé emlékeztetett Abdu-Fattóra. Vihrovnak legalább is ez volt a benyomása, amikor sasorrát és nyírott, fekete kecskeszakállát meglátta.

— Elvtársak, bemutatom akszakálunkat, Ata-Palvánt, — szólalt meg Bjeleckij. — Ez az elvtárs itt szintén barátunk! Pulát Babakalon — mutatott rá egy szélesvállú, kissé bandzsaszemű, széles pofacsontú, szakállas férfira, aki bicegve lépett be az akszakál mögött.

A kölcsönös üdvözlések után az újonnan érkezettek leültek a fal mellé.

— Ma elég hűvös van itt. Be kellene fűteni. — állapította meg Bjeleckij.

— De hol lehet itt fűteni? — kérdezte Szedov.

— Hát itt, a padlón — mutatott Bjeleckij a szoba közepén látható kis gödörre.

— De hiszen így gázmérgezést lehet kapni — jegyezte meg Lopatin.

— Ugyan miért? A mennyezeten van egy lyuk. Nincs itt semmi hiba, már rég megszoktuk. Itt is alszunk, a padlón.

Bjeleckij fát hozatott a küldönccel, majd az egybegyűltek felé fordulva, így szólt:

— Hát kezdjük meg, elvtársak! Mindegyikünk elmesél egy érdekes esetet az életéből. Ata-Palvánt illeti a szó.

— Hadd gondolkozzam egy kicsit, — mondta az akszakál. — Addig meséljen valaki más. — Ata-Palván Babakalon felé intett.

— Az én életemben nem volt semmi érdekes, — bocsátotta előre Babakalon, vöröses szakállát simogatva. — Elmesélhetném, hogy a bájok hogyan botoztattak meg, de ez nem érdekes.

— Hát akkor mondjon egy mesét, — tanácsolta Ata-Palván.

— Mesét? Nem. Akkor inkább Apandiról beszélek.

— Ki az az Apandi? — kérdezte Bjeleckij.

— Hát olyasvalaki, mint Naszr-Eddin. Csakhogy Naszr-Eddin okos volt, Apandi pedig ostoba.

Babakalon mesélni kezdett.

Apandi egyszer elment vendégségbe a barátjához, aki a másik kislákban, tizenkét versztnyire lakott.

Apandi késő estig ott maradt a barátjánál. Közben nagy zápor kerekedett. Apandi felállt, hogy hazamenjen, de a barátja így szólt: »Ó, Apandi, hova mennél ilyen időben? Kint szörnyű sötét van és rettenetesen zuhog az eső. Az út nagyon rossz és sok árok szeli át. Csak átázol és kimerülsz, maradj inkább nálam éjszakára.«

»Nem maradhatok, mert a feleségem nyugtalankodni fog, — vetette ellen Apandi. — Nem mondtam meg neki, hogy itt maradok éjszakára.«

Apandi barátja azonban továbbra is rábeszélte őt, hogy maradjon. Apandi végül is beleegyezett.

Az éjszaka közepén Apandi felkelt és kiment a szobából. A házigazda látta, de azt gondolta, hogy csak a dolgát megy elvégezni és megnyugodva mindjárt el is aludt. Hajnalban dörömbölésre ébredt. Amint az ajtót kinyitotta, Apandit pillantotta meg, vizesen, sárosan. Csodálkozva kérdezte:

»Ó, Apandi, hát mi történt? Hol áztál át ennyire?«

»Jaj, barátom — felelte Apandi — elmentem szólni a feleségemnek, hogy nálad maradok éjszakára« — fejezte be elbeszélését Babakalon, általános nevetés közben.

Lopatin nem értette a tadzsik nyelvet, úgyhogy Vihrov fordította le neki súgva a mesét.

— Nos, Ata-Palván, miről mesél nekünk? — kérdezte Bjeleckij.

Ata-Palván tenyerével végigsimította arcát és szakállát, ösz-

szetette kezét. Azután megkérdezte, vajjon az összes parancsnokok látták-e Nigmatulla denaui bég palotájának romjait. Miután igenlő választ kapott, Ata-Palván kijelentette, hogy a bég gaztetteiről fog beszélni. A bég mindaddig űzte gazságait, míg egy nagy férfiú, Lenin, ide nem küldte katonáit, akik aztán a dehkánokkal együtt elűzték a bégeket.

Ata-Palván elmesélte, hogyan égették meg elevenen az embereket, hogyan hasítottak szíjat a hátukból, hogy húzták le a bőrüket és hogy húzták karóba őket.

A bég szobájában ült a drága szőnyegeken és maga elé vezettette a rabot vagy lázadót. Az égő mangálra[1] vas serpenyőt helyeztetett és azt fehérre izzította. Akkor a környezet egyik tagja gyors kardcsapással levágta az elítélt fejét és azt a felhevített serpenyőre tette.

A levágott fej haláltáncot járt a serpenyőben, szeme szörnyen forgott és a bég ebben a látványban gyönyörködött.

De még ennyi sem volt elég a gaztettekből. A bég a tóban hatalmas harcsákat tenyésztett és azokat élő emberekkel táplálta.

A palota falai összedültek, a magas tornyok leomlottak, a tó eliszaposodott, a vad halak kipusztultak, mindent benőtt a gaz, elnéptelenedett a környék, de a halálraítéltek lelke nem talált nyugalmat és holdas éjszakákon azóta is megjelennek a romok között...

A beszélgetés sokáig tartott. Ata-Palván beszámolója után a régi Buhara életéről beszélgettek. Lopatin csak csóválta a fejét, mert sajnálta, hogy nem harcolhatott elejétől fogva a baszmacsok ellen.

— Bizony, parancsnok elvtárs — mondotta Lopatin, Vihrov felé fordulva — természetesen nagyon sajnálom Latipovot és a többieket, ezeket a nagyszerű katonákat, de haláluk szükséges áldozat volt, mert ilyen szörnyűségektől mentették meg a népet.

•

Vihrov néhány nap múlva parancsot kapott, hogy vegye át mindkét század vezetését és vonuljon Bis-Kopa kislákba, mert Liharev feltevése szerint Ibrahim bég arra fog menekülni a dandár elől.

[1] Mangál: keleti szénserpenyő.

Vihrov Csapligin parancsnoksága alatt kis helyőrséget hagyott Kara-jagács-acsik-ban és csapatával a megszabott időre Bis-Kopába érkezett. A kislákban azonban nem Ibrahim béggel, hanem a dandár egyes alakulataival találkoztak. A baszmacs-főnök ugyanis nem vette fel a harcot, hanem ismeretlen irányban elmenekült. Ugylátszik, valakitől értesült a támadási tervről.

Vihrov egy napot Bis-Kopában töltött és másnap Bjeleckijjel együtt elindult visszafelé. Január 24-én hajnalban megérkeztek Kara-jagács-acsik-ba. A kislák felől a szél kiáltozást, jajgatást és siratő énekek hangját hozta a csapat felé.

— Mi az? Megöltek valakit, vagy micsoda? — kérdezte Bjeleckij.

— Megálljunk csak... Igazad van... Zokognak, mintha siratnának valakit — hagyta helyben Pjotr Dmitrics, miután figyelmesen hallgatta egy darabig a hangokat.

Arra gondolt, vajjon nem halt-e meg távollétükben a beteg századparancsnok, de aggodalmát nem mondta ki hangosan.

A tágas udvar kapujánál, ahol a helyőrség szállása volt, Csapligin fogadta őket.

— Mi történik itt, Csapligin elvtárs? — kérdezte Vihrov, miután a szakaszvezető köszöntését viszonozta.

Csapligin vállatvont.

— Magam sem értem, századparancsnok elvtárs. A kislákban nagy a nyugtalanság. Az emberek sírnak, szaladgálnak, súgnak-búgnak, de nem mondják meg, hogy mi történt.

— Nem jött valaki a kislákba? — kérdezte Bjeleckij.

— Nem... Az őrök azt mondják, hogy éjjel valamit kiáltottak a hegyek felől, de nem értették, hogy mit. Valami híradás volt talán?

Bjeleckij sovány arca nyugtalanságot tükrözött.

— Kitől tudhatnánk meg? — töprengett. De nem volt senki, akit megkérdezhettek volna, mert az öt szakács — helybeli dehkánok — aznap valami okból nem jöttek el.

— Hol vannak a szakácsok? — kérdezte Bjeleckij.

Csapligin tanácstalanul intett a kezével.

— Már rég itt kellene lenniük, de nincsenek, — mondta elkomorodva.

Ebben a pillanatban Babakalon lépett az udvarra, sántikálva, kisírt, dagadt arccal.

— Mondja, Babakalon, miért kiáltoznak a kislákban? Miért sírnak az asszonyok? — kérdezte Bjeleckij.

A dehkán bizalmatlanul fürkészte Bjeleckij aggódó arcát. »Hiszen maguk is tudják!« — ezt a választ lehetett kiolvasni a dehkán szeméből.

— Hogy miért sírnak az emberek? — ismételte meg a kérdést Babakalon. — A nép azért sírt, mert megtudta, hogy meghalt egy nagyon nagy, nagy és jó ember, aki szerette a szegény embereket.

— Miféle ember? Hol halt meg?

— Van egy nagy-nagy kislák: Moszkvának hívják. Messze, nagyon messze van ez Kara-jagács-acsiktól. Ott halt meg ez a nagy ember.

— Ki az? Hogy hívják?

Babakalon vállat vont és aggódó pillantást vetett Bjeleckijre.

— Hogy hogy hívják, azt nem tudom. De nagyon-nagyon jó volt a szegény néphez.

— Tudja, hogy ki halt meg, de nem tudom miért, fél megmondani — jegyezte meg Vihrov.

— Hogy lehet az — kérdezte Bjeleckij — hogy maguk tudják, az egész falu tudja, hogy valaki meghalt Moszkvában, mi pedig nem tudjuk? Köztudomás szerint senki sem jött a kislákba. Ki közölhette tehát a hírt?

— Az uzun.[1]

Bjeleckij és Vihrov összenéztek.

— El kell küldeni az akszakálért — javasolta Szedov.

— Komisszár elvtárs! — kiáltott le a tetőről a megfigyelő. Egy lovast látok!

— Hol? — kérdezte Bjeleckij.

— A kislák felé jön. Vágtában hajszolja a lovát.

— No, ha vágtában jön fel a hegyre, akkor valami komoly dologról van szó — állapította meg Bjeleckij. — Itt nagyon kímélik a lovat.

Vihrov felmászott a tetőre körülnézni. A lovas — turbános, köpenyes dehkán — egészen előredőlt a nyeregben és ostorral serkentette nagy, fakó lovát.

— Egy félóránál hamarabb nem ér ide, — mondta a meg-

[1] Uzun: szóbeszéd, hír.

figyelő. — Négy versztet kell felfelé kapaszkodnia és ott — mutatott a legmeredekebb útszakaszra — annyira meredek, hogy nem lehet vágtázni.

Vihrov még egy darabig figyelte a vágtázó lovast. Közben az udvaron egyre több katona gyülekezett össze.

A vöröskatonák aggódva kérdezgették egymástól, hogy mi történt, ki halt meg Moszkvában.

Nemsokára Ata-Palván lépett be az udvarba. Sápadt arcáról, remegő ajkáról Bjeleckij előre látta, hogy valami helyrehozhatatlan szerencsétlenség történt.

— Miért van ez a sírás és lárma a kislákban? Ki halt meg? — kérdezte az akszakáltól.

Ata-Palván csodálkozó pillantást vetett rá, majd arca megremegett és szemét elöntötte a könny.

— Hát a parancsnok nem tudja? — suttogta mély sóhajtással. — A szegény nép már tudja. Lenin... Lenin halt meg Moszkvában.

— Micsoda? Mit beszél? — kiáltott fel Bjeleckij eltorzult arccal.

— Igen, így van, — ismételte az akszakál. — Lenin meghalt Moszkvában... Minden szegény ember sír, egész népünk zokog... Ilyen ember még sohasem élt a földön. És most meghalt, meghalt Lenin, — mondta Ata-Palván bánatosan és nagy könnycseppek gördültek végig kerek, ráncos arcán.

»Nem, az nem lehet, — gondolta Szedov, akit megrázott a szörnyű hír. — Ugyan honnan tudhatná?«

— Ez nem igaz! Nem igaz! — kiáltotta dühösen az akszakálra. — Ez nem lehet! Ezt a hazugságot a bájok, a baszmacsok terjesztik.

— Nem, parancsnok, a hír igaz, — mondta Ata-Palván határozottan. — Lenin meghalt! Ezt a nép mondja, a nép pedig mindig igazat mond. Ezt adta tudtunkra az uzun és már mi is továbbadtuk másoknak. Már mindenki tudja a hegyek között, hogy Lenin meghalt és mindenütt a világon sírnak az emberek, ahogy mi is sírunk... Miért halt meg Lenin? Mondd, parancsnok — folytatta Bjeleckij felé fordulva — hát nincs Moszkvában senki, aki meggyógyíthatta volna Lenint? Ha nincs, csak nekünk, az egyszerű népnek kellett volna szólni. Mi megmondtuk volna, hogy nálunk van a hegyek közt egy jó orvos. Ő meg-

gyógyította volna Lenint és akkor Lenin nem halt volna meg, hanem még sokáig, sokáig élt volna .... Óh, Lenin, Lenin! Neked még soká, soká kellett volna élned s most siratnak az emberek, sirat a nép.

A katonák komoran álltak. Senki sem akart hinni az akszakál szavainak, de azért könnyek homályosították el a szemeket. Lenin meghalt! Ez egészen szörnyű és érthetetlen volt. »Hogy halhat meg egy ilyen ember?« — gondolta mindegyik.

Mindnyájan Bjeleckijre szegezték szemüket és várták, hogy mit mond a komisszár.

Ekkor lódobogás hallatszott. Egy dehkán lovagolt be az udvarra. Lova nehezen lélekzett, oldala minden lélekzetvételnél kitágult és összehúzódott, szájából hullt a tajték.

— Kagász bár![1] — kiáltott a dehkán, majd leszállt lováról, gyorsan leült, lehúzta csizmáját, kitépte belőle a bélést és egy négyrét hajtogatott borítékot húzott elő belőle.

— Mana! — mondta és átadta a borítékot Bjelickijnek, akit szemmelláthatóan ismert.

A komisszár átvette a csomagot és erősen felindulva, a parancsnokságra ment.

— Dmitrij Vasziljics, én is veled megyek, — mondta Szedov, aki titokban reménykedett, hogy most minden kiderül és az akszakál híre légbőlkapottnak bizonyul.

A parancsnokságra érve Bjeleckij feltépte a borítékot és egy vékony papírlapot vett ki belőle.

Pjotr Dmitrics biztatására válla fölött olvasni kezdte az írást.

Minden parancsnoknak és katonai biztosnak!

Alábbiakban közlöm egy moszkvai állami távirat szövegét:

»Január 21-én, este 6 óra 50 perckor, a Moszkva melletti Gorkiban meghalt a világproletariátus nagy vezére és tanítója, Vlagyimir Iljics Lenin.«

ZLOBIN,
a XI. lovashadoszály vezérkari főnöke

Bjeleckij szeme kimeredt, ajka megremegett.

— Szóval igaz!... Meghalt... Mi lesz most? — tette fel önmagának a kérdést hangosan, mintha Szedovot kérdezte volna.

[1] Papiros van nálam! A jelentéseket és értesítéseket kézbesítő dehkánok rendszerint így jelentkeztek.

Szedov nem felelt. Meggörnyedve állt, zsebkendőjét szemére szorította. Széles válla megrázkódott a zokogástól...

— Pjotr Dmitrics, töröld le a könnyeidet! Gondolj arra, hogy komisszár vagy, a katonák rád várnak — mondta Bjeleckij szilárd hangon.

Szedov nem vette le szeméről zsebkendőjét, csak kezével intett.

— Mindjárt... mindjárt... Csak egy kicsit várj... Most nem bírok — mondta.

Közben a szoba megtelt az odasiető parancsnokokkal. Mikor a zokogó Szedovot megpillantották, elsápadtak és kétségbeesett tekintettel meredtek egymásra.

— Dmitrij Vasziljics, hát igaz? — kérdezte Vihrov, izgalomtól remegő hangon.

— Nem a baszmacsoktól származik a küldemény? — vetette közbe Lopatin.

Bjeleckij némán, könnyes szemmel nézett a parancsnokra.

— Igen, elvtársak, a hír igaz, — szólalt meg, elfojtva előtörő könnyeit. — Ez a szomorú, visszavonhatatlan igazság... Vlagyimir Iljics Lenin meghalt. — Bjeleckij zsebkendőjéért nyúlt, de mindjárt visszatette zsebébe. — Barátaim — folytatta — menjetek a katonákhoz, tájékoztassátok őket. Én is mindjárt megyek...

*

Vihrov még sohasem látott katonákat sírni. Ma először fordult elő ilyesmi.

— ... Elvtársak — fordult a komisszár a katonákhoz — ne csüggedjetek! Lenin meghalt, de él a lenini párt, a Központi Bizottság. Él Sztálin elvtárs. Ők azon az úton fognak bennünket vezetni, amelyet Lenin kijelölt... Szilárdan kell elviselnünk ezt a súlyos veszteséget és becsülettel kell teljesítenünk kötelességünket a néppel szemben.

— Látjátok, hogy az üzbég és tadzsik nép is megsiratja Lenin elvtárs halálát. Mi tűnik ki ebből? Ez világosan tanúskodik arról, hogy Lenin eszméi, nagy tetteinek híre mindenhová, még a legeldugottabb hegyi kislákokba is eljutott: a hegylakók éppen úgy tudják, mint a völgyekben élők, hogy Lenin a nép boldogságáért harcolt. Ezért terjedt el halálának szomorú híre villámgyorsan a kislákokban és aulokban, ezért siratja a nép Lenin

halálát úgy, mint saját, személyes bánatát, mint egy kedves hozzátartozója halálát.

A katonák némán hallgatták a biztost. A hadjáratokban megkeményedett, napbarnított arcokon nehéz könnycseppek gördültek végig.

XV

Eljött a nyár. A Babatagon napról napra melegebben sütött a nap. A vizek fékevesztetten, zúgva-bőgve hömpölyögtek a szakadékokban. A lejtőket dús, halványzöld gyepszőnyeg borította.

A Házret-Baba gerincen azonban nem legelésztek juhnyájak, mint más években. Ibrahim bég, az öreg lokáji tolvaj ugyanis elrabolta a juhokat és átterelte őket Afganisztánba, a buharai emirhez.

— Végezni kell Ibrahimmal — mondotta Liharev, mikor Kara-Tagban jelentést tett a hadosztályparancsnoknak. — Ibrahim nem hagyja a dehkánokat békében dolgozni és mindenképpen igyekszik megakadályozni a tavaszi vetést.

A hadosztályparancsnok, magas, arányos termetű, szőkeszakállú és bajuszú, csinos, kerekarcú férfi, fel-alá sétált a szobában, majd megállt a térkép előtt.

— Mikor az első turkesztáni lovasdandár szétverte Ibrahim bég bandáját, Ibrahim a Vahs folyó balpartjára húzódott vissza — mutatta a hadosztályparancsnok a térképen. — Miért gondolja, hogy most a Babatag hegységben tartózkodik?

— Pontos értesüléseim vannak, hadosztályparancsnok elvtárs, hogy Ibrahim a napokban Tascsi aul környékén járt.

— Hát jó, akkor vonuljon ki a Babatagra.

— Ki fogok vonulni! Megengedi, hadosztályparancsnok elvtárs, hogy szükség esetén harci sávom határát túllépjem? Télen ugyanis azért sikerült Ibrahimnak kisiklania a kezem közül.

— Megengedem. vigyázzon azonban magára, Liharev elvtárs, és ne ragadtassa el magát. Ön nagyon drága nekünk.

Liharev elpirult.

— Sohasem ragadtatom el magam, hadosztályparancsnok elvtárs. — mondta elkomorodva.

— És Musztafakul esetében?

— Az indokolt eset volt.

A hadosztályparancsnok maga is jól tudta, hogy Liharev akkori magatartása indokolt volt. Az üldözés a végkimerülésig folytatódott, az emberek elfáradtak: a parancsnok személyes példamutatásával kellett a katonákat fellelkesíteni. A hadosztályparancsnok azonban szerette Liharevet és úgy látta, hogy idővel kitűnő hadvezér válhatik belőle, ezért óvni akarta életét. A hadosztályparancsnok még megbeszélt Liharevvel néhány kérdést és teljes sikert kívánt neki, azután elbocsátotta.

Liharev Regárig az uszmányi ezred egyik arra haladó századával utazott. Az utolsó húsz versztet, Aljosával kettesben, vágtában tették meg.

Estére megérkeztek Jurcsiba.

Liharev két dolognak örült. Az egyik az volt, hogy engedélyt kapott harci sávja határának átlépésére s így addig üldözhette Ibrahimot, míg csak az Amu-Darjába nem szorítja. A másik örvendetes gondolatra könnyű pirosság öntötte el napbarnított arcát. Lola tudniillik végül is rábeszélte arra, hogy egyelőre ne küldje őt Taskentbe. Elhatározták, hogy Liharev őszi szabadsága idején Lolával együtt utazik majd Taskentbe. Liharev most a tervezett utazásra gondolt. Aljosa hangja riasztotta fel gondolataiból. A küldönc megkérdezte, hogy hány nap múlva indulnak a hadjáratba.

— Még semmit sem tudok, Aljosa — felelte Liharev — majd felderítőket küldök ki... Miért kérdezed?

— Rengeteg baj van a patkókkal, dandárparancsnok elvtárs. Az ön lovának — mutatott a kényesen lépkedő Davljat-Kokra — nem jók a mi patkóink. Nézze, milyen kicsik a patái, bár azért jó erősek.

— No és mit akarsz csinálni?

— Van itt állítólag egy kitűnő mester, egy patkolókovács. Meg akartam nála rendelni a patkókat. Lesz erre idő?

— Bőségesen.

Mindketten a parancsnokságra lovagoltak. Liharev leszállt Davljat-Kokról, átadta a szárat Aljosának és felment a tornácra. Itt Zsitov segédtiszttel találkozott, akinek fiatal, piros arca kissé izgatottnak látszott.

— Dandárparancsnok elvtárs, komoly eset történt, — mondotta, miután Liharev erősen megszorította a kezét.

— Komoly eset?

— Merényletet követtek el Bocskarev elvtárs ellen. Meg is sebesült.

— Súlyosan?!

— Az orvos azt mondja, hogy nem súlyosan. A tettest letartóztatták.

— Ki az?

— Mirza-Szaid, kerületi ellátási biztos.

— Az ördög vigye el! Valahogy nem bíztam benne soha.

— Mirza-Szaidot Oszadcsij őrmester és Vihrov, a második század parancsnoka tartóztatta le. Mirza-Szaid át is harapta Vihrov karját.

— Hol van Pavel Sztyepanics?

— A tábori kórházban. Elkísérem, dandárparancsnok elvtárs.

*

Vihrov a rendelőben ült, vérző karját az asztalra fektette.

— Kicsit várni kell. Csak egy percet, — mondta Lola, miközben ügyesen letörölte a vért Vihrov karjáról. — Itt fáj egy kicsit?

— Nem, semmi az egész, — válaszolta Vihrov tadzsik nyelven. Valóban nem is érzett fájdalmat, sőt örömmel töltötte el a lány gyengéd ujjainak érintése.

— És itt? — kérdezte Lola.

— Ott sem...

— Hát Szásenyka írt-e?

Vihrov csodálkozva nézett Lola mosolygó szemébe.

— Szásenyka? — kérdezte pirulva. — Hát honnan ismeri, apa-dzson?[1]

— Ismerem. Marinocska mesélt róla.

Lépések hallatszottak. Lola egész testében megremegett és fölemelte fejét. Az ablak alatt Liharev ment el. Lola az ablakhoz futott, de Liharev már átment Bocskarevhez.

— No, hogy vagyunk, Pavel Sztyepanics? — kérdezte Liharev részvevően. Tekintete csodálkozva ugrott át a biztos bekötött fejéről a Bocskarev ágya mellett ülő ismeretlen, szép, fiatal, kissé keleties típusú nőre.

— Üdvözöllek, Vjacseszlav Nyikolajevics! — szólalt meg

[1] Apa-dzson: nővérke.

Bocskarev erőtlen hangon. — Bemutatom harcostársamat — mutatott a fiatal nőre gyenge mosollyal.

— Még ide sem értem és máris megsebesítették a férjemet, — mondta a nő, miután Liharev bemutatkozott. — Hát ilyen alja sok ezek a baszmacsok? Nehéz dolog elbánni velük?

— Jól van Anja, erről majd később beszélünk — szólt közbe Bocskarev felcsillanó szemmel. — Mi újság a hadosztálynál, Vjacseszlav Nyikolajevics?

— Újság van bőven, de hát mondd, hogy történt veled ez a dolog?

— Hát nagyon egyszerűen: a forradalmi bizottság ülése után kimentem az utcára és mikor vagy száz lépést haladtam, egyszerre csak: bum! — a kerítés mögül. Én a földre estem, azután nem emlékszem semmire. Csak utólag tudtam meg, hogy a második század razziát tartott és elfogta ezt a gazember Mirza-Szaidot. De tudod, ha csak egy centiméterrel odébb talál, már kész volnék. Az orvos azt mondja, hogy feküdnöm kell, pedig mennyi munka volna ... Nos hát, mi érdekeset hallottál?

Liharev elmondta, hogy hatékony rendszabályokat foganatosítottak a lakosság vetőmagellátása érdekében. Beszámolt arról is, hogy a hadosztály politikai osztályára befutott, ellenőrzött értesülések szerint megindult a baszmacs-hordák végső felbomlása. Most már csak az engesztelhetetlen reakciós elemek, meg az afganisztáni és törökországi fegyencek maradnak meg a bandákban.

— A napokban a hatodik altáji lovasdandár elfogott néhány török tisztet, akik átszivárogtak Ibrahimhoz — fűzte hozzá Liharev.

— Általában az egész dolog befejezéséhez közeledik — jelentette ki Bocskarev.

— Úgy van. Csak még Ibrahimot kell megverni — állapította meg Liharev.

A dandárparancsnok kis ideig még elbeszélgetett Bocskarevvel, azután mielőbbi gyógyulást kívánt és a parancsnokságra ment.

Míg Liharev kiküldte a felderítőket és bevonta a hegyekben portyázó csoportokat, eltelt három nap. Ez elég volt Aljosának ahhoz, hogy felkészüljön a hadjáratra. Megszerezte a patkókat Davljat-Kok számára, rendbeszedte a ruházatot és minthogy jól

értett a szabómesterséghez, megvarrta a dandárparancsnok vörös nadrágját, amelyet a háború már alaposan elnyűtt. »Így már jó, — gondolta magában Aljosa, mialatt a tűvel dolgozott — de igazán szörnyű állapotban volt.«

Az ezrednél mindenütt folyt a készülődés: átpatkolták a lovakat, rendbehozták a nyergeket, a fegyverzetet.

Dmitrij Lopatin általában már kora reggel felkereste századát, de ma egy kicsit tovább maradt a szállásán, mert Vihrov, aki nagyon kímélte alárendeltjeit, parancsba adta, hogy jól pihenje ki magát a hadjárat előtt.

Lopatin széttárt karokkal, mélyen aludt. Marinka könyökére támaszkodva, szerelmesen nézte Lopatin bronzszínűre lesült, fiatal arcát. Volt ebben az arcban valami kisfiús, gúnyos vonás a régi Mityka Lopatinból, a donyecmedencei sihederből, de volt valami egészen új is: a szemöldökei között meghúzódó, akaratos ránc.

— Szerelmem! Okos kis katonám! Hős lovagom! — suttogta Marinka és gyengéden megsimogatta Lopatin széles homlokát.

Mityka halántéka megrezzent és kissé kinyitotta szemét.

— Valami műemlékeket nézegettem veled... És képzeld, még mindig állnak, ezer év után is — szólalt meg Marinka.

— Miféle műemlékeket, hol? — kérdezte Lopatin csodálkozva.

— Hát álmomban.

— Úgy! — Dmitrij elmosolyodott. — Én is láttam valami érdekeset... De hogy mit, elfelejtettem. Azaz mégsem, a műemlékekről jut eszembe! — folytatta felélénkülve. — Mikor a hegyekben jártunk, az egyik kislákban ló- és kakasmintával kihímezett terítőket láttam. A hímzés éppen olyan volt, mint nálunk, Ukrajnában. Hogy kerülhetett ez ide, gondoltam. Utána nyomoztam. Parda is azt mondta: »Itt a hegyekben sok olyan hímzést készítenek.« Megálljunk csak — gondoltam —, majd én megtudom, honnan van ez a hasonlóság. Érdeklődtem, kérdezősködtem.

— No de ilyet! Ez aztán a tudásszomj! Mindent ki akarsz deríteni...

— Hát igen. No és képzeld, kiderült, hogy valamikor erre-

felé a szkiták éltek. Egy részük később felkerekedett, átkelt az Ural gerincén és Tauria északi részén telepedett le.

— Honnan tudtad meg ezt?

— A dandárparancsnok mesélte... Ami pedig a műemlékeket illeti, itt köröskörül minden csupa műemlék a jövendő nemzedék szempontjából. Én, ha tehetném, minden itteni ablaktalan, nyomorúságos viskót üvegbura alá helyeznék, hogy később mindenki lássa, miként éltek itt az emberek azelőtt. De mondd csak, hány óra?

— Kilenc.

— Hohó! Akkor jól elaludtam! Most már aztán fel kell kelni...

Míg Lopatin megmosakodott, Marinka rendbeszedte az utiholmiját.

— Figyelj ide, Mitya — szólalt meg Marinka gondoskodó, szerető hangon. — Beteszek a táskádba néhány klórtablettát. Ez arra való, hogy a vizet fertőtlenítsd. Ne feledkezz meg róla.

— Nem fogom elfelejteni, Marinocska.

— Csak ne mosolyogj, mert komolyan beszélek. Tudod, hogy a Babatag hegységben nincs folyóvíz, hanem csak víztároló gödrök. Ezek tele vannak mikróbákkal. Vigyázz, mert olyan...

Az ajtót erősen megzörgették.

— Ki az? — kérdezte Lopatin.

— Parancsnok elvtárs, várják a századnál. Egy óra múlva indulunk — hangzott a felelet.

*

Liharev élénk, vidám hangulatban lépett ki az utcára és a parancsnokság felé indult. Az utca, ha ugyan a magas duválok közé szorított, szűk, görbe sikátort annak lehet nevezni, néptelen volt. A kelő nap megaranyozta a távoli, havas hegycsúcsokat. Az üde, hajnali levegőt betöltötte a barackfák és a dzsida-virágok átható, fűszeres illata.

Liharev be akart kanyarodni az egyik utcasaroknál, de hirtelen egy tetőtől-talpig beburkolt alak határozott mozdulattal elállta útját. A találkozás annyira váratlan volt, hogy Liharev hátralépett. »Az ördög tudja, nem valami álruhás baszmacs rejtőzik-e a fátyol mögött.«

— Álljon meg egy percre, aka-dzson,[1] — szólalt meg a beburkolt alak női hangon. — Ön a nagyfőnök?

— Igen. Miről van szó? — kérdezte Liharev kissé meglepve.

A nő félrevonta fátylát és Liharev szabályos vonású, fiatal arcot látott maga előtt, dühösen összeráncolt szemöldökkel.

— Nekem nem kell gazdag, öreg férj! Legyen inkább ágrólszakadt, de fiatal! — támadt rá a dandárparancsnokra a nő.

Liharev hallgatott, mert nem tudta, mit szóljon.

— Nos hát, aka-dzson! Miért hallgat? Önnek beszélek! — kiáltotta a nő könnyekkel a szemében.

— Bocsásson meg, apa-dzson, de mit tehetek én ebben az ügyben? — kérdezte Liharev tanácstalanul. — Én nem rendelkezem a férjekkel.

— Hogy-hogy nem rendelkezik? Ön a nagyfőnök! Ön mindent elrendelhet!

— Nem, ezt nem tehetem.

Liharev törte a fejét, hogyan szabadulhatna ki ebből a nehéz helyzetből.

— Hát idefigyeljen — szólalt meg — majd gondolkozom. Most negyedhold van. Keressen fel, mikor telihold lesz, apa-dzson. Jó?

— Ilyen sokáig akar gondolkozni?

— Igen, ennyire szükség van.

— Hát jó, — egyezett bele a nő. — El fogok jönni. Csak aztán jól gondolkozzon, aka-dzson.

*

A nő ismét elfödte arcát és gyorsan elindult a duvál mentén.

»Lám csak, milyen harcias! Ez igen! Bár sok ilyen volna!« — gondolta Liharev és szemével követte a nőt, míg csak el nem tűnt a kanyarban. Amikor eszébejutott, hogy először megijedt tőle, az oldalát fogta nevettében, úgyhogy a sarok mögül odalépő Zsitov csodálkozva nézett a parancsnokra.

— Dandárparancsnok elvtárs, a csapat felsorakozott, önt várják, — jelentette Zsitov, még mindig kissé értetlenül nézve a parancsnokra.

Az utca vége felől lódobogás hallatszott. Liharev hátranézett. Nagy pejlován ülve, Aljosa kantáron vezette Davljat-Kokot...

[1] Aka-dzson: fivér.

A kétszáz lovasból álló csapat gyorsan haladt a Szurháni völgyben. Liharev sietett, hogy még nappal átkelhessenek a Szurhánon. Hallotta, hogy a folyó nagyon megáradt, úgyhogy az erős sodor miatt egyszerű átúsztatásra gondolni sem lehetett. Liharev arra számított, hogy a folyóparti Pajzáva kislákban tud majd kecsketömlőket szerezni a helybeliektől.

Mintegy harminc versztet tettek meg a virágos völgyben, amikor a csapat hirtelen bekanyarodott a nádasba. Ameddig a szem ellátott, mindenütt vékony, zöld nádszálak és sárgás, virágzó nádfedelek látszottak. A távolban kéklő hegyek emelkedtek. Amint a folyóhoz közeledtek, egyre erősödő zúgás hallatszott.

— Mire magyarázza ezt a zúgást, Vaszilij Prokopics? — kérdezte Kuzmics a trombitást.

— Hát a Szurhán zúg, — felelt Klimov nyugodtan.

— De tavaly, mikor erre jártunk, mintha nem zúgott volna.

— Mert akkor tél volt, Fjodor Kuzmics. Most pedig nyár van. A hó megolvadt ott fenn a hegyekben, azért zúg a folyó.

Kuzmics természetesen maga is nagyon jól tudta, hogy mitől zúg a Szurhán, de nagyon aggódott és úgy akarta levezetni idegességét, hogy beszélgetni kezdett a kérdésről barátjával, aki híres volt rendíthetetlen nyugalmáról.

A nádas véget ért, a katonák előtt megcsillant a folyó vize.

»Hát itt megfulladunk, az biztos«, — gondolta magában Kuzmics rémülten, mikor meglátta a megáradt Szurhán örvénylő sötét vizét.

A lovasoszlop a folyópartra ért. Parda, Tasmurát és még néhányan, akik a felderítő járőr tagjai voltak, tenyerüket szájuk elé téve átkiabáltak a túlsó partra. A parton, a nádas zöld sávja előtt, félmeztelen, napbarnított, turbános emberek ügyesen tutajokat állítottak össze tömlőkből. Két ember máris megragadott egy tutajt, és vízre bocsátotta. Fejük hol előbukkant a napfényben, hol eltűnt a hullámok között.

Liharev magához szólította a parancsnokokat és ismertette velük az átkelési tervet. Mindenki levetkőzik. A jó úszók lóval úsztatnak át. A többieket fegyverzettel és ruházattal együtt tutajokon szállítják át·úgy, hogy a legerősebb lovakat fogják be a tutajok vontatására. A géppuskásokat két részre kell osztani, hogy mindkét partról biztosítsák az átkelést.

Liharev kissé aggódott, mert néhány nappal azelőtt az átkelés során az altáji dandár több katonája belefulladt a vízbe.

Liharev maga mutatta meg, hogyan kell a lovakat hosszú kötéllel a tutajba befogni. Utána előkészítette az első átkelőrészleget, levetkőzött, felugrott Davljat-Kok hátára és elsőnek lovagolt be az örvénylő folyóba, amelynek sodra fahasábokat, tuskókat és a hegyekről legördült hatalmas köveket hömpölygetett.

Miska és a többi kutya utánaugrott, de mindjárt visszafordultak. Szemmelláthatólag rájöttek, hogy számukra is lesz hely a tutajon.

A parton maradók aggódó szemekkel figyelték az átkelést és megkönnyebbülten sóhajtottak fel, mikor látták, hogy Liharev elérte a túlsó partot.

— Csakhogy magának potroha is van ám, Fjodor Kuzmics, — jegyezte meg Klimov, kritikus pillantást vetve a felcser tekintélyes alakjára. — Nem hiába vették magát tábornokszámba ott a hegyekben.

— Ugyan menjen már, Vaszilij Prokopics! — mérgelődött Kuzmics. — Maga is a legjobb időt választotta a tréfálkozásra! Annak itt igazán nincs helye!

— Első csoport, beszállni! — vezényelt Vihrov.

Kuzmics se holt, se eleven nem volt, amikor a tutajra felkapaszkodott.

— Vaszilij Prokopics — fordult a trombitáshoz — maga talán fogjon engem, drága barátom. A helyzet az, hogy szédülős vagyok. Csak le ne guruljak valahogy!

— Semmi baj nem lesz, Fjodor Kuzmics, csak ne nézzen a vízre. A ló a mozdonyunk s egy pillanat alatt odaát leszünk... Indulás!

A katonák nyakába zúdult a hideg víz. A tutaj megingott és táncolva lebegett a hullámok fölött.

— Hová mész? Egyenesen, egyenesen tarts! — kiáltott Klimov egy katonára, aki lóháton úsztatott át. A katona közben a helyes irányba fordult és bikaerős lovának sörényébe kapaszkodva, biztos kézzel irányította a lovat a túlso part felé.

A hullám időnként a katonák arcába fröccsent. Körülöttük tajtékzott az örvénylő víz. A gyorsan hömpölygő folyó vad zúgása szinte megsüketítette az átkelőket. Kuzmics, aki időköz-

ben már többször meghalt és feltámadt, most körülnézett, hogy messze van-e még a part, de a vízfüggöny miatt semmit sem látott. Ezért kissé felemelkedett, de éppen ebben a pillanatban egy erős lökés kirántotta a tutajt a lába alól, úgyhogy Kuzmics még kiáltani sem tudott, csak elmerült a folyóba. A tutaj már nem volt messze a túlsó parttól, de a felcser nem tudott úszni és így mindjárt elmerült. Csak vastag karja állt ki a vízből, mintha a folyó mélységét próbálgatta volna.

Liharev, aki élénk figyelemmel kísérte az átkelést, meglátta az elmerülő Kuzmicsot. A dandárparancsnok vágtába ugratta Davljat-Kokot és szélsebesen elindult lefelé, a víz folyása mentén. Azután lovastul a folyóba vetette magát és eltűnt a hullámok között.

A vöröskatonák odafutottak, ahol a dandárparancsnok a vízbe ugrott. Liharev azonban közben újból elérte a partot. Hajánál fogva húzott maga után egy kövér embert, aki támolyogva tocsogott a vízben, a ló mellett, mintha felöntött volna a garatra.

— Hát maga az, felcser elvtárs? — szólalt meg Liharev Kuzmics haját elengedve. — Vigyázzon magára, mert még náthás lesz. Pedig maga már nem egészen fiatal ember. Fusson egy kicsit fel-alá!

Kuzmics azonban nem mozdult, csak levegő után kapkodott, mert jót ivott a folyó vízéből.

— Fjodor Kuzmics, drága barátom! Hát mi történt magával? — kérdezte részvevően az odasiető Klimov.

— Hogy mi történt? — mérgelődött a felcser, aki közben magához tért. — Hát nem megmondtam magának, hogy szédülős vagyok?

— Nem a szédülésben volt itt a hiba, Fjodor Kuzmics! Egy nagy tuskó ütődött a tutajhoz.

— Jól van, jól van. Kár a sok fölösleges beszédért. Maga mindig talál valami mentséget. Gyerünk!

A két jóbarát elindult felöltözni...

A nap lenyugodott.

Vihrov és Lopatin a parton állva várták az átkelés befejezését.

— Én még tavalyról jól ismerem ezeket a helyeket, — szólalt meg Vihrov. — Augusztusban nagy csaták voltak errefelé.

— Kivel?

— Ibrahim béggel. És tudod hogy volt? A völgyben lovascsatában mindig megvertük az ellenséget, de a hegyekben közbeközbe mi is kikaptunk. Előfordult, hogy beengedtek egy szakadékba, azután mindkét oldalról puskatüzet zúdítottak ránk. Később azonban mi is megtanultuk, hogy kell a hegyekben úttalan utakon járni.

— Harc a magasságért, — vetette közbe Lopatin.

— Pontosan úgy van, harc a magasságért! Aki magasabban van, az veri meg a másikat. Bizony nem is tudom, hogy maradtam életben tavaly. Egy dehkánnak köszönhetem, az mentett meg.

— Hogy mentett meg?

— Heves csata volt itt, ezen a dombon, Pajzáva fölött — mutatott Vihrov a kislák felé, ahol a sudár nyárfák fölött a Babatag nyúlványai emelkedtek. — Egész nap harcoltunk. Az erőviszony a szokásos: egy a tízhez. Ők kétezren voltak, mi pedig alig valamivel kétszáz fölött. És tudod, akkor elsőízben tapasztaltam kemény ellenállást a baszmacsok részéről. Később aztán kiderült, hogy egy nagyon erős afgán banda jött a segítségükre. A kézitusa elkeseredett volt.

— Parancsnok elvtárs, felnyergelhetjük a lovakat? — kérdezte az odalépő őrmester.

— Megszáradtak?

— Igenis.

— Akkor nyergeljenek, — adta meg Vihrov az engedélyt. — Hát szóval — folytatta Lopatin felé fordulva — Ibrahim éjszakára visszavonult a hegyek közé, mi pedig lementünk Pajzávába. Néhány sebesültünk is volt. A 62. ezred egyik századparancsnokának a hasát tépték fel egy horoggal. A belei is kilógtak. Szörnyű volt, hogy kínlódott.

— Horoggal? — csodálkozott Lopatin. — Milyen horoggal?

— Ez a fegyver itt Dzsingisz-kán kora óta használatban van. Lándzsaszerű valami, vasból, a végén nagy horoggal. Különösen akkor használják, ha foglyot akarnak ejteni... Hát szóval Pajzávában ütöttünk tábort, a sebesülteket pedig átszállítottuk a Szurhánon és parancsot küldtünk Afanaszjevnek, hogy irányítson ide Jurcsiból mindenkit, aki kezét-lábát mozgatni tudja, még a vételezőket és írnokokat is. A dandárparancsnok jelentést küldött a fölöttes parancsnokságnak is, hogy a töltényeink el-

fogytak. Tulajdonképpen nem fogytak ki teljesen, maradt vagy tíz darab minden puskára és egy-egy tár minden golyószóróra. De tudod, hogy van az a jelentésekkel. Egy katonát nem lehet küldeni, mert túl veszélyes az út. Egy egész szakaszt kell küldeni, sőt még az is kevés. De ha egy szakaszt elküldesz, meggyengül a harcoló csapat. Így aztán nem marad más hátra, mint egy falusival küldeni a jelentést. Rövid leszek: a baszmacsok elcsípték ezt a falusit, megverték és elvették tőle a jelentést. Ibrahim azt hitte, hogy teljesen töltények nélkül maradtunk.

— Hogy tudta elolvasni a jelentést?

— Vannak nála angolok, akik tudnak oroszul... Mi aztán megháltunk Pajzávában és másnap a dandárparancsnok elküldött engem egy fél századdal Bakati kislákba felderítésre. Az a kislák az, innen is látszik, — mutatott Vihrov a Szurhán mentén lejjebb látható kislákra. — Mindössze öt verszt az út nem több. Beérkeztünk Bakatiba. Az akszakál — akiről később kiderült, hogy a baszmacsok embere volt —, égre-földre esküdözött, hogy nem tudja, merre ment Ibrahim. Aztán görögdinnyét hozott, megvendégelt bennünket és barátságosan mosolygott. »Jaksi urusz, jaksi.« A falubeliek is odajöttek, leültek körbe és nézelődtek. Mi megettük a görögdinnyét és hazafelé készülődtünk, de az akszakál így szólt: »Várjatok csak, most hozzák a sárgadinnyét.« És ekkor mentett meg bennünket egy dehkán. Titokban intett nekem: ne egyetek, meneküljetek! Mi lóra szálltunk és, usgyi neki, ügetésben elindultunk. Mentünk szépen Pajzáva felé. A pajzávai megfigyelő mindent látott a fa tetejéről. Onnan jelentette a dandárparancsnoknak: »Látom a felderítőket, de a baszmacs-horda a sarkukban van!« Mi magunk nem láttunk és nem is hallottunk semmit. Kényelmesen ügettünk. Bár csak huszonhatan voltunk, a lódobogás nagy zajt csapott. Szerencsére Csapligin hátrafordult és elkiáltotta magát: »Baszmacsok a hátunk mögött!«

Hátranézek, hát képzeld, az egész völgy tele volt zászlókkal, hadijelvényekkel, csillogó fegyverekkel. Az élen szürke ménjén maga Ibrahim bég vágtatott. Ezen, amelyiken most a dandárparancsnok lovagol, Davljat-Kokon. Mi is teljes vágtába ugrattuk lovainkat. Valósággal berepültünk a kislákba, de ők szorosan a sarkunkban voltak. Akkor megszólaltak a géppuskák. Hat darab! A dandárparancsnok már előre felállította őket és

most elkezdték kaszálni a baszmacsokat. Úgy emlékszem, mintha most történt volna: a lovak hátrahőköltek, felágaskodtak, leroskadtak. Szörnyű kiabálás mindenfelé. Hatalmas porfelhő gomolyog. Bocskarev felkiáltott: »Utánam!« — és ellentámadást indít! Végigkergettük a baszmacsokat a Szurháni-völgyön. Véletlenül éppen szembe jött Juhári-Kokajtiból a turkesztáni dandár. Röviddel azelőtt töltötték fel őket orenburgi kozákokkal. Nagyszerű katonák azok, tudnak verekedni. Ibrahim egyenesen beléjük szaladt. Képzelheted, mi lett ebből. Ha Davljat-Kok nincs, maga Ibrahim is ott maradt volna. Így azonban átugratta a szakadékot a Házret-Babánál... Látod, Mitya barátom, mi minden történt itt. De ha az a dehkán nincs, akkor egy szálig ott pusztulunk. Az egész felderítő osztag.

— Szóval tavaly nagy harcok voltak erre?

— Igen, úgyszólván mindennap. Odanézz! Látod azt a havas hegyet? — mutatott Vihrov Denau felé. — Ez a Gáza-gerinc. Augusztus elsején hirtelen elhatározással felmentünk oda. Láttuk a havat: no, gyerünk egy kicsit hólabdázni! Mit nevetsz? Kicsit gyerekes dolog, de azért érdekes: lent szörnyű hőség — ötven fok árnyékban, — ott pedig hó. Egyszercsak látom, hogy a felderítőim kardjukkal integetnek: ellenség! Lóra kaptunk és usgyi, fel a gerincre. Kiderült, hogy a másik oldalon Isán bandája kapaszkodott felfelé. Hát azok aztán kaptak tőlünk úgy, hogy melegük lett. Néhány napig még vadásztunk a többi bandákra. Mindenféle helyeken jártunk. Láttunk állatbőrbe öltözött embereket. Olyan kenyeret ettünk, hogy szúrta a torkunkat. Veszedelmes utak voltak. Hol szakadékok fölött kapaszkodtunk, hol olyan magasságban jártunk, hogy a felhők, mint vattagomolyagok, lent, a lábunk alatt úsztak.

— Lóra! — vezényelt Liharev.

A katonák átvették lovaikat, meghúzták a nyereghevedert, rendbehozták fegyverzetüket.

A csapat hamarosan elindult a Babatag felé és behatolt a széles Argancsi szakadékba. Az élosztag előre vágtatott. A kutyák velük futottak.

A Csagám-tisztásig, Ibrahim bég táboráig, még vagy harminc verszt volt hátra. Liharev nem sietett, mert ugyanide vonult a másik oldal felől a 62. ezred egy csapata. Az Ibrahim bég elleni egyidejű támadás időpontja hajnali három órára volt kitűzve.

— Parancsnok elvtárs, ki ez, aki velünk lovagol? — kérdezte Lopatin Vihrovtól és az oszlop mellett ügető, vöröshajú lovasra mutatott.

— Hát nem ismered?

— Először látom életemben.

— Ez Firszov, a klub dolgozója.

— Furcsa egy alak!

— Nagyon derék fickó Nagy tréfacsinálő.

Szedov odalovagolt hozzájuk.

— Oktató körúton voltam — felelt Vihrov kérdésére, aki az átkelés óta nem látta Pjotr Dmitricset. — Meg kell magyarázni a katonáknak, hogy éjjel ne dohányozzanak. Smatov azt mondja, hogy bármelyik percben találkozhatunk Ibrahimmal.

Gyorsan sötétedett. Hűvös szél fújt. Távol, a hegyvidék mélyében sírtak, nyöszörögtek a sakálok.

— Nézd, hogy vinnyognak az átkozottak, mintha nyúznák őket — jegyezte meg Aljosa, aki Liharev mögött lovagolt és a sötétben nem látott mást, mint Davljat-Kok szürke farát.

A hold felkelt a gerinc mögött. A mandulafákkal borított hegyek élesen kirajzolódtak a kékes-szürke holdfényben.

A csapat már vagy tíz versztet haladt előre, amikor Liharev a kutyák különös viselkedésére lett figyelmes.

A kutyák leültek az útra és halkan szűköltek.

— Mars! Előre! — kiáltott rájuk Liharev, közelebb lépve.

A kutyák azonban rá sem hederítettek a nógatásra, hanem ülve maradtak.

Az oszlop megállt.

— Jó irányban haladunk mi, dandárparancsnok elvtárs? — kérdezte Smatov.

Liharev maga is meg akart erről bizonyosodni, ezért elküldte Aljosát a felderítő osztaghoz. A küldönc hamarosan visszatért azzal a hírrel, hogy elől nincs senki.

— No tessék — szólalt meg Kudrjasov. — Szóval letértünk a helyes útról. Éppen most ágazott el egy út jobbkéz felől.

A felderítő osztagot Tasmurát vezette, aki minden utat ismert a Babatagon. A kiküldött járőr megállapította, hogy a felderítő osztag bekanyarodott egy szűk szakadékba, de az összekötő lánc két utolsó lovasának nem jutott eszébe, hogy az elágazásnál bevárja a főcsapat megérkezését.

— Derék kis kutyák — mondta Liharev. — A csata után hízott birkafarkat kell adni az egész falkának.

— A második század felcsere idomította be őket — fűzte hozzá Kudrjasov. — Ő tanította be a kutyákat, hogy a felderítők és a főerők között biztosítsák az összeköttetést.

A csapat az úton haladt tovább. A sötét éjszakában messze elhallatszott a lábdobogás, hébe-hóba hangosan felnyerítettek a lovak s a párás levegő megtelt a tücskök cirpelésével.

A lovasok előtt sötét árnyék suhant el: farkas vagy párduc szaladt át hangtalanul az úton. Davljat-Kok nyugtalanul hegyezte a fülét és felhorkantott, Liharevnek pedig eszébe jutott, hogy a mult évben egy tigris ugrott Szlepcov szakaszparancsnok nyakába.

»Vad helyek ezek — gondolta Liharev — de nem lesz mindig így. A Vahson villanyerőművet építünk s ezzel egycsapásra biztosítjuk egész Buhara világítását... Nem megyek én innen sehova, itt maradok örökre. Itt maradok Lolával együtt. Vajjon mit csinál most Lola? Természetesen alszik.« Liharev csodálkozott volna, ha látta volna Lolát ebben a pillanatban. A leány nem aludt, hanem a nyitott ablaknál állt, kinézett az utcára és csüggedt arccal, kezét tördelve gondolt Liharevre. Lolát rossz előérzet gyötörte és nem találta a helyét. »Nem, nem, akármit is mond, legközelebb elkísérem — gondolta magában. — Felöltözöm fiúnak és vele megyek... Vajjon merre jár most? Mit csinál?« Élénken maga elé képzelte, hogy a hegyek között nyergükben hintázva, vonulnak a lovasok a holdfényben és az élen ő halad, az ő Farhádja. Később azonban ez a kép elhomályosult és Lola gonosz szemeket vélt látni, amelyek az ő Farhádjára leselkedtek. A lány megborzongott és elment az ablaktól.

A lovasok ezalatt egyre tovább és tovább haladtak. Közeledett a hajnal. A láthatár szélén világos csíkok tűntek elő. Nemsokára megcsillant a hegytetőkön a napsugár és egyszeriben világos lett. Elől, a zeg-zugos sziklákkal körülzárt, széles völgykatlanban néhány jurta állott. Az elővéd lovasai fel-alá lovagoltak a jurták körül. Egyébként minden néptelen, kihalt és csendes volt.

»A Csagám-tisztás — gondolta magában Liharev. — De hol van Ibrahim?«

— Milyen kislák ez, dandárparancsnok elvtárs? — kérdezte Kudrjasov.

— Ez nem kislák, hanem nomádszállás — válaszolt Liharev, vállát vonogatva. Nem tudta megérteni, hová lettek a baszmacsok. Az egyik felderítő már vágtában jött visszafelé. Liharev felismerte Pardát.

Parda a dandárparancsnokhoz sietett és jelentette, hogy Ibrahim bég kétezer főnyi bandája tegnap este a Házret-Babán keresztül, a Szurháni völgy felé távozott. Ibrahim bég elinduláskor azt a hírt terjesztette, hogy azért megy le a völgybe, mert ott akarja tönkreverni a vörösöket.

— No, majd meglátjuk, ki kit ver meg — jegyezte meg nyugodtan Liharev, majd Kudrjasovra pillantott és hosszú-pihenőt rendelt.

A katonák leverték a cölöpöket, kikötötték a lovakat és elhelyezkedtek a jurtáknál. A földbe ásott üstök alatt hamarosan vidáman pattogott a tűz.

— Nézd ezeket a betyár tüskéket! — bosszankodott Lopatin. — Amint leültem, elszakadt a nadrágom.

— Ha visszaérünk Jurcsiba, kicserélheted — nyugtatta meg Vihrov. — Most jól ellátnak bennünket mindennel, ami szükséges.

— De emlékszel, tavaly hogy jártunk? — mondta Szedov Vihrovnak mosolyogva.

— Talán tavaly nem jól ment a sorotok? — kérdezte Lopatin.

— Bizony, elég nehezen éltünk, amikor két hónapig el voltunk szakítva az ezredtől — magyarázta Vihrov. — Teljesen lerongyolódtunk. Nagy hőség volt, a víz sós-kesernyés ízű. A gimnasztyorka egészen kifakult az ember hátán az izzadságtól s az egyenruha teljesen tönkrement. Két hét alatt a gimnasztyorkából csak a gallér, a nadrágból pedig csak az öv maradt meg. A többi tiszta rongy lett. A legkisebb szemölcsöt is megláthattuk egymáson.

— Batmanokban jártunk — emlékezett vissza Pjotr Dmitrics.

— Mi az a batman? — érdeklődött Lopatin.

— Hát egy zsák, amiben gabonaneműt szoktak tartani. Ha lyukat vágsz bele a fej és a karok helyén, már hordhatod is — mondta Vihrov. — De legrosszabb az volt, hogy a csizmánk is

elszakadt. Mindenkinek kirepedezett a lába a forró homoktól és a kengyeltől.

— Hát arra emlékszel-e, hogy mi volt a harmadik dandárnál?

— Mi volt? — nézett Lopatin kíváncsian Vihrovra.

— A harmadik dandárnak volt egy helyőrsége valahol Karatyeginben vagy Darvázban. Már nem emlékszem pontosan. Mindenesetre a legkietlenebb hegyvidéken. Ott annyira lerongyolódtak, hogy az ügyeletes éjszakára lapáttal szórt pelyvát a meztelen katonákra.

— Miért szórt rájuk pelyvát? — érdeklődött Lopatin.

— Hogy miért? Mert az emberek levetkőztek, de a hegyekben éjjel hideg van. Ezért esténként egymás mellé feküdtek, az ügyeletes pedig fogott egy falapátot és betakarta őket pelyvával. Ez olyan szalmaféle. Olyan szépen aludtak alatta, mint a macskakölykök. Mégpedig jó melegen.

— Bizony, nehéz idők voltak — jegyezte meg Vihrov. — De most már minden rendben van: alighogy elszakad valami, máris kicserélik... No de elvtársak, nem ártana aludni egy orácskát. Mi a véleményetek?

— Egyetértek — felelte Szedov. — De előbb megnézem, mit csinálnak a fiúk...

•

Liharev egy nagy kövön ült a jurta mellett és egy kék tübetyejkás, napbarnított arcú fiúcskát tartott az ölében. A kisfiú a Liharevtől kapott cukrot szopogatta és ragyogó gyermekszemével nézegette a katonákat, amint gúlába rakták a fegyvereket. Ki sejthette volna, hogy Liharev térdén egy leendő tudós, a tadzsik egyetem leendő rektora üldögél? Írástudatlan volt, mint egész népe.

— Hogy hívnak? — kérdezte Liharev.

— Zakirnak — válaszolt a fiúcska lábát lóbálva.

— És édesapádat?

— Radzsábnak.

— Tehát te Zakir Radzsábov elvtárs vagy. Akarsz tanulni?

— Mit jelent az, hogy tanulni?

— Írni és olvasni. Így — Liharev ceruzát és papirost vett elő a tarsolyából. — Idenézz — mondta a fiúcskának. — Most leírom a nevedet. Akarsz ilyesmit tanulni?

— Akarok...

— Dandárparancsnok elvtárs, baszmacsok! — kiáltotta Aljosa, Liharevhez futva.

— Hol?

— Ott ereszkednek le a hegyről.

Liharev letette öléből Zakir Radzsábovot és fölkelt.

A völgykatlan túlsó oldalán, a szakadéktól véget nem érő sorban, színes-turbános, köpenyes lovasok ereszkedtek lefelé a hegyi ösvényen. Még egészen apróknak látszottak, de Liharev, akinek kitűnő szeme volt, észrevette az élen haladó őszszakállú lovast.

A katonák közben gyorsan fegyvert ragadtak, meghúzták a hevedereket és lóra pattantak.

»Hogy kerülhettek ide? — kérdezte magában Liharev. — Erre kellene jönni a 62. ezrednek.«

Az őszszakállú lovas leért a völgybe, szélsebesen fellovagolt egy kurgánra, két tenyeréből tölcsért formált és átkiáltott:

— Hej! Urtakljár! Lokajljár jardamga killjapti.[1]

— Szóval ezek lokájiak. Önkéntes csapat — állapította meg Liharev. Sovány, napbarnított arcán öröm csillant meg. — És lám csak, a 62. ezred is jön már mögöttük — fűzte hozzá, amint meglátta a rohamsisakos katonákat.

Az őszszakállú lovas Liharevhez ügetett, leszállt lováról, bemutatkozott és mindkét kezével megszorította a dandárparancsnok kezét. Az őszszakállút Szattornak hívták.

A lovasoszlop csendben haladt el mellettük. Kelet-Buhara legjobb lovasai vonultak fel Liharev előtt. Napbarnított, csontos arcukon és kissé ferde szemükben büszke méltóság és kemény elszántság tükröződött. A katonák csoportokba verődtek és kíváncsian nézegették a lovasokat.

— Derék fickók ezek — fejezte ki Csapligin a katonák általános véleményét. — A parancsnokuk öregember, de úgylátszik, jó katona. Most már ütött a baszmacsok órája, az egész nép felkelt ellenük...

Liharev bevárta a 62. ezredet, azután teljes pihenőt rendelt a katonáknak. Három óra múlva indulniok kellett a Házret-Baba gerincre, Ibrahim bég nyomában.

*

[1] Elvtársak! A lokájiak segítséget hoznak!

Marinka és Lola Szajrom-honnál voltak vendégségben és a szőnyegen ültek. Ott volt Oljam-bibi is és még két másik lány, földigérő, tarka köntösben.

— Szóval bátran elébeálltál? És nem szidott össze? — faggatta Oljam-bibi Szajrom-hont.

— Miért féltem volna tőle? Hiszen jó ember!

— És mit mondtál neki?

— Hogy mit mondtam? Megmondtam, hogy mire van szükségem. Testvér — mondtam neki —, nem tudok öregemberrel élni. Adj nekem fiatal férjet, nem bánom, ha szegény is.

— És ő mit szólt?

— Majd gondolkozom, azt mondta. De hogy min akar gondolkozni, azt nem tudom. Nincs ezen mit gondolkozni. Vannak a csapatában derék fiúk a mi tadzsikjaink közül... Majdnem összevesztem vele, de annyira jó ember; ahogy rámnézett, a szívem majd elolvadt. A szeme csillog és úgy néz, mintha a szívébe látna az embernek.

— Szajrom-hon, biztosra veszed, hogy tud majd segíteni? — kérdezte Lola szomorú mosollyal.

— Megígérte, hogy gondolkozik. Csak most már gondolkozzék gyorsan. Én nem tudok várni. Rahmankul agyonver. Hiszen tudjátok, lányok — Szajrom-hon lehalkította a hangját —, hogy Rahmankul baszmacs. Tegnap éjjel két ismeretlen ember tele hurdzsumokban hozott neki ezüstöt. Tudom, mert kihallgattam őket. Ez mind a baszmacsoké lesz, akárcsak a négy ló az istállóban. Kár, hogy a nagyfőnök elutazott. Megmondtam volna neki.

— Mondd meg Baskatu katonai biztosnak.

— Baskatu beteg. Mirza-Szaid kicsi híján megölte.

— Majd én megmondom neki — ajánlotta Lola.

— Mondd meg, dzsányecska, — kérte Szajrom-hon. — De ne csak Rahmankulról beszélj! Itt az összes bájok a baszmacsoknak segítenek. Magam hallottam. Nazimadzsán is, Pirmát is, Abdukárim is. Ezek mind baszmacsok.

— Mondjátok csak, lányok, hogy hívják azt, amit a katonák építettek? — kérdezte a sárga köntöst viselő fiatal nő.

— Az a színház — felelte Marinka.

— Színház? Mi az a színház?

— Hát ott előadásokat tartanak, énekelnek, mindenféle tréfás történeteket mutatnak be, zenélnek.

— És ez érdekes?

— Nagyon.

— Rahmankul azt mondja, hogy mindez a sátán találmánya, — vágott közbe Szajrom-hon. — Azt mondja, hogy Allah megbünteti azt, aki ilyesmit megnéz.

— Azért mondja, mert sejti, hogy a színházban róla is lesz majd szó.

— Róla?

— Igen, róla, meg a többi bájokról is. Arról, hogy verik a feleségüket és becsapják a dehkánokat. Hamarosan meglesz az első előadás.

— De jó volna elmenni megnézni!

— Minket nem engednek — mondta Oljam-bibi.

Marinka csodálkozva nézett rá.

— Ki nem enged? A vöröskatonák?

— Nem, dehogy! Apáink nem engednek.

— Szerintem, lányok, azt kell tennünk, hogy összebeszélünk és mindnyájan együtt megyünk — kiáltott fel Szajrom-hon. — Mit tehetnek velünk, ha mindnyájan együtt megyünk? Lám, Marin-hon és Lola-hon azt mondja, hogy mi, nők is ugyanolyan emberek vagyunk, mint a férfiak. Helyesen mondják. És mit látunk mi, a munkánkon kívül? Semmit! Pedig mi is akarunk élni!

— Veletek megyek — jelentette ki Oljam-bibi.

— Én is — vágott közbe a sárgaruhás lány.

— Meg én is!

— Hát ez nagyon szép, lányok, — mondta Szajrom-hon. — Most aztán fel kell biztatnunk valamennyi barátnőnket. A bájokat pedig vigye el az ördög. Mi talán rosszabbak vagyunk, mint más?

Lola felállt.

— Hová mégy, drágám? — kérdezte Marinka.

— Hazamegyek. Itt fáj nekem — mutatott a lány a szívére.

— Menjünk együtt!

Mindketten elbúcsúztak barátnőiktől és kiléptek az utcára.

A havas hegyeken túl bíbor színekben izzott a naplemente, mint valami óriási tűzvész. A hó szikrázott, ragyogott. A nap gyorsan lement és a fényes sugárözön helyét sűrű, kék felhők foglalták el.

A hegyek felől hirtelen heves szél kerekedett.

A fák susogni kezdtek. Hűvösen fújt a szél. Távolról mennydörgés hallatszott. A hegyek mögül nagy, fekete felhő kerekedett, amely elborította az eget. Szaggatott szélein egy darabig még megcsillant a napsugár tüzes fénye, de azután egy utolsó fellobbanással az is kialudt és sötétség borult a földre. Sűrű cseppekben esni kezdett az eső...

— Különös — gondolta magában — Lola —, hogy ilyen későn zápor kerekedik. — Lola szíve erősen dobogott és ismét mély levertség vett rajta erőt.

*

Liharev a Csagám-tisztásról déli irányban a Házret-Baba gerinc felé vezette csapatát. Köröskörül zöldelő hegyláncok emelkedtek, amelyeken helyenként, mintha óriási eke szántott volna végig, vöröses-barna agyagrétegek virítottak. Az agyagrétegek között a szakadékokban kesernyés-sós vizű patakok folydogáltak.

Bár még csak június eleje volt, a nap erősen sütött és a magasabban fekvő helyeken a fű már sárgulni kezdett. Liharev tudta, hogy néhány nap múlva a fű már elfonnyad, kiég, elporlad, és a helyén tüskés bogáncs nő. De ma még pezsgett az élet mindenütt. Legyek és szúnyogok zümmögtek, szitakötők röpködtek. Átlátszó szárnyuk meg-megcsillant a napfényben. Cirpeltek a tücskök, szélsebesen suhantak el a repülő bogarak, a mandulaligetekben madarak csiripeltek.

A felhőtlen égen királysas keringett. A hatalmas madár nagy köröket írt le a hegyek fölött: hol lejjebb szállt, hol magasba emelkedett, majd hirtelen behúzta szárnyát és kődarabként bukott a mélybe.

— Nézze csak, Fjodor Kuzmics, zsákmányt ejtett — jegyezte meg Klimov a sasra mutatva, amelyik valami barna gombolyagot tartott a karmai között, mikor ismét elrepült a hegyek fölött.

A felcser nem felelt, mert lova nyakára borulva aludt. Álmosság gyötörte: feje lekókadt, majd összerezzent, felébredt, kiegyenesedett a nyeregben, azután ismét elaludt, mintha valami langyos ködbe zuhant volna.

A mélyen lent fekvő Ak-Mecsety kislák fölött az út kettéágazott. Liharev a baloldali utat választotta, amelyik a folyóvölgy fölött haladt. Arra gondolt ugyanis, hogy Ibrahim bég, aki tőlük

jobbra járhatott, esetleg beszennyezi az útjába kerülő víztároló gödröket.

Az út, amely helyenként ösvénnyé keskenyedett, nagy magasságban, a folyó fölött kanyargott. Onnan szép kilátás nyílt a folyóvölgyre. A folyót, amely a Gisszári hegylánc vidékén eredt, Kafirnigánnak, azaz hitetlen szörnyetegnek nevezték. Találóbb nevet nem adhattak volna neki. Valahányszor a hegyekben nagy esőzés volt, a Kafirnigán megáradt, hatalmas folyóvá dagadt és fülsiketítő zúgással hömpölygette barna vizét az Amu-Darja felé ...

Kuzmics kialudta magát s most a szívverése is elállt, amint letekintett. Lent, a mélyben sűrű, zöldelő nádasok között kanyargott a folyó kék szalagja. A kiálló szirtek körül messziről is látható volt a tajtékzó vízfodor.

A csapat óvatosan haladt a hegyi ösvényen. Pjotr Dmitrics Szedov lenézett a mélybe és így elmélkedett magában: »Lám csak, hány folyó és mindegyik más: a Szurhán barna, a Kafirnigán kék, a Pjandzs pedig smaragdzöld.« Szedov kiáltást hallott hátulról és megfordult. A kanyarban, egy függőleges falú meredély fölött, ahol az eső csaknem teljesen elmosta az ösvényt, megbotlott egy ló s most meg-megcsúszó patáival próbált megkapaszkodni. A lovas, akiben Pjotr Dmitrics felismerte Pejpát, kihúzta lábát a kengyelből és körülnézett, hogy hová ugorjon le a lóról.

— Pejpa, mondd meg a címedet! A címedet mondd meg! — kiáltott rá a mögötte haladó kozák.

Pejpa fellépett a nyeregre és a ló fején keresztül az ösvényre ugrott.

A ló összerogyott, eltörte a lábát, bukfencet vetett a levegőben, hozzáütődött egy kiálló sziklához s végül is a nagy magasságból a folyóba zuhant.

Pejpa hasonfekve, görcsösen tapadt hozzá az ösvényhez.

A lovasok megálltak és aggodalmaskodva nézték a szörnyű helyet.

— Bugyonnij-katonák, előre! A lokájiak szeme rajtatok van! — kiáltott rájuk Szedov.

Pejpa felugrott, az oszlop továbbindult. A katonák óvatosan haladtak át a veszélyes szakaszon.

Az ösvény néhány kilométeren át a folyóvölgyet követte, azután bekanyarodott a hegyek közé. Mikor az út kiszélesedett, Vihrov elrendelte, hogy Pejpa üljön fel az egyik málháslóra.

Bár az idő már naplemente felé járt, még mindig tikkasztó hőség uralkodott. A katonákat szomjúság gyötörte, de köröskörül a hegyekben sehol sem volt víz. Csak a Házret-Baba gerincnél, mintegy tíz verszt távolságra várta a csapatot édesvízű forrás.

Az út áthaladt egy szakadékon, azután meredeken felfelé kanyarodott és ismét ösvénnyé keskenyedett. A lovak libasorban kapaszkodtak felfelé. Az ösvény hol hatalmas sziklák között vezetett, hol a szakadék szélén húzódott, hol pedig meredeken levitt a mélybe csak azért, hogy azután ugyanolyan meredeken emelkedjék a kopár sziklacsúcsok felé.

Lassan alkonyodni kezdett. Üdítő szél támadt. A katonák lovukat száron vezetve, fölértek a gerincre.

— Házret-Baba sírja — mutatott Liharev egy nagy kőre, amely körül rongyokkal és kecskekoponyákkal teleaggatott póznák sorakoztak. A sír mellett az áldozati bárányok sakálrágta csontjai fehérlettek.

Gyorsan sötétedett. A szakadékokat sűrű homályba borították a kékes árnyékok. A ragyogó csillagokkal telehintett égbolton csakhamar minden fény kihúnyt.

A katonák nem gyújtottak tüzet, hanem a magukkal hozott készletekből vacsoráztak.

Szedov megbeszélést tartott. Beszélt a katonáknak az Ibrahim béggel megvívandó csatáról. Mindnyájuk előtt világos volt, hogy a baszmacs vezér nem ok nélkül ereszkedett le a völgybe. Nyilvánvalóan egyesíteni akarta az összes baszmacs-bandákat. Ezt a feltevést megerősítette Szattor aga, a lokájiak parancsnoka is, aki közölte, hogy értesülései szerint Ibrahim bég parancsot adott Hurám bég, Rahmán-dathó és Aszadulla csapatainak, hogy sürgősen vonuljanak Juhári-Kokajti kislákba.

— Feltételezhetjük tehát, elvtársak, hogy holnap az egyesült baszmacs-bandákkal kerülünk szembe — mondta Pjotr Dmitrics. — Tudjátok azonban, hogy bennünket, Bugyonnij-katonákat, sohasem érdekelt az ellenség száma, hanem csak az, hogy hol lehet az ellenséget megtalálni.

— Annál jobb, komisszár elvtárs, ha a baszmacsokat egy csapásra, egyszerre semmisítjük meg — jegyezte meg Csapligin.

— Úgy van — helyeselt Szedov. — Így vertük meg annak idején Mamontovot és Skurót is Voronyezs alatt, pedig kétszerannyian voltak, mint mi.

— Megverjük őket, mert az igazság a mi oldalunkon harcol — jelentette ki Dmitrij Lopatin. — Ez a győzelem titka.

— No, várj csak! Hogy érted ezt az igazságot?

— Hát úgy, hogy a baszmacsok becsapják a tudatlan népet és mindenféle hazugságot terjesztenek rólunk — magyarázta Lopatin szenvedélyesen. — Például azt mondták, hogy tönkre akarjuk tenni a dehkánokat. A valóságban a dehkánok látták, hogy az ő szebb életükért harcolunk. Lám, a lokájiak is a mi oldalunkon állnak. Még a tadzsikok is csapatokat szerveztek. Mit bizonyít ez? Azt, hogy Buharában most az igazság és a hazugság között folyik a harc. Nos, az igazság köztudomás szerint mindig győzedelmeskedik a hazugság felett.

— Igazad van! Nagyon igaz! — vágott közbe Kondratyenko. — Ibrahim agitációja visszájára fordult. Túlságosan elvetette a sulykot. Ma már senki sem hisz neki, még a saját emberei sem.

Szedov elmosolyodott.

— Hát én talán más véleményen vagyok? — szólalt meg nevetve. — Csak meg akartam ismerni a ti véleményeteket... Szóval, elvtársak — folytatta rövid szünet után — a holnapi csatában a helybeli lakosság tekintélyes csapata támogat bennünket. Vigyázzatok, hogy a jó oldalunkról mutatkozzunk be. Mutassuk meg a lokájiaknak, hogy milyenek a Bugyonnij-katonák. A turkesztáni dandárt a lokájiak már látták harcolni, és, mint tudjuk, azóta is tisztelettel emlegetik. Vigyázzatok tehát, barátaim, szégyent ne hozzunk a zászlóra. Most pedig menjetek gyorsan aludni, mert már egy óra...

— Komisszár elvtárs, megenged még egy kérdést? — szólt közbe Parda.

— No, mi az?

— Hol van Ladigin ezredparancsnok-helyettes elvtárs?

— Sirabádban van a repülő-osztaggal, de úgy tudom, parancsot kapott, hogy csatlakozzék hozzánk. Miért kérdezed? Talán hiányzik neked?

Parda bólintott.

— Légy türelmes még egy kicsit, rövidesen viszontlátjuk... No, de elvtársak, gyerünk lefeküdni. Már rég itt az ideje...

Vihrov rágyújtott, lefeküdt Szedov mellé és rövidesen elaludt...

Vihrovot kakaskukorékolás ébresztette fel. Virradt. A kato-

nák a hidegtől meggémberedve ébredeztek. »Kakas? — töprengett Vihrov. — Honnan kerülhetett ez ide?«

A kakas újból kukorékolt, majd kétségbeesett kotkodácsolás hallatszott.

A katonák álmos, fiatal arcán mosoly suhant át. A sziklán bozontos, vöröshajú férfi állott, aki a legkomolyabb arccal kukorékolt és kotkodácsolt, mintha a napkeltét üdvözölte volna.

Most már az egész tábor harsány nevetésre fakadt. A lokáji dzsigitek térdüket csapkodva kacagtak.

— Nézd ezt a Firszovot! Milyen tréfás fickó! — mondta Kudrjasov mosolyogva. — Igazán derék gyerek! Lám, hogy megnevettetett mindnyájunkat.

A csapat tábort bontott és elindult a Szurháni völgy felé.

A Házret-Baba gerincről nagyszerű kilátás nyílt a hegyvidékre. Szakadékok, meredélyek és hegyomlások mindenütt. Távolabb a hegyvidék fokozatosan lejteni kezdett és a láthatár szélén beleveszett a párás, ködös messzeségbe.

A csapat egy széles szoroson át lefelé ereszkedett a gerincről.

Liharev mélyen elmerült gondolataiban. Igyekezett kitalálni, mi indíthatta Ibrahim béget arra, hogy a völgybe menjen, ahol a lovasrohamban jártas vöröskatonák minden alkalommal megverték a baszmacsokat. Liharev nem tudta, hogy Ibrahim bég nagy erősítéseket kapott a buharai emírtől, Afganisztánból. Ibrahim bég angol tanácsadójának, Sou-szaibnak tanácsát követte, amikor, nagy számbeli fölényében bízva, úgy határozott, hogy lovascsatában veri meg a vöröskatonákat.

Liharev azt sem tudta, hogy az egyik távoli hegycsúcsról ebben a pillanatban is két szempár követi minden mozdulatát.

— Ez Liharev dandárparancsnok — mondta Doktenek, amikor távcsövét leengedte. Igy láthatóvá vált mély, fehér sebforradással átszelt, hosszúkás arca.

— Egészen biztos ebben, Thomas? Nem téved? — kérdezte Sou-szaib gúnyosan.

— Hogy tévednék, Sir Henry, mikor kitűnően ismerem Liharevet! — fortyant fel Doktenek nagy, sárga fogait mutogatva.

— Persze, persze, ön mindent nagyszerűen tud, Sir, éppen csak hogy eddig még semmi hasznos tájékoztatást sem adott — jegyezte meg dörmögve Sou-szaib. — Ismétlem, hogy a főnök nagyon elégedetlen munkájával és én is az vagyok. Ön rossz hírszerző, Thomas!

Doktenek komoran nézett Sou-szaibra.

— Szeretném tudni, Sir, ugyan mit csinált volna Mister Churchill az én helyemben? — vágott vissza elvörösödve Doktenek. — Egy esztendőn át kezem-lábam meg volt kötve a munkában.

— A munkához érteni kell — torkolta le bosszúsan Sou-szaib. — Ön pedig, saját előadása szerint is, mindent elrontott. No, de halasszuk ezt a vitát későbbre. Mondja, Thomas, kik a többiek Liharev mellett?

— Kikre gondol?

— Azok ott, az oszlop végén.

— Azok helybeli lakosok — jelentette ki Doktenek, miután távcsövébe nézett.

Sou-szaib szikár arca kétkedő kifejezést öltött.

— Tréfál, Thomas?

— Sajnos, egyáltalában nincs módomban tréfálni.

Sou-szaib ajkába harapott. Gonosz tekintete a fehérszakállú, öreg lokájin pihent meg.

— Hátha ez tényleg így van, akkor itt már nincs több tennivalónk, — jelentette ki bizonyos idő múlva. — Ibrahim bég nagyon sokba kerül Őfensége kormányának... Igen, itt már semmi tennivalónk sincs.

— Én már régen így gondoltam, Sir Henry — jegyezte meg Doktenek.

— Azért várjunk csak, Thomas. A mai csatán fordul meg minden. Ha Ibrahim bég kivívja a győzelmet és ez módjában áll, sőt, meg is kell tennie, akkor helyzete gyökeresen megváltozik Menjünk hozzá. Fel kell kissé tüzelnünk a csata előtt.

Mindketten lemásztak a dombtetőről, lóra ültek és a kísérő csapattal együtt Juhári-Kokajti kislák felé vágtattak.

*

Dél felé járt az idő, mikor Liharev csapata elhagyta a Babatag hegységet és a Szurhán közelébe ért. Néhány verszt távolságra előttük forró sztyeppe terült el. A nagy hőségben a levegő szinte reszketett a dombok fölött. A felhőtlen, kék égről könyörtelenül tűzött az izzó nap. A nyomasztó hőségben köröskörül kihalt, néptelen volt a táj. Hang sem hallatszott, még a tücskök sem cirpeltek. Csak a kiszánadt földön dübörgő lódobogás hallatszott.

— Meleg van — állapította meg Kuzmics, bajuszát megtörölve. — Nézze csak, Vaszilij Prokopics — fordult Klimovhoz — ki vágtat ott? Tudja, nekem gyenge a szemem.

A trombitás a jelzett irányba fordította fejét. Két lovas vágtatott fel a dombra, az egyik szürke, a másik pejlovon. Az első, akiben Klimov rögtön felismerte Liharevet, megállította lovát, Davljat-Kokot, leszállt a nyeregből és, kezét szeméhez emelve, Juhári-Kokajti kislák felé fordította távcsövét. A kislák felől végtelennek tűnő, porfelhőbe burkolózó oszlop közeledett. A levegő remegett a szörnyű forróságtól.

— Hallja, Fjodor Kuzmics, dobolnak? — szólt Klimov halkan a felcserhez.

— Hallom, bár az ördögök dobolnának rajtuk, — felelt a felcser mérgesen, majd felnézett a dombtetőre, ahol Liharev, Kudrjasov, Smatov, Szattor aga és még több parancsnok állott.

Kuzmics látta, hogy Liharev lefelé mutat kezével; nyilván valami parancsot adott ki.

Az oszlop megállt. Elölről továbbították a parancsot hátrafelé.

Szedov felfigyelt.

— Téged hivat az ezredparancsnok, — mondta Vihrovnak. Vihrov azonban már maga is meghallotta, hogy hívják, úgyhogy vágtában sietett Kudrjasovhoz.

Vihrov hamarosan visszatért és közölte, hogy a század tartalékba került.

A nyárfaliget széléről, ahol a második század a lóról leszállva tartalékban várakozott, csaknem az egész völgyet át lehetett tekinteni.

A baszmacsok rendetlen csoportokban közeledtek.

Kuzmics szemére húzta ellenzős sapkáját, hogy védekezzék a napsugarak ellen.

— Nézze csak, Vaszilij Prokopics, — szólalt meg. — Nézze már, mennyien vannak. Többezren. Ilyen még nem volt, az biztos. És a mieink? Nem is látok senkit. Különös, nem? Vagy talán mi támadunk elsőnek?

Klimov csodálkozva nézett barátjára.

— Elsőnek? Öreg katona létére nem tudja, hogy a tartalék utolsónak támad! — felelt a trombitás, szemrehányó fejcsóválással kísérve szavait.

Kuzmics duzzogott, prüszkölt, akart is mondani valamit, de

meggondolta magát és csak félhangon káromkodott, majd megtörölte izzadó homlokát zsebkendőjével.

A baszmacsok egyre közelebb értek. A támadó tömegek már a folyó és a hegy között elterülő síkság teljes szélességében előtűntek. A lódobogás, kiáltozás, dübörgés és fegyvercsörgés egyre erősebben hallatszott. Juhári-Kokajti kislákból mind újabb és újabb csapatok vágtattak elő. Most már tisztán ki lehetett venni a tarka öltözetű, szakállas lovasokat, az aranyozott és színes takarókkal borított szürke, fakó, barna és pejlovakat. A hátsó sorokban száz és száz kéz verte a dobokat.

— No fiúk, ez bizony nem 1902-es mintájú, háromhüvelykes löveg — szólalt meg Kuzmics mögött Oszadcsij ismerős hangja.

— Én is azt mondom, őrmester, hogy ilyen még nem volt, az biztos, — jegyezte meg Kuzmics, Oszadcsijra pillantva. Egyikük sem értette, hogy a vöröskatonáknak miért kell némán, mozdulatlanul az árokban rejtőzködniök.

Ezen töprengett Vihrov és Szedov, valamint Lopatin és Kondratyenko is. Mindnyájan úgy gondolták, hogy már ideje volna rohamra indulni.

— Ibrahim bég megismétli Weyrother Austerlitznél elkövetett hibáját, — jegyezte meg nyugodtan Dmitrij Lopatin.

Vihrov csodálkozva nézett rá.

— Weyrother? — kérdezte. — Ki az a Weyrother?

— Az osztrák vezérkar főnöke, aki megtámadta Napoleont, anélkül, hogy szárnyait fedezte volna. Ezt használta ki Napoleon... Nézze csak, nézze csak, parancsnok elvtárs! — kiáltott fel Lopatin. — Ez aztán nagyszerű!

Vihrov megfordult. A kép, amit látott, örökre bevéső dött emlékezetébe. Az árkokból csapatostól törtek ki a lovasok, mintha a föld alól bújtak volna elő. Lovuk nyakára hajolva, viharként repültek végig a síkon, kivont karddal oldalba támadták a baszmacsokat, megverték és megfutamították őket. A másik oldalról turbános, köpenyes dzsigitek tűntek elő a dombháton. Vágtázó lovaik szinte repültek.

— A lokájiak! — lelkesedett Kondratyenko.

Vihrov Kondratyenkóra pillantott és csak most vette észre, hogy a fiatal parancsnok az utóbbi időben mennyire megférfiasodott. Arcának fiatalos lágyságát a régi katonákra jellemző, szigorú arckifejezés váltotta fel. Kondratyenko a többiekkel együtt

a völgy felé nézett, ahol a sűrű porfelhőben meg-megcsillantak a lesujtó kardpengék.

A csata a hegy irányába húzódott. A tartalék parancsot kapott, hogy új helyre vonuljon.

— Ellenség hátulról! — kiáltott a megfigyelő.

Vihrov hátrafordult. A széles szakadékból lovasok bukkantak elő. Vihrov sajnálta, hogy nem volt távcsöve. Nemsokára azonban már szabad szemmel is kivehette a lovasokat, akik vagy százan lehettek.

— Ladigin ezredparancsnokhelyettes és csapata, — állapította meg az élesszemű Lopatin.

— Megállj csak, hol látod Ladigint? — kérdezte Pjotr Dmitrics.

— Ott, az a szakállas.

— Csakugyan ő az. De hisz ez kitűnő, — kiáltott fel Szedov örvendező arccal. — A legjobbkor jött!

Ivan Iljics is meglátta a tartalékot és vágtába ugratta Tur-Ajgirját.

— Erőt, egészséget, elvtársak! — köszönt, mikor közelebb ért. — Nos, mi történik itt?

Vihrov rövid helyzetjelentést adott.

— Helyes, — mondta Ladigin, végigsimítva nyírott, vörös szakállát. — Csak attól féltem, hogy elkésünk. De így nincs baj, még verekedhetünk... Csapat, utánam! — vezényelt Ladigin.

Vihrov fiatal katonáinak napbarnított arca felragyogott.

— Megjött a parancsnokunk, — örvendezett Dmitrij Lopatin, szerető pillantást vetve Ladiginra.

— Most már, bajtársak, az ördögtől se félünk, — szólalt meg Oszadcsij a széles völgykatlan túlsó vége felé mutatva, ahol a baszmacsok előbukkantak egy szakadékból. A baszmacsok élén, szürke lovon, kövér, szakállas férfi lovagolt; brokátköpenye megcsillant a napfényben. Mögötte lófarkas, fehér zászlót vittek.

A szakadékból véget nem érő sorban özönlöttek kifelé a baszmacsok. A hátrább lévők vágtában zárkóztak fel az élen haladókhoz, úgyhogy az oszlop éle egyre jobban kiszélesedett. Végül is arcvonalba fejlődtek fel, szélesen kibontakozó szárnyakkal.

Vihrov gyors lódobogást hallott.

— Tartalék, előre! — kiáltott az összekötő és intett kezével. — Gyorsan! A dandárparancsnok parancsára...

Vihrov Liharev komoly arcáról, valamint abból, hogy lóhá-

ton ült és egy pillanatra sem vette le szemét a távolban gyülekező baszmacsokról, mindjárt látta, hogy a helyzet nagyon komoly.

Liharev elrendelte, hogy a század fejlődjék fel arcvonalba.

— Elvtársak! — szólította meg a katonákat és sovány arcán most már megjelent a megszokott mosoly, szürke szemében pedig vidám kis szikrák gyúltak ki. — Elvtársak, nézzétek, milyen jók hozzánk a baszmacsok. Maguktól elénk jönnek! Ez Hurám bég bandája... Hát majd az orrukra koppintunk egy kicsit! Megmutatjuk nekik, milyenek a Bugyonnij-katonák!... Kubániak és tyerekiek az első vonalba, doniak a másodikba!

Mikor a század vonalban felsorakozott, Liharev még hozzáfűzte:

— Doniak! Benneteket már többször láttalak harcban és jól tudom, milyen vakmerő legények vagytok. Most látni akarom, hogy verekszenek a kubániak és a tyerekiek. Ti is nézzétek őket, barátaim, de ne felejtsetek el kellő időben bajtársaitok segítségére sietni... Mi a baszmacsok balszárnya ellen támadunk, a jobbszárnyat pedig Ladigin veszi gondjába. Kard-ki, kard! Roham! Hurrá!

Liharev kivonta kardját és vágtába ugratta az ágaskodó Davljat-Kokot.

»Pompás ember a dandárparancsnokunk! Ezt jól kigondolta« — állapította meg Pjotr Dmitrics, amint végignézett a katonák vidám arcán.

Vihrov, lovának erős, domború oldalát térde közé szorítva, Szedov mellett vágtatott.

Legelől Davljat-Kok repült, mint a madár, de Aljosa sem maradt le mögötte pejkancájával.

Az ellenséggel való találkozás oly hirtelen következett be, hogy Vihrov nem tudott visszaemlékezni, mikor pillantotta meg maga előtt a szakállas, sápadt arcokat.

— Hurrá! Üsd, vágd!!! — kiáltotta el magát Lopatin oly szörnyű hangon, hogy Vihrov lova, fülét konyítva, félreugrott.

A vöröskatonák, mint az orkán csaptak le az ellenségre. Miután áttörték a baszmacsok balszárnyát, megfordultak, oldalba kapták őket és a völgykatlanon át a hegyek felé üldözték Hurám béget. A hegyek felől ugyanekkor Szattor aga lokáji harcosai

vágtattak elő fenyegető »Ur! Ur!«[1] kiáltással. Ladigin csapata is szédületes vágtában tört elő.

Vad kézitusa alakult ki. A lovak nyerítettek, ágaskodtak, egymásnak rohantak és harapták egymást, akárcsak a bajga-versenyeken. A kiáltások, lövések, kardok csörrenése, nyögések és a lezuhanó testek tompa puffanása egyetlen hatalmas csatazajba olvadt össze...

— Hó-hó-hó! — kiáltott fel vadul az őrmester. — Levágják! Levágják a parancsnokunkat!... Elvtársak! Bajtársak! Fiúk!! Hát mi van veletek?! Gyertek gyorsabban! Jaj, elkéstünk!

Lopatin, mikor Oszadcsij kiáltását meghallotta, hátranézett. Két baszmacs, görbe szablyáját forgatva, Liharevet szorongatta. Egy harmadik vaskampóját a dandárparancsnok gallérjába akasztva, hátrafelé rángatta Liharevet.

Lopatin odavágtatott, lovát hátsó lábára rántotta és félelmetes kardcsapásokkal lekaszabolta a két baszmacsot, a harmadikat pedig kiütötte a nyeregből.

— Ur! — rikkantott Szattor aga, kardjával széles kört írt le, megfordította dzsigitjeit és hátbatámadta a baszmacsokat.

— Ur! Ur! — kiáltottak a lokájiak, amint a csata sűrűjébe vetették magukat és végiggázoltak lovaikkal a nyeregből kivetett Hurám bég holttestén.

A harc időnként kissé elcsendesedett, majd újra fellángolt és a hegyek felé tolódott el.

Kondratyenko ütötte-vágta a baszmacsokat. Fiatalos lendülettel ügyesen osztogatta a csapásokat jobbra-balra. Egy tagbaszakadt afgán szablyáját forgatva támadt rá, de Kondratyenko leterítette és újból a baszmacsok sűrűje felé fordította lovát. Nem hallotta, hogy Csapligin, aki maga is derekasan aprította az ellenséget, utána kiáltott: »Parancsnok elvtárs, nézzen hátra!« Kondratyenko nem nézett hátra, hanem lezuhant a földre és ágaskodó ménjének patái alá került. Nem is maradt volna életben, ha Miszjura golyószórós, egy fiatal bjelomecsetyenszkajai kozák és hasonló korú, lányosarcú barátja, Alimov kazáni tatár nem siet segítségére. A két katona elhatározta, hogy nem törődve a csata hevében minden lépésnél rájuk leselkedő száz halállal, megmenti szeretett parancsnokát. A golyószórós egy hosszú sorozatot eresztett ki a baszmacsokra, a tatár pedig kézigránátokat dobott közéjük.

[1] Ur!: vágd!

Kondratyenko félig megsüketülve tért magához és érezte, hogy valaki erősen rázogatja a vállát.

— Erőt, egészséget, parancsnok elvtárs! — mondta Tasmurát, fölé hajolva. — Tied lova kicsit megöl. Enyém téged magam lova rak. — A tadzsik e szavakkal felragadta Kondratyenkót, nyeregbe emelte, maga is felpattant lovára és vágtában vitte ki az ütközetből a kötözőhelyre. A kötözőhelyen Koszoj doktor, Kuzmics és Aljosa az eszméletlenül fekvő Liharev körül álltak.

— Doktor elvtárs, nézze, itt is megsebesült, — mutatott Kuzmics Liharev mellére, ahol a szív magasságában vérfoltok tűntek föl a gimnasztyorkán.

— Igen, látom, ez lőtt seb... Emelje csak fel a fejét, de óvatosan...

— Mondja, doktor elvtárs, életben marad? — kérdezte Aljosa könnyben úszó szemmel. Koszoj vállat vont és nem felelt.

Távolabb erős lódobogás hallatszott. Vágtában nagy lovas csapat közeledett a csata színhelyére. Az első sorban vörös zászló lengett.

Lement a nap. A hegyekre árnyék és sötétség borult. A völgykatlan felől hébe-hóba géppuska-sorozatok hallatszottak.

Lesántult lovát kantárszáron vezetve, Doktenek lépett Sou-szaibhoz.

— Engedelmével, Sir, — szólalt meg és hasztalanul próbálta állának remegését leplezni. — Rossz hírt kell közölnöm. A Szurhán felől nagy lovasoszlop közeledik. Egyenesen errefelé tartanak. Vörösök.

Sou-szaib kétkedő pillantást vetett Doktenekre.

— Vörösök? — kérdezte. — Biztos ebben?

— Százat teszek egy ellen, Sir. Nézzen bele a távcsőbe. Ott vannak! — mutatott Doktenek a völgy felé.

A távcsővel tisztán ki lehetett venni a hármas sorokban, vágtában közeledő lovasokat. A lovak nyirott farkáról, az oszlop mozgásáról és szigorú rendjéről Sou-szaib látta, hogy Doktenek nem tévedett.

Sou-szaib gyorsan tokjába rakta távcsövét és lovához lépett, melyet egy vöröshajú afgán tartott.

— Sir! Elmegy?! — kérdezte Doktenek kétségbeesetten; sebforradása elfehéredett, álla remegett.

— Igen, — felelt Sou-szaib határozottan. — Nekem itt már nincs semmi dolgom. A bolsevikok erősebbeknek bizonyultak, mint

gondoltam. A játéknak vége. — E szavakkal átvette a csatlóstól a szárat és nyeregbe ült.

— Bocsásson meg, Sir, hát velem mi lesz?! — kiáltott fel Doktenek a közeledő lódobogás hallatára. — Mit csináljak? A lovam lesántult! Szállítsa le lováról a küldöncét!

— Hát az ön küldönce hol van?

— Elküldtem vízért.

— Hát akkor elveheti tőle a lovát, ha majd visszatér. Viszontlátásra, Thomas. Siessen utánam! — Sou-szaib kissé előredűlt és vágtában elindult.

— Legyen átkozott! — kiáltott utána Doktenek, öklét rázva.

Közben a lovasoszlop gyorsan közeledett. A csapatot, amely a második dandárból alakult, Ivan Jefimics Petrov vezette, régi Bugyonnij-katona, aki a homoksivatagban győzelmet aratott Abdu-Szattár kán fölött.

Nemsokára az ellenkező irányból is feltűnt egy hadoszlop. Ezt Krucsenkin, egy másik Bugyonnij-katona vezette, akinek arcát kardvágástól eredő sebforradások borították. Krucsenkin még Voronyezs, Zamosztye és Lvov alatt szerezte ezeket a sebeket.

A két oszlop, mint két hatalmas, fekete szárny fejlődött fel a harcra. Megvillantak a pengék és a lovasok előredőlve, teljes vágtában törtek előre...

XVI.

Mersádében a szolgálatos távbeszélő türelmetlenül kiabált a telefonba.

— Jurcsi! Jurcsi!... Jurcsi! Jurcsi! Mi van veled? Megsüketültél? Vedd fel a következő sürgős táviratot!... Írd:

KARA TAG. A XI. LOVASHADOSZTÁLY PARANCSNOKÁNAK

MERSADÉ, 1924. JÚNIUS 14-ÉN. 16. SZÁM.

Folyó évi június 12-én az első dandárból alakult csapat és a Szattor aga vezetése alatt álló lokáji önkéntes csapat, együttvéve összesen négyszázötven kard, Juhári-Kokajti kisiák alatt harcba bocsátkozott Ibrahim bég egyesült bandáival, amelyek összesen kétezerötszáz lovast számláltak.

A baszmacsok elszántan harcoltak: felfogták és viszonozták a támadásokat.

A csata két napig tartott.

Mikor Petrov dandárparancsnok vezetése alatt a második dandárból alakított csapat is megérkezett a csatatérre, az egyesült csapatok döntő támadásra indultak.

Ibrahim bég bandáját megvertük.

A halottak között megtaláltuk a 61. ezred volt szakaszparancsnokának, Dokteneknek a holttestét. Nadir-Ali, foglyul ejtett kurbasi tanúvallomása szerint Doktenek angol szolgálatban álló tiszt volt. Igazi nevét nem sikerült megállapítanunk.

Maga Ibrahim bég hat lovassal Afganisztánba menekült.

Az üldözést az Amu-Darjáig folytattuk.

Saját veszteség: 7 halott, 69 sebesült...

— Leírtad?... Írd tovább!

A csatában súlyosan megsebesült Liharev dandárparancsnok elvtárs.

Aláírások:

KUDRJASOV,
az I. lovasdandár ideiglenes parancsnoka
SMATOV,
katonai biztos

— Most pedig olvasd vissza! Ellenőrzöm a szöveget... Hé, Jurcsi! Jurcsi! Miért hallgattál el? Olvasd gyorsabban! Sürgősen továbbítani kell Kara-Tagba!...

*

Liharev haldoklott. Arca falfehér lett és megnyúlt, szeme kitágult, vékony, hajlott orrá kihegyesedett. A dandárparancsnok a távbeszélő kemény fekhelyén feküdt, igyekezett úrrá lenni szörnyű fájdalmán és azon gondolkodott, hogy miről kell még intézkednie. Tudta, hogy halálán van, de ettől nem ijedt meg. Csak Lola sorsa nyugtalanította és türelmetlenül várta Bocskarevet, aki távbeszélőn közölte, hogy elindult Mersádébe.

Aljosa, aki az udvaron Davljat-Kokot ápolta, időnként lábujjhegyen az ajtóhoz lépett és egy résen keresztül bekukucskált. Liharev mozdulatlanul feküdt a hátán. Aljosa felsóhajtott és fejét csóválva tért vissza a helyére.

Az udvaron összegyűltek a parancsnokok és halkan beszélgettek.

— Ha a dandárparancsnok le nem vágja Hurám béget, csúnya kutyaszorítóba kerültünk volna, — jelentette ki Bjeleckij.

— De még mennyire! — vágta rá Lopatin. — Magam is láttam: Liharev elvtárs a baszmacsokra vetette magát és Hurám meg sem nyikkant, amikor egy ferde oldalvágással leterítette.

— De azért melegünk volt, vigye el az ördög, — jegyezte meg Bjeleckij. — Szerencse, hogy Petrov idejében megérkezett.

— Micsoda gazember volt ez a Doktenek! — fakadt ki Lopatin. — Kár, hogy nem került élve a kezünkbe!... Ki hitte volna?

— Ilvacsev még tavaly érdeklődött utána a lakóhelyén. De onnan azt felelték, hogy a Doktenek-család csakugyan ott él, — mondta Szedov.

— Az is lehet, hogy valójában nem is Dokteneknek hívták, — vetette fel Vihrov a gondolatot. — Az ilyen kémek ravaszul készítenek elő mindent.

A ház ajtaja csendesen kinyílt. Mindnyájan arrafelé fordultak. Egy szempillantásra láthatták Liharevet.

— Vasból van a parancsnok, — állapította meg Szedov. — Még csak nem is nyög. Némán viseli szörnyű fájdalmait.

Most Ladigin lépett a csoporthoz, felkötött kézzel, teljesen bepólyázott fejjel.

— Nos, mi újság, Pjotr Dmitrics? — kérdezte Szedovot és a nyitott ajtó felé pillantott.

— Az orvos szerint reménytelen — felelt Pjotr Dmitrics.

— Micsoda férfi... Micsoda veszteség — mondta Ivan Iljics leverten, fejét csóválva.

A jurcsii úton néhány lovas tűnt fel. A jószemű Bjeleckij az első lovasban, akinek feje be volt pólyázva, felismerte Bocskarevet.

A komisszár ügetésben ért az udvarra, leszállt a lováról, átadta a szárat a küldöncnek és a ház felé indult.

— Nos, mi újság? — kérdezte Aljosától, reménykedő szemmel.

— Mosakodni kíván. Rendbeszedi magát — felelt Aljosa fátyolozott hangon. — Az orvos mellette van.

Bocskarev belépett Liharevhez.

A katonák lassacskán összegyűltek az udvaron. Súgva beszélgettek és a nyitott ajtó felé nézegettek, amely mögött a parancsnok vívódott a halállal.

Egy idő múlva, amikor Aljosa ismét benézett Liharevhez, a dandárparancsnok arca annyira beesett és elsápadt, hogy Aljosa alig ismerte meg. Liharev alig hallható hangon mondott valamit Bocskarevnek, aki lehajolt és igenlően bólintott fejével. Aljosa érezte, hogy torkát görcs fojtogatja, ezért visszalépett az ajtóból.

— Mi újság? ... Van remény? ... — kérdezték csendesen a katonák.

Aljosa sóhajtott, tagadóan intett fejével és a torkát szorongató zokogással küszködve, a lovakhoz indult.

Az órák múltak, de a katonák nem oszlottak szét, bár már rég elmúlt az ebédidő.

— Itt jön a komisszár! — szólalt meg Szedov.

Bocskarev sapkáját kezében tartva lépett ki az udvarra.

— Elvtársak! — szólt reszkető hangon. — Elvtársak, Liharev elvtárs, dandárparancsnokunk meghalt ...

Liharevet másnap temették el Jurcsiban. Sírja a város délnyugati szélén, a színház közelében, két patak között egy kis szigeten feküdt. Ott, a nyárfák és platánfák árnyékában temették el Liharevet ...

Lola keservesen, vigasztalhatatlanul sírt. Mindennek vége volt. Soha, soha többé nem látja őt.

Zokogott, kezét tördelte, fejét fogta.

Ilyen állapotban talált rá Marinka.

— Drágám, dzsányecskám, gyermekem — mondta Marinka és maga is sírvafakadt. — Nyugodj meg, édesem. Nem hagyunk el téged. Csak ne ess kétségbe. Liharev a népért áldozta életét. Te majd folytatod, amit ő elkezdett. Te majd segíted ezt a népet, hogy mielőbb megvalósuljon az új, ragyogó, boldog élet ebben az országban.

XVII

Telt-múlt az idő. Már minden másként volt, mint régen. Ami tegnap még különös és félelmetes volt, mára egyszerűvé és természetessé vált. Az emberek csodálkoztak, hogy miért tűrték meg azelőtt az emírt, a bégeket és a bájokat.

Az emberek nem is adtak számot maguknak a változásról. Pedig még Nazár aga, Tasmurát apja is, aki azelőtt annyira félt eltérni a sariát szabályaitól, más nyelven beszélt, mint egykor.

— Föld! Az én földem! — kiáltott fel. — A föld, az állatok, az ekék, ez mind az én tulajdonom! Most aztán gyerünk munkára! Most mutassuk meg, mit tudunk!... Neked volt igazad, fiam, Tasmurát: a bolsevikok nagyon jó emberek. Látod, milyen szép iskolát építettek...

A kövér Abdulla is észretért és belépett a Ráhim által szervezett rézműves szövetkezetbe.

A régmúlt idő nyomtalanul eltűnt. Mikor Ibrahim bég ismét megjelent a Babatagon és Lokájban, még azok is határozottan ellene fordultak, akikhez véres szálak fűzték és akik valamikor csakugyan mellette állottak. A régi barátok helyett mindenütt ellenséget talált; engedelmesség helyett ellenállásba, félelem helyett lázadásba és bosszúállásba ütközött. Menekülnie kellett a támadók elől és üzött vadként kóborolt a hegyek között, míg csak az Amu-Darjába nem szorították. Néhány év múlva az egyik átkelés alkalmával a dehkán-révészek elfogták és a gonosztevő végre a népbíróság elé került.

A bandák azonban már sokkal előbb, egymás után megadták magukat. A szovjethatalom képviselői, akik jól tudták, hogy a baszmacsok közé sok megtévesztett dehkán is került, nem büntették meg őket.

— Mondd el hát, hogy lettél baszmacs? — kérdezte Bocskarev Fajzult, aki multját megbánva, jelentkezett.

— A báj parancsára. Tartoztam neki két batmán búzával. A báj azt mondta: »Add meg az adósságodat, vagy elveszem az ökreidet«. De nekem egy szem búzám sem volt. Akkor azt mondta: »Vezesd hozzám az ökröket, vagy lépj be Musztafakul csapatába és akkor kapsz tőlem egy lovat. Ha így teszel — mondotta, — Allah örömét leli benned és nem fog elhagyni.«

— Kivel tudod igazolni, hogy igazat mondasz?

— Itt van két földim, Abdulla és Radzsáb.

— Rendben van. Menj, ülj le a fa alá, majd hivatlak.

Bocskarev hivatta Abdullát és Radzsábot.

Kis idő múlva Bocskarev levelet írt a járási tanács elnökének és kérte, legyen segítségére Fajzul volt baszmacsnak, hogy beilleszkedjék a békés munkába, juttasson neki földet, jószágot és felszerelést...

1926 tavaszán a Bugyonnij-katonák elhagyták Tadzsikisztánt. A kislákok lakossága kivonult az országútra és sokáig kísérte az ezredeket. A parancsnokok nagy része, miután leszolgált bizonyos időt ezen a távoli vidéken, 1925 őszén elhagyta Buharát. A köztársasági forradalmi haditanács rendelete értelmében tetszésük szerinti alakulathoz kérhették áthelyezésüket.

Vihrov, aki szintén 1925 őszén hagyta el Buharát, a negyedik lovashadosztály 22. voronyezsi ezredéhez kérte áthelyezését. Ez az ezred Leningrád alatt, Gyetszkoje Szelóban állomásozott. Vihrov Szásenykához utazott.

Elutazása előtt Vihrov meglátogatta Liharev sírját, elbúcsúzott bajtársaitól, megcsókolta Dmitrij Lopatint és Marinkát. Szurzsikov, Parda és Tasmurát nem sokkal azelőtt kapta meg a Vörös Zászló-rendet. Vihorov terjesztette fel őket a kitüntetésre. Most, amikor a virradat előtti ködben Vihrov a Gyusambéből Karsiba vissztérő üres gépkocsi-oszlopra várt, utoljára beszélgetett volt küldöncével.

— Ide figyelj, Mihail Joszifovics — mondta Szurzsikovnak, — a napokban megérkezik a hadosztályhoz az iskolai jelentkezési ív. Az ezredparancsnok megígérte, hogy elsősorban téged küld iskolára. Sok sikert kívánok neked, barátom! Ne feledkezz el a régi bajtársakról ...

A gépkocsioszlop megérkezett. Vihrov beült az egyik soffőrfülkébe. Gyorsan haladtak a jólismert úton. Egy óra múlva már Mersádében voltak. Előttük állott a kopár, viztelen Bajszuni-szakadék.

Vihrov már összebarátkozott a soffőrrel, ezzel az ügyes, fiatal, szolvicsegodszki legénnyel és segített megtölteni vízzel a radiátort, meg a tartalék víztartályokat.

— Nézze csak, parancsnok elvtárs, mennyi ember! — mutatott a soffőr az Ak-Kapcsigáj-szakadék felé, ahonnan hatalmas néptömeg tódult kifelé.

Az emberek gyalog, lóháton, teveháton, szamárháton és kocsin közeledtek. Lefátyolozott nők kísérték őket.

»Honnan jön ez a sok ember? — töprengett Vihrov. — Úgylátszik, áttelepülnek.«

Vihrov megszólította az egyik szembejövő öregembert és megkérdezte tőle, kik ezek az emberek és hová mennek.

— Haza! — felelte az öreg vidáman. — Haza Afganisztánból! Lakájba! A Babatagra!

»Szóval ezek azok a dehkánok, akiket a baszmacsok emigrációba kényszerítettek« — gondolta Vihrov.

Az emberek boldog, ünnepélyes arckifejezéssel folytatták útjukat a völgyben. Szemben, a Babatag fölött tűzvörösen kelt fel a nap. Sugarai szétáradtak a tájon. Úgy látszott, hogy a Babatagon, ahol felkelt a nap, öröm és ragyogás tölt be mindent, hogy ott felszabadult nép éli új életét...

Előlről jeleztek és a gépkocsik újból elindultak. Az oszlop gyorsan haladt az úton. »Gáza-szoros, — gondolta magában Vihrov. — Itt harcoltam Isánnal. Megálljunk csak, mikor is volt az? Huszonháromban, — felelt magának. — Hogy szalad az idő!... És itt van a Bajszuni-szoros, a huszonöt vöröskatona sírjával, akik elestek a baszmacsok elleni harcban.« Vihrov megcsodálta a szakadékokon átvezető új hidakat és a lejtős, széles utat. »Micsoda változás, rövid három esztendő óta!« — gondolta magában, mikor eszébe jutott első útja a Bajszuni-szorosan át, a pokoli, kanyargós meredélyeken.

*

Vihrov két átszállással tíz napig utazott. Útja végén a gyetszkoje-szeloi állomáson szállt ki. A bőrkesztyűs kocsis elvitte a Vörös Csillag-utcába.

— Tessék, itt a 25-ös szám — mutatott a kocsis egy kétemeletes faházra és a kapu elé hajtott.

Vihrov kifizette a kocsist és fölkapta bőröndjeit. Az üzletben üldögélő kövér, bajuszos férfitől megtudta, hogy a 4. számú lakás a melléképületben van. Vihrov átment az udvaron, belépett a lépcsőházba és a széles, olajfestékkel kifestett, tiszta lépcsőkön hamarosan feljutott a második emeletre.

»És ha nincs otthon? Fel kellett volna adnom egy táviratot« — gondolta magában Vihrov.

Az ajtó elé érve, megnyomta a csengőt.

A szoba felől gyors lépéseket hallott. Szívének eszeveszett dobogása, elfulladó lélekzete elárulta Vihrovnak, hogy Szásenyka közeledik.

Megcsörrent az ajtózár lánca és az ajtó kinyílt.

Az előszobában félhomály volt, úgyhogy Vihrov a világos lépcsőházból belépve, nem látta meg mindjárt Szásenykát. Szásenyka azonban örömkiáltással vetette magát nyakába és csókokkal borította Vihrov napbarnított, harcokban megviselt arcát.

(367. oldalhoz)

— Aljoska, drágám! Egyetlenem! Hát megjöttél! Visszatértél! — szólalt meg Szásenyka örömkönnyekkel szemében és hol eltaszította magától Vihrovot, hogy jobban megnézhesse, hol ismét hozzásimult. Vihrov valamit mondott, aztán megcsókolta Szásenykát.

— De hát miért állunk itt? — kapott észbe Szásenyka. — Menjünk a szobába!

— Tyhü, micsoda lakásod van! — mondta Vihrov, amint körülnézett a szépen bebútorozott, kandallóval fűtött, tágas szobában.

— A lakás a bátyámé, aki Sztaraja Ruszába költözött és átengedte nekem a lakását. Négy szoba van, az ötödik a fürdőszoba — mondta Szásenyka vidáman, Vihrov kezét simogatva.

— Öt esztendő! Öt év múlt el, mint egy álom — jegyezte meg Szásenyka. — De te hogy megférfiasodtál, Aljoska!

— Azt akarod mondani, hogy megöregedtem?

— Ugyan, mit beszélsz! Hiszen akkor még tisztára gyerek voltál! De most férfivé lettél. És hogy lesültél! Egészen csokoládészínű vagy.

— Te pedig ezerszer szebb lettél — lelkesedett Vihrov, amint elnézte a lány kedves, szép arcát, szerelmet sugárzó, világoskék szemét, kis, egyenes orrát és a kis gödröcskéket szája szögletében.

— Ülj le hát, Aljosa! Nem akarsz ebédelni?

— Még az állomáson megebédeltem — jelentette ki Vihrov.

— De teát iszol?

— Örömmel. De neked ebédelned kell.

— Mit képzelsz! Egy falatot sem tudnék most lenyelni.

Szásenyka kiment és egy-két perc múlva teáskannával és csészékkel jött vissza.

— Hát hogy vagy, Aljoska? — kérdezte. — Szabadságra jöttél?

— Szabadságra? — kérdezte Vihrov, gyors pillantást vetve Szásenykára. — Igaz, Buhara után három hónap szabadság jár nekem, de ezentúl itt fogok szolgálni, Gyetszkoje Szelóban. Örökre jöttem hozzád...

Gyetszkoje Szelo fölött felkelt a nap. Sugarai a függönyön átszűrődve, besütöttek a szobába. Először csak a vörösre lakkozott faágy lábain táncoltak, de később feljebb kúsztak és széles

sugárban hullottak az alvó Szásenyka aranyhajára, kipirult arcára. Szásenyka nyújtózkodott és felnyitotta szemét.

A betűző napsugár vakító fénnyel árasztotta el a szobát.

Szásenyka oldalt nyúlt kezével, de már senki sem volt mellette, csak a párna bemélyedése őrizte egy másik fej nyomát. Szásenyka felült és mezítláb lelépett a szőnyegre.

A széken kis papírlapot talált. Gyorsan elolvasta és bal szemöldökét kissé felhúzva, elmosolyodott. »Kis feleségem! Szöszikém! Elmentem az ezredhez. Későn jövök vissza, csak reggelizz nélkülem. A.«

*

Vihrov szokatlanul könnyedén, duzzadó életerővel lépkedett a hársfákkal beültetett utcán. A sötétzöld lombok között madarak énekeltek, csicseregtek. Vihrov úgy érezte, hogy a lelkét is ujjongás és ének tölti el. Az utca végére érve, bekanyarodott a Kikvidze-körútra, ahol Szásenyka szerint a vértesek egykori kaszárnyájában megtalálhatta ezredét.

Vihrovval szemben egy század közeledett. A kéknadrágos lovasok szigorú rendben meneteltek. A jólápolt, keselábú, szép lovak mintha nem is érintették volna lábukkal a földet. A menetoszlop fölött lándzsanyélen kis sárga-piros zászlócskák lobogtak. A század egyre közelebb ért. Vihrov már látta a csinos sárga-ellenzős sapkák alól kikandikáló, egészséges, piros arcokat. A parancsnok kíváncsi, fürkésző pillantást vetett Vihrovra. Vihrov is ránézett és kutatott emlékezetében, hogy hol látta már ezt a bátor, fiatal, csontos arcot. Mielőtt azonban sikerült volna visszaemlékeznie, a parancsnok intett a századnak, hogy haladjon tovább és Vihrovhoz lovagolt.

— Üdvözlet a turkesztáni front katonáitól! — kiáltott rá hangosan és vidáman Vihrovra, amint erős kezével megállította hatalmas pejlovát. — Erőt, egészséget, Vihrov! Mit csinálsz itt, pajtás?

— Saroburko! Jakov Szergejevics! — kiáltott fel örömmel Vihrov, mikor megismerte a parancsnokot, akivel még a lengyel fronton találkozott.

Saroburko leszállt lováról.

A bajtársak kezet szorítottak.

— Jakov Szergejevics, nem értem, miért üdvözöltél a turkesztáni front katonái nevében? — kérdezte Vihrov csodálkozva.

— Pedig nagyon egyszerű a dolog. Alig egy hónapja tértem vissza Turkesztánból.

— Micsoda véletlen! Én pedig tegnap jöttem meg. Te melyik alakulatnál szolgáltál?

— A 2. turkesztáni dandárnál, Ferhánban.

— Hogy lehet, hogy sohasem hallottam rólad?

— Nem hallottál? Hát a Sátán-parancsnokról hallottál?

— Persze, hogy hallottam! Természetesen.

— Nos, hát, én vagyok a Sátán-parancsnok, — mondta Saroburko nevetve.

Vihrov csodálkozó pillantást vetett Saroburkóra, mert sokat hallott a repülőosztag parancsnokának halálmegvető bátorságáról. A baszmacsok nevezték el Sátán-parancsnoknak, mert egy alkalommal a küldöncével kettesben egy egész bandát megfutamított.

— Nos, akkor még egyszer kezet szorítok veled, — mondta Vihrov mosolyogva.

— Hát így volt, — jegyezte meg Saroburko. — A baszmacsok állandóan leveleket küldözgettek nekem: »Sára-bára, állj közénk. Sok pénzt kapsz. Minden kislákban tarthatsz feleséget.«

— Liharevnek is írtak ilyesféléket — emlékezett vissza Vihrov.

— Mondd csak, te nem hozzánk jöttél? — kérdezte Saroburko százada után pillantva.

— A 22. ezredhez jöttem.

— Szóval hozzánk. Mi a te szolgálati beosztásod?

— Századparancsnok.

— Nagyszerű! A 2. századnál éppen üresedés van.

— És hol van itt az ezredparancsnokság? — érdeklődött Vihrov.

— Menj végig egyenesen ezen a fasoron, — mutatott Saroburko az akácfa-sorra, amely a sárgás-fehér kaszárnyaépületek előtt húzódott végig. — Az ezredparancsnokság éppen a második század mögött van... Itt láthatod, mellesleg, a parancsnoki éttermet, — mutatott balra. — Régebben ez volt a tiszti kaszinó. Látod az üvegezett verandát a második emeleten? Hát jól van, pajtás! Menj csak a parancsnokságra, aztán este találkozunk és elbeszélgetünk egyről-másról.

Saroburko nyeregbe vetette magát, búcsút intett Vihrovnak és elvágtatott.

Vihrov utána nézett és arra gondolt, hogy milyen kellemes dolog régi bajtársakkal találkozni, akikkel annyi mindent éltünk át...

A távolban felhangzott a trombita érces hangja.

Vihrov hallgatta a trombitaszót és eszébe jutott a dallam szövege:

...Lovasbajtársak, csatába megyünk.
Győzelemre hív a trombitaszó...

•

Elmúlt tizenöt esztendő.

1941 kora tavaszán Vihrov Moszkva egyik napfényes, tiszta utcáján haladt. A sarok mögött befordult, lement a metróba, három megállót utazott, kiszállt és a többi siető emberrel együtt megindult felfelé a mozgólépcsőn.

Hirtelen egy ismerős, végtelenül kedves hang ütötte meg a fülét.

A lefelé haladó lépcsőről egy napbarnított arcú, szép nő hangosan átkiáltott és integetett neki.

— Lola! — kiáltott vissza Vihrov és nekiindult, mintha át akart volna ugrani a másik mozgólépcsőre. — Lola, várj meg lent! Mindjárt jövök!!

Vihrov fölrohant, majd leszaladt a másik lépcsőn és melegen kezet szorított Lolával.

Izgalmas visszaemlékezésekbe merülve, élénken beszélgettek a márványcsarnokban.

— Hát Tasmurátra emlékszel? — kérdezte Lola. Még fiatal, szép arcán meglátszott, hogy az emlékek mélyen megindítják.

— Persze, hogy emlékszem! Mi van vele? Mit csinál?

— Ő az egyik legjobb kolhozelnök a Vahs mentén.

— Becsületes fickó. Tudtam, hogy derék ember lesz belőle. Hát Pardával mi történt?

— Micsoda? Hát nem tudod? A Legfelső Tanács tagja... Idefigyelj, Vihrov ezredes, le kell jönnöd hozzánk, hogy mindent megnézz. Képzeld, nálunk Sztalinabádban, trolibusz jár. És micsoda házak! Mint Moszkvában.

Vihrov emlékezetében élénken megjelent az egykori Gyusambe, amit most Sztalinabádnak hívnak.

— Megállj csak, Lola! Hát te most mit csinálsz? — kérdezte barátságos pillantással.

— Én? Geológus vagyok. Feljöttem Moszkvába, néhány ügyet el kell intéznem.

— Lola kedves, mennyire örülök!

— Köszönöm, barátom. Mondd csak, te kivel találkoztál a régiek közül?

— Kivel is? Bocskarevet láttam a multkoriban.

— Ne mondd! — kiáltott fel Lola csillogó szemmel. — És mi van vele?

— Jól van... Most az Akadémián van... Aztán láttam Zsitovot is, aki kiküldetésben járt itt. Egyébként Ferhánban hadosztályparancsnok...

Mindketten elhallgattak.

— Mondd, ugye eljössz hozzánk? — kérdezte Lola, karonfogva Vihrovot. — Saját szemeddel kell látnod mindent. Nálunk, Sztalinabádban egyetem épül.

»Egyetem Gyusambében« — gondolta magában Vihrov és eszébe jutottak az ablaktalan vályogviskók, az írástudatlan, tanulatlan emberek. El is határozta, hogy feltétlenül elutazik Tadzsikisztánba.

— Egyetem épül? — ismételte. — Igazán? Hát ez olyan, mint valami mese!

Lola arcán árnyék suhant át.

— Igen, ez mind igaz — mondta nyugodt hangon. — Ó, ha Liharev, aki életét adta népünkért, mindezt láthatta volna...

— És tudod — folytatta kis szünet után, — nem lehetetlen, hogy éppen ezen a kövön állt, mikor a halálos sebet kapta — mutatott Lola a hideg márványra.

— Hogy-hogy? — kérdezte Vihrov.

— Úgy, hogy ez a márvány a Babatagról van... — felelte Lola halkan, nagy, fekete szemét Vihrovra emelve.

KÉRJÜK OLVASÓINKAT,
ÍRJÁK MEG VÉLEMÉNYÜKET
ERRŐL A KÖNYVRŐL

*

IFJÚSÁGI KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST,
VII., LENIN-KÖRÚT 9-11

20,— Ft